BOGDAN TEODORESCU

54/24

35/24 *Oraşul pierdut* – Sun City, Africa de Sud

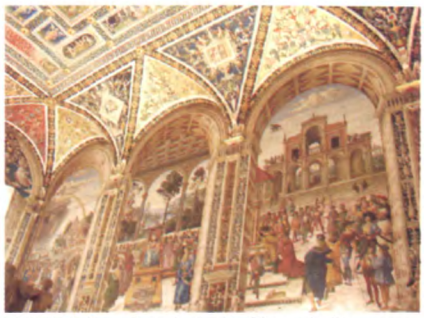

36/24 *Palio* – Catedrala din Siena, Italia

24/24 *Le bourrique* – Chamonix, Franța

49/24 *Străzile lumii vechi* – Dougga, Tunisia

10/24 *Cele 275 de cascade* – Iguacu, Brazilia

45/24 *Războiul franco-american* – Granada, Spani

22/24 *Indianul şi Fecioara* – Guadalupe, Mexic

7/24 *Cămaşa lui Iisus* – Trier, Germania

BOGDAN TEODORESCU

54/24

54 de locuri de
vizitat din 24 de țări

TRITONIC

Bogdan Teodorescu
54/24
Copyright © Bogdan Teodorescu, 2008
Copyright © TRITONIC 2008 pentru prezenta ediție în limba română

TRITONIC Grup Editorial
Str. Coacăzelor nr. 5, București
e-mail: editura@tritonic.ro
tel./fax.: +40.21.242 73.77

www.tritonic.ro
www.tritonic.ro/blog

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
TEODORESCU, BOGDAN
54/24 / Bogdan Teodorescu. - București : Tritonic, 2008
ISBN 978-973-733-239-4

821.135.1-992

Coperta: ALEXANDRA BARDAN
Ilustrațiile copertei: din arhiva personală a autorului
Redactor: ANDREI RUSE
Tehnoredactor: OFELIA COȘMAN

Comanda nr. T 388 / mai 2008
Bun de tipar: mai 2008
Tipărit în România

Bogdan Teodorescu (n.1963) a absolvit Facultatea de Instalatii a UTCB în 1987, apoi Colegiul National de Apărare în 2000 si este doctor în comunicare din 2006. Jurnalist si manager de presă din 1990, profesor de marketing politic si electoral la SNSPA din 1997, membru al Asociatiei Internationale a Consultantilor Politici (IAPC) si al Asociatiei Europene a Consultantilor Politici (EAPC) din 2001 si membru al Uniunii Scriitorilor din România din 2004.

A fost numit între 1996 si 1997, Secretar de Stat, Ministru interimar în Departamentul Informatiilor Publice. Între 2004 si 2007 a deținut functia de presedinte al Institutului Pro.

A publicat peste 1500 de articole în presă si a realizat peste 750 de emisiuni de radio si televiziune.

Autor si coautor la peste zece volume, dintre care trei romane si un volum de poezie care a primit Premiul de debut al Editurii Albatros (1982).

Printre cele mai recente lucrări se numără CINCI MILENII DE MANIPULARE, apărută în noiembrie 2007 si devenită imediat un bestseller national, și romanul SPADA, apărut în editia a II-a în februarie 2008, ambele la editura Tritonic.

O expoziție de impresionism geografic

O carte cu impresii de voiaj poate fi tot atât de plicticoasă precum povestirea unui film sau a unui vis. Din acest motiv genul poate fi perceput ca ușor vetust, bun pe vremea lui Twain sau Ioan Grigorescu, dar mult prea puternic concurat acum de imagine. În plus, cu charterele și facilitățile turistice oferite azi, să ajungi în scurt timp în multe țări, fie ele chiar 24, nu mai impresionează pe nimeni. Și cum tot mai multă lume călătorește, la ce să mai citești despre excursiile altora când cele proprii au început să ți se învălmășească în cap?

Dar cartea d-lui Bogdan Teodorescu nu-i de fapt una de călătorie, ci o colecție de stop-cadre, piesele disparate ale unui mozaic, ce puse împreună dau o imagine colorată, vie, a lumii văzută din mișcare. Precisă și totuși estompată. O expoziție de impresionism geografic. Și nici nu este un ghid, deși detaliile sunt numeroase: când precise, aproape tehnice, ca într-o broșură de *travel*, când senzoriale, un amestec de arome, murmur de limbi necunoscute, tumult de orașe, alcătuind o mică enciclopedie și în același timp o chemare discretă dar stăruitoare spre alte meleaguri. Firmele de turism ar avea de ce să-i mulțumească lui Bogdan Teodorescu! Seducția locurilor este mai mult subliminală, căci autorul este în primul rând lucid, bun observator, plin de umor.

La sfârșitul celor 54 de stop-cadre, autorul desprinde și o concluzie: *Starea noastră normală de a fi este vacanța!* Adică libertatea de a cunoaște nemijlocit țări, oameni, frumuseți, ciudățenii.

Cum-necum, cartea domnului Bogdan Teodorescu este dintre cele care odată începute, nu se mai lasă din mână. Asta înseamnă pur și simplu talentul unui povestitor ce între două coperte ne dăruiește călătoria, filmul, visul, fără să ne plictisim nicio clipă.

Cristian Lascu

Poveștile unui nomad

Prima mea călătorie s-a petrecut în 1966. Aveam 3 ani și bunica mea, Aneta, m-a uitat în tramvaiul 19. De fapt, în îmbulzeala de la coborâre, apucase un alt copil de mână. Când s-a prins de eroare, tramvaiul deja plecase. Nu țin minte nimic din expediție, dar din numeroasele relatări ulterioare rezultă că am fost recuperat de aceeași bunică după două stații. Cu două zile înainte de a muri, la aproape 94 de ani, bunică-mea mi-a repovestit pentru ultima dată epopeea, unul dintre capitolele foarte amuzante ale amintirilor ei.

A doua călătorie mi-o amintesc. Eram în clasa a treia, de fapt o terminasem, și pentru că luasem premiu și câștigasem și un concurs de înot, faza pe sector, tata mi-a cumpărat o bicicletă. Pegas, albă, de 1500. După ce învățasem în fața blocului să stau pe ea, tata a decis că trebuie să mă acomodez și cu circulația și, sub supravegherea lui, am ieșit pe strada Liviu Rebreanu colț cu Ion Șulea. Planul era să merg puțin, apoi să mă opresc și să hotărâm mai departe pe unde să o iau. Ajuns în șa, cu toată șoseaua în fața mea, am plecat și dus am fost. Am înconjurat partea stângă a Parcului IOR, am intrat pe Sălăjan, prin față pe la Policlinica Titan, la Cuptorul de Pâine și din nou pe Șulea pe la Matei Ambrozie și Dumbrava Roșie. Întors la locul de pornire m-am uitat în spate și am constatat că tata nu mai era. A apărut, lac de sudoare și roșu de nervi după un oarecare interval de timp. Alergase după mine tot drumul. M-a luat de-o aripă, m-a dus acasă și apoi s-a culcat doar-doar s-o calma. Când s-a trezit mult mai destins, după o scurtă morală, m-a întrebat cum m-am simțit... Cum să mă simt? Excelent...

A treia călătorie mi-o amintesc și mai bine. Eram în clasa a patra, într-o excursie cu școala la Podul Prieteniei de la Giurgiu. Punctul de vârf al demersului turistic era o vizită în partea bulgară și o întâlnire cu pionierii țării vecine și prietene.

Pe drum am cântat ce se cânta pe atunci; exista chiar și un imn al școlii care era *leagăn de comori/ lumina ce desparte/ zări de aur și de flori.* Când am ajuns la punctul de frontieră, un cadru didactic m-a chemat și mi-a spus că eu nu am voie să trec în Bulgaria. Drept care m-a coborât lângă o gheretă de grănicer și mi-a zis să aștept acolo până se întorc ei. Am așteptat, ei s-au întors și colega mea de bancă, cu acordul învățătoarei, mi-a înmânat un bidonaș de metal în care se găsea porția mea de limonadă de la întâlnirea cu pionierii bulgari. Avea un gust chimic, ușor coclit de la contactul cu metalul și mirosea undeva între pastă de dinți și sare de lămâie dizolvată în apă. Atunci mi s-a părut foarte bună. Tata, după ce a aflat povestea, a cerut explicații și i s-a reamintit de rudele noastre din America. În concluzie, a fost mai bine pentru toată lumea ca eu să nu trec Podul Prieteniei.

A patra călătorie de care vreau să vorbesc este și prima făcută peste hotare. În primăvara lui 1992, la München, în Germania, cu sprijinul lui Max Bănuș. Am zburat până la Frankfurt, am luat trenul de acolo spre München și în gară mă aștepta Max. Hotelul pe care mi-l alesese era de patru stele, foarte aproape de Universitate. În ziua aceea, Max m-a plimbat prin centru, m-a dus apoi la el acasă, unde am mâncat, m-a scos apoi la o plimbare cu mașina și spre seară am aterizat la hotel.

Totul era atât de uimitor, încât n-am putut să dorm și am plecat din nou pe străzi. Dimineață am ieșit rapid din cameră și am asistat uimit la deschiderea unui magazin de pâine. Filmele despre Vest, pe care le văzusem pe video în anii de final ai Epocii de Aur și în primii doi ani de după Revoluție, nu insistau asupra elementelor mărunte ale vieții. Vedeai acțiune, James Bonzi, mașini turbate, femei fremătânde, arte marțiale, explozii și tumbe, discuții despre libertate, morală și curaj, critici la adresa politicienilor și comploturi transnaționale, bombe în avioane și comandouri cu inși vopsiți pe față, catedrale și mistere, ocultism și magie, dar sigur nu vedeai rafturile matinale ale unei brutării din Germania. Până în acel moment nu am știut că există atâtea tipuri de pâine. Acum m-am obișnuit și, oricum, atent sfătuit de medicul dietetician, nu mai mănânc aproape deloc pâine.

Chiar lângă hotelul meu — am uitat să spun că aveam în cameră un televizor cu vreo 40 de canale, ceea ce iar mi s-a părut șocant — exista un *fast-food* cu fructe de mare și pește, *Nordsee*. Este răspândit în toată Germania, l-am găsit și în Austria și Max mi-a povestit atunci că ar fi deținut de un sindicat al pescarilor. În vitrinele lui luminate am admirat tăcut și pofticios culoarea roz-tare a creveților înghesuiți în chifle, printre foi de salată, felii de roșii și linii galbene de maioneză, albul codului pane aranjat metodic peste cartofii fierți aurii, presărați cu verdeață, tartinele cu icre negre și icre roșii, somonul *fumé*, învârtit în jurul unui cubuleț de lămâie, salatele de fructe de mare cu toată acea policromie care te ademenește de peste drum, violetul pal al caracatiței, orezul cu scoici, îngălbenit de șofran, și, ieșind din interiorul stabilimentului, aburul dulce mirositor al cremei de pește. Primul meu corn umplut cu creveți a costat patru mărci.

Am fost, între timp, în foarte multe restaurante de *sea-food*, am plătit mult mai mult pe o porție de mâncare, dar senzația de atunci a rămas undeva într-un colț al existenței mele, alături de gustul coclit al limonadei bulgărești, de mirosul de plumb de pe șpaltul primului meu roman sau de alte câteva lucruri pe care nevoia de intimitate mă împiedică să le descriu aici.

Nu vreau să fiu ipocrit și să spun că acea dintâi ieșire în lume a fost dominată de nevoi culturale reprimate de regimul de tristă amintire, chiar dacă Max m-a dus și la un minunat concert de jazz și la o expoziție Chagall foarte consistentă și chiar dacă m-am plimbat singur prin catedralele și muzeele metropolei bavareze. Am fost tulburat de chipul vieții în altă parte, de hainele și de atitudinile oamenilor, de localuri și de magazine, de curățenia parcurilor și de frumusețea clădirilor. Am trăit stări noi, am simțit deschiderea porților unor realități pe care nu le cunoșteam și nici măcar nu le bănuiam. Am conștientizat atingerea discretă a confortului, a binelui și a frumosului. Chiar dacă acestea au trecut și prin burtă.

Din acel loc, din acel moment, turismul a devenit o a doua existență pentru mine, un scop în sine, o justificare pentru efortul de zi cu zi. Cred cu atâta tărie în miracolul călătoriei, încât i-am convertit si pe alții și, încet-încet, mi-am modificat propria viață, orientând-o spre acest liman. Am început să

citesc, să mă documentez și să-mi pregătesc fiecare plecare, să-mi fac planuri pentru ani înainte și să-mi duc la bun sfârșit aceste planuri.

Am învățat mergând că sunt foarte importante monumentele, siturile istorice, muzeele și peisajele, dar că la fel de importante sunt hotelurile în care stai și locurile în care mănânci. Și că aceste locuri nu sunt neapărat cele mai scumpe sau cele mai premiate (nu e rău să mergi și în acelea). Poți să ai un prânz minunat lângă o tarabă cu mâncare etnică în vreo piață europeană, într-un refugiu pe munte sau într-un stabiliment de patru mese dintr-un sat de pescari. Poți să mănânci în farfurii personalizate de firme de prestigiu sau pe șervețele de hârtie, să bei în pahare care scot clinchete cristaline atunci când le ciocnești sau în cănuțe de plastic verzui. Tot ce contează este starea cu care rămâi, gustul, mirosul și imaginea cu care intri în contact, distanța pe care acea masă o pune între tine, omul obișnuit și omul călător în care te-ai transformat din secunda în care ai plecat de acasă.

Este nemaipomenit să vezi catedrale, castele și cascade, dar tot nemaipomenit este să asiști la evenimente publice semnificative ale locului în care te afli, să intri în bazaruri, piețe de vechituri, târguri de duminică, să participi la festivaluri, la meciuri și la spectacole în aer liber, să asculți trupele ambulante de muzicanți, să te uiți la cei care desenează portrete, să fii martor la ceremoniile religioase. Să iei micul dejun alături de localnici, să citești — dacă înțelegi ceva — ziarele lor, să încerci să le asculți discuțiile și să vezi ce-i enervează și ce-i încântă, să stai la o bârfă despre echipa favorită sau cea detestată, despre politicieni și despre femeile celebre și fiindcă, de fapt, nimic din toate acestea nu te afectează, ești doar un turist, să te simți încă și mai liber.

Întors din călătorii, am povestit cele mai dragi momente unor prieteni, apoi altor prieteni și, întâmplător, am povestit câte ceva și unui editor. Pe numele lui Bogdan Hrib. Care mi-a zis că până la urmă totul trebuie să sfârșească într-o carte. Nu el a zis-o, ci Mallarmé, dar sună frumos. Așa încât m-am apucat să scriu ca și cum aș fi vorbit la un șpriț de vară pe malul Lacului Tâncăbești la restaurantul de pește de acolo. Am ales

dificil subiectele, fiindcă, de fapt, sunt mult mai multe decât cele 54 care urmează. Îmi doresc să le fi ales bine...

Aici, probabil trebuie să explic titlul cărții, 54/24... Este vorba de 54 de povestiri, care se referă la 54 de locuri din 24 de țări.

Am evitat să povestesc despre ținte turistice standard, mari capitale europene, muzee celebre sau stațiuni *all inclusive*. Ce nu am trecut aici nu înseamnă că nu merită vizitat, că nu este spectaculos sau că mie nu mi-a plăcut. Pur și simplu nu am simțit nevoia să scriu despre foarte multe locuri excepționale în care am fost și în care îmi doresc să mă și întorc la un moment dat, în viața aceasta sau în una din următoarele.

Textele pe care sper că le veți citi nu sunt recomandări turistice, nu își propun să țină loc de ghid de călătorie și nici de breviar de restaurante sau de mâncăruri. Sunt doar impresiile mele, subiective și foarte personale. Dacă vă place cum sună descrierile, mergeți și dumneavoastră acolo, dacă mâncărurile de care povestesc vă fac poftă, încercați-le. Dacă nu, nu! Dar oricum, călătoriți!

Folosiți-vă vacanțele la maxim! Obosiți-vă în ele și odihniți-vă atunci când reîncepeți serviciul! Nu mergeți mereu în același loc și nu vă petreceți acele puține zile de libertate (sper că nu sună prea pretențios) lungiți într-un șezlong la soare, la marginea unei piscine impersonale, pentru ca seara să intrați în restaurantul-cantină al hotelului, unde să mâncați carne friptă și cartofi prăjiți. Bucurați-vă de toată moștenirea gastronomică, istorică și culturală care este în jurul nostru, bucurați-vă de nivelul extraordinar de confort și de viteza la care a ajuns turismul mondial, bucurați-vă de paleta foarte largă de opțiuni financiare la care aveți acces.

Călătoria nu este obligatoriu obositoare, complicată sau scumpă. Însă întotdeauna este fermecătoare și apropiată sufletului nostru. Demult, toți am fost nomazi și probabil că există ascunsă înăuntrul fiecăruia o genă sau măcar o dorință secretă care ne împinge la drum, care ne mișcă din nemișcare, din rutină, din plictis, din îmbătrânire, care ne varsă un strop de adrenalină în sânge și ne trimite spre necunoscut.

Nu vă urez lectură plăcută, ci drum bun! Și dacă vreuna dintre povești v-a inspirat și v-a îndreptat spre colțul acela de lume, vă mulțumesc pentru încredere.

1/24

Albastru de Caraibe

Riviera Mayașă, Mexic

Marea Caraibelor are un albastru și o transparență care te obligă să reconsideri cunoștințele tale despre apă. Mai ales dacă, ani la rând, vacanța supremă a fost Costineștiul și a sa Mare Neagră, frumoasă și romantică atunci când ai 20 de ani, dar mereu plină de nisip, de alge și de meduze moarte și niciodată albastră și aproape niciodată transparentă. Vreau să fiu bine înțeles, locul meu favorit din România se numește Histria, iar orice idee de vacanță în România este legată de Marea Neagră, însă nu pot nega evidențele.

După 14 zile petrecute în jungla Yucatánului și în *Chiapas* (termenul de junglă nu trebuie luat foarte aventuros — am stat acolo, dar la 5 stele, cu aer condiționat, cu alei de beton în fața intrării și nu ne-am întâlnit cu nicio fiară colțoasă sau veninoasă), am privit Marea Caraibelor exact de unde trebuia, de lângă *El Castillo*, templul principal al complexului arheologic Tulum, una dintre foarte puținele localități mayașe de pe malul apei. Este și cel mai vizitat ansamblu mayaș, nu datorită importanței sau spectaculozității sale, ci mai ales pentru că este în drumul autocarelor de la Cancún și Playa del Carmen, stelele rivierei mexicane.

La Tulum am văzut mai mulți oameni deodată decât în toate celelalte situri vizitate (vreo 18) la un loc. În timp ce la templele de pe *Ruta Puuc* sau din zona *Rio Bec* (trasee arheologice care cuprind așezări mayașe cu gradul maxim de dezvoltare între secolele al VII-lea și al X-lea) întâlneam patru-cinci persoane printre ruine — am avut surpriza să fim și complet singuri —, aici roiurile de turiști te trimiteau cu gândul la un parc de distracții sau la o stradă de cumpărături din stațiuni și mult mai puțin la ocultele construcții mezoamericane al căror farmec este dat și de scufundarea lor în mijlocul pădurilor profunde. Piramida centrală din Tulum este vizibilă de pe autostradă...

În Bonampak, de exemplu, foarte aproape de frontiera cu Guatemala, acolo unde se găsesc singurele fresce colorate ale civilizației mayașe, ajungi după un drum de 180 de kilometri din Palenque, îți parchezi mașina în afara complexului, mergi un kilometru și ceva prin pădure, apoi se deschide o poiană largă, mărginită de dealuri și de arbori și din ea se ridică în fața ta treptele templului. De jur împrejur este liniște din perspectiva interacțiunii umane, dar vântul fosnește prin frunze, păsările cântă, insectele zbârnâie în zbor, se aud trosnete de crengi în interiorul pădurii, uneori câte o vietate măruntă țâșnește prin iarbă, pe pietrele incinse stau impasibile iguane cenușii cu creasta vărgată alb-negru care dispar extrem de iute prin diverse găuri în pământ sau în zid, dacă te apropii peste limita lor de siguranță. Când urci spre locul cu fresce, la un moment dat reușești să vezi peste vârful copacilor, peste nivelul pădurii din proximitate și te lămurești câtă junglă este de jur împrejur și ce izolat este acel loc.

Pe de altă parte, nicăieri templele mayașe nu au strălucirea ca de cretă de la Tulum, nicăieri nu se profilează la fel de clar pe cerul senin și nicăieri nu există o plajă aproape argintie și o mare nedrept de albastră care să se întindă chiar sub piramida principală. Complexul de la Tulum este complet lipsit de sălbăticie, de păduri dense, umede și misterioase, de suflu mistic și de iluzia minimă a aventurii. Este comercial, dar este frumos, iar dacă-l vezi doar pe el nu ai nici cea mai mică idee despre cum arată piramidele mayașe, fiindcă, de fapt, este diferit de toate celelalte tocmai datorită acestei frumuseți occidentalizate, ca de catedrală franceză sau de castel medieval din Castilia.

Nu are cum să-ți treacă prin minte că la Tulum se practicau sacrificii umane și că prin jgheaburile din piatră nu curgea apa de la ploile suficient de rare, ci sângele de la victimele eviscerate. Totul este prea alb, prea curat și prea luminos...

Culoarea templelor din junglă este galben-roșcată, pe trepte cresc buruieni, printre blocurile de piatră ies smocuri de iarbă sau de mușchi, umezeala întreținută de pădure macină mereu construcția și părăginirea este permanentă, deși locul este

mereu curățat. Dealurile înconjurătoare și copacii aflați foarte aproape te apasă și-ți inoculează o discretă stare de alertă. Acolo, pe treptele acelea roase, ruginii și mușcate de natură poți să crezi că s-au rostogolit capetele unor nefericiți aflați la momentul nepotrivit în locul nepotrivit?! Când vizitezi aceste temple, ai mereu grijă unde calci, iarba din jurul lor uneori e tunsă, alteori însă este înaltă, de jumătate de metru și se mișcă încet în bătaia vântului. Prin ea trece o cărare subțire făcută de cei care s-au plimbat pe acolo înaintea ta. Instinctiv urmezi acea cărare și ești cu ochii când spre zidurile sculptate, când spre ipoteticele viețuitoare care s-ar putea afla ascunse în lanul verde.

La Tulum, pe aleile acoperite cu pietriș alb, singura grijă este să nu calci pe picioare vreun copil rătăcit sau plictisit de insistența părinților de a-l ține în căldura de acolo, la nici 50 de metri de marea răcoroasă.

Exact din această cauză, după ce am admirat lumina Tulumului, am plecat să facem baie și am nimerit în Xel-ha. Am plătit la intrare 60 de dolari de căciulă și am fost luați imediat în primire de o ghidă care ne-a explicat principiile locului. Totul în interior este inclus în preț. Adică masa sau mesele la unul din cele vreo șapte restaurante, băutura alcoolică sau nu de la cam tot atâtea baruri, înghețata, prăjitura, fructele servite de cașcarabetele de profil, ochelarii, labele și tubul pentru *snorkeling*, prosoapele de șters și bineînțeles, obligatoria vestă fără de care nu ești lăsat să intri în apă chiar dacă tu crezi despre tine că știi să înoți.

După ce iei în primire toate cele, încărcat ca un pom de Crăciun, te așezi pe unul din numeroasele șezlonguri plasate sub umbrelușe de stuf și zaci la plajă sau îți pui obiectele pe tine și intri în apă. Apa este o lagună naturală plină cu pești, iar treaba ta este să înoți printre ei și să-i vezi de aproape. Vesta te ține, labele te împing ușor, iar tubul îți permite să stai cât vrei cu capul sub apă. Mi-e greu să vă spun ce pești am văzut, nu le cunosc numele, dar pot să îi descriu după culori: bleumarin intens cu codița galbenă, galben cu dungi portocalii, galben cu codita neagră și cu jumătatea dinspre cap albă,

albastru cu marginea solzilor galbenă, argintiu cu codița galbenă și un inel belumarin între codiță și corp, turcoaz cu dunguțe bej și cu codiță bătând spre verde, roz cu înotătoare roz mai închis, galben în jumătatea de sus și albastru petrol în cea de jos, bleu metalizat cu codița neagră, mov intens cu ultimul sfert dinspre codiță galben pal, galben cu dungi ondulate argintii... Și lista sigur poate continua.

Înotând relativ la întâmplare, în căutarea culorilor subacvatice, am sesizat nisipul mișcându-se sub noi, la vreo trei–patru metri și imediat am identificat ondularea pisicilor de mare, care ne-au lăsat o scurtă perioadă să plutim deasupra lor, apoi și-au schimbat brusc direcția. Cel mai spectaculos moment a fost întâlnirea cu un banc de pești, mi-e imposibil să estimez câți erau, din specia argintie cu codiță galbenă și inel belumarin între codiță și corp, care se deplasa paralel cu noi, ca un zid strălucitor, înalt de câțiva metri.

Ori de câte ori încercam să mă apropii zona din zid în dreptul căreia mă aflam se îndepărta păstrând însă contactul cu restul bancului. Efectul semăna oarecum cu pereții din lumea virtuală imaginată în *Matrix* care se curbau sub atingerea mâinii omenești. Dacă mă retrăgeam în poziția inițială, peștii care se îndepărtaseră reveneau și ei și înotau în continuare alături de ceilalți. Când am intrat pur și simplu între ei, în zidul de pești s-a făcut o gaură prin care am trecut eu și, câțiva metri mai încolo, peștii fugari au completat locul liber și gata, formația era din nou stabilită.

Am stat acolo până s-a dat stingerea, am mâncat două mese excelente încheiate cu gogoși subțiri, crocante, fierbinți, trecute prin miere și nucă imediat după ce fuseseră scoase din baia de ulei, și am băut *cuba libre* cu rom ambrat. Bine am făcut că am mâncat, fiindcă seara, întorși la hotel, perfect înșurubat pe malul mării, ne-am așezat la restaurant mai mult din politețe. Masa era plătită în bilet și organizatorii ne-au promis un spectacol muzical. Până să vină spectacolul a venit bucătarul, GianPaollo, un italian de lângă Verona a cărui mare pasiune era să traverseze Sahara cu mașina proprie. O făcuse prin

diverse puncte și în diverse direcții de vreo 30 de ori și după ce-și termina contractul aici urma să plece din nou.

Am gustat, la insistențele lui, niște paste *alio, oglio e pepperoncinni* care, de la distanță, arătau bine. Prima senzație a fost pozitivă, apoi literalmente am crezut că mă sufoc. Erau iuți dincolo de orice putință de consum. Pur și simplu îți amorțeau limba... Explicația lui liniștită a fost aceea că este obligat să folosească ingredientele locului. Și, în locul blânzilor *pepperoncinni* din Italia a pus *habanero*, ardeiul iute mexican, vânăt la culoare și turbat la gust. Eram în Mexic de aproape trei săptămâni și în toată această perioadă reușisem cu greu să conving bucătarii diverselor localuri în care am intrat să nu mă pună în contact cu această substanță toxică de luptă. Aflat în prezența unui compatriot din Europa Unită nu am mai fost vigilent și l-am mâncat în paste, astfel încât atunci când muzicanții au venit i-am primit mut, din motive numai de mine știute și cu lacrimi în ochi.

2/24

Aurul negru

Ouro Prêto, Brazilia

La sfârșitul secolului al XVII-lea, bande de căutători de aur și de sclavi părăseau cu regularitate țărmul Atlanticului sud-american și se aventurau în ținutul împădurit și deluros din interior. Una din aceste expediții a găsit în perioada în cauză o bucată neagră de minereu, care s-a dovedit a fi aur acoperit cu oxid de fier. De aici și numele de *Ouro Prêto* — aur negru — sub care a fost cunoscută localitatea braziliană, devenită foarte repede întruchiparea *El Doradoului.*

Și nu este vorba doar de aur. În subsolurile zonei se află diamante, rubine, smaralde, topaze, opale, dar și fier, zinc, cuarț, fosfați, cositor. La mijlocul secolului al XVIII-lea, populația orașului New York era de 50 000 de locuitori, a Rio de Janeiro de 20 000 de locuitori, în timp ce aici trăiau peste 100 000 de oameni. Bucuroși de șansa ce le-a fost oferită, proprietarii de mine și ceilalți care s-au îmbogățit de pe urma lor au construit un oraș spectaculos, modern în acele timpuri, care spre norocul nostru s-a conservat ca atare.

Am plecat spre Ouro Prêto din Rio de Janeiro cu o mașină închiriată și cu un șofer de taxi în fața noastră ca să ne scoată din nebunia străzilor din centru și să ne așeze pe direcția autostrăzii spre Belo Horizonte. Drumul bun, mașini puține, indicatoare berechet, benzinării în limite rezonabile, totul era bine. Totul era bine, fiindcă, aflând de inițiativa noastră de a conduce spre interiorul țării, agenția de turism care ne-a organizat turul a tot încercat să ne convingă să utilizăm cu predilecție avioanele și să evităm șoselele pe care s-ar fi putut întâmpla numeroase lucruri neplăcute.

Ieșim de pe autostradă spre destinație, schimbăm patru cu două benzi, serpentine, dealuri cu accent de munte și păduri adânci. Ouro Prêto este situat pe la 1 200 de metri altitudine, în mijlocul unui platou. Indicatoarele nu lipseau nici măcar pe

drumul acela oarecum secundar și nici alte primejdii nu păreau să apară până când, după o intersecție, ne-am trezit cu șase persoane în uniformă kaki barându-ne calea. Exista și un jeep cu mitralieră pe traversă și la mitralieră stătea un militar cu mâna pe utilaj, iar toți ceilalți aveau armele din dotare — mai mari sau mai mici — relativ la vedere.

Opresc mașina și unul dintre ei îmi bate cu țeava pistolului în geamul închis și îmi zice ceva în portugheză. Deschid geamul și răspund în engleză. Omul se apleacă — mașina închiriată era destul de mică — și mă întreabă dacă suntem americani. Îmi declin identitatea națională, drept care dialogul este preluat de singura femeie din grupul în cauză, fără pistol în mână și cu un oarece zâmbet pe figură. Ne cere actele, ne întreabă de unde venim, unde mergem, acolo unde stăm, câte zile și de acolo mai departe unde mergem... În timp ce răspundeam la tot chestionarul o văd pe femeia-soldat privind peste umăr și apoi făcând un mare pas lateral. În spatele ei, în tufișuri, mascat cu frunze în cap ca în filmele americane cu Rambo în Vietnam, era un lunetist căruia duduia îi obturase linia de tragere. Linia de tragere, sper că am fost clar, se termina la mine sau în mine, după cum vreți să interpretați dinamica traiectoriei. La final, ca un favor, sunt rugat să deschid și portbagajul, dar gestul e mai degrabă simbolic, nu se uită nimeni înăuntru. Primesc actele, mi se urează drum bun, iar la întrebarea mea curioasă dacă s-a întâmplat ceva nu primesc niciun răspuns concludent. La hotel, în Ouro Prêto, voi afla că în zonă există niște tabere ilegale de antrenament ale unor insurgenți care mai iau la țintă oamenii în uniformă.

În oraș am ajuns pe o ploaie deasă și caldă, am găsit ușor hotelul, o fostă anexă a unei mănăstiri din secolul al XIX-lea, transformată și modernizată, și, fiindcă se înserase, am ieșit în căutarea unui restaurant. Ghidurile pe care le aveam cu noi ne recomandau trei sau patru localuri care, din nefericire, erau închise fiindcă în ziua respectivă tot orașul se pregătea de o ceremonie religioasă ce avea să țină o bună parte din noapte și oamenii își regrupau forțele lăsându-ne pe noi nemâncați.

Pe strada principală — cu case de maximum două niveluri, albe și cu ferestre colorate în albastru, grena, roșu, ocru, verde închis, aproape toate având balcoane din fier forjat minuțios lucrate și acoperișuri din țiglă roșie — am găsit o ușă deschisă la o cârciumă din care răzbătea un minunat sound de rock autohton. (Nu mergeți cu gândul chiar până la Sepultura, dar oricum suna foarte, foarte bine.) Chelnerul nu știa nicio limbă străină. Dar chiar niciun cuvânt în nicio limbă străină, iar meniul era tot în portugheză. Am primit o masă pe terasa de la al doilea nivel, care avea și ea porția ei de difuzoare și am comandat absolut la întâmplare ceva ce s-a dovedit a fi un soi de portofele de foietaj umplute fiecare în parte cu brânză topită, cârnați, o pastă picantă de legume, ceva ca o ciulama de pui și banane prăjite. Apoi ne-am înțeles asupra cartofilor prăjiți și berii.

Deasupra noastră, pe peretele pe care se afla o lampă cu bec galben, înconjurată, cum era de așteptat, de insecte de felurite tipodimensiuni, vânau vreo trei șopârle cenușii de mărime respectabilă (în niciun caz nu era vorba de gușterii copilăriei mele). Pe dealurile din jurul orașului, acoperite de păduri dese, se lăsa ceața, care însă nu ajungea deasupra noastră. Rămânea atârnată deasupra amfiteatrului închipuit de dealuri.

La o oră fixă, clopotele bisericilor din Ouro Prêto au început să sune, întunericul era aproape complet și dinspre păduri se auzeau țipete de păsări. Pereții terasei erau roși de vreme, cu bucăți de mușchi verzui pe la colțuri, cu crăpături verticale și orizontale din care se iteau capetele unor pui de șopârlă. De pe stradă se auzeau periodic căruțe trase de cai, sau cărucioare de marfă trase de oameni și nu era nevoie de prea multă imaginație să vizualizezi o scenă relativ similară, petrecută acum unu sau două secole. Apoi a reînceput muzica în boxe și totul s-a lămurit.

Vorbeam de clopotele bisericilor. Ouro Prêto își datorează o bună parte din faima sa turistică acestor biserici, construite începând cu secolul al XVII-lea de diverșii milionari locali într-o încercare de a întoarce divinității favorurile primite. Plasate pe colinele în jurul cărora este construit orașul, bisericile cu

tencuială albă, cu două turle în dreptul frontonului și cu corpul rotunjit ornamentat cu sculpturi realizate de Aleijadinho sau de urmașii acestuia, domină spațiul vizual. De oriunde privești vezi măcar una dintre biserici, iar dacă ajungi în diversele puncte înalte, panorama turlelor albe, a acoperișurilor de țiglă și a clădirilor cu ferestre colorate, suprapusă pe verdele intens și mereu prezent al pădurilor, este desăvârșită.

Considerat a fi un Michelangelo al barocului brazilian, Antonio Francisco Lisboa, fiu de tâmplar portughez și de sclavă negresă, este lovit în tinerețe de o boală foarte gravă — poliomielită sau chiar lepră — și devine infirm. Aleijadinho înseamnă *micul infirm*. Starea sa este atât de gravă, încât pentru a putea sculpta își leagă de mână dalta și și-o fixează cu bucățele de lemn. Dar continuă să sculpteze în lemn și în steatită până aproape de moarte, la 84 de ani. În bisericile din Ouro Prêto există numeroase altare, statui sau basoreliefuri exterioare realizate de el.

Cele 16 biserici importante din oraș sunt cuprinse între două extreme, maxima sărăcie și maxima bogăție. *Santa Efigenia dos Pretos* este ridicată de sclavii deveniți oameni liberi, pentru comunitatea sclavilor negri care lucrau în minele din zonă. Austeră și fără decorațiuni din aur, biserica beneficiază de un altar din lemn negru realizat de maestrul lui Aleijadinho și — detaliu important — o parte din sfinți sunt negri. La polul opus este *Matriz de Nostra Senhora do Pilar*, care are în interior nu mai puțin de 434 de kilograme de aur răspândite pe altar, coloane de susținere, statui, candelabre, suporturi pentru lumânări, odăjdii, coperte ale cărților sfinte.

Statuile sunt îmbrăcate în brocart, catifea și mătase și sunt împodobite cu diamante. Cea mai frumoasă biserică din oraș și una dintre cele mai reprezentative lucrări ale barocului brazilian este *Igreja de Sao Francisco de Assisi* a cărei intrare are deasupra un medalion sculptat în piatră dedicat revelației Sfântului Francisc pe Muntele Alverne. Tavanul este acoperit de o pictură în tonuri de bleu, roșu și ocru reprezentând glorificarea Fecioarei Maria, pictură aparținând lui Manuel de Costa Athayde, partenerul de lucru al lui Aleijadinho, iar

altarul realizat integral de acesta este considerat a fi lucrarea sa de referință — alături de sculpturile în mărime naturală a doisprezece profeți din Vechiul Testament aflate la Congonhas de Campo, localitate situată la 80 de kilometri mai la sud.

Foarte aproape de biserica *São Francisco*, în piața centrală a orașului denumită *Tiradentes* (trage de dinți), în memoria unui dentist care a condus primă revoltă antiportugheză din zonă, există liceul minier local. Nimic interesant, exceptând o uimitoare colecție de pietre prețioase, pepite de aur și minerale rare în numeroase dimensiuni și forme, majoritatea extrase din minele înconjurătoare. Dacă vă plac pietrele în cauză, merită alocate una–două ore pentru o plimbare relaxată prin fața zecilor de mii de exponate care mai de care mai strălucitoare. Dacă vă plac foarte tare pietrele, în fața liceului, în piața cu pricina, marile firme de bijuterii au magazine de prezentare, prețurile fiind cam cu o treime mai mici decât în São Paulo sau Rio de Janeiro. Nu are niciun sens să le comparăm cu prețurile din marile capitale europene. Oricum, topazul imperial, cu o culoare evoluând de la portocaliu stins la roz-purpuriu, uneori confundabil cu mult mai banala citrină, *crește* numai în zona Ouro Prêto, astfel încât nicăieri nu poate fi mai ieftin decât la el acasă.

3/24

Binecuvântați animalele și șoferii

Jaipur, India

Imaginati-vă un oraș construit pentru 50 000 de locuitori în care locuiesc peste 2 milioane. Un oraș bine sistematizat, cu bulevarde largi, cu spații verzi și cu intersecții dirijate de polițiști, dar care are de 40 de ori mai multe ființe decât ar trebui să aibă.

Capitală a statului indian Rajasthan, Orașul Roz, cum este denumit datorită culorii predominante a tencuielilor, este dominat de Fortul de Ambră, capodoperă a arhitecturii moghule, spațiu opulent și rafinat, cu grădini plutind în lacuri artificiale, cu camere de primire sprijinite de 27 de perechi de coloane lucrate în piatră, cu dormitoare ale suveranilor în care pereții sunt realizați din reliefuri de oglinzi și pietre prețioase — pereți întregi sculptați în piatră cu motive florale, acestea fiind apoi acoperite de bucățele de oglinzi rotunjite peste rotunjimile pietrei. Una dintre săli era dominată de un vitraliu, dar nu unul obișnuit, ci făcut din piatră, locurile goale ale dantelăriei fiind umplute cu pietre prețioase sau semiprețioase.

Tot dantelărie și tot de piatră este și Palatul Vânturilor, *Hawa Mahal*, un edificiu roșu, cu cinci niveluri, care din exterior pare a fi o înșiruire de balcoane acoperite de grilaje sculptate. În realitate, fațada este tot ce există din acest palat, scopul său fiind acela de a adăposti în timpul serbărilor care aveau loc pe strada principală concubinele și soțiile liderului care astfel puteau să admire spectacolul fără a putea fi văzute de mulțime.

În oraș mai găsești și *Jantar Mantar*, un parc în care se află 16 instrumente dedicate activităților astronomice și astrologice, construit în jurul anului 1700. Instrumentele de acolo măsoară și acum timpul, zodiile sau momentul sosirii musonului cu o acuratețe spectaculoasă. Ora Jaipurului este calculată cu o

marjă de eroare de 20 de secunde de ceasul solar aflat chiar la intrarea în parc. Muzeul local, plasat într-un palat de maharajah — de altfel o parte a palatului este în continuare în proprietatea urmașilor acestuia —, deține cele mai mari obiecte de argint din lume, două vase în care a fost cărată apă sacră de Gange în timpul vizitei maharajahului la Londra la începutul secolului al XX-lea.

După ce am făcut tot acest tur, am plecat spre gară îmbarcați în autocare. Atmosfera era liniștită și relaxată, doar șoferul și ghizii indieni păreau ușor agitați. Se uitau la ceas și comentau destul de încinși realități legate de viitorul apropiat.

Centrul istoric al orașului este relativ închis circulației, dar odată trecuți de o poartă cu aparență de vechi am intrat într-o altă lume. Un bulevard larg, trei benzi pe sensul de circulație, despărțit de un spațiu verde pe care se aflau multe mașini. Multe mașini... Dar asta nu era totul. Din față, printre camioanele care scoteau un fum negru și dens, veneau în sens invers cu noi și cu camioanele, scutere, biciclete și oameni obișnuiți care cărau diverse lucruri pe cap. Sau în mâini. Câinii alergau în paralel cu mașinile și încercau periodic să le muște cauciucurile. O scroafă însoțită de un număr de purcei a trecut în grabă pe sub camionul staționat în față și s-a pierdut printre clădirile de pe margine. Unde se odihneau liniștite două vaci albe rezemate de o stivă de vreo șase pachete de carton pe care scria Philips și care, după toate aparențele, erau niște televizoare cu plasmă. De altfel, pe peretele de beton al clădirii din spatele vacilor, era atârnat un panou alb cu însemnele firmei olandeze sus-numite.

În timp ce noi înaintam foarte încet, la fel de încet, dar totuși o idee mai repede, mergeau trei cămile conduse din vârful cocoașelor de niște copii. După prima intersecție ne-am întâlnit și cu o mică, dar organizată turmă de capre, care inițiase o traversare a întregii autostrăzi, dar care se oprise pe spațiul verde să pască. Tot acolo mai păștea și niște vaci, tot albe, altele decât cele aparținând firmei Philips, și un cal costeliv, maro, cu o pată mare albă în frunte. Scuterele continuau să curgă în ambele sensuri, dar surpriza a fost oferită de apariția

elefantului care ne-a tăiat calea și apoi a unui urs brun, ținut în lanț, care stătea ba în două, ba în patru labe pe marginea drumului. Alți porci, alți câini, alte capre, dar și două maimuțe, care au sărit de pe case pe niște copertine și apoi direct pe autocarul nostru și de acolo în pomii din spațiul verde din mijlocul drumului.

Atunci când mașinile începeau să se miște cât de cât erau însoțite de un balet ciudat al șoferilor și însoțitorilor acestora. Schimbarea direcției de mers nu era semnalizată așa cum poate bănuiam noi cu beculețele acelea colorate din fața sau spatele mașinii, ci cu mâna scoasă pe geam. Și asta chiar dacă mașina era un Mercedes 600 SEL mare și negru. Mâna grăsuță a proprietarului, dotată cu ghiul și cu ceas foarte scump ieșea pe geam și pocnea din degete spre dreapta. Ceea ce însemna că Mercedesul o lua la dreapta. Dacă o lua la stânga, mâna grațioasă, acoperită cu brățări la fel de scumpe a însoțitoarei domnului ieșea pe geamul din stânga și pocnea din degete. Dacă nu existau însoțitor sau însoțitoare atunci șoferul scotea mâna pe geam și arăta cu degetul peste acoperișul mașinii în ce direcția urma să o ia. Când strada se bloca, ampla comunicare nonverbală înceta brusc, mâinile se coborau ca niște aripi obosite de pasăre (iată o metaforă foarte sugestivă) și apoi o luau de la capăt.

Dacă tot am vorbit de păsări, da, bineînțeles, printre mașini, patrupede și scutere, erau și găini. Care și ele încercau să treacă strada.

La un moment dat, în fața noastră nu s-a mai văzut camionul care ne tot bloca și părea că ne vom putea mișca mai repede, dar nu. Nu s-a întâmplat așa, fiindcă în locul camionului ființ au două ricșe trase de bicicliști care stăteau în mijlocul drumului. De ce stăteau? Fiindcă pasagerii lor pare că se cunoșteau și aveau ceva de vorbit. Și, oricât ar fi de curios pentru noi, șoferi care claxonăm în prima secundă după ce semaforul arată galben și cel din fața noastră nu a țâșnit, nimeni nu părea deranjat. Mai mult, șoferul autocarului a scos capul pe fereastră și a intrat și el un pic în conversație. Poate îl știa pe unul dintre pasagerii ricșei, poate se cunoscuseră exact atunci, oricum a schimbat

cu acesta câteva idei, din nefericire, necunoscute nouă. Ne-am mai târât niște sute de metri în drum spre gară și ne-am oprit din nou din cauza animalelor. În fața unui magazin care semăna — ca toate celelalte, de altfel — cu un garaj ilegal din primii ani de după căderea lui Ceaușescu, un domn amesteca, folosindu-se de un polonic lung de lemn, într-un vas mare, plin cu lichid alb, probabil lapte. Din când în când apărea câte un client care îi dădea un bănuț omului cu polonicul și apoi își băga mâna în care se afla o cănuță de metal în vas și pleca fericit cu produsul șiroind. Apoi un alt client și apoi altul...

Când am ajuns la gară era deja întuneric și deasupra Orașului Roz se vedea frumos luminat Fortul de Ambră. Ne-am suit în trenul nostru foarte curat și elegant, ne-am spălat bine, ne-am frecat mâinile cu apă de colonie și, la masă, mai mulți dintre turiști au refuzat discret, la fel ca și noi, castronelele apetisante cu orez cu lapte.

4/24

Bonaparte

Waterloo, Belgia

În principiu, celebrul câmp de bătălie nu poate fi vizitat decât pe ploaie. Și asta pentru că în Belgia plouă oricând. Iar dacă, din întâmplare, ați plecat din Bruxelles având deasupra capului un cer senin și un soare minunat, nu fiți excesiv de optimiști, fiindcă ploaia s-ar putea să înceapă în mai puțin de jumătate de oră. Văzut pe ploaie însă, spațiul de la Waterloo este cu atât mai veridic. Fiindcă în acea zi de 18 iunie 1815 plouase cumplit, motiv care l-a determinat pe Napoleon Bonaparte să amâne până spre orele prânzului atacul infanteriei asupra fermei de la Hougoumont și, implicit, să permită prusacilor lui Blüchter să sosească la timp pentru a salva armata multinațională a lui Wellington. La sfârșitul zilei, Napoleon era înfrânt și scos din istorie. După șase ani, pe 5 mai 1821, avea să moară — otrăvit sau nu — pe Insula Sfânta Elena în mijlocul Oceanului Atlantic.

Prima surpriză pe care am avut-o la Waterloo a fost aceea că leul gigantic, din oțel, care împodobește movila înaltă de 45 de metri, ridicată chiar pe locul confuntării, nu îi este dedicat Împăratului, ci unuia dintre adversarii acestuia, prințul William de Orange-Nassau, viitorul rege William al II-lea al Olandei, care a fost rănit de trupele franceze. De fapt, în acel loc Napoleon este personajul negativ, invadatorul, agresorul.

De sus, de pe movilă este o panoramă superbă a întregului câmp de bătălie, iar hărțile militare gravate în metal descriu amplasamentul trupelor si evoluția lor în timpul luptei. La baza movilei, un mic muzeu are două foarte interesante puncte de atracție. O panoramă circulară a luptei, realizată în 1912 de pictorul francez Luis Demoulin, pe întreaga sa lungime de 110 metri și 12 metri înălțime imaginează momentele cele mai importante ale zilei în cauză, ele fiind susținute de o bandă sonoră și de jocuri de lumini. Se pot vedea asaltul infanteriei

franceze asupra fermei de la Hougoumont, rezistența careurilor englezești, șarjele celor două cavalerii grele, atacul lui Ney, sosirea prusacilor, atacul *Bătrânei Gărzi*, Napoleon înconjurat de statul său major și Wellington călărind în spatele trupelor sale. Cinematograful muzeului difuzează un film documentar al bătăliei bazat în bună măsură pe lung-metrajul artistic realizat de regizorul sovietic Serghei Bondarciuk în 1970 cu Rod Steiger în rolul lui Napoleon și Christopher Plummer în cel al lui Wellington, dar și o prezentare 3D a evoluției tactice pe un model la scară marcat cu beculețe colorate.

De jur împrejur mai sunt alte câteva puncte de interes legate tot de momentul 18 iunie 1815: clădirea în care a fost cartierul general britanic și ea transformată în muzeu, clădirea în care Napoleon s-a odihnit câteva ore în timpul bătăliei, un muzeu al figurilor de ceară, o biserică. Probabil nimic important, dacă acea bătălie nu vi se pare importantă în sine.

Trebuie să recunosc fascinația pe care am avut-o față de Napoleon (Wellington nu m-a interesant niciodată) și permanenta senzație de tristețe când privesc schema bătăliei de la Waterloo sau când citesc *Memorialul de la Sfânta Elena* în care Napoleon analizează acele momente.

Actualul Waterloo nu păstrează mai nimic din tensiunea acelei zile istorice, în fond, este o localitate curată și prosperă dintr-o Belgie curată și prosperă.

La nici două sute de metri de muzeu este o cârciumă cu nume de bătălie în care se poate bea minunata bere belgiană, se pot mânca *waffels* cu ciocolată și frișcă și dacă foamea este și mai adâncă se poate trece la mâncărurile de vită, porc sau pui, gătite în bere (*carbonnada*), sau la peștele sau puiul gătite în smântână, vin alb și suc propriu (*waterzooi*) și după încă o sută de pași te întâlnești cu magazinul de ciocolată Godiva și ea originară tot de pe acolo.

Înainte de acest festin — bucătăria belgiană chiar merită încercată — dacă dimensiunea trecătoare a gloriei vă spune ceva și dacă istoria vă spune ceva nu doar din perspectiva listelor de domnitori morți, faceți câțiva pași pe iarba verde din jurul movilei cu un leu în vârf, fostul câmp de bătălie de

la Waterloo, acolo unde s-a încheiat destinul unuia dintre cei mai spectaculoși oameni pe care i-a cunoscut planeta. Nu veți auzi nici zgomotul tunurilor, nici tobele ofensivei franceze, nici cimpoaiele regimentelor scoțiene, nici caii, nici săbiile, nici țipetele, nici cadența pașilor. Dar s-ar putea ca senzația pe care o veți trăi să vă răsplătească efortul. Dacă nu, peste drum, *waffele* vă așteaptă.

5/24

Capitala părăsită

Fatehpur Sikri, India

Ne-am trezit cu noaptea în cap să putem ajunge exact la ora optimă în marele parc natural *Keoladeo*, una dintre perlele Indiei, locul în care conviețuiesc peste 230 de specii diferite de păsări.

Autocarele ne-au luat cu ochii cârpiți de somn, ne-au hurducăit preț de o oră, timp în care s-a și luminat. Cu această ocazie am constatat că era foarte-foarte ceață. Lăptoasă, densă și de nepătruns, ideală am putea spune pentru a observa păsările în habitatul lor. La intrarea în rezervație ne-am aliniat cuminți și din pâclă a apărut un domn care ne-a anunțat că vom face un tur al lacului (care lac, am întrebat; e aici la vreo zece metri, dar nu-l vedeți de ceață; și păsările, am întrebat din nou; sunt pe lac) cocoțați pe ricșe cu pedale. Tot din ceață au apărut și ricșele, ne-am îmbarcat doi câte doi și am dispărut în nouri.

Ce a urmat, ține de minunatul absurd al condiției umane, al birocrației și al lipsei de imaginație. Două ore pe ceas, am înaintat lin, cu scârțâitul domestic și blând al lanțului de bicicletă adânc înfipt în urechi, pe un drum drept, nedenivelat, nevăzând nimic mai mult decât ceafa conducătorului de atelaj. Mergeam ca prin lapte prin marea rezervație ornitologică de la Keoladeo. Parcă jenat de situația în care ne aflam, indianul din șa, încerca să ne spună ce am fi putut vedea. Uneori câte un zgomot venit dinspre lacul aflat exact lângă noi, conducea la un potop de explicații despre ipotetica pasăre care ar fi putut croncăni, sau chiui, sau gânguri, sau piui, în respectivul fel. Biciclistul vorbea bine engleză și nu ne-am plicitist foarte tare. La un moment dat mi-a trecut prin cap să adorm legănat de ricșă, dar iar a țipat o zburătoare angoasată și m-a trezit. N-am văzut nimic, doar am auzit uneori câte ceva.

La capătul drumului, organizatorii erau destinși și mulțumiți. Atunci când mai mulți turiști din grup le-au reproșat ideea stupidă de a ne plimba prin ceață, au răspuns jigniți/surprinși/

îngăduitori că ei nu pot controla vremea. Dar aceasta fiind vremea, de ce totuși am făcut turul, complet inutil. Fiindcă era în program, iar programul, învățaseră de la englezi că se respectă orice ar fi.

A doua vizită a zilei însă a compensat dimineața pierdută. Fatehpur Sikri este capitala construită de împăratul moghul Akbar cel Mare, folosită numai 14 ani și apoi părăsită. Se spune că lipsa resurselor de apă l-ar fi determinat pe suveran să schimbe locul capitalei, alte ipoteze dau o explicație mistică acestei decizii. După abandonare, orașul a fost jefuit de tot ce era transportabil și, timp de aproape cinci secole, a rămas pustiu, doar cu zidurile de protecție și construcțiile abundent ornamentate.

Trecut prin mai multe programe de conservare, curățare și recondiționare, acum apare încă și mai ciudat, tocmai datorită dispariției senzației de vechi și părăginit. Este ca un decor de film, o iluzie din carton în care te aștepți să apară actorii, reflectoarele și regizorii și totul să prindă viață pentru câteva ore. Numai că orașul este real, cartonul este piatră solidă și rezistentă, iar funcționalitatea sa inițială este evidentă.

Sediu al puterii în Imperiu, Fatehpur Sikri este compus din toate clădirile oficiale, administrative și de reprezentare necesare unui asemenea scop, precum și din clădirile dedicate exclusiv uzului împăratului — camere de dormit, harem, camere de zi.

După poarta monumentală, am trecut pe lângă *Casa Tobelor*, acolo unde oaspeții importanți își anunțau prezența, apoi printre trezorerie și monetărie, pentru a intra într-o primă piață închisă al cărei punct central este *Diwan-i-Aam — Sala de Audiențe*, unde împăratul se întâlnea periodic cu petiționarii din popor cărora le asculta și le rezolva doleanțele. De acolo se putea merge mai departe în spațiul principal, unde am întâlnit a doua clădire destinată audiențelor, *Diwan-i-Kas* — de data aceasta, însă, doar pentru cele private. Este construită pe două niveluri, fiind împodobită cu patru turnuri zvelte cu aparență de foișoare, cu un balcon a cărui margine este o plasă de piatră și al cărei plafon stă pe un singur stâlp central, bogat ornamentat, care, la rândul său, are în partea superioară

36 de console de susținere. De pe platforma acestei clădiri, Akbar juca o variantă a tablelor, piesele fiind sclave, iar tabla de joc piața imensă din față. Tot de acolo putea admira bazinul rectangular în mijlocul căruia, pe o punte din piatră, erau plasați muzicieni.

Cel mai celebru din ei, Tarsen, a fost ridicat de Akbar la rangul de *Navaratnas* (cele nouă giuvaieruri), alături de primul ministru, șeful armatei, ministrul de finanțe, istoricul oficial al dinastiei și alți consilieri personali. *Navaratnas* erau oamenii influenți, decisivi și de neînlocuit din anturajul împăratului, cei care împărțeau cu el gloria și responsabilitățile guvernării. Despre Tarsen se spune că putea aprinde cu vocea lumânările din sfeșnice, putea aduce ploaia și putea îmblânzi animalele sălbatice. Un al doilea loc din care Akbar și curtea sa ascultau muzica lui Tarsen era așa-numita *Casă a Sultanei*, plasată în spatele bazinului cu apă, și care se remarcă prin lucrătura cu modele florale sau geometrice, care este atât de fină și atât de subtilă încât înainte de a pune ilicit mâna pe perete, ești convins că vei întâlni căldura lemnului. Dar totul este rece ca piatra.

Palatul dedicat soțiilor are cinci etaje, este terminat cu un foișor și este conceput în trepte, fiecare nivel fiind mai mic decât cel inferior. La parter te pierzi printr-o pădure de coloane, 176 în fapt, care se răresc atunci când urci spre înaltul clădirii, de unde orașul părăsit ți se dezvăluie cu poate cea mai importantă calitate a sa: perfecta unitate stilistică. Piatra roșie, coloanele, foișoarele de pe acoperișuri, consolele sculptate, arcele de inspirație jainistă, cupolele semirotunde care trimit la *stupasurile* hinduse sunt comune în fiecare clădire din complex. De sus identifici și alte piețe legate de piața principală, alte careuri de clădiri mai înalte sau mai joase, dar având aceleași elemente comune, integratoare.

Ghidul ne fortează imaginația povestindu-ne despre miile de tarabe adunate în mai multe bazaruri care populau capitala în cei 14 ani de funcționare, despre trupele ambulante care ofereau spectacole, despre gărzile care patrulau, despre sclavii care făceau cumpărături pentru stăpânii lor, despre caravanele

care intrau și ieșeau, despre viața care a pulsat aici și care s-a întrerupt simplu și eficient ca printr-o întorsătură de robinet.

La câteva sute de metri de Fatehpur Sikri se află al doilea monument al zonei, *moscheea Jami Masjid* ctitorită tot de Akbar, în onoarea înțeleptului sufist Salim Chishti. Când Akbar, impacientat de lipsa unui moștenitor băiat, s-a adresat înțeleptului care trăia în pustietate, acesta l-a încurajat și i-a promis că urmașul va veni curând. Primul băiat a fost numit Salim, ca semn de recunoștință, și capitala Fatehpur Sikri a fost construită în jurul colibei în care viețuia omul sfânt. Akbar nu s-a oprit aici... Atunci când s-a născut Salim, a parcurs pe jos, desculț, distanța de peste 350 de kilometri dintre Agra și Ajmer (cel mai important loc de pelerinaj pentru adepții sectei Chishti).

Mormântul lui Salim Chishti, aflat în curtea interioară a moscheii, este singura construcție albă din tot ansamblul. Acoperișul și stâlpii sunt din marmură, pereții sunt aproape transparenți, iar interiorul este lucrat în lemn de santal. La mormânt este mereu coadă, fiindcă sfântul sufist era autor de miracole în timpul vieții și însușirea se consideră că și-a păstrat-o și după moarte. Tot ce ai de făcut pentru ca dorințele să ți se îndeplinească ar fi să legi un fir subțire de bumbac de paravanul din lemn din dreptul pietrei funerare și apoi să pleci liniștit. Cineva se va ocupa de problemele tale.

Moscheea propriu-zisă este foarte mică și normal că noi, necredincioșii, nu am avut acces în ea. Zidurile care închid curtea uriașă, ea însăși loc de reculegere și de rugăciune, au pe ele un șir de foișoare, identice cu cele din capitala părăsită. Din nou aceeași culoare, aceleași forme rotunde, aceleași coloane terminate cu console vălurite. Ieșirea se face printr-o poartă înaltă de peste 50 de metri, o arcadă formidabilă construită de Akbar pentru a celebra o victorie militară. Aceasta are două fețe complet diferite una de cealaltă. În interior, spre moschee, poarta se integrează perfect în stilul deja descris. având pe ea majoritatea elementelor comune locului. Înspre exterior însă, este o deschidere boltită, cuprinsă în tradiționala fațadă musulmană, decorată cu caligrafie coranică și cu multiple

arabescuri. În partea superioară, în zona cupolei, erau zeci de cuiburi de viespi în jurul cărora bâzâiau amenințătoare locuitoarele de drept.

Ca peste tot în India, la ieșirea din monumente uluitoare te întâmpină sărăcia și gunoaiele. Pe un asemenea munte de resturi mirositoare, țopăiau câteva zeci de păsări în căutare de mâncare. Altele stăteau pe garduri mai îndepărtate, altele erau adunate deasupra porții și a roiului de viespi și în înaltul cerului se roteau vulturi. Nu putea fi vorba chiar de 230 de specii, dar cât pentru de un parc ornitologic mai mic ar fi fost arhisuficient.

Oricum, peste groapa de gunoi de lângă Fatehpur Sikri, am văzut mai multe zburătoare decât în paradisul lor cețos din zorii aceleași zile.

6/24

Casa sclavilor

Insula Gorée, Senegal

Timp de trei secole (XVI–XIX), peste 20 de milioane de oameni au fost capturați în Africa de Vest și Centrală pentru a fi trecuți Atlanticul în calele navelor de transport. Dintre aceștia, mai puțin de 12 milioane au ajuns pe partea cealaltă, în Lumea Nouă, pentru a deveni sclavii care au permis exploatarea agricolă și minieră a Americilor. Restul au murit pe parcurs. Cam un milion pe perioada detenției în închisorile/depozitele de pe continentul african, iar restul în timpul călătoriei pe mare și în primele câteva zile de pe țărm, înainte de a fi vânduți. Se estimează că o sumă relativ egală, deci încă 8 milioane, au murit în timpul raidurilor de capturare.

Cum se petreceau lucrurile? Sutele de regate din acea zonă a Africii se ciocneau între ele pentru a obține posesiunea asupra unui curs de apă, unui sat sau a unui deal împădurit. Cineva câștiga și cineva pierdea... Prizonierii celui care pierdea sau locuitorii satului cucerit sau alți nefericiți prinși la mijloc erau fie sacrificați în diverse ritualuri religioase, fie, cel mai adesea, deveneau sclavi.

E important de precizat că sclavia la africani era pe o perioadă determinată. Sclavul putea fi eliberat, putea câștiga bani, își putea răscumpăra libertatea, putea fi cumpărat înapoi de familia lui.

În jurul secolului al IX-lea, regatele africane au intrat în sfera de influență a Islamului și a comerțului transsaharian și odată cu acesta sclavia a căpătat o nouă dimensiune. Prizonierii de război sau de altă natură, cei care, conform regulilor statelor respective, trebuiau închiși sau pedepsiți pentru vreo fărădelege, au început să fie vânduți negustorilor care îi cărau peste Sahara și îi revindeau pe piața arabă sau mai departe, în India.

Când omul alb a ajuns pe coasta Africii de Vest (portughezii lui Henric Navigatorul pe la mijlocul secolului al XV-lea), dar

mai ales când coloniile din Americi au rămas în deficit de forță de muncă, după moartea violentă a localnicilor loviți de virușii și de gloanțele Europei, sclavii africani erau cei care-i vor înlocui. Cererea mult superioară venită dinspre Europa a făcut ca războaiele convenționale să nu mai fie suficiente și astfel au apărut regatele specializate în captură de sclavi conform dictonului cunoscut în zonă: *vinde albilor sau vei fi vândut albilor*. Un procent infim de negri au fost capturați direct de albi. Era și riscant — bolile africane făceau ravagii, iar rezistența în fața albilor era mai încrâncenată.

Când, în secolul al XIX-lea, țările europene au abolit sclavia și au interzis comerțul cu carne vie, mai mulți suverani africani au trimis scrisori indignate de protest. *Noi credem că acest comerț trebuie să continue. Acesta este verdictul oracolelor și preoților noștri. Ei spun că țara voastră, chiar dacă este foarte puternică, nu poate opri un comerț ordonat direct de Dumnezeu,* scria Parlamentului britanic suveranul Regatului Bonny. Motivul furiei aproape divine a liderilor africani este de înțeles. Pe lângă beneficiile materiale, comerțul cu sclavi le asigura accesul la tehnologia europeană, mai ales în domeniul armamentului, dar și garanția că reprezentanții tribului lor nu vor fi răpiți și trimiși peste ocean, fiind încheiate convenții în acest sens între regatele furnizoare și cumpărătorii europeni.

Dacă la început evoluția acestei afaceri a fost ezitantă, după câteva decenii lucrurile au devenit clare și eficiente. Captivii erau aduși din interiorul continentului până la forturile construite de albi, unde avea loc prima vânzare–cumpărare. Aceste forturi se aflau, în principiu, pe țărmul unor zone navigabile, unde avea loc a doua vânzare–cumpărare după care erau îmbarcați pe ambarcațiuni care-i traversau oceanul. A treia se petrecea în târgurile de sclavi din Lumea Nouă. Prețul plătit de fiecare dată trebuia să țină seama, inevitabil, de pierderile care surveneau pe parcurs. Beneficiul fiecărei părți implicate (aici ne referim numai la albi, deoarece de la ei s-au păstrat registrele contabile) a fost inițial undeva spre 15%, dar a scăzut odată cu creșterea concurenței și saturarea pieții spre 6-8%, ceea ce era oricum foarte mult.

Punctele de depozitare și îmbarcare pentru călătoria transatlantică trebuiau bine alese pentru a preîntâmpina

tentativele de evadare ale sclavilor. Forturile din Ghana, de exemplu, erau puternic întărite, sclavii erau închiși în subsoluri fără lumină, singura cale de ieșire fiind o trapă în partea superioară a pivniței deasupra căreia, aproape tot timpul, era plasat un obiect greu, iar teritoriul în care ar fi nimerit eventualii fugari era ostil, fiind dominat de triburi care aveau acorduri cu albii. În Togo, sclavii erau ținuți tot în pivnițe de maximum jumătate de metru înălțime, fiind, de multe ori, așezați câte doi, unul peste altul. Era practic imposibil să se miște, cu atât mai puțin să evadeze. O altă soluție a fost amplasarea spațiilor de detenție pe insulele din apropierea țărmului. Acolo lucrurile erau și mai simple. Fiecare sclav avea prinsă de picior o ghiulea de metal de 10 kilograme, iar apele din jur mișunau de rechini.

Insula Gorée, din largul Dakarului, capitala Senegalului, a fost folosită în acest scop mai bine de două secole, trecând în acest răstimp de la portughezi la olandezi, înapoi la portughezi, iar la olandezi, de aici la englezi, apoi la francezi, iar la englezi și din nou la francezi până când țara și-a obținut independența, în 1960. Această alternanță de proprietari a influențat arhitectura colonială a insulei, clădirile datând din diverse perioade și fiind construite sub diverse stăpâniri. Roșu închis, cărămiziu, roz tare, roz pal, ocru, bej, alb — tencuielile colorate ale caselor cu două-trei etaje înviorează satul și bucură ochiul la fiecare intersecție. Oriunde privești, nuanțe improbabile sunt puse una lângă alta și ce ar fi fost doar o uliță mizeră, cu imobile odată elegante, dar decăzute de o groază de ani, se transformă într-un amalgam incitant de vechi și nou, de nord și sud, de Europa și Africa.

Cu o suprafață de numai 28 de hectare, insula este dominată de stilul mediteraneean, cu balcoane largi, din fier forjat, cu ferestre umbrite de storuri de lemn vopsit (de cele mai multe ori în bleu, dar mai sunt excepții) și cu garduri înalte pline de flori. Casele au fost în marea lor majoritate construite de diverșii albi care aveau treabă în insulă — negustori, militari, oficiali — pentru familiile lor africane pentru că stând o lungă perioadă de timp departe de țările lor și neputându-și aduce familiile acolo, europenii își întemeiau alt menaj prin căsătorii locale cu negrese. Acestea deveneau *signares* — un derivat din

portughezul *senhora*, doamnă —, și se bucurau de toate drepturile unei soții. Mai mult, copiii rezultați din acest mariaj purtau numele tatălui și îi moșteneau proprietățile africane — imobile, animale, afaceri, terenuri. În paralel cu lumea albilor, s-a dezvoltat astfel o societate de *mulattos*, cu sânge amestecat, dar cu o putere finaciară care a contat în echilibrul ulterior al societății coloniale și post-coloniale.

Relativ curată și îngrjită după canonul african, insula este mărginită la ambele capete de două forturi dotate cu piese de artilerie și cu ziduri de apărare solide în care sunt prevăzute lăcașuri de tragere. Plimbarea este însoțită de alaiul tradițional de vânzători ambulanți, cerșetori și ghizi de ocazie, vocali, dar nu foarte insistenți, dar și de o bună parte din cei 1 000 de locuitori ai ei care nu vor nimic, doar se uită curioși la tine și la lucrurile pe care le pozezi. Dacă ești bărbat ești *brother* pentru toată lumea, dacă ești femeie ești *sister*. Peste o anumită vârstă poți deveni *mama* sau *papa*. Dacă mai și cumperi de la ei, e cu atât mai bine. În principiu, vorbesc franceză, dar nu se așteaptă să o înțelegi, așa că încearcă să ți se adreseze în engleză. Dacă se prind că știi franceză, trec instant în wolof sau în altă limbă africană în discuțiile dintre ei. Au auzit de Hagi și de Mutu, dar nu și de Nadia Comăneci. În rest, insistă să creadă că România și Polonia sunt una și aceeași țară. Sau dacă nu Polonia măcar Ucraina. Femeile sunt superbe, înalte, cu picioare lungi, sâni mari și fețe foarte frumoase. După toate aparențele sunt și foarte îngrijite, deși sărăcia în Senegal este profundă. Probabil că o combinație între aceste două realități (sărăcia și frumusețea feminină) face ca procentajul bolnavilor de SIDA să fie foarte mare. Ghidul ne spunea că în anumite comunități urcă până spre 50%.

Pe strada Saint-Germain, urmașii chirurgului marinei franceze, Jean Pepin, *mulattos* deci, au construit o casă cu două niveluri, vopsită în cărămiziu închis, cu o minunată scară dublă în potcoavă, cu o grădină ornată cu un havuz sculptat și cu vedere spre mare. La etaj, în mai multe camere luminoase, locuiau proprietarii care își luau adesea masa în veranda cu coloane îmbrăcate în ghirlande de plante agățătoare. La parter, în cămărușele de la intrare stăteau servitorii, iar în celelalte, mai numeroase și complet întunecate, sclavii de vânzare.

Bine sistematizată, partea dedicată sclavilor avea o cameră pentru bărbați, una pentru femei și una pentru copii, o semidependință pentru virgine (pentru care se putea obține un preț chiar de patru ori mai bun decât pentru o altă femeie) și două încăperi destinate recalcitranților, sclavilor neascultători. Fiecare din acele încăperi în care erau înghesuiți zeci de oameni nu avea mai mult de 8–10 metri pătrați, iar celulele de pedeapsă erau cât o cămară de apartament de bloc.

Chiar sub frumoasa verandă se află un coridor care dă direct în mare denumit *drumul fără întoarcere*. În primă fază s-a crezut că pe acolo treceau sclavii spre navele care plecau peste Atlantic. Dar s-a constatat că îmbarcarea se făcea de pe cheiul insulei. De fapt, drumul era fără întoarcere, deoarece pe acea ușă erau aruncate cadavrele sclavilor morți în detenție în ideea că peștii sau păsările scatofage vor face ele oficiile funerare.

În prezent, *La Maison des Esclaves* — Casa Sclavilor —, devenită muzeu, a fost inclusă în patrimoniul UNESCO, fiind una dintre puținele dovezi rămase în picioare legate de organizarea și funcționarea comerțului cu sclavi. Construită în 1786, *La Maison des Esclaves*, a fost o prezență redusă la fenomen, deoarece după numai două decenii comerțul a fost abolit și navele de război britanice au început să patruleze în apele Senegalului pentru a-i intercepta pe cei care încălcau interdicția. Probabil câteva sute de oameni au fost luați din această incintă și duși pe plantațiile Americii. Dar acest tip de numărătoare, pe care surprinzător am văzut-o și în câteva ghiduri turistice, mi se pare la fel de macabră ca aceea a victimelor de la Auschwitz.

Am avut ocazia să văd mai multe centre de depozitare a sclavilor de pe coasta de vest a Africii. Și în Senegal și în Gambia și în Ghana și în Togo. Indiferent de aritmetica fiecăruia dintre ele, de unde au plecat mai mulți și de unde au plecat mai puțini, totul arăta sinistru. Condițiile de detenție, procedurile care erau aplicate, procentajele de morți, violența gărzilor, disperarea victimelor, pereții scrijeliți cu însemne, mirosul din văgăunile în care erau ținuți.

Ce are suplimentar locuința din Insula Gorée? Tocmai normalitatea aparentă a întregului complex. În Ghana, în uriașele forturi construite de englezi, portughezi, olandezi și danezi, o

închisoare pare mai firească, mai proprie. Dar aici, între petale de flori, scări elegante, verande umbroase și susurul ca de vacanță al valurilor, imaginea celulelor pentru sclavi este chiar șocantă. Mai ales că acestea au fost construite simultan cu restul casei. Aceeași minte care a stabilit proporțiile armonioase ale etajului a elaborat și măsurile de securitate de la parter, lumina camerelor de sus și bezna celor de jos. De aceea, e prea puțin important câți sclavi au reușit să vândă negustorii de culoare (e drept ceva mai deschisă) din această casă. Importantă este realitatea că ei și-au proiectat viitorul în jurul acestui tip de comerț și tot important este că li s-a părut atât de firesc încât au ales să trăiască în aceeași reședință, alături de toată mizeria și suferința pe care traficul de sclavi le presupunea.

Iar fenomenul caselor de sclavi este foarte clar că nu s-a rezumat doar la această proprietate din Insula Gorée. De fapt, chiar alături de ea, pe aceeași stradă există, într-o stare mai puțin bună, o altă vilă cu aproape aceeași arhitectură, ridicată tot de o familie de *mulattos* și tot pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

La plecarea din insulă, după o vizită la muzeul local din care aflăm despre paleoliticul zonei, ascuns după un palmier cu trunchiul gros și înalt, un ied de câteva zile moțăia la umbră. Era alb cu pete maro și bej. Mama capră păștea la câțiva metri mai departe. Am vrut să-l fotografiez, dar când îmi fixam aparatul, un copil de vreo cinci ani mi s-a așezat în față și mi-a spus că iedul e al lui și că poza costă un euro. N-aveam bani europeni la mine, așa încât i-am întins un dolar. La care răspunsul a venit iute, doi dolari. Copilul era la curent cu dificultățile monedei americane. Când a văzut că plec a lăsat de la el și a acceptat un dolar. Între timp a apărut proprietarul caprei, l-a fugărit de acolo, dar nu m-a lăsat să-i pozez iedul că aduce ghinion. Asta e... Am băut o bere senegaleză la o terasă acoperită, dar foarte fierbinte, am ascultat rock vest-african, niște hip-hop franțuzesc și am rezistat cu greu să nu îmi cumpăr niște frigărui de capră cu verdeață și sos roșu care miroseau bine și din care mâncau cu mare poftă vreo doi localnici, chiar dacă ieșeau cam multe muște din bucătărie.

7/24

Cămașa lui Iisus

Trier, Germania

Vacanțele în Germania au două calități fundamentale: sunt confortabile și lipsite de surprize, o îmbinare perfectă de autostrăzi impecabile, mâncare bună și cu o consistență asemănătoare prânzului de acasă, prețuri mici și spații comerciale mari, ideale pentru shopping, curățenie, exactitate și curtoazie rece, fără efuziuni, dar și fără greșeli și un sac de atracții turistice de toate tipurile, de la orașe medievale până la muzee de artă, de la splendori naturale până la catedrale magnifice și de la antichități romane la monumente ale istoriei recente.

La toate acestea se adaugă și distanța mică față de România, două ore cu avionul sau o zi și jumate cu mașina, dacă vii din București. Tratată, nedrept, ca țară de tranzit spre Franța sau ca port de cumpărături, Germania merită mai mult, fiindcă, de fapt, oferă foarte mult, dar într-o cheie perfect liniștită.

Nu este obligatoriu cel mai bun exemplu, dar ni s-a întâmplat să prindem o inundație minoră în Pasau, lângă granița austriacă. Dunărea crescuse peste parapeți și se întindea pe străzile din partea de jos a orașului. Hotelul pe care îl rezervasem era foarte pitoresc și cu vedere spre fluviu, așa încât garajul, pivnița și casa liftului erau pline de apă. Casele din aria aceea aveau saci la intrare, poliția închisese accesul pe mai multe străzi și la televiziunea locală se difuzau periodic avertismente. Nu vreau să compar ce nu e de comparat, repet, inundația a fost mică și de scurtă durată, dar în seara aceea, la lumina felinarelor gălbui, pe strada paralelă cu Dunărea pluteau lebede și nemții veniseră în număr suficient să le vadă și să le pozeze cum evoluau ele liniștite prin locurile pe unde în mod normal treceau autobuze.

Două străzi mai sus, am mâncat nemțește — supă de cartofi, trei feluri de cârnați, varză taiată fideluță, salată de cartofi și ștrudel plus bere nefiltrată cu boabe de orez în ea — și am

ascultat un acordeonist și un violonist cântând de-alea de-ale lor. Apoi, la întoarcere ne-am plimbat din nou pe marginea Dunării extinse, am mai băut un ceai la noi în hotel și am luat liftul care fleoșcăia la fiecare desprindere și apoi picura sonor pe toată durata cursei.

Ținta călătoriei noastre din acel an era exact în partea cealaltă a Germaniei, pe valea Moselei, aproape de Luxemburg și de Belgia, cel mai vechi oraș din țară și unul dintre cele mai vechi din Europa, Trierul înființat în anul 16 î.Hr. de împăratul Octavianus Augustus și denumit în cinstea sa *Augusta Treverorum*. Înconjurat de la început cu puternice ziduri de apărare, orașul este împărțit și acum de linia imaginară a acestora. Zidurile au dispărut de mult, la fel și majoritatea construcțiilor romane. Din cărămizile și blocurile lor de piatră sau de marmură s-au construit secole la rând cartierele și drumurile orașului medieval.

În afara fostelor ziduri, acolo unde erau suprafețele agricole ale orașului, acum este Trierul modern, industrial și universitar, neinteresant, dar cu restaurante foarte bune și cu o minunată promenadă pe marginea Moselei. Orașul vechi și ultimele vestigii romane se află în interiorul perimetrului, în spatele celui mai important monument al urbei, *Porta Nigra*. Porțile romane aveau mai multe scopuri distincte. Apărarea era desigur cel mai important și, de aceea, erau dotate cu turnuri înalte, dar și cu încă o poartă interioară, astfel încât atacatorul trecut de prima poartă se găsea prins într-o curte închisă, în fața unui al doilea zid de apărare, țintă ușoară pentru proiectilele venite de sus. Din acest motiv, ansamblul unei porți de municipiu avea mai multe niveluri pe care să poată fi concentrate suficiente trupe. Al doilea scop era cel estetic, construcția în sine fiind monumentală, vizibilă de la distanță, un punct de reper al măreției și importanței orașului. Funcționalitatea porții era extinsă și asupra comerțului sau tranzitului de persoane, în curtea interioară a acesteia făcându-se vămuirea mărfurilor și verificarea celor care doreau să intre în oraș.

Porta Nigra, una dintre cele mai bine păstrate porți citadine din Europa, este un colos de 30 de metri înălțime, 36 de metri lungime și 25 adâncime, înălțată pe trei etaje, cu galerii fenestrate la nivelurile 1 și 2 și flancată de două turnuri de apărare, dintre care unul este rămas neterminat. Denumirea — Poarta Neagră — provine de la culoarea cenușiu închis pe care a căpătat-o, din cauza intemperiilor, piatra din care a fost construită acum mai bine de 17 secole. În secolul al XI-lea, a devenit parte a unei mănăstiri catolice dedicată unui eremit din Grecia, care a trăit, predicat și murit în Trier. Datorită acestei conversii, monumentul a scăpat de distrugerea la care au fost supuse celelalte trei porți similare ale cetății romane.

Mai târziu, după alte secole, Napoleon Bonaparte, admirator al arhitecturii romane, a demolat adăugirile creștine și i-a redat dimensiunea și utilitatea inițiale. În interiorul porții există încă pe pereți ornamentica perioadei în care aceasta a fost lăcaș de cult, aplice din piatră sculptată cu motive religioase, figuri de fețe bisericești și decorațiuni florale. De la ultimul etaj se vede o parte din pietonalul ce se scurge spre piața centrală, *Hauptmarkt*, înființată în secolul al X-lea așa cum o dovedește crucea din mijlocul ei care autentifică faptul că din acel moment, orașul Trier își câștigase dreptul de a organiza târguri.

Piața și întregul pietonal care radiază din ea sunt mereu aglomerate, localnici sau turiști plimbându-se degajat sau grăbiți, ochind locuri la grădinile pline sau vizitând din priviri vitrinele magazinelor. În zilele speciale, de week-end sau de sărbători cetățenești, presiunea umană crește corespunzător, deoarece la toate activitățile sus-menționate se adaugă cele organizate de primărie sau de alți factori decizionali locali. Pompierii urbei îi învață pe cei mici să se dea cu scara de incendiu, alpiniștii urbei îi suie pe școlari pe pereții de antrenament dotați cu pitoane, bolțuri și corzi, se cântă în cor, se merge cu mașinuțe electrice, se cântă cu fanfara, se mănâncă înghețată, se aruncă la țintă cu mingiuțe de burete, se fac piramide din pahare, se cântă la paharele umplute cu apă, se desenează cu creta pe jos, se desenează cu vopsea pe un panou, se udă flori, se plivesc, se altoiesc și se arată rezultatul efor-

tului depus, se suflă în instrumente mici care scot zgomote mari și da, se bea bere și se mănâncă *wursti* înveliți în chifle.

Dar fiindcă Germania nu se dezminte niciodată, între nouă și nouă jumătate seara totul se stinge politicos, roiesc echipele de curățare și pe la zece pietonalul este curat și pustiu, limba germană părăsește spațiul public, se duce să se culce și rămân rătăciți vorbitorii altor limbi, care desigur au alte obiceiuri și alte ore de somn.

Pe lângă *Porta Nigra,* moștenirea romană din Trier înseamnă *Aula Palatina*, fostul palat imperial al lui Constantin cel Mare. Construită din cărămidă, în anul 310 e.n., *Aula* a cunoscut tribulații asemănătoare Porții Negre, fiind pe rând loc de adăpost pentru niște cuceritori germanici, sediu al arhiepiscopilor catolici, reședință princiară, baracă pentru armata franceză, basilică protestantă. A fost distrusă de popoare migratoare, de armata lui Napoleon, de un incendiu și de bombele anglo-americane. Din fericire, este și acum în picioare, impresionând prin simplitatea liniei arhitecturale, prin cele două șiruri suprapuse de ferestre și prin dimensiunile ei — 30 de metri înălțime și aproape 70 lungime.

Pe vremea împăratului Constantin cel Mare, interiorul era executat din marmură multicoloră, tavanul era sculptat, mozaicurile erau aurite, iar confortul termic se realiza printr-un sistem de încălzire al podelei. Jafurile și distrugerile repetate au lăsat în urmă o clădire austeră și foarte-foarte rece. Din ce am înțeles, slujbele se țin în basilică doar în anotimpul cald, deoarece comunitatea protestantă din oraș nu își permite să achite factura de încălzire necesară menținerii unei temperaturi suportabile în timpul iernii.

În septembrie, când am vizitat locul, era răcoare bine... Aproape de *Aula Palatina* sunt ruinele băilor imperiale, construite tot de Constantin, unele dintre cele mai mari din lumea romană, a căror vizită îți demonstrează încă o dată nivelul de tehnologie și de cunoaștere la care se ajunsese în acele timpuri.

În Evanghelia după Ioan este descris momentul împărțirii hainelor lui Iisus de către soldații romani: *După ce au răstignit*

pe Iisus, ostașii au luat hainele Lui și le-au făcut patru părți, fiecărui ostaș câte o parte, și cămașa. Dar cămașa era fără cusătură, de sus țesută în întregime. Deci au zis unii către alții: Să n-o sfâșiem, ci să aruncăm sorții pentru ea, a cui să fie. (Ioan 19:23-24). Cămașa, rămasă întreagă, recuperată la Ierusalim de către împărăteasa Elena, poate fi văzută expusă într-un altar monumental de marmură neagră din Domul din Trier, construit în secolul al XI-lea pe locul bisericii romane ridicate în anul 326 de Constantin cel Mare.

În sala tezaurului din Dom este a doua relicvă adusă de la Ierusalim, unul din cuiele folosite la răstignirea de pe Golgota. Tot împărătesei Elena îi este atribuită și recuperarea osemintelor evanghelistului Matei și donarea acestora unei abații din Trier, în prezent mănăstirea benedictină St. Matthias. Mormântul autorului primei evanghelii se află în centrul bisericii, iar relicvele acestuia sunt plasate într-un sarcofag de piatră, într-o criptă, sub altar.

Valea Moselei poate fi considerată atractivă pentru peisajul deluros aranjat în jurul meandrelor râului, pentru pădurile compacte și văile adânci, pentru stâncile izolate, ieșite din verdele dominator pe care în principiu oameni iscusiți au plantat câte un castel romantic de tipul celui în care s-a născut, a crescut, a creat, a omorât dragoni și a purtat inele cu proprietăți magice Siegfried, asta înainte de a intra în triunghiul amoros cu Brunhilda și Criemhilda și mai ales, înainte de a-și lăsa frunza neprotejată în fața lăncii lui Hagen.

De-a lungul râului cu nume franțuzesc se înșiră orășele din secolele trecute, sate fortificate și închise în spatele unor ziduri înalte, amenințătoare și pitorești. Dar mai ales se înșiră vii. Dealuri întregi de vie, aliniate aproape estetic, din care se naște an de an celebrul riesling de Mosela, o bijuterie a gustului, combinație minunată de asprime și dulceață, ușoară aciditate și un buchet fructat care nu-ți părăsește cerul gurii mult timp după consum.

O după amiază călduță, o boltă senină azvârlită peste dealurile aranjate aproape la fel de bine ca la Hollywood, terasă pe malul apei, sau dacă nu chiar pe mal, atunci măcar cu apa

în cadru, o masă discret plasată în calea razelor pozitive ale soarelui și pe masă un pahar de vin rece, atât de rece încât la prima înghițitură nu simți foarte bine gustul băuturii. Se va încălzi repede însă și-ți va delecta papilele cu aroma aceea unică de condiment, de fructe și de prospețime.

Nu vreau să vorbesc neapărat de mâncare, dar dacă la povestea cu vinul adăugați un pește în sare, sau chiar o langustă în sos de lămâie, sau un banal șalău cu niște capere prin preajmă, Germania, valea Moselei și Trierul, care l-a dat lumii pe Karl Marx, devin încă și mai frumoase.

8/24

Căștile albastre și linia verde

Nicosia, Cipru

Ciprul este o țară în care se vorbește grecește, în care mașina se conduce ca în Anglia și în care orașele vechi arată ca în Italia.

De mâncat se mănâncă amestecat. La orice local găsești mic dejun britanic cu scrob de ouă, șuncă prăjită până la nivelul de crocant, ciuperci, mâncare de fasole în sos de roșii, cârnați măcar de două feluri, o jumătate de roșie coaptă și o budincă din cartofi, dar și prânz grecesc cu *souvlaki* (frigărui de porc în principiu, dar se poate și cu pui sau cu vită), musaca (cât de grecească o fi ea, fiindcă și turcii susțin că le aparține), *saganaki* (brânză la grătar), sărmăluțe în foi de viță sau *avgolemono* (o minunăție de supă de lămâie cu ou) sau un comprehensiv mixed-grill de pește de Mediterana din care nu pot lipsi barbunul, roșioara (dacă așa s-o traduce *red-snapper-ul*), lupul de mare și calamarii.

La capitolul băutură, am descoperit cu plăcere o bere locală pe numele ei Keo, blondă și răcoroasă. Nu am epuizat bucătăria insulei... Într-o seară ploioasă de februarie, la hotelul nostru de lângă Larnaca unde erau cazate nenumărate echipe de fotbal din țările reci venite pentru meciuri de pregătire în țările mai calde, restaurantul era închis din motive de festivități. Astfel încât am ales să trecem strada și să încercăm la unul din cele trei localuri din suburbia în cauză. Două erau cu toate luminile stinse, iar al treilea, și el închis, avea doi–trei oameni înăuntru așezați la o masă. Ne-au văzut că ne fâțâim pe la ușă și ne-au deschis. Era chiar proprietarul care se pregătea să mănânce cu familia lui. Astfel încât, ne-au pus o masă separat, în fața unui televizor și ne-au dat de mâncare ce mâncau și ei: pate de ficat frecat în casă, întins pe felii de pâine proaspăt scoasă din cuptor, măsline, salată grecească și niște cotlete de miel.

În final, o cremă de zahăr ars tot atunci făcută... Afară ploua, așa cum am spus, într-un colț al localului era familia cipriotă, în celălalt eram noi, penumbra din mijlocul sălii fiind luminată de focul șemineului, iar liniștea era bâzâită de cele două televizoare pe care curgea un film englezesc.

Cipriotii, am sesizat cu surprindere, sunt mult mai puțin gălăgioși decât grecii și mai ales decât atenienii. În localuri nu îi auzi chiuind de la o masă la alta, în magazine nu strigă în gura mare, iar pe străzile înguste din orașe nu claxonează frenetic.

Nicosia, ca orice oraș medieval, este plină de străduțe mici, înghesuite și greu de identificat pe hartă. Oricum, soluția magică este să-ți lași mașina la una dintre parcările din afara zidurilor venețiene și să *faci* centrul pe jos. Ceea ce am făcut și noi...

Înainte de a intra în orașul vechi, ne-am plimbat prin niște magazine așezate undeva între stadiul de bazar și de supermarket urmăriți de privirile curioase și mi s-a părut mie nu foarte binevoitoare a câtorva bărbați. La un moment dat un puști a plecat din grupul în cauză și, venind țintă la mine, mi s-a adresat într-o limbă neclară. Nu că aș ști greacă, dar parcă nu era greacă... Tăcerea mea l-a făcut să încerce în engleză cu deja binecunoscutul *Where are you from?* cu care te întâmpină comersanții din tot spațiul Mediteranei de răsărit. Spun că suntem români și puștiul se luminează la față, îmi strânge mâna, le comunică fericit informația celor de peste stradă și apoi pleacă voios. După vreo două zile, povestind întâmplarea la hotel unei chelnerițe românce, aceasta mi-a explicat că la prima vedere și eu și soția mea avem un *look* asemănător turcilor și că sunt persoane în Nicosia nu foarte confortabile cu această idee... Motivul îl vezi pe numeroasele panouri plasate de autoritățile cipriote în spațiile publice în care sunt trecute în revistă atrocitățile turcești din timpul războiului civil din 1963, dar mai ales din timpul intervenției militare a Ankarei din 1974, care a dus la divizarea insulei în două state, unul preponderent grecesc în sud și unul preponderent turcesc în nord. Mai clar însă decât panourile este zidul care desparte orașul Nicosia. Păzit de Căștile Albastre,

zidul, construit de-a lungul *Liniei Verzi*, rezultată din acordurile de încetare a focului din 1983, trece prin case, prin piețe, prin școli, chiar și printr-un hotel. Există un alt zid pe partea turcească și între cele două se află un spațiu mort, o țară a nimănui plină de clădiri abandonate, moloz, rămășițe de obiecte, gunoaie.

Din turnul de observație al Căștilor Albastre — atunci când am fost noi erau trupe din Finlanda — am putut să văd acea bucată de oraș abandonat, dincolo de el zidul turcesc cu santinele pe el și în spate o fostă catedrală transformată în moschee prin atașarea a două minarete în dreptul frontonului clădirii.

Dincoace de zid, Nicosia este un oraș frumos, întortocheat și cu multe clădiri vechi, cu biserici neobizantine sau gotice, cu restaurante în aer liber ascunse sub pomi sau sub arcade acoperite de viță, dar și cu elegante clădiri din perioada colonială britanică sau cu blocuri de sticlă și metal mai ales în afara orașului vechi. Pe de altă parte, însă, după reunificarea Germaniei, Nicosia rămâne singurul oraș divizat din Europa, Linia Verde și Căștile Albastre fiind mai mult decât prezente, chiar dacă aparent nimeni nu le bagă în seamă. Pur și simplu, hoinărind prin oraș, la un moment dat te întâlnești față în față cu un zid care nu-ți dă voie să mergi mai departe. Și, pentru care nu există nicio explicație imediată, chiar dacă pagini întregi de istorie te vor lămuri despre ce este vorba.

9/24

Cel mai vechi oraș al lumii

Jubal, Liban

În *Vechiul Testament* apare sub numele de *Gebal* (Iezechiel 27:9), făcându-se referire în text la locuitorii săi angajați de cei din Tyr pentru repararea corăbiilor de marfă. Grecii cumpără de acolo lemn și suluri de papirus (*bublos* în greacă). De aici derivă atât numele european al orașului, Byblos, cât și numele universal al Marii Cărți, *Biblia*. În timpul cruciaților, orașul s-a numit Ghibelet și a fost parte a Comitatului Latin de Tripoli. Arabii îi spun Jbail, iar atlasele îl menționează Jubayl, Jebeil sau Djebeïl. Se află la 40 de kilometri nord de Beirut, pe malul Mediteranei și concurează la titlul de cea mai veche așezare urbană, permanent locuită.

Venind pe autostradă, înainte de a intra în oraș, un indicator te trimite spre zona arheologică. Din parcare treci prin bazarul făcut din căsuțe de piatră care imită vechiul oraș cruciat și, după ce scapi cu greu fără să cumperi un nimic total nefolositor, ajungi pe un tăpșan denivelat, unde sunt amplasate ca într-un parc de distracții, ruine întinse pe vreo șapte milenii de istorie. Nu știu dacă trebuie să luăm chiar de bună ideea că aici, exact aici, zeul egiptean Thoth, cel cu cap de ibis, a inventat scrisul sau că personajul care a tăiat panglica inaugurală s-a numit Cronos și este părintele zeilor Olimpului, dar fâțâindu-ne pe acolo am găsit tăblițe care ne informau că movilițele din fața noastră erau rămășițe ale unor colibe din neolitic, cam mileniul al V-lea î.Hr.

Castelul cruciat, cucerit și reamenajat de Saladin (sec. XII) este cel mai vizibil exponat, cu ziduri de apărare, șanț de apă și creneluri pentru arcași pricepuți, de pe care acum se vede Mediterana și portul vechi, construit tot de invadatorii franci la începutul mileniului al II-lea. Tot lângă mare este construit

și un teatru roman, cu scena așezată chiar în dreptul apei, iar în spatele lui supraviețuiesc niște coloane de marmură. În imediata lor apropiere sunt trei temple feniciene care datează din anii 2800–2700 î.Hr. Nu mai e mare lucru rămas din ele, dar Templul Obeliscurilor, de exemplu, este impresionant cu șirul de stâlpi din calcar în formă de trunchi de piramidă, unii dintre ei inscripționați, amplasați de jur împrejurul altarului central.

Deși un punct important pe harta turistică a Libanului, am avut șansa să fie puțină lume în vechiul Byblos în ziua aceea și ne-am plimbat liniștiți, fără să fim fugăriți de grupuri și de ghizi, printre bucățile de piatră, mormintele regale, fundațiile unor cartiere de locuințe, băile publice, spațiile de depozitare a cerealelor, zidurile de apărare, drumurile și porțile de acces, toate realizate undeva între 5000 î.Hr. și 1300 d.Hr. de reprezentanții a nu mai puțin de 17 civilizații diferite. Nu cred să existe ceva similar în altă parte a lumii, sau dacă există eu nu am aflat și implicit nu am văzut.

În drumul spre port am trecut pe lângă Biserica Sfântului Ioan Botezătorul, o ctitorie cruciată din 1150, bizantină ca stil, acoperită cu cărămidă roșie, din nefericire închisă în acel moment. În port, am ales, bazându-ne pe recomandările ghidurilor europene, să mâncăm la un restaurant pescăresc care îi aparținea lui Pepe. Nu vă speriați, nu e acela... E un Pepe local, ale cărui fotografii din toate momentele vieții sale sunt împânzite pe pereții stabilimentului, alături de mii de poze de celebrități. Actori, sportivi, oameni politici, scriitori... Pepe, dacă am înțeles eu bine, s-a născut în Mexic, din părinți libanezi sau nu — aici biografia sa povestită mie de un chelner prezentând ceva lacune —, a crescut acolo și a ajuns să și joace fotbal pentru naționala Aztecă. Cum și de ce a aterizat el în portul din Byblos iar nu mi-e clar, dar odată stabilit aici s-a dedicat bucătăriei mediteraneene și mai ales celei de pește. Pește care te întâmpină cuminte și imobil, pe un pat de gheață, chiar de la intrare. Oricum, chelnerul te ia și te plimbă prin tot restaurantul extrem de rustic. La mese lumina vine din opaițe și, dacă dorești, poți mânca liniștit cu mâna, ca majoritatea celor de acolo. Exceptând pozele, pereții sunt acoperiți cu

instrumente vechi de pescuit și cu alte antichități exotice. Am primit o masă chiar la fereastră, cu vedere spre port și spre apă. Apunea soarele și bărcile de pescuit se întorceau încet din larg pe o mare liniștită ca un lac. Zidurile medievale ale portului, contraforții și turnurile de apărare erau luminate în roșu dinspre apus și de reflectoare dinspre țărm. În câteva locuri se aprinseseră și niște făclii, probabil pentru impresie artistică, efectul fiind însă deosebit. O briză foarte ușoară aducea spre noi mirosul înțepător de mare, de gudron de barcă și de pește. Pescărușii țipau deasupra a ceea ce putea să fie masa lor de seară, pescarii descărcau lăzile cu produse și vorbeau tare, în arabă. Între timp, bărcile continuau să sosească odată cu înserarea. Zidurile nu mai era roșii ci albăstrui, iar lumina pâlpâită a făcliilor arunca umbre. O pisică amețită de mirosul de mâncare se pitula pe chei, era alungată de doi copii care ajutau la căratul peștelui, se ascundea după niște plase făcute ghem și iar se apropia de pământul făgăduinței. Un moment de neatenție și fiara a furat ceva, un cap de pește cred, și apoi a dispărut pentru seara aceea.

Am mâncat o tocană ușoară de pește în sos de șofran și apoi un platou de pește prăjit, am băut un vin alb libanez, sec și fructat, parcă și puțin șprițat, am ascultat niște băieți de-ai locului lălăind ceva din instrumente tradiționale, cam dezacordate după gustul meu, dar celorlalți le plăcea și în final am primit orez cu lapte, cu un pic de miere și cu scorțișoară, aromat cu fâșiuțe subțiri de coajă caramelizată de portocală. Și, evident, un păhăruț fierbinte de ceai. Deși aveam de condus până la Beirut, am stat liniștiți, cu ochii la marea care nu se mai vedea aproape deloc, dar care se auzea ritmic, alături de fâșâitul pânzelor încă nestrânse ale bărcilor de pescuit, de zgomotul portului și de vocile groase ale trecătorilor.

10/24

Cele 275 de cascade

Iguaçu, Brazilia

La Iguaçu te întâmpină, din prima clipă, zgomotul și umiditatea. Cascada nu tace niciodată, nu are cum și alimentează în permanență aerul cu stropi de apă. Astfel încât umiditatea nu este doar o senzație, este o prezență. Apa se află pur și simplu în aer și apoi pe pielea ta.

După câțiva pași din locul în care te lasă taxiul, la intrarea în *Hotel das Cataratas,* vezi și o primă porțiune din căderea de apă. De fapt, din cauza pădurii foarte dense (cred că putem vorbi liniștiți de junglă), dacă te apropii pe drumul asfaltat care leagă Parcul Național de localitatea Iguaçu, nu zărești nimic. Și deodată, ca într-un efect cinematografic, apare o gaură în vegetație și ești în fața ei.

Surpriza la Iguaçu este dată de dimensiunea fenomenului. Sunt peste 275 de cascade (iar în sezonul ploios numărul lor crește la peste 350), aranjate într-o potcoavă cu o deschidere pe 3 kilometri.

Când te așezi în punctul de observație de lângă drumul principal, deci înainte de a coborî spre apă, panorama este acoperită integral de cascade. Nu vezi decât asta. Apă cenușie sau roșiatică, înspumată, care se rostogolește dintre pâlcuri de vegetație extrem de verde, care când ajunge jos ridică perdele de aburi. Imediat, în stânga acestui loc în care ai putea sta ore întregi, este drumul de coborâre spre *Garganta do Diablo* (Gâtlejul diavolului). Poteca îți oferă noi și noi unghiuri ale cascadei, imagini tot mai apropiate, dar mai puțin panoramice. Cu cât se merge în jos, vezi mai bine treptele de care se izbește apa, pâlcurile de copaci printre care vine râul, apoi — pe la jumătatea coborârii — constați prezența a încă unei părți a potcoavei din care, de asemenea, țâșnesc torente.

Fiind junglă, dacă te uiți și înspre interiorul ei te prinzi că nu ești singur. Pânze de păianjen cu diametre de peste un metru, un metru și jumătate de care uneori sunt atârnate și

oscioare de păsărele, dar mai ales resturi din chitina insectelor și pe care se odihnesc sau pândesc exemplarele solide și, așa cum am arătat, bine hrănite care le-au construit.

Nu doar păianjenii sunt mari acolo. Pe holul principal al hotelului, foarte elegant și foarte bine întreținut, am văzut în fiecare zi cel puțin trei–patru lăcuste, sau ceva din familia respectivă, mai mari decât pumnul meu agățate în diverse colțuri ale perdelelor, iar în preumblările noastre pe poteci și pe alături ne-am întâlnit și cu târâtoare din cele cu multe picioare lungi, de peste 20 de centrimetri și cu niște carcalaci negru-roșcat din aceia pe care și-i punea Papillon în supă ca să reziste detenției din carcera de pe același continent cu Iguaçu. Deasupra roiau vulturi, mari, negri și mulți și de câteva ori am văzut zburând tucani. Printre picioare, fără nicio emoție la vederea turiștilor, ți se încurcau niște animăluțe maronii, cu botul lunguieț și cu coada în inele bej și maro, din familia ratonilor, pe numele lor *coati*. Mergeau cu tot cu pui pe aceleași poteci ca și noi având însă cu totul altă treabă.

La finalul coborârii, la nivelul apei te așteaptă un podeț de lemn care te poartă chiar în fața căderii de apă. Cascada văzută de acolo este teribilă, vuietul este asemenea și este însoțit și de un permanent curent de stropi care face ca dușul să fie complet. Trebuie menționat că în acel loc, apa cade de la aproximativ 80 de metri. De pe respectiva punte ai o vedere mai exactă a celorlalte căderi mai mici, ascunse privirii de copaci sau de taluzuri de pământ.

Noi am vizitat Iguaçu de pe partea braziliană. Exact peste râul care produce acest spectacol este Argentina, țară pentru care nu am avut viză. Turiștii care au fost de partea cealaltă ne-au povestit că acolo se coboară în mai multe locuri aproape de apă, dar că nu există panorame atât de complete și de diverse, în schimb au poduri suspendate peste anumite secțiuni din peisaj și o punte de acces din care poți admira de sus *Garganta do Diablo*.

A doua zi am intrat într-un aviar senzațional, în care multe păsări erau lăsate în libertate. Cuștile, dacă existau, erau foarte largi, astfel încât zburătoarele pluteau literalmente în jurul tău.

Ne-am plimbat printre papagali multicolori, zgomotoși și agitați, am mers în spatele unui tucan uriaș, cu ciocul acela galben, mare cât tot restul corpului negru, cu pieptul alb, cu ochelari albaștri în jurul ochilor negri și cu niște pene roșii în coadă, am văzut ibiși purpurii care, răspândiți fiind într-un copac, păreau, de la distanță, niște fructe coapte, am pândit păsări colibri care se adunau în jurul unor recipiente pline cu apă cu zahăr și cărora aproape nu le puteai distinge aripile datorită ritmului lor incredibil.

Ne-am continuat plimbarea prin junglă, printre orhidee sălbatice, copaci cu frunze multicolore, arbuști roșii, galbeni sau mov, până la debarcaderul de unde, după ce am fost blindați cu veste portocalii de salvare, o șalupă ne-a dus spre cealaltă parte a cascadei, unde nu puteam ajunge pe cărare. Noaptea plouase și apele râului erau mai roșii, mai tulburi și mai nervoase. Iar zgomot, iar curentul acela încărcat cu particule, iar apropierea de un munte de apă care cade ca din cer, iar o udătură generală care nu ține seama nici de haina impermeabilă, nici de glugă, nici de nimic.

După prima trecere pe lângă jetul de apă, cei din barcă ne-au oferit câte o cănuță de ceai fierbinte, în mijlocul râului, la ceva depărtare de cascadă, într-un punct din care se putea admira aproape tot show-ul, de data aceasta, de jos. O a doua panoramă... Între timp începuse și ploaia, așa încât următoarele apropieri de diversele căderi nu au mai panicat pe nimeni. Eram atât de uzi că nu mai conta...

După vreo două ore am ieșit din nou din hotel, cu hainele uscate. Ploaia încetase, dar se așezase o asemenea ceață încât din locul principal de observație nu se mai zărea nimic. Se auzea vuietul, dar acolo unde erau înainte cele 275 sau mai mult de cascade plutea un nor alb. dens și complet impenetrabil. *Foz de Iguaçu* se ascunsese și a rămas așa până seara târziu, când brusc a apărut luna și încet-încet s-a dezvelit cerul plin de stele.

Curtea interioară a hotelului, cu piscină, grătar și locuri de plajă, era mărginită de junglă. Noaptea, după ce se oprea orchestra și după ce clienții mergeau spre culcare, de pe șezlongurile din curte începeai să prinzi zgomotele din pădure. Am

stat, cu un pahar de rom caraibian și cu niște alune condimentate, mai bine de o oră și cred că o dată s-a auzit și răgetul unei pume. Cei de la hotel mi-au spus că nu prea e posibil, fiindcă animalele de pradă mari sunt monitorizate și niciunul nu se afla în acel moment în apropiere.

Înainte de plecare, dimineața, am mai făcut un drum la cascadă, de data aceasta chiar înainte de *Garganta do Diablo*. Există acolo o terasă cu mese și scaune de plastic de pe care poți admira râul liniștit, mocirlos și încărcat de frunze, crengi și smocuri de iarbă... La zece metri mai încolo se vedea deja aburul de după cădere. În timp ce stăteam la masă, pe hainele noastre au început să se așeze fluturi multicolori. Era soare, mirosea încă a ploaia de ieri, limonada era rece și fluturi roșu cu negru și cu galben ni se plimbau pe tricouri, pe pantaloni sau pe mână.

11/24

Cisterna

Istanbul, Turcia

Există un punct în Istanbul, pe Ayasofya Meydani, de unde, dintr-o singură privire poți vedea cele două moschei fundamentale ale orașului, Catedrala (Hagia) Sf. Sophia și Moscheea Albastră. De acolo, mergând numai vreo 50 de metri printre tarabele celor ce vând suveniruri, dar și cafea la ibric, plăcinte, iaurt și sucuri reci, intri pe sub porțile de marmură împodobite cu caligrafie musulmană aurie pe fond verde, ca steagul Profetului, în Topkapi, palatul sultanilor.

Dar nu despre aceste trei monumente voi vorbi. Ele trebuie văzute și cred că orice om normal care ajunge în fosta capitală a Bizanțului (numită pe atunci Constantinopol, devenită, ulterior, după căderea imperiului, în 1453, Istanbul) își va rupe jumătate de zi să admire cupola, mozaicurile și coloanele din Hagia Sophia (se spune că atunci când a inaugurat-o în anul 537, împăratul Justinian ar fi exclamat: *Te-am depășit, Solomoane* cu referire la regele evreu și la Marele Templu construit de acesta, model al arhitecturii religioase antice), minaretele, curtea interioară acoperită de cupole și faianța de Iznik cu care sunt împodobiți pereții Moscheei Albastre și formidabilele construcții, colecții și tezaure din Topkapi. În Hagia Sophia, trebuie să vedeți urma mâinii plină de sânge bizantin pe care Mohamed I, intrat călare în Catedrală, ar fi pus-o pe una dintre coloane ca semn al victoriei musulmane asupra imperiului creștin, pentru ca în Topkapi, în Camera Relicvelor Sacre, să admirați toiagul lui Moise, săbiile primilor patru califi ai Islamului și fire de păr din barba profetului Mahomed. În Muzeul de Arheologie, pe lângă frize din Poarta Zeiței Isthar din Babylon, cu minunatele ei cărămizi smălțuite în albastru și cu basoreliefuri zoomorfe pe ele, poate fi privit în liniște sarcofagul lui Alexandru Macedon, decorat cu un șir de sculpturi ce rememorează marile lui bătălii. Nu în ultimul rând, în sala de arme căutați cu privirea și veți găsi sabia lui Ștefan cel Mare alături de alte arme din Moldova medievală.

Măcar atât, o vizită în bazar și o masă bună în Taksîm ar trebui să fie minimul unei excursii pe malurile Bosforului.

Tot din acel punct de care spuneam, dacă aveți Moscheea Albastră pe mâna stângă și priviți drept înainte, veți vedea o intersecție de cinci străzi. Cea care o continuă pe Ayasofya Meydani se numește Yerebatan Caddesi. La numărul 13 este intrarea într-un monument spectaculos și insuficient cunoscut, construit oarecum simultan cu Hagia Sophia, în secolul al VI-lea. Este vorba de un uriaș rezervor subteran care asigura necesarul de apă cartierului regal al Constantinopolelui. Având dimensiunile unei catedrale respectabile, rezervorul măsoară aproape 10 000 de metri pătrați, tavanul construcției fiind susținut de nu mai puțin de 336 de coloane de marmură de 9 metri înălțime. Peste 80 000 de metri cubi de apă puteau fi stocați acolo, alimentarea fiind realizată prin aducțiuni de la izvoare aflate la zeci de kilometri în afara citadelei. Acum, nivelul apei este menținut la maxim jumătate de metru. Coloanele sunt luminate fiecare în parte cu reflectoare plasate câte două în partea inferioară, chiar deasupra oglinzii de apă. Printre coloane se circulă pe podețe de lemn, luminate și ele cu lămpi suspendate. Datorită umidității mari — este vorba de un spațiu închis în care se află niște mii de metri cubi de apă — pe tavan se creează condens, picăturile rezultate căzând periodic și aleatoriu înapoi, în capul vizitatorilor, pe podețele de lemn sau cu mici plescăituri în bazin. Lumina difuză și roșiatică se reflectă în apă și de acolo este trimisă în umbre vălurite pe tavanul boltit, compus dintr-o multitudine de arcade din cărămidă legate de capitelurile ionice, corintice și dorice ale coloanelor. Când te afli într-unul din capetele incintei, ai o perspectivă completă asupra pădurii de stâlpi verticali și a spoturilor luminoase care se ridică pe lângă aceștia, dar și asupra proiecției inverse a întregii construcții (tavan, arcade, coloane, lumini) în apă. Două temple crescând unul din celălalt într-o atmosferă crepusculară, despărțite de o linie fină pe care uneori picăturile desenează cercuri concentrice perturbatoare ale perfectei simetrii dintre cele două lumi.

În colțul din stânga al cisternei sunt două coloane care stau pe două capete de Gorgonă — monstrul mitologic feminin a cărui privire împietrea orice muritor și care este decapitat de

Perseus. Unul dintre ele este pus la 90 de grade, culcat pe o ureche, iar celălalt complet invers, cu capul în jos. Motivul acestei inovații cu iz mitologic nu este deplin cunoscut. Ghidul ne-a vorbit despre tentativa constructorilor antici de a îndepărta un blestem ce ar fi putut veni de la zeități ale apei. Oricum, cele două capete au fost preluate dintr-un templu roman distrus odată cu instaurarea creștinismului ca religie unică în Imperiu.

Dintr-un motiv care-mi scapă acum, și care nici nu este important pentru povestea de față, am decis să mâncăm la hotel. În general, în orașe normale, deci fără amenințări globale la siguranța personală, nu mănânc la restaurantul din hotel, ci caut locuri fie recomandate de ghiduri, fie de paginile de internet, fie de revistele de turism ori pur și simplu ochesc câte o cârciumă plină de familii. Dacă localnicii își duc acolo copiii înseamnă că mâncarea e bună și pentru noi. Și vă pot spune că în numeroase cazuri o asemenea alegere a fost foarte–foarte fericită, mâncarea pe care am primit-o fiind și gustoasă și curată și autentică. De data aceasta însă am luat taxiul și am mers direct în Hilton. Ne-am așezat sus, la terasa acoperită a localului și am remarcat suficient de repede agitația care domnea în grădina de jos. Mese acoperite cu muselină albă, lumânări, baloane cu heliu, o scenă mare instalată și umplută de tehnologia necesară unui spectacol live, armate de chelneri, cărucioare cu sute de pahare aranjate în piramidă, mă rog, tot dichisul. La foarte scurt timp au apărut și niște băieți lați, tunși scurt, în costum negru, cu căști în urechi care s-au răspândit democratic printre tufișurile din grădină. Nu știu pe cine păzeau, dar au început să curgă invitații, fracuri, rochii lungi, bijuterii care sclipeau până la noi, alți băieți cu căști care însoțeau diverși domni în vârstă. A venit și trupa de muzicanți, ceva negri, ceva jamaicani, cubanezi sau de pe acolo și s-a purces la *entertainment*. Un prezentator zicea din când în când ceva, evident în limba turcă, oaspeții aplaudau, orchestra cânta, câteva perechi dansau: mirele cu mireasa, ăl bătrân cu a bătrână, domnul cu bodygard cu doamna cu bodygard, ăl bătrân cu a tânără și tot așa. Tobele au prins să răpăie și prezentatorul a anunțat ceva important fiindcă lumea a ovaționat. Nu doar cei de la nuntă, ci și comeseni de-ai noștri de sus, din restau-

rant, care stăteau cu ochii ațintiți la mondenitatea de jos. Cred că motivul bucuriei a fost sosirea pe scenă a unei soliste la vreo 40 de ani, vag dolofană, îmbrăcată într-o rochie roșie-roșie cu pietricele pe ea care a dat drumul la muzici naționale. Voce bună, ritm bun, știți, cam ca la manele. Nu pot să vă spun ce tratau cântecele (așa cum scriam noi în clasa a IV-a, despre ce tratează autorul în poezia Peneș Curcanul?), dar participarea publicului era totală. Într-unul dintre cântece, cel cu succesul maxim, cred că era vorba de dialogul sexelor și de raportul dintre bărbat și femeie în cuplu. Nu spun asta fiindcă aș fi înțeles ceva, ci doar urmărind gestica foarte complicată a femeilor de pe la toate mesele. Refrenul era cântat într-un cor lărgit cu o mână ridicată la nivelul frunții, cam cum salutam noi pionierește în aceeași clasă a IV-a, și îndreptată revendicativ, dar cu tandrețe către partener. Acesta privea galeș și mustăcea superior la demersul părții feminine. Solista mai zicea ceva și apoi iar refrenul, iar mâna ridicată, iar privirea șăgalnic superioară a masculului dominator și iar militantismul muzical al turcoaicei de condiție superioară fiindcă altfel nu avea bani de Hilton. Spre miezul nopții, eram de mult în cameră, au fost și artificii, iar dimineața când ne-am trezit, de colțul deschis al geamului era agățat un balon verde umplut cu heliu pe care scria ceva încheiat cu un desen al unei inimi cu ochi, nas și gură, care zâmbea foarte fericită.

La ieșirea din hotel am trecut prin poarta metalică, aceeași prin care intram, dar atunci eram și controlați cu diverse detectoare, am luat un taxi și am ieșit printre parapeții de beton întăriți cu saci de nisip. Pe lângă noi, un alt taxi aducea niște turiști în parcarea hotelului. În jurul său patru oameni în uniformă verificau portbagajul, interiorul și plimbau un băț cu o oglindă în capăt pe sub mașină, căutând bombe kurde. Dincolo de poartă un turc bătrân și sărac după îmbrăcăminte își supraveghea nepoții care se jucau cu două baloane colorate, fiecare având desenată câte o inimă zâmbind fericită.

12/24

Colesterol

Sarlat-la-Canéda, Franța

O șosea îngustă, bine întreținută, se strecoară printre pereți de stâncă. Uneori trece chiar prin ei, grație unor tuneluri scurte sau unor străpungeri de câțiva metri. În stânga șoselei se dezvoltă lunca unui râu nu foarte lat, rapid și mocirlos. Atât de mocirlos, încât apa este roșie ca în efectele speciale din filmele horror. Peisajul se lățește, șoseaua curgând acum între râu, o câmpie verde acoperită de pomi și de arbuști și un bloc masiv de stâncă, lung de mai bine de un kilometru și înalt cam de o sută de metri. La jumătatea sa, blocul are o despicătură orizontală, un spațiu liber în piatră în care timp de multe mii de ani au locuit oameni, într-o formă organizată de viață, protejați de acest fort natural foarte dificil de cucerit de alți oameni și ușor de apărat împotriva animalelor de pradă.

În secolul al XVI-lea, ultimii locuitori ai satului săpat în stâncă au părăsit locul, dar în epoca sa de maximă înflorire a găzduit peste 1 000 de suflete, a avut biserică al cărei altar se vede încă, săli de mese și spații de depozitare, grajduri pentru animale, ateliere meșteșugărești, turnuri de apărare pe laturile extreme și macarale care ridicau sau coborau podusele din vale.

Accesul în interior se putea face doar pe o cărare îngustă, de o singură persoană, la capătul căreia te așteptau un șir de porți prevăzute cu locașuri de tragere. Chiar dacă agresorul reușea să treacă de primele obstacole, până la accesul propriu-zis în sat era în continuare obligat să evolueze pe cărări de o singură persoană și, la un moment dat, să urce o scară de lemn deasupra căreia se aflau fortificații deja serioase. Locul a rezistat atacului vikingilor și asalturilor mai multor armate, în timpul războaielor medievale europene.

De jos, de pe marginea râului, care era principala cale de transport a sătenilor, nu realizezi mărimea spațiului de sus, dintre pereți, dar după ce urci pe singura cale de acces, aceeași

pe care o parcurgeau și prietenii și dușmanii, și după ce treci de toate coturile, scările, îngustările și cotloanele, descoperi o hală ca de peșteră, adânc împinsă în interiorul muntelui, dar cu o latură deschisă spre lumina soarelui. Există și un etaj superior, mult mai mic decât cel principal, mai degrabă niște grote la care se ajunge pe scări cioplite în piatră.

Sus este o panoramă perfectă asupra întregului teritoriu, dar pentru a fi și mai siguri, sătenii amplasaseră pe munte puncte de observație. Sunt montate în lăcașurile inițiale sistemele de ridicat produse, chiar și un soi de ascensor rudimentar pentru persoane, toate realizate din lemn. Dacă finalul aventurii locative în Roque Saint Christophe se petrece undeva în jurul anului 1550, începuturile pot fi considerate pe la 17000 î.Hr.

Ne aflăm în valea râului Vézère, denumită *Valea Omului* sau *Capitala preistorică a Europei*, datorită descoperirii a numeroase urme din paleoliticul superior. Cultura magdaleniană, care acoperă perioada istorică dintre anii 18000 și 10000 î.Hr., și-a luat numele de la un sit arheologic aflat la câțiva kilometri de Roque Saint Christophe. Mai puțin spectaculos decât cel descris mai sus, satul Madeleine este tot un adăpost în stâncă, folosit din preistorie și apoi extins și locuit până în Evul Mediu. Și acolo există o capelă conservată, ziduri de apărare, un mic cimitir și un siloz de depozitat cereale. În timpul săpăturilor au fost găsite numeroase obiecte din os și piatră, fie cu scop utilitar, fie decorativ și de podoabă, care pot fi admirate în muzeele din zonă.

Franța este, după toate cifrele, principala putere a turismului mondial. Acest lucru înseamnă că oriunde este ceva de vândut, ei vor ști să vândă. Dacă ai venit în sud-vest, mai ales în departamentul Dordogne, înseamnă că te interesează, măcar la nivel general, siturile arheologice, urmele spre trecutul speciei, poate l-ai citit pe Charoux și teoriile sale conspiraționiste, poate te-ai întrebat ce s-a întâmplat cu omul din Neanderthal și cum de a devenit el omul din Cro-Magnon (care a fost găsit într-un adăpost de stâncă, tot în *Valea Omului*, lângă localitatea Les Eyzies-de-Tayac). Pentru toate aceste curiozități nevinovate, oculte sau academice, există câte un

răspuns pe măsură, pe care organizatorii turismului francez ți-l pun la dispoziție. Sunt parcuri preistorice, cu mamuți, rinoceri și oameni ai cavernelor fugărindu-i prin tundre, sunt muzee pline de mici obiecte, sunt camere întunecoase în care poți vedea schelete recuperate în poziții care sugerează existența unor ceremonialuri funerare, sunt așezări reconstituite ale troglodiților cu scene din viața de zi cu zi din acele frumoase timpuri ale culegătorilor, vânătorilor și pescarilor... Și, bineînțeles, sunt peșterile. Iar dacă vorbim despre peșteri înseamnă că ajungem la Lascaux.

Descoperită în toamna anului 1940, dintr-o întâmplare, peștera Lascaux găzduiește pe pereții săi o colecție de aproape 2 000 de picturi realizate în jurul anului 17000 î.Hr., fiind alături de Altamira din Spania reprezentanta de vârf a artei rupestre. Dacă deschideți orice carte de istorie a umanității sau de istorie a artei, la primele pagini veți găsi referiri la această peșteră, la instrumentele folosite pentru pictură (deget, dăltiță, bucățele de lemn, tulpină de trestie), la culorile de origine minerală (ocru, roșu și negru), la animalele portretizate (majoritar cai, cerbi, bizoni, tauri și vaci). S-a speculat în legătură cu motivațiile artiștilor preistorici — căutare a frumosului sau act de magie pentru ușurarea vânătorii, tentativă de comuniune cu animalele care le asigură hrana sau o fază incipientă a unui proces religios? Ca întotdeauna, există și interpretări care implică extratereștrii, pe pereții din Lascaux fiind mai multe serii de puncte figurate cu negru care ar putea să reprezinte hărți ale cerului, constelații pe care oamenii acelor timpuri le-ar fi observat cu ochiul liber și apoi să le-ar fi reprodus din motive numai de ei știute. Pe lângă toate acestea, Lascaux înseamnă și un intens efort de conservare. O șansă enormă a făcut ca această peșteră să fie descoperită târziu, la jumătatea secolului al XX-lea. În numai 15 ani de la deschiderea ei pentru marele public a trebuit să fie închisă la loc, fiindcă altfel se deteriora iremediabil. În acest moment, vizitatorii intră într-o replică a peșterii autentice, Lascaux II, modelată identic după două dintre cele cinci hale ale originalului, în care artiști plastici contemporani au reprodus picturile rupestre, folosind aceleași

instrumente și aceleași vopseluri ca oamenii cavernelor. Dacă peștera ar fi fost găsită cu un secol mai devreme, lipsa posibilităților tehnologice de prezervare și a înțelegerii importanței descoperirii în sine ar fi dus, mai mult ca sigur, la dispariția ei. La intrarea în Lascaux II, ghidul prezintă fotografii realizate în anii '60 ale efectului coroziv pe care dioxidul de carbon expirat de vizitatori îl are asupra pereților pictați. Un fungus albicios acoperă și dizolvă culoarea în perioade scurte de timp. Trebuie spus că și acum, în secolul al XXI-lea, problemele peșterii originale sunt foarte mari, mai multe picturi fiind atacate atât de acest fungus, cât și de bacterii și de un fenomen nou, pete negre care apar pe pereți și proliferează, distrugând desenele.

În cele două săli reproduse, *Coridorul Central* și *Hala Taurilor*, ești uimit în primul rând de dimensiunea desenelor. Văzute pe hârtie, pe internet, în cărți sau la televizor, animalele pictate nu-și dezvăluie grandoarea și nici dinamica. S-a scris mult despre faptul că omul preistoric părea că știe să folosească perspectiva, dar aglomerarea de desene de pe pereți, suprapunerea lor (există la un moment dat o turmă de vaci figurată de artistul anonim astfel încât numai prima vacă este vizibilă integral, a doua parțial și celelalte doar prin spinări, coarne și picioare, reprezentarea având adâncime și având proporții, picioarele animalelor mai îndepărtate fiind tot mai mici) creează o senzație uluitoare de autentic, viu și natural. Nu avem de-a face cu niște scrijelituri schematice ale unor rătăciți în beznă, ci cu reprezentări artistice ale realității. În fond, ce comentariu mai poți avea în fața unei picturi a unui taur care măsoară între cinci și șase metri și în care raporturile sunt impecabil păstrate. Oricât ar părea de ciudat, arta preistorică nu este naivă, nu încurcă dimensiunile și nici nu renunță la ele. Mai mult, majoritatea animalelor sunt surprinse în mișcare, aceasta având și ea consistența naturalului. Ghidul îți prezintă cu ajutorul fasciculului de lumină al lanternei animalele ascunse în alte animale. De multe ori artistul sau artiștii folosesc aceeași linie pentru desene suprapuse. Burta unui taur imens, figurat cu negru, este o parte a spinării unei vaci mai mici figurate cu roșu, crupa unui cal este parte a spinării unui

taur și așa mai departe. Desenele sunt dense, uneori încălecate, alteori configurate unele din altele, alteori chiar surprinse ca scene de masă, între ele existând și forme geometrice, nonfigurative, puncte negre sau roșii și, ca o semnătură, amprenta unei mâini umane cu degetele desfăcute. Una dintre picturile mereu comentate este singura în care apare o ființă umană, foarte stilizată, cu un soi de coif în formă de pasăre pus pe cap, cu o erecție majoră, de unde deducem că este vorba de un bărbat, întins pe jos în fața unui bizon cu coarnele îndreptate spre el. În jurul omului prăbușit se află arme, săgeți sau ceva de tipul acesta și din bizon curge sânge, ceea ce ar sugera o scenă de vânătoare din care omul nostru nu a ieșit foarte bine.

Dacă doriți după această incursiune să mai intrați într-o peșteră, de data aceasta autentică, trebuie să conduceți vreo 60 de kilometri spre sud pentru a vizita Pech-Merle. Veți vedea din nou animale pictate, mai puține decât în Lascaux, dar la fel de spectaculoase — în plus sunt figurați mamuți —, din nou o mână imprimată pe perete, de data aceasta în negativ — culoarea roșie a fost răspândită în jurul degetelor, interiorul palmei rămânând alb —, dar și stalagtite, stalagmite și discuri concentrice din calcar sedimentate în foarte, foarte mult timp — peștera datează din eocen, deci cam 60 de milioane de ani în urmă.

Ieșiți de sub pământ (trebuie precizat că întreaga zonă Dordogne este găurită pe dedesubt și sunt alte sute de peșteri în care se pot căuta formațiuni geologice cu forme inimaginabile, desene rupestre sau oase de mamifere de mult dispărute), ieșiți de sub pământ deci, ca orice turist aflat în Franța, ne-am îndreptat spre monumentul perpetuu, continuu și incontestabil al acestei țări, care este mâncarea. Întâmplarea face că pentru vizitarea siturilor preistorice am ales să stăm în orașul medieval Sarlat-la-Canéda. Case vechi, străzi pietruite, o piață înconjurată de turnuri și biserici din epoca turnirurilor și a întrecerilor cavalerești, o construcție, puțin excentrică, ridicată în secolul al XII-lea în onoarea vizitei făcute în acest burg de Bernard de Clairvaux, ideologul Ordinului Templierilor și promotorul celei de-a doua cruciade, construcție denumită

Lanterne des Morts, al cărei scop era luminarea drumului celor decedați cu ajutorul unui sistem de lămpi plasat în acoperișul țuguiat în care erau practicate orificii. În piața centrală a orășelului te întâlnești cu o statuie de bronz reprezentând trei gâște foarte zdravene. Și aici ajungem la subiect... Sarlat-la-Canéda este un soi de capitală neoficială a acelui produs decadent și minunat numit *foie gras* — pate de ficat de gâscă. O statistică pe care am găsit-o pe net ne spune că 78,5% din producția mondială de *foie gras* este realizată în Franța, următoarele națiuni fiind vecinii noștri unguri cu 8% și vecinii noștri bulgari cu 6%. Poți mânca *fois gras* de calitate în aproape orice colț al lumii, dar aici la el acasă îl găsești în cele mai diverse și neașteptate forme. Nu există restaurant în Sarlat — e drept că n-am intrat în cel chinezesc — în care meniul să nu înceapă cu *foie gras de la maison.* Care este fie sub formă de *mousse,* spumă consistentă și onctuoasă, fie cu bucăți de ficat în pasta de pateu, fie terină, fie gătit, fie nu. Poate să sosească în sos de trufe, aromatizat cu armagnac sau acoperit de bucățele de aspic în jurul cărora este picurată o dulceață de smochine, de gutui sau de fructe de pădure. Merge și cu miere ușor zaharisită sau cu un piure de mere și de prune. În meniu, *foie gras* se servește obligatoriu cu un pahar de vin alb dulce din categoria Montbazilac, Sautterne sau Jurancon. Asta dacă nu e un pic de șampanie-desert prin pivnița localului cu pricina.

Povestea însă nu se termină aici. Am fost într-o seară (la ei mesele încep cu indulgență la șapte jumate, în principiu restaurantele te primesc de pe la opt) la un local recomandat, în partea veche a orașului, pus într-un capăt de străduță cu case din lemn și piatră, în care nu erau mai mult de zece mese cu tot cu cele de pe balcon. Am luat, să vedem cum e, *confit de canard,* specialitatea bucătarului șef. Bineînțeles că am trecut prin *foie gras* și apoi am așteptat cuminți în fața unui sticle de vin de Cahors să lucreze bucătarul șef. Confitul este un copan de rață, gătit în grăsime de rață și sosit la masă auriu și suculent, cu tot acel colesterol țopăind vesel în fața ochilor tăi ametiți de sortis (dacă nu știți și e foarte bine că nu știți, fiindcă înseamnă că nu aveți nevoie să știți, este un medicament care

scade colesterolul). Mai mult, garnitura constă în cartofiori la cuptor realizați în grăsime de gâscă. Gustul e bun, foarte bun, de fapt, grăsimea se duce cu vinul, iar carnea de rață descoperită sub stratul auriu este dulce, moale și aromată. La desert, gazdele îți recomandă un sorbet de lămâie sau o înghețată de mentă, așa, să taie ultimul iz de untură de zburătoare și totul e bine. Amuzant a fost că în jurul nostru erau doar francezi, majoritatea spre vârsta a treia. După saluturile pe care și le împărțeau unul altuia, erau localnici. Începeau masa la ora nouă seara, mâncau trei feluri din acestea dietetice cu multă grăsime de gâscă, cu porc, cu *foie gras*, rădeau câte o sticlă de vin roșu în doi, luau un desert, tortuleț de nucă, ciocolată sau tarte cu vanilie și fructe de pădure, beau și o cafeluță, încheiau cu un *cognac* și erau slabi și tonici parcă se țineau de cura disociată a lui Atkinson.

Am spus întotdeauna că oamenii nu au fost făcuți egali, și cu toate că niciodată n-am invidiat pe cineva, trebuie să recunosc sincer că în fața subțirimii acelor franțuji care mâncau la o masă dublu cât mine și cântăreau jumătate, am simțit că eram gata-gata să încalc a zecea poruncă.

13/24

Cum mi-am petrecut sfârșitul lumii

Frankfurt am Main, Germania

Frankfurt, Germania... Un oraș născut pentru a face cumpărături în el. Un oraș în care dacă ai nevoie de ceva găsești, dacă porți numere mari la haine, ei bine și ei nemții poartă numere la fel de mari și te poți îmbrăca din orice magazin, nu de la cele în care 3XL este o măsură specială. Un oraș în care se mănâncă bine, se cumpără bine, se trăiește bine chiar și fără îndemnul electoral al președintelui. Președintelui lor, desigur... Spuneam că este un oraș în care dacă ai nevoie de ceva, găsești. Mai puțin strada pe care era hotelul meu. Pe aceea nu am găsit-o. Era undeva lângă gară. Gara am văzut-o, strada nu. M-am răsucit mai multe zeci de minute într-un context care părea aproape kafkian. Corect, Kafka a scris în germană. Eram pe drumul cel bun. La un moment dat identific strada, dar avea sens unic, invers de cum era bine pentru mine. Înconjor ca să pot intra pe partea cealaltă și Kafka nu iartă, nu tace și nu minte. Era tot sens unic și tot împotriva mea. Dilema am descoperit-o mergând pe jos, chiar pe lângă un june care-și înfigea literalmente seringa în venă la umbra unei mașini 4x4. Strada era tăiată la mijloc de un al treilea drum și din acesta porneau două sensuri unice, egale și de sens contrar (scuzați repetiția cuvântului sens, dar am simțit nevoia să-l pomenesc de mai multe ori în acele minute.) Când am pornit spre al treilea drum, cel izbăvitor, primesc un telefon din țară, de la maică-mea, care mă anunță că un avion a lovit World Trade Center-ul. Îi răspund că World Trade Centerul este prea mic să fie nimerit de un avion și că dacă vreun aparat ar fi ajuns acolo probabil că lovită ar fi fost Casa Scânteii. Nu la noi, în America... Încep să curgă telefoanele cu știri. Colegi, jurnaliști, prieteni, rude... În America, turnurile cad unul după altul... Deși nu poate fi

nimic amuzant în asta, eu toate aceste informații le-am primit în mașină, cu telefonul la ureche, încercând să găsesc accesul pe strada cu hotelul.

Ajung în cameră, dau drumul la televizor și mă uit la tot ceea ce țineți minte că a fost atunci. Ore în șir... Fără să pricep ce se întâmplă. Schimb canalele între CNN, BBC, Sky și RAI, fiindcă posturile germane le înțeleg mai greu. Peste tot aceleași imagini. La un moment dat, realizez că mi-e foame și ies în oraș. În jurul zgârie-norilor din centrul Frankfurtului era pustiu. Pustiu la ora șapte seara. Terasele erau goale, magazinele erau goale, uriașele centre comerciale de pe *Zeil* — principala zonă de shopping a orașului — dacă aveau câteva zeci de clienți grăbiți. Peste tot, televizoare aprinse și oameni, puțini, privind pierduți în ecrane. Îmi fac repede cumpărăturile, o parte din ele, le împachetez în câteva pungi mari și plec spre hotel cu gândul de a mă întoarce să mănânc mai târziu. Îmi dau seama, înaintând spre gară, că hotelul este într-un cartier turcesc. Spre deosebire de zona din centru, aici era mai multă animație, zgomot, muzică și chiar veselie. Într-o piațetă dintre străzile secundare, boxele bubuiau și câteva persoane dansau cu mâinile deasupra capului. În astfel de clipe simți granițele dintre lumi, dintre etnii, dintre culturi sau dintre numele puse pe cărțile sfinte. Atunci când durerea sau consternarea unora se reflectă în bucuria sau nepăsarea celorlalți. Cei ce serbau pe stradă nu erau nici agresivi, nici ironici, nici zeflemitori la adresa trecătorilor cu altă stare de spirit. Erau doar foarte voioși... Ca și cum nu ar fi aflat nimic. Dar, mai mult ca sigur, aflaseră.

Am mai stat o oră în fața televizorului. Imaginile repetate la nesfârșit ale avioanelor intrând în turnuri și jetul de flăcări țâșnind pe partea cealaltă. Și, mai ales, căderea în gol a oamenilor prinși la etajele de deasupra zonelor de impact. Din stradă veselia răsuna tot mai intens. Restaurantele erau pline și televizoarele erau stinse. Când au fost aprinse, în jurul orei nouă fără un sfert, din restaurante și din case au început uralele. Juca Galatasaray cu Roma, dacă nu mă înșel, în Champions League. Echipa turcă a câștigat, cu 1-0 cred, și

manifestările au fost pe măsură încă o bună bucată de timp. Între timp, rețelele de televiziune transmiteau reportaje din țările arabe, unde bucuria era în toi. Oameni care dansau, care ardeau drapelul american, care sărbătoreau evenimentul ca și cum echipa lor favorită câștigase un joc. Fețe fericite se îngrămădeau în dreptul camerelor și se depărtau apoi împreună cu mulțimea, țopăind, țipând, vociferând, scandând... Noaptea târziu, italienii — nu știu care post anume — au difuzat *Lista lui Schindler*. Cartierul turcesc adormise și el, fericit și, deși nu aveam idee ce urma să vină, am trăit acuta senzație că a doua zi dimineața mă voi trezi într-o lume nouă. În niciun caz mai bună, probabil nici mai rea, sigur diferită.

14/24

Departe

Kyoto, Japonia

Este aproape absurd să pretinzi că înțelegi o țară străină după o vizită turistică, fie ea și îndelungată. Între tine și lumea pe care o descoperi există din primul moment o vale de netrecut. Timpul petrecut acolo reduce distanțele, netezește percepțiile și senzațiile de depărtare și de respingere, creează obișnuințe și automatisme care conduc încet-încet spre integrare, dar valea dintre tine și ei rămâne tot-de netrecut, fiindcă, până la urmă, tu ești turist. Colecționar de senzații, imagini și trăiri. Locuitorul pe care-l întâlnești într-o dimineață de vacanță (vacanța ta) își trăiește viața cotidiană în acel moment în care tu trăiești în afara propriului tău cotidian. El parcurge drumul acela a mia oară, tu îl parcurgi prima dată. El nu își ridică ochii să vadă peisajul, clădirea, statuia, panorama, fiindcă le știe pe dinafară. Tu te bucuri de șansa de a le vedea în premieră. Tu mănânci prima dată micul dejun al locului și apoi pleci vrios să vezi alte noi imagini. El îl mănâncă la fel ca ieri și la fel ca mâine și în față are aceleași imagini dintotdeauna. În fapt, tot asta ți se întâmplă și ție, acasă, dar acum nu ești acasă, ești departe, într-o lume nouă, diversă și uimitoare, pierdut pe străzi între oameni care sunt acasă. Cu cât faci mai mult turism, cu cât te adâncești mai mult în orașe, sate și țări străine, cu atât monotonia se depărtează și mai ales ideea că știi deja tot ce este în jurul tău. Primul picior pus într-o altă țară anulează o bună parte din întregul tău bagaj de informații și cunoștințe rutiniere. Cele care aproape îți trăiesc viața în locul tău. Din acel moment trebuie să gândești, să te uiți atent în jur, să fii mereu implicat, interesat și motivat, fără a exista o mizăă deosebită — nici promovare, nici mărire de leafă, nici seducerea cuiva din preajmă, nici încheierea unei tranzacții de succes, doar adaptarea pentru o scurtă perioadă la ritmurile, percepțiile și mesajele unei lumi noi.

Nicăieri acest pas nu mi s-a părut mai complicat ca în Japonia. Deși la prima vedere zgârie norii, autostrăzile, blocajele de circulație, vitrinele și reclamele, hotelurile și restaurantele, geografia centrului orașului par a fi asemănătoare cu experiența europeană (nu îndrăznesc să compar Tokio cu Bucureștiul că ar însemna că mi-am pierdut uzul rațiunii), Japonia ți se relevă în toată diferența ei dacă te uiți un pic mai atent. Și, pentru mine, un pic mai atent a însemnat vizita în Kyoto, făcută după un stagiu în Tokio.

Tokio este un oraș enorm, agitat, zgomotos și colorat în care, vorba doamnei Coppola, ești *Lost in translation*. Pierdut în traducere, ceea ce ar putea însemna că aparent lucrurile sunt cum le vezi, dar numai aparent. De fapt, totul este complet diferit. Dar fiindcă am adus vorba de traduceri vreau să demontez aici unul dintre miturile cu care am plecat în Japonia. Acela că acolo te poți înțelege în engleză cu majoritatea persoanelor cu care trebuie să intri în contact. Ceea ce presupune și chelnerii. Într-o seară, rămas fără ghid și fără însoțitori, am coborât să mănânc în Akasaka, unul dintre cartierele reprezentative ale metropolei. Am ales un restaurant oarecum la întâmplare și am intrat. Prima surpriză... Meniul era în japoneză. Mă rog... Probabil au crezut că sunt un expat care lucrează acolo, deci știu limba. A doua surpriză... Nu era meniu în altă limbă. Și a treia... Nu avea nici poze. În diverse localuri din Japonia, meniurile, deși sunt numai în japoneză, au poze cu produsele, așa încât le poți alege măcar după criteriul estetic și cromatic, deși poate nu știi exact ce comanzi. Principiul ar fi: poate nu are gust bun, dar arată superb. A patra surpriză nu întârzie să apară... Îi cer chelnerului un pahar de vin și îmi aduce Coca-Cola și nu reușesc să-l conving deloc că nu aia vroiam. Și după aceea începe nebunia. Nu m-am înțeles niciun pic, dar niciun pic cu el. Niciunul dintre noi doi nu pricepea absolut nimic din ce spunea celălalt. Nimic... După câteva minute de balet, eram exact de unde plecasem. Cu paharul de Coca-Cola pe masă. Și atunci mi-am văzut salvarea. În spatele chelnerului meu amabil, dar oarecum inutil, trecea un coleg al lui de breaslă cu o farfurie foarte apetisantă. I-am arătat-o

încântat conlocutorului meu care s-a înclinat, a zis ceva și a plecat. Și s-a întors cu un domn. Un japonez la 50 de ani, în costum, puțin încurcat, care s-a înclinat la mine. Eu m-am ridicat în picioare și am spus, nu știu cui, fiindcă nu vorbeam aceeași limbă, că nu știu cine e domnul și nici ce să fac cu el. Cei doi dialogau unul cu celălalt și amândoi arătau spre mine. Eu nu aveam spre cine să arăt, așa că stăteam ca prostul în picioare și simțeam o nevoie irepresibilă de a o lua la fugă spre hotel, unde să mănânc cipsuri și ciocolată din minibar. Și să beau sake la temperatura camerei. Într-un moment de grație, m-am prins. Domnul din fața mea, deja nervos, era clientul căruia celălalt chelner îi dusese mâncarea care îmi făcuse mie cu ochiul. Iar chelnerul meu a înțeles greșit, desigur, din gesturile mele largi, că aveam o treabă cu domnul, nu cu mâncarea sa. Așa că, pentru a lămuri criza, am trecut pe lângă cei doi, m-am deplasat sprinten spre locul în care stătuse domnul de 50 de ani, și am arătat victorios spre farfuria de pe masa lui, cea care în continuare arăta foarte bine. Chelnerul s-a luminat la față, dar domnul de 50 de ani m-a dat ușor la o parte, s-a așezat pe locul său, a îndepărtat farfuria cu un gest simbolic din fața privirilor mele probabil pofticioase și mi-a sugerat hotărât că nu mi-o dă. Era a lui. Și ca să-mi demonstreze caracterul inviolabil al proprietății, a luat repede o înghițitură din vârful a două bețigașe mânuite cu foarte multă dexteritate.

Da! Am mâncat în acea seară. Exact mâncarea pe care o țintisem în farfuria altuia și, la final, într-un moment de efuziune, am comandat un desert și am primit o cutie de castane glasate. De ce? Nu știu... Și nici nu contează. A doua sau a treia zi, nu mai reținm-am îmbarcat în *Shinkansen*, trenul de mare viteză, și în vreo două ore am ajuns la Kyoto, unica metropolă din Japonia care are numeroase case de dinainte de bombele celui de-al Doilea Război Mondial. Acest fapt este cu atât mai remarcabil cu cât Kyoto a fost, la un moment dat, pe lista scurtă a țintelor pentru Bomba Atomică din august 1945.

Kyoto este un oraș care, în anumite cartiere, proiectează o imagine a Japoniei fără nicio legătură (aparentă, bineînțeles) cu ceea ce vezi în rest: case mici de lemn, *machiya,* care

adăpostesc în spate câte o grădină minusculă, dar impecabil lucrată, magazine scunde, de câte o singură cameră, uneori aflate chiar în continuarea unei case de locuit, canale traversate de poduri de lemn arcuite și vopsite în roșu, străzi înguste pavate cu piatră sau, foarte rar, cu lemn înnegrit de vreme, case de ceai, *ochaya*, în care încă se oficiază ceremonia ceaiului și la care, dacă vrei să asiști, trebuie să te pui pe o lungă listă de așteptare. Am participat la o astfel de ceremonie, am văzut-o pe oficiantă frecând cu un pămătuf praful verde de ceai într-o căldărușă, într-o tăcere relaxată, cu toate că în sălița noastră mai erau vreo zece persoane, toate japoneze, am primit prima ceașcă de ceai, l-am ridicat la nivelul frunții, nu am băut din locul însemnat ca să dau dovadă de modestie, am plescăit încet de plăcere și m-am înclinat către cea care îmi oferise băutura și apoi am așteptat ca toți ceilalți să facă același lucru. Nu pot să spun că am fost uimit, transpus sau cucerit de ceremonie, dar înainte de a pleca în Japonia citisem *Cartea Ceaiului* a lui Okakura Kakuzo care anticipase parcă reacția unuia ca mine: *Europeanul de rând, în ieftina-i încântare de sine, nu va vedea în ceremonia ceaiului decât încă o pildă din cele o mie și una de năzbâtii care alcătuiesc în ochii lui ciudățenia și copilăria Răsăritului.* Așa că m-am străduit să iau lucrurile ca atare și să nu *pătrund cu mintea tainele ce nu le înțeleg.* Am avut norocul să prind primele flori în pomii din parcurile orașului. Norocul însă se referea nu la crengile înflorite, asta am văzut și acasă, ci la atitudinea japonezilor față de ele, atitudine situată undeva între perplexitate și încântare. Un filozof american vorbea despre uluiala orientalilor în fața splendorilor vieții și a însăși ideii de existență. Oamenii aceia sobri și taciturni, care stau în metrou cu ochii închiși ca să nu li se întâlnească în mod nepoliticos privirea cu a unui necunoscut și să nu-i invadeze acestuia intimitatea, se bucurau evident la vederea unei floricele albe într-un copac. Tot Okakura Kakuzo vorbește despre ceai ca fiind *duhul adevărat al democrației răsăritene, cel care face din toți — săraci sau bogați — aristocrați ai gustului,* învățându-i *închinarea la frumos în mijlocul întâmplărilor de rând ale vieții de toate zilele.*

Cele mai celebre monumente ale orașului, *Pavilionul de aur* și *Pavilionul de argint*, sunt parte a acestei viziuni asupra frumosului. Clădiri mici ca dimensiuni, lucrate în lemn, fără ornamente fastuoase, fără broderii sculpturale, fără combinații de culori, sunt puse în valoare de întreg ansamblul peisagistic din jurul lor: copaci, arbuști, flori, poduri, apă, insule artificiale. Drumul spre *Pavilionul de aur* traversează un parc amenajat în detaliu. În mijlocul lui, peste un lac de dimensiuni medii înconjurat de vegetație (verde în timpul verii, roșie toamna și albă iarna în timpul ninsorilor), lac pe care sunt plasate două mici insule artificiale ale căror pomi se oglindesc în apă și pe care se află, de asemenea, pâlcuri de lotuși mov și albi, strălucește pavilionul. Ridicat pe trei niveluri, ultimele două sunt acoperite integral cu foiță de aur. O clădire acoperită cu aur... Am mai auzit asta. Doar că aici delicatețea construcției, echilibrul rafinat al micilor dimensiuni, estetica probabil perfectă a raporturilor dintre natură și pavilion, anulează efectul de opulență pe care l-ar aduce imaginea aurului sclipind în lumina zilei.

Ca o dovadă, dacă de dovadă ar trebui să fie vorba, *Pavilionul de Argint*, plasat în partea cealaltă a orașului la capătul unui drum presărat cu temple denumit *Calea Filozofilor*, are o construcție asemănătoare cu a celui de aur — a fost realizat 50 de ani mai târziu, în 1483 — dar nu a mai fost acoperit cu argint din motive necunoscute mie. Și trebuie să recunosc (poate nu sunt un estet autentic, nici nu îmi propun să fiu), dar am regretat lipsa argintului pe pavilion, după ce văzusem ce efect magic are aurul pe celălalt.

E nedrept să limitezi povestea despre Kyoto doar la aceste două construcții. Orașul abundă în temple, pagode și clădiri excepționale. Însă, dacă mai merită ceva adăugat, este conceptul grădinilor de pietre. Templul *Daitoku-Ji*, legat de zen-budhism, are în jurul său patru asemenea grădini realizate din nisip, pietre și puțină vegetație. Nisipul este aranjat în fiecare dimineață și i se imprimă un model cu ajutorul unor vergele, pietrele sunt amplasate în anumite poziții, raportându-se la arbuștii existenți și la modelul nisipului. Este greu

de explicat ce reacție ai în fața unui asemenea peisaj. Dar dacă nu ești grăbit și îți permiți să privești atent ansamblul, e posibil să simți că liniile chiar au o semnificație și că ideile orientale despre armonie, echilibru și tranchilitate nu sunt atât de îndepărtate.

Oricum, pentru o țară atât de dinamică, și economic și politic și la nivel individual, este uimitor să constați câte puncte de nemișcare și de liniște ascunde spațiul ei cultural. Mai ales pentru tine, europeanul care știe exact cât valorează floarea din corcoduș, nisipul greblat și culoarea roșie vopsită pe un stâlp.

15/24

Descoperitorii

Lisabona, Portugalia

Pe 1 noiembrie 1755, un cutremur care a durat peste 4 minute, cu magnitudinea estimată la 9 pe scara Richter, a lovit Lisabona, distrugând 85% dintre clădiri și omorând pe puțin 60 000 de oameni. Focul care a urmat și valurile de tip *tsunami* generate de seism au completat catastrofa. Deși Marchizul de Pombal a pornit imediat efortul de reconstrucție, Lisabona se spune că nu și-a mai revenit niciodată. Orașul de după cutremur era mai puțin strălucitor decât cel de dinainte și această lipsă s-a transformat în nostalgie, *saudade* în portugheză, dor i-am spune noi într-un termen la fel de intraductibil. *Fadoul,* cel mai celebru gen muzical portughez, este o expresie a acestei stări, a dorului după ceva ce nu va mai exista niciodată. Asta nu înseamnă că miile de cd-uri cu *fado* doar despre momentul din 1755 fac vorbire, acela a fost începutul, de acolo a pornit sentimentul pierderii irecuperabile și al tristeții de după pierdere. Sunt sute de cluburi de *fado* în cartierele istorice ale orașului, din boxele vânzătorilor ambulanți pornesc aceleași sunete, dar prezența nostalgiei, tradusă și în muzică, este simțită pe străzile lăturalnice ale Lisabonei, duminică după amiază, când *fado-ul* ascultat în case se strecoară pe sub perdelele ferestrelor deschise și te însoțește în liniștea toropită a pietrei cubice, a tencuielii vechi și a mirosului de mâncare proaspătă, de-abia pusă pe masă.

În *Bairo Alto*, Cartierul de Sus, aflat pe unul din dealurile capitalei, plimbarea pe acele străduțe te duce până în dreptul lui *Igreja do Carmo*, o biserică din secolul al XIV-lea, distrusă de cutremur și lăsată așa, fără acoperiș, cu rozeta în care afla desigur un vitraliu, desenată direct pe cer și cu arcadele elegante ale stâlpilor suspendate în aer. Stâlpii din marmură albă se ridică la fel de grațioși ca în orice construcție gotică, dar nu se mai încheie cu nimic, bolta edificiului fiind cerul înstelat de

deasupra noastră. Tot ce a rămas în picioare după cutremur este renovat și se prezintă în condiții impecabile, dar nimic nu a fost înlocuit. Unii pereți sunt mai căzuți, alții mai puțin, coloanele se află în diverse stadii de prăbușire, arcadele și ele, la fel statuile sau ornamentele din piatră. Geometria rezultată din conlucrarea omului cu seismul este aleatorie și uimitoare, iar biserica dezafectată este unul din locurile în care elevii școlilor din Lisabona sunt aduși de profesori pentru orele de desen.

Există însă un loc în același oraș în care sentimentul dominant — pentru tine, turist care furi în câteva zile niște impresii și-ți formezi un punct de vedere probabil greșit despre realitatea țării prin care ai trecut inevitabil în grabă — este diametral opus. Ne aflăm în Belém, un soi de suburbie a Lisabonei, pe malul fluviului Tejo, înainte de vărsarea acestuia în ocean. Spațiu larg, multă verdeață, fântâni arteziene, bulevarde generoase, o mănăstire cu o fațadă ireal de frumoasă, un turn singular pe marginea apei și un monument dedicat mândriei naționale, epocii în care au fost cel dintâi imperiu colonial al Europei. Configurat ca o proră de navă medievală, cu vârful îndreptat spre fluviu și implicit spre ocean, monumentul înalt de peste 50 de metri are pe părțile laterale două șiruri de statui reprezentându-i pe cei care au contribuit la marea epopee portugheză a descoperirilor geografice. Primul, și singurul vizibil de pe ambele părți ale monumentului, este Henric Navigatorul, prințul care a coordonat și direcționat colosalul efort economic, organizatoric și științific al secolului al XV-lea din care s-a născut expansiunea colonială lusitană. În spatele său se aliniază cuminți numele de legendă ale acelor timpuri: Bartolomeu Dias, primul european care a traversat Capul Bunei Speranțe și care a deschis practic drumul spre Indii prin sudul Africii; Vasco da Gama, cel care a atins Indiile, stabilind ruta comercială a mirodeniilor; Fernando Magellan, primul european care a circumnavigat globul pământesc; Diogo Cão, primul european care navigat în interiorul Africii pe bazinul fluviului Congo; Pedro Álvares Cabral, descoperitorul Braziliei, alături de mulți alți comandanți de nave și exploratori

ai necunoscutului. Se mai află acolo, pe puntea simbolică a caravelei din beton și marmură, poetul Luiz de Camoes, autorul *Lusiadei,* poemul epic dedicat epocii descoperirilor geografice, el însuși participant la călătoriile și bătăliile acelor timpuri; exploratorul și scriitorul Fernaõ Mendes Pinto, care a lăsat un faimos jurnal de călătorie în Asia și care, după toate aparențele, este cel care a introdus armele de foc în Japonia secolului al XVI-lea; cartograful evreu Jehuda Cresques, autorul majorității hărților navale ale epocii; matematicianul Pedro Nunes, ale cărui contribuții teoretice au fost decisive în dezvoltarea instrumentelor de bord și a teoriilor cartografice moderne; învățatul Joao de Barros, autorul primei istorii a prezenței portugheze în Indii; misionarul Francis de Xavier, despre care s-a spus că a fost depășit numai de Apostolul Pavel în activitatea de convertire la creștinism.

Spatele monumentului, opus prorei pe care stă Henric Navigatorul, reprezintă o spadă uriașă figurată în interiorul unei cruci. De fapt, chipurile prinse în piatră ale acestor personaje istorice nu sunt în niciun caz cucernice (mai puțin sfântul Xavier), iar posturile în care sunt surprinse sunt foarte legate de arme și de acțiuni de forță. Cum scria Marin Sorescu, *pe stele e chipul încruntat al bărbaților de odinioară.* Mi-e greu să spun de ce monumentul mi-a plăcut atât de mult — dincolo de realizarea sa propriu-zisă. Poate fiindcă primele cărți citite cu sufletul la gură s-au referit la călătoriile acestor oameni, poate fiindcă privind șirul acela de peste 30 de statui ale unor ființe demult plecate dintre noi am simțit atingerea autentică a istoriei, poate fiindcă întotdeauna mi-au plăcut popoarele care își găsesc un loc în timpul și în spațiul lor pentru produse ale mândriei naționale, poate fiindcă performanțele celor cântați în piatra de pe malul fluviului Tejo sunt într-adevăr spectaculoase cu toată suferința și nedreptatea pe care la un moment dat le-au produs.

Exact peste drum de monument se află Mănăstirea Ieronimilor, construită cu banii din piper, banii rezultați din deschiderea traseelor comerciale cu lumile exotice și în interiorul căreia sunt înmormântați o parte dintre protagoniștii acelei

epoci, iar un pic mai în sus, pe malul fluviului stă Turnul din Belém, gândit inițial ca parte a unui sistem de fortificații care să protejeze Lisabona și portul Restelo de atacuri dinspre mare. Amândouă sunt capodopere ale arhitecturii manueline, lucrate în calcar alb și ornate aproape dincolo de orice imaginație. Marile expediții geografice nu au contribuit doar finaciar la aceste două edificii, ci și stilistic, în ambele existând clare influențe orientale atât la nivelul soluțiilor tehnice și de construcții, cât și în ornamentică. Foarte aproape de Mănăstire, peste o intersecție, un alt punct te trimite la nostalgia imperială, *Jardim Agricola Tropical,* grădina botanică în care cresc plante și arbori din toate fostele colonii.

În ziua în care am vizitat zona, acolo se vorbea o altă limbă imperială pe care noi o cunoaștem foarte bine, limba rusă. Sute de *celoveci* înveliți în steaguri roș-albastre se târau prin soarele portughez în căutare de umbră și de ceva rece. Seara, pe stadionul Jose Alvalade, echipa moscovită CSKA urma să întâlnească pe Sporting din Lisabona în finala Cupei UEFA. Orașul intrase deja în fibrilație. Cârduri de oameni veseli în tricouri alb cu verde, culorile lui Sporting, bântuiau prin centru, iar municipalitatea înălța panouri video uriașe în câteva piețe importante. Fiind foarte cald, am optat ca prima repriză să o vedem într-o cârciumă de pe unul dintre pietonale. Televizorul era deja calibrat, iar patronul era deja mangă. Patroana, soția suporterului lui Sporting, nu era deloc veselă că la ea în local s-ar putea consuma un capitol al luptei pentru supremația fotbalistică, așa încât își instruise unul dintre ajutoare să nu-i lase pe ruși să intre în local. La noi s-a uitat întrebător, dar eram îmbrăcați în culori neutre și parcă nu vorbeam chiar rusește. Plus că am comandat mâncare și nu băutură, iarăși un punct bun pentru noi. Soțul însă avea treabă. Ieșea periodic pe stradă cu ochii după inamici și, dacă aceștia apăreau, începea să țipe. Distinsa îl băga înapoi în incintă și îl apostrofa viguros. Omul se cumințea și își punea în ureche o cască de la un radio în care nu mi-e clar ce asculta, dar cred că tot pregătirea meciului. Care în sfârșit începe...Ca să-l calmeze, patroana i-a pus patronului în față o strachină de mâncare cu

carne și o alta cu legume fierte care se amestecau într-un mod savant cu sosul din prima strachină. Omul nostru a cerut vin și a primit apă. S-a dus să-și ia o bere din frigider, dar n-a apucat să o bea, că a marcat Rogerio. În secunda aceea am crezut că face infarct. Stând cu o ureche în radio, a auzit cu câteva momente mai devreme că mingea intrase în poartă și a început să urle. Avea gura plină și bucăți de legume fierte se împrăștiau armonios prin atmosferă. Era roșu la față și tot nu reușise să înghită tot ce își îndesase în gură înainte de marcarea golului. A ieșit pe ușa cârciumii și s-a aruncat în genunchi pe pavaj. S-a îmbrățișat cu niște vecini de peste drum... Urlând în continuare... A rupt-o apoi la fugă într-o direcție neclară, oricum a ieșit din raza noastră vizuală. Patroana s-a uitat o clipă după el, i-a luat sticla de bere de pe masă și i-a pus una de cola. El s-a întors după câteva minute nădușit, fericit, și cu un steag alb-verde în mână, pe care a vrut să-l fixeze în cuie pe peretele localului. S-a suit pe o băncuță și a dat să bată un cui. Nu avea cu ce. Și-a scos un papuc din picior, dar papucul era moale. Nevastă-sa l-a prins exact în acel moment de indecizie și a început să țipe. Fără steaguri... Învins, urmașul lui Vasco da Gama a coborât cu steagul în mână și l-a întins cuminte forței dominatoare. La pauză am plecat, lăsând pe toată lumea mulțumită. După pauză, între minutele 56 și 75, rușii au dat trei goluri și au semănat tristețea în Lisabona. Stând în fața unui ecran gigantic, l-am văzut și pe Marius Niculae intrând în joc, dar nimic nu s-a mai întâmplat. Seara era foarte frumoasă, apusul minunat și aerul se răcorise, dar portughezii erau melancolici. Pe stradă se auzeau *fadouri* și din când în când cântece rusești...

16/24

Dragostea din tei

Klagenfurt, Austria

Parcul *Minimundus* din Klagenfurt, aproape de granița austriaco-italiană, conține peste 170 de miniaturi, toate realizate la aceeași scară de 1/25, ale celor mai importante monumente arhitectonice de pe planetă. Plimbarea prin spațiul de 26 000 de metri pătrați este însoțită de machete în mișcare ale celor mai celebre locomotive produse de-a lungul istoriei sau de machetele plutitoare ale marilor corăbii, caravele, nave de război, vase cu zbaturi sau transatlantice așezate acum pe minicanalele care străbat parcul. Toate obiectivele expuse, fiind realizate la aceeași scară, îți oferă șansa, imposibilă altfel, de a le compara dimensiunile și de a vedea dintr-o singură privire o bună parte din marile creații ale lumii noastre. Turnul Eiffel lângă Turnul de televiziune din Toronto, Borobudurul lângă Taj Mahal, Messa Verde lângă Casa Albă, Sagrada Familia lângă Castelul Osaka și Moscheea Albastră, Opera din Sydney între Basilica San Marco și Castelul Chenonceau, Turnul Londrei lângă Sfântul Petru, Biserica Vasilii Blajenîi lângă Statuia Libertății și lista evident poate continua, și continuă cu Mănăstirea de la Curtea de Argeș, singurul monument din România. Nu voi intra aici în discutarea selecției obiectivelor, putea fi făcută sigur și altfel; eu aș fi ales, de exemplu, Voronețul, Trei Ierarhii și chiar și Casa Poporului (nu glumesc). Nu voi face această analiză, subiectivă desigur, fiindcă locul în sine este spectaculos, machetele sunt minuțios realizate (costul unui asemenea produs se ridică undeva în jurul a 500 000 de euro), iar plăcerea de a revedea în mic locuri în care ai fost și de care te-ai bucurat este chiar specială.

Klagenfurtul este un oraș discret, elegant, cu un centru vechi frumos, populat trei sferturi din an cu terase cochete în care se bea bere sau vin și se mănâncă bine, așa cum știu austriecii să o facă. Casele sunt renovate, străzile sunt curate, iar cele

două catedrale — *Domul Sfântul Peter și Paul (Pavel)* și *Heiligengeiskirsche* — merită vizitate. Interiorul baroc al domului este impresionant, tavanul pictat, altarul din marmură multicoloră, pulpitul din marmură albă ornamentat din abundență cu sculpturi suflate cu aur.

La marginea orașului se află *Worther See* — cel mai cald lac din Austria, vara temperatura apei ajungând până spre 30°C. De-a lungul țărmurilor sunt înșirate stațiuni minione, toate bine dotate cu hoteluri de lux, case de vacanță, viluțe deschise către lac, pensiuni de două stele sau chiar mai puțin, fapt care nu înseamnă că apare vreo problemă cu nivelul de curățenie sau cu amabilitatea personalului. În sezon, lacul se umple de yole, de caiacuri și de vaporașe care mută turiști de pe un mal pe altul. Fiecare stațiune are numeroase pontoane de pe care persoane de toate vârstele și sexele pleacă pe schiuri și, oricât pare de ciudat, chiar se țin pe ele. Într-o zi senină de vară, dacă este week-end cu atât mai bine, numărul celor care, într-o formă sau alta, plutesc pe suprafața apei, se apropie de populația unui oraș mărișor. Motoarele bărcilor care tractează schiori se aud începând cu opt dimineața și se sting undeva spre opt seara, când tot acest popor, obosit probabil, se îndreaptă spre sursele de hrană. Așa cum am afirmat-o de multe ori, cu diferite prilejuri, austriecii mănâncă bine și în Austria se mănâncă bine. Și mult... Fiind aproape de granița cu altă patrie a mâncării bune, Italia, restaurantele din jurul *Worther* See sunt străbătute în meniurile lor de fiorii bucătăriei mediteraneene. Nu va fi nicio surpriză ca printre șnițele, *tafelspitz*, felurite variante de *würst* sau de supe clare cu chiftele de ficat, să descoperiți un abundent *bouillabesse* venețian sau o pastă *mare e monti*. Vă veți bucura și de păstrăvul zonei, dar și de un lup de mare sau niște calamari proaspeți din Adriatica. Veți bea la acest pește și un Sauvignon Blanc de Styria și un Soave Classico (un cunoscător mi-a spus să încerc Soavele din podgoria Gini, am încercat și spun și eu mai departe). Asta ca să nu vorbim de tiramisu sau de înghețata italiană amestecate transfrontalier cu *apfelstrudelul* cu sos de vanilie sau tarta *Sacher* născută în Viena în 1832 exclusiv pentru papilele lui

Metternich, autorul coaliției antinapoleoniene, dar exportată apoi în tot Imperiul.

În general, atunci când merg în străinătate caut restaurante specializate în bucătăria națională sau chiar regională, fiindcă, în principiu, gustul la care ai acces este foarte autentic. (Există excepțiile notabile ale marilor orașe care au o colecție impresionantă de restaurante etnice foarte bune și care merită încercate cu toată încrederea.) Austria și mai ales Austria de Sud reușește să ofere, chiar în restaurante populare, un fusion (dacă termenul nu este prea pretențios) cu bucătăria italiană absolut delicios. Nu trebuie să existe însă impresia că doritorul de cârnați cu muștar nu ar avea unde să se ducă. În satul Maria Worth, de exemplu, în fiecare zi de miercuri, de pe la orele prânzului până seara, într-un larg spațiu viran, se adună producătorii locali într-un târg culinar îmbibat de specific. Se mănâncă acolo cărnurile afumate, cârnați și brânză, fripturi reci, mezeluri și pateu de casă, castraveciori și cepșoare în oțet și se bea, în principiu, bere, cidru sau suc proaspăt de mere cu sifon. Apar uneori și niște sticle de vin, dar nu sunt la mare căutare. E inutil să spun că, după ce târgul se încheie și toată suflarea pleacă acasă, locul respectiv rămâne curat ca în palmă.

Într-o frumoasă seară de vară, după ce dimineața vizitasem Minimundusul, iar seara un local perfect pus pe malul lacului în care am îmbinat la modul cel mai european niște paste italiene cu niște gulaș unguresc și cu o bere belgiană, am plecat să ne plimbăm în jurul lacului. Întâi pe jos și apoi cu mașina... Și cu cât avansam în stațiuni, mirarea noastră creștea. Totul era pustiu... Niște lumini stinghere prin hoteluri și în rest nimeni. Trăisem experiența micilor localități germane în care după ora 21.00 străzile se golesc, dar totuși aici eram într-un spațiu de vacanță și eram în Austria. Fâțâindu-ne pe străzi și mai apoi pe serpentine prin zonă, am început să vedem niște plăcuțe indicatoare, foarte numeroase, care ne trimiteau spre *festival*. OK... Hai la festival... Unde am găsit o parcare întinsă pe mai multe tăpșane, plină ochi cu mașini, dar și cu băieți în uniforme care dirijau circulația. De dincolo de tăpșan se auzea muzica bubuind și am înțeles că acolo este spectacolul. Cinci

secunde mai târziu ne-am prins și ce auzeam. *Vrei să pleci, dar nu mă, nu mă iei/ Nu mă, nu mă iei/ Nu mă, nu mă ieeei/ Chipul tău și dragostea din tei/ Mi-amintesc de ochii tăăăi.* Ați recunoscut nemuritoarele versuri ale formației de peste podul de flori. Ei erau... Ei cântau și lumea, foarte multă lume, era fericită. Mai mult, încercau să cânte și ei repetând cuvintele, noroc că nu știau ce spun și poate bănuiau că este ceva inteligent sau inteligibil. Oricum, când băieții noștri au ieșit pe poartă, un roi de admiratori s-a năpustit către ei. Ozoneii au dat autografele, au zâmbit frumos, au făcut cu mâna și au plecat de acolo pe valurile muzicii. Era o noapte frumoasă, luna se oglindea în lac și biserica din secolul al XII-lea de pe promontoriul de lângă Maria Worth, luminată intens, se vedea strălucind pe cerul bleumarin.

17/24

Fortăreața templierilor

Tomar, Portugalia

Străzi pietruite, înguste și întortocheate. Case mici, cu ziduri vechi, chiar dacă pe alocuri renovate. Multe spații verzi, parcuri cu aspect de pădure, un râu prin mijlocul localității. De jur împrejur dealuri și pe unul dintre ele ziduri medievale masive. Piața centrală, largă pentru cât de mici sunt străzile, acoperită cu mozaic bicolor, alb și negru ca într-o extrem de mare tablă de șah. În mijlocul acesteia statuia lui Dom Gualdim de Pais, Mare Maestru al Ordinului Templier din Portugalia, întemeietor al orașului undeva în jurul anului 1160. La marginea pieței, Biserica gotică São João Baptista și turnul de ceas, ridicate amândouă în secolul al XVI-lea. În profunzimea orașului vechi, dincolo de râu, Biserica Santa Maria do Olival adăpostește încă din secolul al XIII-lea, mormintele marilor maeștri templieri și, implicit, pe al lui Gualdim de Pais. Pe zidurile orașului se văd în câteva locuri simboluri templiere.

Ne aflăm în Tomar, în Portugalia, într-unul dintre puținele orașe fondate de templieri în care mai există monumente din acea epocă. După desființarea ordinului, la începutul secolului al XIV-lea, ca urmare a complotului lui Filip cel Frumos și a cedării papei Clement al V-lea, suveranii portughezi au decis tranformarea defunctului ordin călugăresc într-unul nou, *Ordinul lui Hristos*, care prelua întreg patrimoniul templier de pe teritoriul lusitan. În acest context, Tomarul își menține importanța, clădirile și fortificațiile realizate de templieri sunt extinse și diversificate de urmașii acestora, conservate apoi de alți urmași până la stadiul turistic de acum.

Cel mai important obiectiv din Tomar este, fără doar și poate, complexul *Convento de Cristo*, fortăreață și mănăstire a cărei construcție a început în 1162 și s-a încheiat pe la jumătatea secolului al XVI-lea. În spatele zidurilor puternice,

soldații lui Gualdim de Pais au rezistat, în 1190, asediului prelungit condus de califul almohad Yakub al Mansur și au stopat victoriile acestuia, care duseseră la supunerea întregului sud al Portugaliei. Ulterior, aici a fost instalat cartierul general al *Ordinului lui Hristos* și de aici Henric Navigatorul a coordonat, în mijlocul secolului al XV-lea, formidabila campanie portugheză de descoperiri geografice. Există ipoteze neconfirmate documentar conform cărora Henric Navigatorul a știut unde să își trimită corăbiile grație unor informații moștenite de la templieri, depozitari ai unor secrete majore în acea epocă, secrete care i-ar fi dus spre pieire. Dacă este însă să acceptăm teoria istorică a dizolvării *Ordinului Templier*, motivația centrală a pornit de la dorința lui Filip cel Fumos de a scăpa de prezența pe teritoriul Franței a unei armate organizate, disciplinate, numeroase și aflată sub comanda altcuiva și de a pune mâna pe averile ordinului. Cert este că, pe 13 octombrie 1307, regele Franței a decis arestarea tuturor templierilor din țară pentru ca pe 18 martie 1314 să-l execute pe Jacques de Molay, ultimul Mare Maestru Templier. Și, ca micuța escapadă istorică să fie completă, să mai spunem că, de pe rug, Jacques de Molay i-a blestemat pe cei pe care-i considera vinovați de moartea sa, Papa Clement al V-lea și Filip cel Frumos, să nu apuce finalul anului. Clement a murit de cancer în aprilie, iar Filip a murit în noiembrie ca urmare a unei răni provocate de un mistreț în timpul unei vânători. Amatorii de teorii ale conspirației au observat că blestemul templierului s-a răsfrânt și asupra întregii dinastii capețiene, din care făcea parte Filip cel Frumos, aceasta dispărând în 14 ani ca urmare a inexistenței unui urmaș masculin. *Regii Blestemați* a lui Maurice Druon se referă exact la această perioadă istorică și la acest blestem. Care, pentru a fi paranormali până la capăt, se poate spune că acționează până în 1793, când Ludovic al XVI-lea, din familia regală a Bourbonilor, dar înrudit cu dinastia Capet și cu Filip cel Frumos, prin descendenta acestuia, Ioana a II-a de Navarra, este executat pe 21 ianuarie prin ghilotinare în Place de la Concorde din Paris, locul de unde acum se văd într-o parte Grădinile Tuilleries și

marea roată, în partea diametral opusă începe Champs Elysse. În mijloc, în locul ghilotinei, se află un obelisc egiptean adus din Luxor, vechi de peste 3 000 de ani.

Intrarea în *Convento de Cristo* se face printre zidurile groase și înnegrite de vreme ale fortăreței, ziduri duble și chiar triple în anumite secțiuni, întărite suplimentar și cu șanțuri probabil umplute cu apă înainte de asedii. Deasupra lor se înalță turnuri de apărare de care agresorii se izbeau dacă reușeau să treacă de primul rând al defensivei. Oricum, tot drumul spre fortăreață este în pantă, ultimele sute de metri fiind despădurite astfel încât pentru cei care, în inconștiența lor, doreau să ocupe castelul, să nu existe nicio posibilitate de adăpost. În spatele zidurilor sunt grădini frumoase, bogate, verzi și îngrijite, pomi înfloriți (dacă ajungeți ca noi, în mai) și o priveliște splendidă asupra văii tocmai urcate. Și bineînțeles, în interiorul zidurilor se află marea mănăstire. Dacă țineți minte lung metrajul lui Jean Jacques Annaud, realizat în 1986 după celebrul roman al lui Umberto Eco, *Numele Trandafirului*, acțiunea care în carte se petrecea într-o mănăstire benedictină din nordul Italiei, a fost filmată în mănăstirea din Tomar.

Ziua în care am vizitat fortăreața a fost întunecată, iar când am ajuns sus, deja se pregătea de o mică furtună de vară. Cer negru, vânt rece și tot mai puternic, tunete îndepărtate. Primii stropi ne-au prins chiar în fața intrării în mănăstire, care te întâmpină cu *Charola* , biserica rotundă ridicată de templieri, folosindu-se de modelul Bisericii Sfântului Mormânt din Ierusalim. Lângă austera construcție templieră, chiar lipită de ea, începe cealaltă mănăstire, realizată câteva secole mai târziu. Portaluri lucrate în detaliu, sculpturi rafinate, ornamentații abundente din piatră postate pe coloane, deasupra intrărilor și în jurul teraselor superioare. Trecerea este bruscă și neașteptată. Zidurile masive din exterior, continuate cu turnurile de apărare prevăzute cu creneluri și locașuri de tragere, biserica rotundă, destul de mică și complet nedecorată și apoi, imediat, opulența intrării în celălalt locaș de cult. În interior surpriza continuă. Biserica rotundă, cea ridicată de templieri, are un altar în formă octogonală. Există ipoteza că pentru construcția

sa, arhitecții epocii s-ar fi inspirat din modelul presupus al *Templului lui Solomon*. Un spațiu de rugăciune pentru niște călugări soldați, care depuseseră la intrarea în Ordin un jurământ de castitate și de sărăcie. Splendoarea care te întâmpină acum este realizată trei secole mai târziu, atunci când *Charola* devine o capelă a noii mănăstiri. Cele opt coloane ale altarului, realizate din piatră pictată, sunt terminate cu elaborate construcții din aur. Tavanul este și el acoperit cu modele din aur, iar arcadele dintre coloane sunt bogat sculptate și probabil suflate cu același metal prețios. Senzația este cu atât mai pregnantă cu cât întreaga suprafață pe care se dezvoltă această bogăție este mică și din acest motiv strălucirea degajată de lucrările de artă, bine puse în valoare de reflectoare, este neașteptată. Chiar dacă restul edificiului — construit, de asemenea, în secolul al XVI-lea — este opulent, nimic nu se compară cu explozia de culori și de forme din acest spațiu restrâns. Curțile interioare ale mănăstirii, ridicate pe trei niveluri, toate cu arcade minunat croșetate, și cu o atenție deosebită acordată ornamentațiilor din jurul ferestrelor și al balcoanelor, sunt absolut impresionante, mai ales că la ele ajungi din întunericul coridoarelor. Șiruri întregi de coridoare, cu camere pentru călugări pe stânga și pe dreapta, care se încheie în curțile largi, decorate și luminate. Să menționăm totuși că atât coridoarele cât și trecerile exterioare din spatele arcadelor sunt acoperite până la jumătatea peretelui cu *azulejos*. Introduse de arabi în Peninsula Iberică, *azulejos* sunt plăcuțe ceramice pictate, oarecum similare cu faianța. Pot avea modele geometrice simple și repetitive într-o singură culoare în general albastră sau pot acoperi pereți întregi cu scene de luptă, scene biblice sau de vânătoare, cu modele complexe policrome sau cu portrete ale stăpânilor casei. Lângă Lisabona există un extraordinar *Museu Nacional do Azulejo* în care pot fi admirate câteva sute de astfel de compoziții.

Începută pe ploaie, vizita noastră în Convento do Cristo s-a terminat pe furtună. Am ajuns la hotel uzi și am pândit un moment de acalmie să ieșim să mâncăm, preferabil fără mașină, fiindcă la fel ca oriunde în lume, în orașele vechi găsești foarte

greu loc de parcare. Natural, ne-a apucat din nou ploaia și am intrat într-un restaurant frumos plasat chiar deasupra râului, despre care însă nu știam nimic. Cercetând meniul am avut surpriza să constat că aveau mâncare de burtă, dar nu ciorbă.

Există și o istorie legată de bucătăria pe bază de burtă de vacă. În epoca marilor descoperiri geografice și apoi a expansiunii coloniale, trebuia trimisă o mare cantitate de carne de bună calitate pe corăbii, pentru uzul marinarilor și al soldaților. Astfel încât în țară carnea era tot mai puțin pentru consum. Cum clasele sociale funcționau și pe acea vreme, ce rămânea mergea spre palate și conace, iar cetățeanul simplu, dacă vroia să mănânce și carne, nu numai legume, trebuia să se descurce. Și așa s-a născut *tripas*. Cea pe care am comandat-o eu era o tocană de burtă în sos de roșii, cu multe legume alături. Izgonite de precipitațiile dense și neîntrerupte, au intrat în restaurantul deja arhiplin încă niște perechi de turiști care au fost plasate la mese deja ocupate. Noi ne-am trezit cu o pereche de neozeelandezi sexagenari care făceau turul lumii pe bicicletă. Acum se opriseră fiindcă el, fost medic militar, își luxase un genunchi și era în refacere. Oamenii destinși și drăguți ne-au povestit despre trasee, despre aventurile din Rusia și din China, au ciocnit cu noi bere. Totul a fost perfect până când mi-a sosit mie felul al doilea, *tripas*. Au primit și ei aproape imediat salatele pe care le comandaseră și norocul lor că s-au interesat despre ce am în farfurie când erau pe final, fiindcă atunci când le-am spus că bucățelele acelea albe erau de burtă, literalmente s-au înverzit la față. Ea m-a întrebat aproape revoltată cum pot să înghit așa ceva și orice tentativă de-a mea de a le povesti de delicioasa noastră ciorbă de burtă și de tuslama s-au izbit de un zid cultural. Au plătit și au plecat, încercând să fie totuși politicoși, în mai puțin de cinci minute. Noi am rămas și am mâncat și desert. *Arroz dolce* — orez cu lapte, mai dens, mai vanilat, mai lipicios și cu o puternică aromă de lămâie.

18/24

Forța bască

Biarritz, Franța

Există în lume o scală care măsoară gradul de iuțeală al ardeilor. Ceva apropiat de Richter pentru cutremure, Saffir-Simpson pentru uragane, Papadopoulos-Imamura pentru tsunami, Beaufort pentru vânturi și așa mai departe. Scala pentru ardei se numește Scoville și a fost pusă la punct de un american la începutul secolului al XX-lea. A apărut, ulterior, o metodă mai performantă de măsurare a iuțelii, Gillette, dar nu cred că vreau să insist asupra acestui aspect. (Este suficient să vă spun că denumirea științifică a metodei Gillette este HPLC care vine de la *High-performance liquid chromatography*.) Cert este că pe scala Scoville, ardeiul banal (roșu, galben, portocaliu sau verde), de consum, de pus în salată sau de umplut cu carne și apoi băgat la cuptor, este la cel mai jos nivel. Nivelul zero. La cel mai înalt nivel se află *Naga Jolokia*, un produs al Indiei și Bangladeshului folosit pentru gătit, pentru medicamente, dar și ca armă împotriva elefanților sălbatici — bombe fumigene încărcate cu esență din ardeiul în cauză. Urmează apoi un ardei american, unul mexican, altul jamaican, unul din Mozambic, din Peru, Bolivia, Thailanda și geografia respectivă continuă până în sudul Franței, unde în zece comune, locuite mai ales de populație bască este cultivat *l'espelette*. Un ardei roșu, nu foarte iute — se află în partea inferioară a scalei Scoville —, căruia i se dedică anual festivaluri și care din anul 2000 este clasificat AOC (*Appellation d'origine controlee*) așa cum li se întâmplă vinurilor de calitate, altor alcooluri — coniac, armagnac, rom de Martinica — brânzeturilor, puilor de Bresse.

În restaurantele din *Pays Basque*, mai ales în cele cu specific local, pe masă, alături de uleiul de măsline, oțetul de vin sau de fructe și coșul de pâine, te întâmpină un borcănaș pe al cărui capac e scris *La Force Basque*. Înăuntru este un amestec de

sare și boia de *espelette* care se pune peste orice mâncare. Aș fi vrut să spun, mai puțin peste desert, dar mi-am amintit de o excelentă ciocolată neagră cu 75% concentrație de cacao pe al cărei ambalaj era desenat un discret ardei roșu. Da... Se pune ardei iute în ciocolată pentru a scoate în evidență gustul acesteia, efectul de ușoară iuțeală care se adaugă aromei ciocolatei fiind însă extrem de interesant, iar după două-trei pătrățele consumate devine chiar foarte-foarte bun.

Un asemenea restaurant, pe numele său *La Tantina de Burgos*, aflat în partea înaltă a Biarritzului, pe drumul spre San Juan de Luz și spre frontiera spaniolă, ne-a întâmpinat cu șiraguri de ardei expuse la intrare și cu borcănele de *Forță bască* pe fiecare dintre mesele lungi de 10–15 persoane la care am fost așezați câte doi câte doi ca la cantinele Epocii de Aur. De mâncat însă, n-am mâncat ca atunci. Pereții localului erau împodobiți cu murale întruchipând chipeși basci, cu bască și mustață, cu tricouri cu dungi orizontale bine mulate, jucând sportul național al zonei — pelota. Dinspre bucătăria deschisă și plasată în mijlocul localului au sosit într-un interval civilizat de timp — mai scurt decât în clasicele restaurante franțuzești — platourile pline de savoare locală... *Chipirons* — pui de sepie — în sos de vin, cu legume foarte scăzute și cu un strat semnificativ de forță bască deasupra, salată din anșoa proaspăt asezonată cu ardei, ceapă puțin fiartă și bucățele de măsline, purcel de lapte în miere alături de o budincă de cartofi cu ou și cașcaval și un *côté de boeuf*, antricot de vită de vreo 400 de grame însoțit de salată. Antricotul în cauză, adus pe un fund de lemn, era aproape negru pe exterior, dar venind el gata decupat de os, puteai zări roze-ul apetisant și mustos din interior. Carne de vacă în cea mai bună manifestare a ei... Înainte de a începe să mâncăm, chelnerul a postat lângă mine, antricotul aflându-se pe partea mea de masă, o sticlă de un litru terminată cu un țui metalic din care mi-a recomandat să torn peste carne. Ce era în sticlă? La paritate ulei și oțet, decantate de diferența de densitate și, de asemenea, erau patru straturi colorate de *espelette*, morcovi, usturoi și încă o legumă pe care n-am reușit să o identific. Oțetul, îngrășat de ulei și aromatizat

de cele patru esențe, dădea cărnii un gust în plus, ușor astringent, care sublinia suplimentar frăgezimea și finețea antricotului.

Vin... Am băut vin roșu de Irouleguy, una dintre mândriile locului, o podgorie relativ mică, aflată chiar pe versanții de lângă granița spaniolă. Am învățat repede că, pentru a câștiga chelnerii basci trebuie să optezi pentru produse basce...

La un alt restaurant — de data aceasta de pește — din portul de plăcere, *Chez Albert*, am avut inspirația ca la întrebarea chelnerului: Chablis, Riesling de Alsacia sau Jurancon să îl aleg pe ultimul. O altă mândrie locală, un vin alb minunat, care există și în variantă dulce, cu o uimitoare aromă de miere și în variantă seacă, ideală pentru stridii, pește sau fructe de mare. Odată ales vinul locului am devenit client ideal, am primit recomandări legate de produsele pe care ar trebui să le mănânc în acea zi și chiar mi-a fost preparat la cerere, nu era în meniu, un lup de mare în sare. A doua zi când am sosit, imprudent, fără rezervare, alegerea din ziua precedentă mi-a rezolvat o masă. Desigur și bacșișul de la sfârșitul zilei precedente cred că a contribuit un pic, dar eu prefer să cred că mândria locală a fost cea decisivă.

După ce terminați de mâncat, merită să aruncați o privire și prin Biarritz, o stațiune de modă veche, conservată ca atare, cu niște plaje largi pe care seara circulă în voie convoaie de pescărușI în căutare de resturi și cu valuri suficient de puternice să atragă stoluri de surferi. Dinspre farul aflat la capătul stațiunii priveliștea este superbă și spre nord, unde sunt plaje mai puțin amenajate și autentic naturale și spre sud, unde tronează marele *Hotel du Palais*, cazinoul și restul clădirilor Art Deco înșirate de-a lungul faimoasei *Grand Plage*.

Dacă reușiți să vă desprindeți de mare, soare și mâncare, la vreo 15 kilometri în sud, chiar pe granița cu Spania, lenevește un sat-stațiune, numit Hendaye. Pe 23 octombrie 1940, aici s-au întâlnit Franco și Hitler. Franco a întârziat multișor, Hitler s-a enervat și cei doi nu au ajuns la niciun acord. Hitler nu a fost de acord să-l sprijine pe Franco în subiectul Marocului, iar Franco nu a fost de acord ca Spania să intre în Axă. Și au

plecat amândoi așa cum au venit. Dar nu pentru asta trebuie să mergeți la Hendaye. O faleză excepțională, case cu două caturi, cu decorațiuni de lemn și balcoane colorate deschise spre apă, un port de plăcere pe marginea căruia sunt înșirate restaurante care nu dau greș (până acum am vorbit iar de mare, soare și mâncare), pentru ca în centrul localității, în *Place de la Republique*, lângă biserica veche de vreo patru secole, dedicată Sfântului Vicențiu, să se afle crucea rotundă din piatră.

Punct important al esoterismului european, inscripția în latină din partea superioară a crucii a fost descifrată de celebrul alchimist francez Fulcanelli (despre care unul dintre discipolii săi sugerează că ar fi trăit aproape 120 de ani). Conform acestuia, textul care în latină sună *OCRUXAVES/ PESUNICA*, ar însemna *este scris că viața își va găsi refugiu într-un spațiu unic*, interpretarea pe care Fulcanelli o dă în *Misterul Catedralelor*, fiind *Există o țară unde moartea nu-l va atinge pe om în timpul teribilului dublu cataclism. Cei aleși vor asista acolo la renașterea vârstei de aur.* Cataclismul la care se referă Fulcanelli, suprapunându-l peste Fiara din Apocalipsă, este ciclic, despre el se vorbește de la mayași încoace și, atunci când se petrece, șirul civilizațiilor este întrerupt. Răsfoiți ultimul capitol al cărții lui Fulcanelli, citiți explicațiile lui referitoare și la celelalte înscrisuri de pe cruce — cele patru fațete ale piedestalului sunt sculptate cu simboluri nu neapărat specifice creștinismului — și apoi rupeți două ore din Biarritz și vedeți crucea considerată a fi *cel mai straniu monument al milenarismului primitiv, inspirat puternic de Hermes Trismegistul, adică de tradiția alchimică.*

Când vă întoarceți din această expediție gnostică, chiar lângă *Grande Plage*, cu vedere directă spre ocean, se află un local cu vreo zece mese, jumătate afară, jumătate înăuntru, cu un nume care nu lasă loc de niciun dubiu: *Bistrot de l'huitre.* Evident, aici puteți mânca stridii și bea fie un vin rece, fie un pahar de șampanie. E de menționat că, din punctul de vedere al cunoscătorilor, în golful Biscaya — golf în care se află și Biarritz-ul — cresc cele mai bune stridii europene.

19/24

Giotto și tehnologie

Padova, Italia

În Capela Scrovegni din Padova se poate intra numai cu rezervare. Cel puțin așa scrie în ghiduri și pe pagina web oficială. N-am avut rezervare, de fapt, nici n-am știut exact că ne vom opri în Padova, astfel încât, după ce ne-am lăsat bagajele la un hotel nou și șmecher de la marginea orașului, ne-am prezentat la casa de bilete. *Nu știați că trebuie rezervare? — Nu știam... — Ne pare rău, dar nu se poate, rezervați acum și intrați mâine. — Mâine suntem pe drum spre țară... — Care țară? România... — Păi de ce nu spuneți așa...* Dialogul până în acest punct se purtase în engleză, după aceea a continuat în română. Tot personalul de acolo, mai puțin șeful oficiului, era din patria-mamă. Chiar și așa am așteptat vreo 40 de minute, fiindcă intrarea în Capelă se face la ore fixate dinainte, în grupuri limitate la maximum zece persoane. Norocul nostru a fost că la ultima serie a zilei nu se completase grupul. Oricum afară era o ploaie tropicală de vară, combinația aceea fericită între intensitatea aversei și lungimea mocăneștii. La un moment dat, cerul avea culoarea asfaltului proaspăt turnat pe DN1, iar stropii nu se mai vedeau, o mulțime de robinete își deversau conștiincios produsul peste orașul italian în care noi ne străduiam să facem turism.

Capela se află la vreo 50 de metri de casa de bilete, într-o grădină verde și frumoasă, printre statui de marmură și coloane recuperate de la templele romane. Una dintre românce ne-a împrumutat o umbrelă și ne-am strecurat pe sub streșini, încercând să evităm potopul. În fața Capelei încă trei perechi dârdâiau în ploaie și nu intrau. De ce nu intrau? Fiindcă ușa de sticlă era închisă și de dincolo de ea două persoane, un domn și o doamnă, se uitau curioși la noi. Cei șase americani de dincoace de ușă nu protestau, nu vociferau, nu făceau semne discrete întru deschiderea porților. Doar își consultau periodic

ceasurile. Fix la ora trecută pe bilet, un pufnet pneumatic și totul se deschide automat. Ni se iau biletele și suntem așezați într-o sălită de așteptare cu scaune comode și cu o plasmă mare aninată pe un stâlp. Apoi, iar pufnet pneumatic și se închid ușile. Pornește un film în care se explică ce ni se întâmplă. Accesul în incintă este automatizat... Cei dinăuntru nu ar fi putut să ne dea drumul indiferent de vremea de afară. Acum, pe scăunelele respective, noi ședem pentru a fi curățați de impuritățile și umiditatea pe care le aducem din lumea dezlănțuită.

După zece minute de purificare, vom intra în Capela propriu-zisă a cărei atmosferă este, în permanență, monitorizată și menținută la parametrii constanți de un plămân artificial. De aceea, accesul persoanelor este controlat, numărul acestora este limitat atât per grup, cât și la nivelul unei zile, iar durata vizitei unui grup este de maxim 15 minute. În timpul vizitei nu ai voie să vorbești pentru ca vibrațiile să nu afecteze frescele. Este inutil de precizat că nu ai voie să ai asupra ta telefoane mobile sau aparate foto. Pentru a înțelege motivele acestor condiții oarecum extreme, filmul prezintă stadiul în care ajunseseră frescele din Capelă înainte de restaurarea din anul 2000. Și apoi, în câteva cadre, vezi ce splendoare te așteaptă înăuntru.

Capela Scrovegni a fost construită la finalul secolului al XIII-lea de bancherul Enrico degli Scrovegni lângă palatul familiei sale. Decorarea capelei a fost încredințată celui mai important pictor al epocii, Giotto di Bondone, care a terminat lucrarea în jurul anului 1305. Se pare că una dintre motivațiile bancherului pentru ridicarea acestui lăcaș de cult a fost dorința de a salva memoria și sufletul tatălui său, unul dintre cei mai celebri și mai impopulari cămătari din Padova. Este suficient să spunem că Dante Alighieri, în Cântul al XVII-lea, versetele 64-76, din *Infernul* îl pomenește pe Reginaldo degli Scrovegni, identificându-l prin semnul heraldic al familiei sale, o scroafă albastră pe o pânză albă (*o scroafă grasă, sinilie/ țesută-n fir pe-o pungă albă, nea*). Acesta se afla în al șaptelea cerc al Infernului, alături de blasfemiatori și sodomiți, într-un

deșert în flăcări, sub o continuă ploaie de foc. Nici ctitorul capelei, fiul Enrico, nu avea o imagine mai bună între concitadini și nici în ierarhia bisericească, meseria sa fiind tot aceea de a împrumuta bani cu dobândă mare, astfel încât se poate considera că investiția în Capelă s-a dorit a fi și o tentativă de curățare a propriilor sale păcate. Enrico apare în fresca Judecății de Apoi, care acoperă întregul perete vestic, oferind Fecioarei Maria o machetă a Capelei. Scena judecății este împărțită în două de un crucifix. În partea dreaptă stau cei buni, cei care își câștigaseră în timpul vieții dreptul la Paradis, în partea stângă, într-un râu de foc, printre diavoli se prăbușesc sufletele pierdute. Este destul de evident în care parte a fost plasat de către pictor sponsorul capodoperei.

Culoarea dominantă în interiorul Capelei este albastrul, tavanul imaginează cerul înstelat, fondul fiind același albastru intens, presărat cu stele aurii. Încăperea este simplă, dreptunghiulară, cu o boltă clasică deasupra, pereții fiind pictați în întregime pe trei niveluri. Fiecare nivel corespunde unei teme epice: viața lui Ioachim, tatăl Fecioarei Maria, viața Fecioarei Maria și viața lui Iisus. Viața lui Ioachim este cuprinsă în șase tablouri, în partea superioară a fațadei sudice, viața Mariei în alte șase tablouri, în partea superioară a fațadei nordice, iar toate celelalte douăzeci și două îi sunt dedicate lui Iisus. Arcul altarului conține *Bunavestirea*, *Trădarea lui Iuda* care în negocierea cu preoții evrei este însoțit de nelipsita lui pungă plină de arginți, dar și de un diavol și scena întâlnirii dintre Fecioara Maria însărcinată cu Iisus și Sfânta Elisabeta însărcinată cu Ioan Botezătorul.

Această galerie de fresce este considerată capodopera lui Giotto și unul dintre momentele majore ale artei occidentale, un salt imens făcut de artist peste canoanele încremenite ale epocii sale, profund influențate de arta statică bizantină. Personajele lui Giotto sunt dinamice, au stări pe care le transmit în interiorul poveștii din fiecare tablou. Chiar și personajele secundare, unele fără nicio încărcătură istorică, au propria lor viață. Scenele sunt populate de grupuri mari de oameni, dar și de elemente naturale, de floră și de faună. Mai mult, chi-

purile personajelor au legătură cu gesturile lor și cu situația în care se află. Suferință, răutate, invidie, bucurie, gelozie, seninătate, încredere, evlavie, toate există în pictura de pe pereții Capelei. În tablourile lui Giotto nimeni nu este absent, toți actorii surprinși în cadru participă la eveniment și de aceea evenimentul te acaparează și pe tine. Lucrările lui nu sunt numai pilde ale unei învățături teologice, sunt și opere de artă. De acolo nu pornesc numai teze, ci și senzații independente de dogma enunțată. În scena binecunoscută a adorației magilor, dincolo de toate elementele tradiționale, există un servitor al magilor care nu dă nicio atenție prosternării celor trei în fața copilului Iisus, ci supraveghează una din cele două cămile care apar în cadru. În spatele lui, aproape complet ascuns de el, un alt servitor face exact același lucru cu o altă cămilă. Tabloul arestării lui Iisus în Grădina Ghetsimani este o compoziție de masă, cu o mulțime de oameni purtând arme și torțe, din care însă se văd numai primele rânduri, ceilalți pierzându-se în profunzimea perspectivei și fiind identificabili numai prin căști sau prin sulițele ținute în sus. Prim-planul tabloului acoperă trei secvențe. În centru, Iuda sărutându-l pe Iisus și astfel identificându-l pentru cei veniți să-l prindă, un preot evreu arătând ostașilor care este Iisus și Sfântul Petru tăind urechea unui soldat cu o lovitură de sabie. Petru este furios, preotul evreu este mulțumit, iar Iuda îl acoperă aproape în întregime pe Iisus cu mantia sa în timp ce își ține buzele spre el. Soldații sosiți acolo sunt încruntați și concentrați la ce se întâmplă și evident îi sunt ostili lui Iisus și însoțitorilor săi. Fiecare din scenele din Capelă are această caracteristică: este populată cu oameni vii, cu oameni recognoscibili.

Este bine știut faptul că în epoca masivului analfabetism care a fost Evul Mediu, pictura bisericească a fost unul dintre mijloacele importante de diseminare a ideilor. Reînvierea picturii realizată de Giotto și continuată de urmașii săi a contribuit decisiv la menținerea unei legături între temele și valorile biblice și viața omului obișnuit.

După 15 minute, supraveghetoarea ne-a scos din Capelă și apoi, după un pufnet hidraulic și am ieșit și din sala tampon.

Văzusem o galerie de fresce pictate acum 700 de ani. Se înseninase și aerul avea prospețimea aceea unică de după o ploaie zdravănă. Am înapoiat umbrela, ne-am urat toate cele bune și am aflat adresa unui restaurant interesant, chiar în centru. Acolo, într-o piață mărginită de clădiri vechi care aveau la parter magazine luxoase, am mâncat niște gnochi în sos de rață cu parmezan deasupra, am băut un vin roșu de-al casei și apoi ne-am răsfățat cu o casată plină de fructe confiate. E drept, e o invenție siciliană, dar e binevenită oriunde.

20/24

Grevă în Europa

Strasbourg, Franța spre Germania

Am părăsit Londra cu un tren eveniment: ultimul Eurostar cu plecare din stația Waterloo. De a doua zi gara avea să fie pe celălalt mal, undeva în spatele lui British Museum, la stația St. Pancras. În gara cea veche, multă lume veselă, musică live emisă de două orchestre și o fanfară, steguleț și mesaje de rămas bun adresate gării pe cale a fi părăsită. Un spot care amintea de cei 13 ani de Eurostar în gara Waterloo curgea pe toate plasmele din incintă. La intrarea pe scara rulantă care ducea spre peron, un număr de doamne simpatice împărțeau brioșe decorate cu sigla Eurostar. Conductorii trenului au transmis mesaje dragălașe pe toată durata călătoriei, călătorii au băut vin și șampanie. În Paris, mesajele personalului din Eurostar erau deja patetic-entuziaste, iar vocile ce soseau la noi prin difuzoare păreau atinse, măcar un pic, de aromele minunatului vin franțuzesc.

Am ajuns la hotel, foarte aproape de *Place de la Madelaine* și, deși ningea ușor, am făcut plimbarea — aproape obligatorie dacă ești în acea zonă — până în *Place Vendôme*. În mijlocul pieții este o replică a Columnei lui Traian pe care Napoleon și-a dedicat-o sieși după victoria de la Austerlitz, columnă care are în vârf statuia împăratului francez în ținută de împărat roman. De jur împrejurul monumentului, cu o poveste foarte tipică istoriei umane (statuia lui Napoleon din vârf a fost pusă și luată de acolo în funcție de simpatiile diverșilor lideri succesivi ai Franței), sunt aliniate magazinele marilor case de bijuterii. În timpul zilei, prin ușile elegante, păzite de băieți lați, îmbrăcați în negru, cu forme ciudate pe sub sacouri și cu căști în urechi, pătrund cumpărătorii, cumpărătoarele sau perechile de japonezi. Seara însă, după ora stingerii, prin fața vitrinelor defilează un șir aproape continuu de privitori care probabil nu și-au pus niciodată problema să cumpere, dar care

zăbovesc în fața fiecărui produs, comentează prețurile și compară exponatele diverselor case. Dacă între ei se află japonezi care nu au intrat dimineață prin ușile amintite, sigur fac poze. Cu vitrinele, cu piața, cu obeliscul și cu tine, dacă te nimerești în cadru.

A doua zi ar fi trebuit să ajungem la Strasbourg cu trenul și de acolo, mai departe, cu vagonul de dormit până la Viena. De ce așa? Fiindcă, după un zbor foarte agitat din Mexic în Europa, am decis să luăm o pauză aeronautică și să ne concentrăm pe variantele terestre. Mai lungi, mai scumpe, dar fără Xanax.

În Paris, absolut întâmplător, aflăm că sindicatele se pregătesc de o grevă dură, care va paraliza capitala Franței. Metroul și trenurile de suprafață nu vor mai circula, ceea ce înseamnă că tot poporul care se mișca pe sub pământ se va ridica la suprafață și, în principiu, se va năpusti pe taxiuri sau își va scoate autoturismele proprii. Absolut într-o doară întrebăm la hotel dacă TGV-urile — mândria căilor ferate franceze — vor fi afectate de grevă. Răspunsul vine ferm: *Nici vorbă! TGV-urile circulă normal, vedeți însă cum ajungeți la gară.* După câteva ore, răspunsul nu mai este atât de ferm... *Poate totuși verificați...* Verificăm și aflăm. Unele TGV-uri merg, altele nu... Ca în orice poveste frumoasă, al nostru era la capitolul nu. În spatele Bisericii *La Madelaine* — monument superb dedicat Mariei Magdalena și de curând renovat — există un oficiu al Căilor Ferate Franceze. Omul de la calculator ne confirmă. Trenul nostru stă, dar pleacă un altul jumătate de oră mai devreme din aceeași Gară de Est. Schimbăm biletele și înainte de a ieși din incintă aflăm încă un adevăr interesant. Trenul spre Viena s-ar putea să plece din Strasbourg, dar s-ar putea să nu mai plece. Greva... Dar asta nu e totul. S-ar putea să plece din Strasbourg, dar s-ar putea să nu ajungă în Viena. Motivul? Intră și căile ferate germane în grevă solidarizându-se cu francezii. Emoționant... Cele două mari națiuni ale Europei, cele de la care a pornit chiar și proiectul Europei Unite datorită căruia putem merge noi fără vize, se unesc, iar acum blochează circulația pe jumătate de continent.

Până să transcedem spre gară, apucăm să mâncăm la una din braseriile de pe Bulevardul *La Madelaine* un frumos *plateau de coquillage* compus dintr-o duzină și jumătate de stridii de trei dimensiuni, niște scoici spaniole, mulți *bulot* — melci spiralați, creveți și deasupra un crab mare, rozaliu și cu cleștii plini de carne fină și să bem un foarte rece vin de Sanceres. Alături de noi, la două mese spre fereastră, s-a așezat un cuplu în vârstă, bine îmbrăcat, care foarte repede s-a dovedit a fi din Rusia. Chelnerița vorbea vreo cinci limbi străine, realitate care n-a ajutat-o deloc. Cuplul nu știa decât rusă. Discuția dintre cele două părți a dovedit din plin dorința chelnerului francez de a-și servi aproapele și a demolat pentru totdeauna ideea parizianului grețos care nu-ți răspunde decât dacă te exprimi în franceza Larousse. Tânăra în cauză a tradus prin gesturi, onomatopee și bucăți de cuvinte din toate limbile știute de ea un întreg meniu de vreo trei pagini. Faptul că rușii au cerut până la capăt o vodcă și niște salată cu heringi și cartofi nu i se poate imputa chelneriței. La un moment dat, văzând un desert somptuos care a sosit la o masă de alături, rusoaica a început să plângă și să-i explice soțului că și ea dorește așa ceva, nu o salată cu heringi din care poate mânca și acasă. Deși nu vorbesc rusa decât foarte aproximativ, mai degrabă o înțeleg, i-am tradus doleanța în cauză chelneriței și desertul a sosit și la masa vecinilor noștri de la răsărit.

Drumul spre gară a fost un moment în care am înțeles de ce trăiesc în orașul lui Videanu. Trăiesc în orașul lui Videanu ca să fiu pregătit pentru grevele din Paris. Drumul de la hotel la Gara de Est în mod normal dura maximum zece minute. Într-un mod anormal putea dura jumătate de oră. După o oră jumătate de stat în taxi, ne-am dat jos bagajele și am parcurs ultimii opt sute de metri într-un ritm ușor alert. În gară am constatat că aveam vagonul 18 care era ultimul. OK... Ne suim în tren, acesta o ia din loc și gata.

O viziune românească asupra realității — dacă e să se întâmple ceva rău, se va întâmpla — mă face să rezerv o cameră de hotel în Strasbourg, deși trenul de noapte spre Viena părea că o să plece. În gara din orașul Parlamentului European m-am

lămurit încă o dată că am supraviețuit ca națiune fiind mereu convinși că lucrurile rele sunt acolo ca să ni se întâmple nouă. Trenul nu mai venea în gara din Strasbourg fiindcă era grevă. Funcționarii de la Căile Ferate, care afirmau foarte clar că nu știu altă limbă decât franceza, spuneau că trenul nostru era dincolo de graniță în orășelul german Khel. Până acolo urma să ne transporte un tren local și apoi totul urma să fie bine. Am insistat asupra iminentei greve germane și ni s-a spus că nu va afecta acest tren.

Am plecat în Khel, unde am găsit o gară pustie. Pustie ca în filmele mistice în care oamenii se trezesc pe celălalt tărâm și încet-încet își dau seama că sunt morți. În gara pustie era un tren. Pustiu... Cu luminile aprinse, cu locomotiva mergând, dar fără nimeni în el. Numărul lui nu coincidea cu numărul trenului nostru. Mai mult, nu avea vagoane de dormit. Un elvețian cu fes roșu apare dintr-un capăt al trenului și ne spune că acest tren va pleca spre Karlsruhe și acolo ne așteaptă trenul de Viena. Elvețianul nostru avea informația de la o doamnă pe care o întâlnise câteva vagoane mai încolo. Mergem cu toții într-acolo, dăm de doamna în cauză, o femeie la peste 50 de ani, politicoasă, zâmbitoare și profesională, care ne invită să ne suim în vagon. Da, într-adevăr, trenul va ajunge la Karlsruhe și acolo vom lua trenul de Viena. Lumea se destinde, se infiletează pe locuri și așteaptă ca trenul să plece. La un moment dat, un german de lângă noi sesizează că doamna cu informația se așezase și ea comod într-unul din locuri și începuse să completeze cuvinte încrucișate. Întrebată dacă are vreo legătură cu trenul sau cu liniile ferate germane, doamna ne lămurește că este o pensionară din Karlsruhe și că face acest drum foarte des. Dar de unde știe de trenul de Viena. Nu știe... Dar dacă nu este aici, probabil că este în Karlsruhe. Coborâm din tren și mai facem o tură prin gara pustie și la un capăt al trenului pustiu, o tânără în uniformă ne spune că liniile ferate germane intră în grevă după miezul nopții. Ceea ce înseamnă că, dacă există un tren în Karlsruhe, ceea ce ea nu poate afirma cu certitudine, acesta s-ar putea opri oriunde în Germania imediat după ora 24.00.

Ieșim din gară, găsim un taxi și plecăm înapoi spre Strasbourg. Trecem granița, ceea ce demonstrează încă o dată uriașul pas înainte făcut prin eliminarea vizelor, și începem să căutăm împreună cu șoferul de taxi Hotelul Best Western de lângă gara din Strasbourg. Și-l căutăm, și-l căutăm, și-l căutăm... Șoferul nostru, deși neamț, asculta foarte tare muzică orientală chiar și când vorbea la telefon încercând să afle unde este strada cu pricina. Drept care nu auzea ce i se spunea și literalmente răcnea la interlocutor. Care probabil îl întreba de ce țipă la el, fiindcă șoferul îi spunea periodic, *nu te aud, vorbește mai tare.* În final găsim hotelul. Era chiar pe strada din fața gării. Ducem bagajele sus și ne întoarcem la gară să le cerem socoteală băieților de acolo. Ne întâlnim cu ei și îi întrebăm de ce ne-au mințit spunându-ne că este un tren dincolo. La care șeful lor, cu cea mai uimită figură posibilă, ne întreabă ce-am căutat în Germania, nu știam că au intrat în grevă? După o discuție scurtă și aspră obținem niște hârtii care să confirme că trenul pe care l-am plătit n-a circulat și ne întoarcem la hotel. Peste drum de noi, la același etaj, într-o mansardă foarte largă, mulți maghrebieni se simțeau foarte bine. Era aproape două noaptea și Khaled tot insista pe lângă *Aischa* să-l asculte. Și fata respectivă asta făcea. Și noi împreună cu ea.

A doua zi am închiriat o mașină și am plecat spre Viena. Pe drum nu s-a mai întâmplat nimic negativ. A nins și în jurul Salzburgului peisajul era absolut fantastic. Zăpada căzuse peste copacii încă înfrunziți și geometria rezultată depășea orice imaginație. Mai ales că a doua zi dimineață, după ninsoare, a fost senin. Nu e o metaforă... Este doar una din fețele turismului.

21/24

Homer și marea de povești

Truva, Turcia

Poveștile Troiei sunt unele dintre cele mai celebre din lume. Totul începe cu faimosul concurs de frumusețe dintre cele trei mari zeițe ale Olimpului care îl iau drept arbitru pe Paris, fiul regelui Priam și care, decizând pentru Afrodita, primește drept recompensă de la aceasta dragostea Elenei, soția lui Menelaus, regele Spartei și fratele lui Agamemnon. Zeițele învinse se răzbună și astfel începe războiul dintre greci și troieni, care se termină așa cum știm cu inventarea Calului Troian, uciderea de către șerpii divini a preotului Laocoon și a fiilor săi care *se temeau de greci chiar și când fac daruri*, incendierea și distrugerea orașului, moartea atât a lui Priam sub loviturile fiului lui Ahile, dar și a lui Ahile lovit în călcâiul neprotejat de vrajă de săgeata lui Paris.

Dar poveștile Troiei nu se opresc. Simbolurile lor ne însoțesc în timpurile noastre moderne, fie când vorbim de călcâiul lui Ahile, fie când vorbim de profeții ca ale Casandrei (fiică a lui Priam condamnată de Apollo să vadă viitorul, dar să nu fie crezută niciodată) sau de șiretenie ca a lui Ulise, de răbdare ca a Penelopei, sau de înșelăciunea din cântecul sirenelor. Calul Troian a devenit virus de computer, iar lupta dintre Ahile și Hector din fața zidurilor Troiei subiect de lung-metraj. Disputa dintre Agamemnon și Ahile cu privire la Briseis, o prințesă troiană capturată, i-a stârnit acestuia din urmă furia devenită legendară (de altfel e chiar primul vers din *Iliada* — *Cântă zeița mânia ce curpinse pe Ahil-Peleianul*), furie care l-a făcut să-și retragă mirmidonii din luptă, pentru ca moartea lui Patrocle să-l determine să se întoarcă și să câștige războiul. Troia este distrusă, Agamemnon bântuit de blestemul atrizilor este ucis de soția sa la întoarcerea acasă și răzbunat apoi de fiul său

Orestes, Ulise rătăcește zece ani pe mare până să ajungă înapoi în Ithaca, Eneas, ginerele lui Priam,fuge din orașul în flăcări pentru a da naștere într-un alt colț al Mediteranei unui alt imperiu, cel roman, și unei alte epopei, *Eneida*.

Tot legate de Troia sunt și poveștile despre Homer sau, mai degrabă, lipsa acestora. Supozițiile și întrebările oamenilor moderni care îi contestă fie existența, fie singularitatea. Nu știm dacă a existat Homer, dar dacă a existat precis au fost mai mulți. Poate să fi fost chiar femeie...Și apoi, tot acolo a curs și povestea redescoperirii ei de către un alt personaj exemplar, germanul Heinrich Schliemann, poreclit de detractorii săi, *piratul arheologiei*, care folosind metode în cel mai bun caz contestabile și modificând, după toate aparențele, anumite date pentru a-și atinge scopurile, a reușit să scoată la lumină zidurile marii cetăți.

La Troia se ajunge ușor... Fie cu avionul până la Istanbul și apoi cu un autocar, fie cu avionul până la Izmir și apoi cu alt autocar, fie cu mașina proprie din România, fie cu mașină închiriată din aeroporturile sus-menționate. Dacă veniți direct din România, după distracția condusului prin Bulgaria, care înseamnă neapărat măcar o amendă la polițistul bulgar vigilent, prezent și nervos, drumul spre Dardanele este chiar frumos, iar dacă aveți timp, înainte de a trece strâmtoarea cu bacul, vizitați câmpurile de luptă de la Galipoli, unde au murit în Primul Război Mondial peste jumătate de milion de combatanți englezi, francezi, neo-zeelandezi, australieni și turci într-una dintre cele mai dure bătălii cunoscute și în care s-au înfruntat, pe lângă armate, două mari personalități ale secolului, Winston Churchill și Mustafa Kemal Atatürk. Dealurile nisipoase sunt acoperite de păduri de pini și, pe lângă monumente comemorative și muzee, sunt conservate o parte din tranșeele și amplasamentele militare de acum mai bine de 90 de ani, iar panorama țărmului de peste strâmtoare merită investiția de efort.

Troia te întâmpină cu foarte multe indicatoare — turcii știu să facă turism —, iar din parcare primul lucru pe care îl vezi este Calul Troian. Care este un fals... Mai exact, o reconstrucție

recentă a ceea ce se bănuiește că a fost celebrul truc al aheilor. Dacă te uiți bine la el te lămurești că nu s-a dorit nici măcar o reconstrucție, ci doar un artefact pentru vizitatori și pentru pozele de arătat acasă, fiindcă actualul patruped din lemn are niște ferestruici practicate în corpul său prin care să scoți capul, astfel încât mama ta să vadă că ai ajuns acolo unde a fost și Brad Pitt. De fapt, oricât de multe povești sunt legate de Troia, acolo e foarte puțin de văzut. Fac această precizare deoarece suficientă lume a fost dezamăgită de situl arheologic. Și e păcat... Săpăturile succesive, care continuă și astăzi, au scos la iveală nouă cetăți Troia aranjate pe scara timpului de la epoca bronzului până la orașul roman Ilium, ctitorit de Octavianus Augustus. Troia VII este considerată a fi cea mai probabilă versiune pentru descrierea făcută de Homer în *Iliada*.

În prezent, cele mai semnificative ruine sunt cele din perioada romană: amfiteatrul, rămășițele templului Atenei și ale băilor publice, niște pereți de case. Din celelalte perioade sunt păstrate mai ales resturi ale zidurilor de apărare, turnuri și porți, dar într-un grad avansat de degradare. Ce mai rămâne? Sunetul vântului peste dealurile cu buruieni și copaci, vânt pomenit și de Homer, dar mai ales senzația că acolo, sub picioarele tale, s-au întâmplat toate acele formidabile aventuri care ți-au colorat copilăria.

În multe locuri de acest tip sunt atras de dimensiunea temporală, de prezența acolo unde la un moment dat s-a scris istorie, de nevoia de a vedea cu proprii mei ochi cum arată acel peisaj evocat în cărți.

La Troia nu istoria mi se pare fascinantă, ci povestea care excede cu mult adevărul științific. Ahile nu era semizeu și putea fi omorât oricum, nu doar lovit în călcâi, Paris nu a furat-o pe Elena doar fiindcă a fost vrăjit de Afrodita, Troia nu a pierit ca urmare a unei conspirații a zeilor, Laocoon nu a fost omorât de șerpii lui Poseidon, iar Apollo nu s-a implicat în disputa dintre regii greci în legătură cu soarta lui Briseis. Istoria Troiei este relativ comună. Povestea ei este fabuloasă. Tocmai în căutarea acestei povești merită să te duci acolo chiar în punctul în care ar fi putut avea loc. Ghizi pregătiți îți vor arăta

în cele patru zări spațiile unde s-a consumat *Iliada*: muntele Ida, vârful Gargarus, râul Scamander, plajele unde au debarcat aheii și unde au avut loc primele ciocniri cu troienii, dar și *Kesik tepe*, o movilă de pământ despre care se spune că ar adăposti mormintele lui Ahile și Patrocle și în dreptul căreia Alexandru Macedon ar fi înălțat jertfe înaintea bătăliei de la Granicus din 334 î.Hr.

Este adevărat că, de la Troia în jos, coasta egeeană a Turciei îți oferă imagini mult mai interesante: templul Atenei din Assos, acropolea din Pergamum cu foarte bine conservatul templu al lui Traian, Izmirul cu fosta agoră a Smyrnei și Efesul, poate cel mai frumos oraș antic roman la care încă mai avem acces. O vacanță se poate opri aici, la Efes, unde alături crește stațiunea Kușadasi cu rețeta de cinci stele *all inclusive* și cu toate celelalte adaosuri pe care comercianții turci știu să le pună în valoare ca să te facă se te simți bine, să îți ia banii și să te determine să vii și anul următor: exotism, siguranță, prețuri convenabile, o mare frumoasă oglindită pe un țărm înalt, cu un munte în spate, mâncare bună și în hotel și la restaurantele zgomotoase din centrul stațiunii, tot soiul de facilități pentru cei mai aventuroși, spectacole locale nu neapărat de mare calitate, dar colorate și entuziaste. Desigur, Kușadasi este destinația de vacanță perfectă...(tot în zonă se găsește o casă în care ar fi stat Fecioara Maria după episodul răstignirii și unde, venind din insula Patmos, ar fi vizitat-o Ioan Evanghelistul).

Dar merită, chiar și numai făcută ca un ocol de câteva ore, o oprire la Troia, locul în care nu mergi fiindcă sunt foarte multe de văzut, ci fiindcă acolo tu știi că s-au întâmplat foarte multe: o bună parte din poveștile propriei tale copilării, de exemplu. O să închei spunând că acest loc mi-a trezit sentimente asemănătoare cu excursia de la Mărășești. Un mausoleu frumos, un muzeu mai degrabă anost, o lungă listă de nume în interior, câteva tunuri și priveliștea comună a orașului contemporan. Acolo însă nu mergi pentru ce este acum, ci pentru ce crezi tu că a fost atunci. Pentru imaginea acelor timpuri și acelor fapte și acelor personaje construită în interiorul tău, imagine pe care

apoi o cari după tine, chiar dacă te maturizezi, chiar dacă începi să înțelegi ce nu înțelegeai și chiar dacă descoperi că realitatea nu este cea pe care ți-o configurai bazându-te pe poveștile și legendele spuse de părinți sau citite din cărțile copilăriei.

22/24

Indianul și Fecioara

Guadalupe, Mexic

Era ora nouă dimineața pe 1 ianuarie... Cald și ceață sau mai degrabă celebrul aer poluat al capitalei Mexicului crea o senzație de nebulozitate.

Șoferul nostru, Ramon — bun vorbitor de limbă engleză, cunoscător de istorie, patriot și antiamerican — ne-a luat de la hotel pentru un tur pe care-l promitea interesant. După jumătate de oră de condus printr-un oraș aproape pustiu — ceea ce este o imagine foarte greu de obținut ținând seama de cele 27 de milioane de locuitori ai metropolei — am ieșit de pe drumul cu patru benzi, ne-am strecurat pe sub niște poduri suprapuse și am intrat într-un oraș urât, cu multe construcții paralelipipedice din beton, prăfuit și aglomerat. Foarte aglomerat față de cât de gol era Ciudad de Mexico. Am parcat mașina după o șpagă dată unui polițist care ne-a permis să o lăsăm după gardul pe care era scris că nu e voie să staționăm acolo. În locul în cauză mai erau vreo treizeci de vehicule, constituindu-se probabil într-un fertil început de an pentru omul legii.

Am luat-o prin marea de oameni, aproape toți mexicani care avansau încet printr-un coridor îngust care avea pe-o parte și pe alta magazine care vindeau orice. Iată lista: mâncare în cele mai felurite forme, fiartă, prăjită în ulei, coaptă în niște cuptorașe oarecum artizanale, friptă pe plite electrice sau pe o tablă pusă deasupra unui butoi în care mocnea jar, dar și fructe proaspete ținute la rece sau făcute salată; încălțăminte și îmbrăcăminte, în principal falsuri după mărci celebre, lucruri ieftine, colorate strident, tricouri ale fotbaliștilor din toată lumea, rochii decolorate de atâta stat în soare, prosoape cu fete apetisante uitate la plajă sub soarele Caraibelor sau minunate pantere aurii furișându-se printre copacii albaștri ai unei jungle suprarealiste; electronice din plastic și leduri, playere care îți dădeau senzația că nu vor rezista întregi nici

măcar până la mașină sau că se vor dezintegra la primul contact cu curentul electric, sute de copii pirat de cd-uri și dvd-uri cu coperte prost copiate și neglijent decupate; ceasuri pe care scria Rolex cu aceeași duioșie cu care puștii de la mine de pe stradă desenau cu pixul pe tricourile lor de bumbac, de nenumărate ori spălate cu detergent prost, Real Madrid și numărul 10; artizanaturi din lemn cioplit în formă de orice, din sfoară sau din mărgele, farfurioare de ceramică pictată ce se vroiau autentice, și pe care străluceau cu argintiu cuvintele aztece *I love Mexico*, sombrerouri negre cu ceva adăugiri de piele umplute de praful străzilor din jur, baticuri multicolore, hăinuțe de ceremonie, chiar și niște bijuterii din argint cu pretenție de vechime; multe, foarte multe obiecte bisericești, imagini ale Fecioarei puse pe orice, farfurii, prosoape, tricouri, șepci, plăci de faianță, genți și sacoșe, insigne și autocolante, apoi statui cu Fecioara în toate mărimile și din orice material, picturi cu Fecioara, cărți despre Ea, calendare, caiete, cutii de creioane, ghiozdane, penare, truse de pictat având-o imprimată pe ele și alte diverse odăjdii, sfeșnice, lumânări de toate dimensiunile, inclusiv din cele aromate. Toată lumea vindea ceva acolo, dar nu mi-e foarte clar dacă, exceptând mâncarea, cumpăra cineva. La un moment dat s-a sfârșit coridorul, am coborât printr-un spațiu care semăna cu un subsol de stadion de fotbal și am ieșit pe partea cealaltă, unde se deschidea o piață imensă cu cele două bazilici dedicate patroanei spirituale a Mexicului, *Nuestra Senora de Guadalupe*.

În 1531, un indian de 57 de ani al cărui nume fusese Vulturul vorbitor, dar care după creștinare devenise Juan Diego, s-a întâlnit patru zile consecutiv cu o femeie cu aparență de prințesă aztecă, pe care el a identificat-o ca fiind Fecioara Maria. La ultima întâlnire, pe 12 decembrie, Fecioara l-a trimis pe indian să culeagă flori pe care să i le ducă episcopului Juan de Zumarraga. Deși în luna decembrie nu ar fi trebuit să existe flori, Juan Diego a găsit numeroși trandafiri de Castilia pe care i-a strâns în *tilma* — un soi de mantie făcută din fibră de agave. Atunci când s-a prezentat în fața episcopului, care nu îi crezuse poveștile legate de primele întâlniri, pe interiorul mantiei era imprimată imaginea Fecioarei. Conform spuselor lui Juan

Diego, Fecioara i s-a adresat în limba sa natală și i-a cerut să insiste pe lângă episcop să construiască o biserică în acel loc. Fenomenul s-a extins, locul a devenit principalul punct de pelerinaj din Mexic, artefactul este considerat făcător de minuni și internetul este plin de misterele care înconjoară bucata de pânză de agave. Vopseaua folosită nu este de origine terestră sau cel puțin nu este de origine terestră cunoscută, culorile plutesc la o distanță de 0.3 mm de suprafața pânzei, fără însă a o atinge, ochii Fecioarei pictate reacționează la surse de lumină ca un ochi viu, prin contractarea sau dilatarea pupilei, temperatura pânzei este constantă 36,6 grade celsius, adică temperatura normală a unui om, un medic a ascultat cu stetoscopul în zona pântecului picturii și a auzit bătăi de inimă a căror intensitate indica existența unui făt, fibra de agavă din care a fost făcută mantia nu rezistă mai mult de două-trei decenii, în timp ce aceasta are aproape cinci secole, acidul clorhidric vărsat pe mantie nu a distrus-o, stelele pe care le are Fecioara desenate pe hainele sale reflectă exact cerul Mexicului din ziua de 12 decembrie 1531... Și lista continuă.

1 ianuarie dimineața. O mare de oameni, Ramon estimează peste o sută de mii, eu cred că erau chiar mai mulți, asistă la slujba oficiată de câteva zeci de prelați și amplificată de stații astfel încât să poată fi auzită în întreaga piață. Ceremonia este ținută în bazilica nouă, o imensitate circulară, din beton, construită în 1974 de un arhitect mexican. Interiorul aduce mai degrabă a sală de concerte de muzică simfonică, cu pereții lambrisați, cu un sistem de iluminat bazat pe o spirală de reflectoare și cu o orgă imensă urcată deasupra altarului. Când în finalul slujbei difuzoarele încep să transmită *Ave Maria* de Schubert audiția este uimitoare. La fel și atmosfera... Oamenii ies în liniște din biserică sau se îndreaptă spre cel mai sacru loc al acesteia unde, la peste 5 metri înălțime este expusă mantia lui Juan Diego cu imaginea Fecioarei pe ea. Pentru a nu fi îmbulzeală, organizatorii au instalat acolo trei podele rulante, astfel încât nimeni să nu poată rămâne prea mult în fața icoanei. Singurele detalii semnificative, din punctul meu de vedere, pe care trebuie să le spun despre imaginea Fecioarei, se referă la trăsăturile ei neeuropene și la culoarea închisă a

tenului. Și, ca să reiau o parte din legenda lui Juan Diego, în timpul aparițiilor, Fecioara i s-a adresat într-o limbă neeuropeană. Cu toate acestea, religia al cărei simbol este provine din Europa și a fost adusă acolo, în Lumea Nouă, de spaniolii cuceritori care aproape instantaneu după victorie au încercat să o impună localnicilor. Această apariție a ajutat semnificativ procesului de convertire, Fecioara din Guadalupe fiind considerată una dintre primele metise ale acelor pământuri, un amestec între sângele spaniol și cel indian.

Viziunea lui Juan Diego a fost atât de importantă încât în anul următor, 1532, a început construcția unei biserici pe locul în care se presupune că s-a petrecut miracolul. Biserica, terminată de-abia la începutul secolului al XVIII-lea, a găzduit icoana Fecioarei din Guadalupe până în 1974. În 1921, când o bombă a explodat în biserică distrugând-o aproape în întregime, a scăpat neatinsă doar icoana. Vechea biserică, în care nu se mai oficiază slujbe, are o cupolă superbă, suflată cu aur, pe care este pictată povestea lui Juan Diego, vitralii rafinate, statui de marmură și un elaborat portal sculptat care reia, cum altfel, momentul întâlnirii dintre indian și Fecioară.

În piața dintre cele două bazilici, imediat după încheierea slujbei de dimineață, mai multe grupuri folclorice au început să prezinte un set de ritualuri, mai mult ca sigur, precreștine. În jurul fiecăruia dintre ansambluri s-au strâns spectatori care aplaudau, dansau și cântau alături de artiști. Un pic mai departe, un șaman acoperit cu un șorțuleț de piele și cu o mantie — probabil de tipul celei purtate de Juan Diego — cu brățări de scoici la mâini și la glezne, înarmat cu un mănunchi de crenguțe de salcie și ajutat de un recipient din care ieșea fum aromat, rostea incantații în jurul unei fetițe de vreo 12 ani asistată de părinți. În spatele lor era o coadă considerabilă, formată mai ales din familii cu copii. Tobele și tamburinele dansatorilor bubuiau în ritmuri păgâne, mirosul fumului de plante se amesteca discret și eficient cu cel al mâncărurilor gătite pe margine, iar vocea pițigăiată a șamanului urca și cobora peste piața plină de creștini care în prima dimineață a anului veniseră să ia binecuvântarea de la templul Fecioarei din Guadalupe.

23/24

Insula închisoare

Insula Robben, Africa de Sud

La început aici se afla o mare colonie de foci, de unde și numele dat de olandezi, Robben Island (*robbe* — focă). Fiindcă era deopotrivă izolată de ape, dar aproape de Cape Town, a devenit leprozerie, apoi colonie pentru bolnavi de nervi, apoi închisoare. A fost folosită de buri, de britanici și în a doua jumătate a secolului al XX-lea a devenit penitenciarul de maximă securitate al regimului de apartheid din Republica Sudafricană. Din 1991 este sit UNESCO și este vizitată de peste un milion de turiști anual. Tururile sunt concesionate unei asociații a foștilor deținuți de pe insulă, iar ghizii care te însoțesc în interiorul închisorii sunt chiar foști deținuți.

Bărbatul care a condus grupul din care făceam parte era profesor în Cape Town și stătuse pe Robben Island în jur de zece ani. Fusese arestat, când era tânăr, la granița dintre Angola și Botswana. Era membru al grupărilor paramilitare antrenate în Angola și trimise să lupte împotriva armatei sud-africane. Înainte de a ajunge aici, mai trecuse prin două închisori. Apoi, fiind considerat periculos, a fost mutat în Robben.

Turul insulei se face cu niște autocare mici care te poartă și în zonele din care poți vedea foci, păsări și niște antilope Thompson și în cea din care poți faci fotografii panoramice cu Cape Townul de peste apă și în cele legate de regimul de detenție. În cariera de calcar în care lucrau deținuții ne sunt explicate metodele prin care se organizau ședințe conspirative între diversele grupuri politice din închisoare care altfel nu aveau cum să se întâlnească, despre afecțiunile pulmonare și ale ochilor ce surveneau din cauza prafului de calcar, despre bătăile din timpul lucrului și despre tentativele de evadare, în principiu nereușite, pornite tot de aici.

Blocul penitenciar propriu-zis este impersonal, niște clădiri cu un singur nivel, placate pe exterior cu piatră cenușie, aliniate

în careuri în spatele unor garduri de sârmă ghimpată. Suntem plimbați în interiorul unei astfel de clădiri care seamănă cu școlile generale din cartierele sărace de la noi. Pereți dați cu vopsea de ulei în două culori, uși albe de lemn, linoleum pe jos și miros puternic de chimicale. Acum totul pare a fi curat. Celula în care a fost închis Nelson Mandela este mică, foarte mică, vopsită în gri. Are o rogojină într-o parte, trei pături aspre maro, un soi de băncuță de lemn tot maro pe care stau cana și farfuria de tablă și în celălalt colț găleata pentru nevoi. Atât... Curtea luminoasă și măturată, cu aleile betonate între clădiri, arată mai degrabă a loc de joacă organizat de o întreprindere pentru copiii salariaților.

Ghidul ne așază pe niște bănci și ne întreabă de unde suntem. Mulți turiști americani, japonezi, câțiva britanici, belgieni, o grupă de scandinavi și noi, doi români. Ne zâmbește și ne spune că o parte din colegii lui au făcut niște scurte stagii de pregătire în România lui Ceaușescu și că au amintiri frumoase de acolo. Ceilalți oaspeți zâmbesc și ei estetic, bănuiesc fără a ști exact la ce tip de pregătire se referea fostul luptător de guerillă. Apoi ne povestește cum arăta viața în închisoare. Se mânca normal, uneori spune el chiar mai bine decât în viața reală pentru unii dintre ei, puteau să stea de vorbă unii cu alții, puteau să joace diverse jocuri sau să practice sport. Desigur, apăreau pedepsele... De cele mai multe ori, aleatoare... Absolut orice deținut trecuse prin pedepse, indiferent de comportamentul său. Cei mai îndărătnici căpătau pedepse mai multe și mai dure. Bătăi, recluziune, privare de mâncare. Scopul central însă al pedepselor era umilirea deținutului în fața celorlalți și prin aceasta ruperea sa de grup. Era îngropat până la gât în pământ, în spații îngrădite, dar vizibile pentru ceilalți și era lăsat acolo în soarele african. După un timp deținutul cerea apă și atunci un gardian îi urina în cap. Altă cerere, altă acțiune pe măsură. Dacă cerea mâncare i se punea o conservă de carne în cap și deasupra o lopată de fecale, care amândouă i se scurgeau pe față. Dacă vroia să supraviețuiască, trebuia să mănânce. Omul nostru povestea toate acestea liniștit, foarte liniștit, într-o engleză curată și fără a folosi niciun fel de epitet semnificativ. Una dintre scandinave l-a întrebat jenată dacă el a pățit așa ceva. *De mai multe ori* a sosit

răspunsul. Occidentalii noștri, crescuți în respectul drepturilor omului și în mitul dreptății prin justiție întreabă din nou. *Ce s-a întâmplat cu acei gardieni? — Nimic... Prin acordurile politice de după abolirea apartheidului li s-a garantat imunitatea cu condiția să nu se laude cu cele întâmplate în închisoare.* Ghidul continuă să povestească despre unul dintre gardienii care l-a chinuit și pe el și care trăiește undeva aproape de actuala lui casă. Și aici americanii reacționează ca în filmele lor care ne plac și nouă atât de mult. *Și cum de nu v-ați răzbunat? — Fiindcă, dacă și mie mi se spunea despre mine ce li s-a spus lor și eu făceam la fel.* Lecție terminată... Occidentalii au tăcut sau au comentat între ei, am văzut apoi expoziția de picturi făcute de Mandela și o altă expoziție făcută de copii în legătură cu Mandela și am fost conduși prin poarta fostei închisori pe care scrie în engleză și în afrikaans *Ne îndeplinim cu mândrie misiunea!*.

Orașul Cape Town se vede extraordinar de pe apă. Zgârie norii sunt acoperiți de măreția Muntelui Table din spatele lor, munte complet plat în partea din vârf și mai mereu tivit de nori albi, foarte pufoși. Când se înserează, luminile orașului se lungesc în mare și în apropierea portului focile însoțesc vasele apărând și dispărând din apă. Pe chei o trupă de dansatori negri se mișcă așa cum știu numai ei în ritmul tobelor și spectatorii aplaudă încântați. Unul dintre dansatori nu are un picior și face niște acrobații, în ritm, absolut incredibile. De jur împrejur, restaurantele au mesele scoase afară. Vremea e blândă, seara e caldă și berea e binevenită. Sunt peste trei–patru sute de mese în tot spațiul din *Victoria and Alfred Waterfront*, un complex de magazine, restaurante, cafenele și muzee construit pe fostul amplasament al docurilor. Ne așezăm și noi la una dintre ele, la un local unde poți mânca faimoasele stridii de Knysna. La celelalte mese, aproape toate ocupate, nu știu dacă sunt mai mult de zece perechi de negri și nu știu dacă este vreuna la care negri și albi să stea împreună. Trupa de dans își termină numărul și dansatorul șchiop trece printre mese cu o pălărie mare, întinsă, în care lumea îi pune cu generozitate câte o monedă.

24/24

Le bourrique

Chamonix, Franța

Tunelul care leagă Italia de Franța pe sub Mont Blanc are doar 11 600 de metri. Înăuntru e lumină, drumul e drept, semnalizările sunt colorate și sclipicioase, mașinile merg cu farurile aprinse și cu viteză ponderat constantă. Și cu toate acestea ai senzația că nu se mai termină... Atunci când ieși în Franța, în față vezi un monument negru și auriu a cărui bază aduce a Coloana Infinitului și când cobori în parcare să admiri valea plină de case și muntele acoperit de zăpadă te învăluie un miros lipicios de gaze de eșapament care vine dinspre hăul tunelului. Prețul civilizației, îți spui și o ștergi cât mai repede spre Chamonix.

Un orășel cu vreo zece mii de locuitori, aflat chiar sub piscul Mont Blanc, înconjurat de Alpi din toate părțile și străbătut de un râu de munte viguros și zgomotos pe numele său din atlas Arve. Poate primul detaliu pe care l-am observat în stațiunea de schi — deși ne aflam în plină vară — a fost numărul mare, foarte mare de persoane cu picioare în ghips, cu cârje, cu bandaje, genunchiere sau glezniere, care evident șchiopătau proporțional cu dimensiunea atelajului medical atașat. Veseli, bronzați, zgâriați și în câte un picior, așteptând cu resemnare să le treacă buba și să o ia din nou în sus sau în jos, depinde de cum vrei să privești. Fiind atât de aproape de multe dintre cele mai râvnite trasee de alpinism din Europa, de câteva locuri ideale pentru rafting, de alte locuri ideale pentru parapantă sau deltaplanorism, de trasee pe ghețari și chiar de ascensiuni pe pereți de antrenament, este imposibil ca turistul din acel oraș să nu fie majoritar legat de sporturi extreme și de contuziile acestora. Dacă nu infuzia de adrenalină este cea care te mână în luptă, Chamonixul devine un loc mai sigur și mai puțin contondent. Poți ajunge la celebra *Mer de Glace* — Marea de Gheață, luând un trenuleț roșu spre Montenvers de unde pe un șir lung de scări metalice cobori spre o peșteră artificială

săpată în gheţar. Temperatura scade progresiv până ajungi lângă peretele murdar de gheaţă, iar în interior, în peşteră, frigul te acoperă încet, plăcut, aproape tandru. Dar nu simţi frigul fiindcă eşti uluit de culoarea gheţii, un albastru ultramarin, aşa cum vezi în mările tropicale la 3–4 metri adâncime, un albastru luminos şi întunecat în acelaşi timp, cu irizaţii de alb şi cu accente de indigo. Iar ca simţurile să fie alerte, de jur împrejur auzi apă curgând — gheaţa care se topeşte din cauza ta, a călătorului intruziv şi care este drenată spre partea inferioară a calotei — şi nările ţi se umplu de mirosul intens de apă stătută. Reflectoarele plasate în diverse colţuri îngălbenesc peretele vălurit de gheaţă cu lumina lor caldă şi aruncă reflexe ciudate peste feţele celor dinăuntru.

Când ieşi, realizezi întâlnindu-te cu soarele cât de frig ţi-a fost. Apoi urci pe scările metalice cu ochii la al doilea rând de munţi pe care nu-l poţi vedea din Chamonix din simplul motiv că este acoperit de primul rând, cel pe care te-a plimbat trenuleţul. Între cele două şiruri zimţate de piatră este gheţarul — Marea de Gheaţă — care înaintează cam cu un centimetru pe oră, ceea ce conduce la vreo 90 de metri pe an, lăsând în spatele său o vale în formă de U, devenită deja un peisaj în sine.

Trenuleţul roşu este doar un exemplu. Sunt o mulţime de alte telecabine, gondole, teleferice, tramvaie şi lifturi care te conduc spre locuri greu accesibile, dar esenţial de văzut, la felurite ore din zi şi din seară, tocmai fiindcă geometria vârfurilor combinată cu albul zăpezii, cenuşiul sau chiar negrul stâncilor, verdele rar al vegetaţiei peste care se aşterne în varii registre lumina soarelui — galben-stins, galben-intens, portocaliu, roşu — este răsplata pe care o poţi primi fără a fi un *cuceritor al inutilului* cum spunea Lionel Terray, unul dintre simbolurile Chamonixului, al cărui mormânt — dacă vă interesează — este în cimitirul din localitate.

Probabil fiindcă activitatea sportivă din jurul oraşelului este mare consumatoare de energie, restaurantele şi barurile sunt aproape pretutindeni, iar de mâncat se mănâncă lucruri serioase, solide, hrănitoare, reenergizante. Stând acolo trei zile am alternat localurile populare cu cele cu pretenţii şi cu

necesități de rezervare. La terasele de pe axul principal al localității se consumă masiv cărnuri și combinații de cărnuri, dar eu mă voi opri asupra produsului numit *raclette*. Acesta are un debut oarecum tehnologic. Înainte de a vedea vreun fir de mâncare, chelnerul vine cu o instalație metalică pe care o pune în priză. Aceasta constă dintr-un plan înclinat pe a cărui parte superioară se plasează o bucată consistentă de cașcaval. Se dă drumul la căldură și cașcavalul topit începe să se scurgă în josul planului înclinat, ceea ce ne conduce la concluzia că în acest caz forța de frecare este egală cu produsul dintre accelerația gravitațională și sinusul unghiului ascuțit de la baza planului înclinat pe care noi, de obicei, îl notăm cu alfa. De ce afirm acest lucru? Deoarece privind cu atenție scurgerea cașcavalului topit am identificat o mișcare rectilinie și uniformă și se știe că această mișcare apare pe un plan înclinat numai în condițiile egalității celor două forțe enunțate mai sus. *Q.e.d.* Unde se duce cașcavalul topit a cărui dimensiune fizică am identificat-o? Se duce peste un platouaș plin cu salamuri afumate și bine uscate, niște cărniță rece și patru-cinci cartofiori fierți, dar aduși la masă nu foarte fierbinți. Fierbinte este cașcavalul... Pui alături bere sau un vin roșu relaxat și nepretențios și bucuria culinară este gata.

Pe partea cealaltă a străzii, chiar pe malurile înalte ale râulețului, se află un restaurant cu chelneri simandicoși în care poți mânca un alt produs al locului: carne prăjită pe piatră încinsă. Iar un pic de tehnologie... Dar nu mai vin planuri înclinate, ci o bucată de piatră pusă în priză și alături de ea chelnerul care nu zâmbește niciodată aduce trei feluri diferite de fâșiuțe de carne: vită, rață și porc, un număr de sosuri și cartofi prăjiți. Piatra sfârâie și tu așezi pe ea, după bunul tău plac, carnea care se prăjește repejor exact la intensitatea dorită de tine. Apoi peste ea pui câte un pic de sosuleț și imediat realizezi că ai nevoie de vin. Care vin poate să fie foarte–foarte bine un *Mondeuse de Savoia*, condimentat și cu un buchet aromat, ca de fructe roșii ar spune oenologii, adaptat perfect la cărnuri chiar și mai grele (vânat, de exemplu) decât cele de pe piatra mea încinsă.

Apa vijelioasă trecea chiar pe sub noi — clădirea restaurantului fiind așezată în surplombă peste râu —, aerul curat și tare intra pe geamul întredeschis, iar desertul construit în jurul piureului de castane aranjat cu firișoare de coajă de portocală confiată și cu o lejeră cremă Chantilly ne-a rearanjat dorințele și prioritățile. Afară era o noapte cu lună și munții se ghiceau mai mult după petele albe de zăpadă.

A doua zi, înainte de a pleca într-un drum cu telecabina, am intrat într-un bar chiar peste drum de restaurant, pentru un pahar de bere și niște muzică bună. Prin intersectia aglomerată legată de podul peste râu, printre mașini/printre tramvaie, a apărut o fetiță cu un măgar. În franceză *le bourrique*. Nu e o figură de stil... Ea avea vreo 12 ani, o bluză mov, fustă de blugi și adidași și el, dacă pot spune așa, era maroniu pe spate și bej pe burtă. Exact în mijlocul intersecției măgarul s-a oprit. De-a latul. Fata a început să-l tragă de ham, dar nimic. Mai mult, animalul s-a așezat și mai bine pe latul străzii. Deja era imposibil să treacă vreo mașină fără să atingă patrupedul. Doi trecători au venit să o ajute pe fată, dar măgarul s-a dovedit mai determinat. Lumea se amuza, șoferii coborâseră din mașini, pietonii se opriseră și făceau poze. Atunci, la momentul oportun, a apărut omul legii. I-a trimis pe șoferi în mașini, i-a spus ceva răstit fetiței, i-a gonit pe cei de pe trecere și a trecut la mutarea măgarului. Care l-a privit plictisit și l-a scuipat. Nu vreau să descriu cum arată o față de polițist umplută de mesajul măgarului, dar isteria deja a devenit generală. Polițistul trăgea de măgar, mașinile claxonau, pedeștrii aplaudau și măgarul stătea. La un moment dat, polițistul enervat de bunadispoziție din jur a început să țipe la proprietăreasa de 12 ani a animalului care, cum era natural, s-a pus pe plâns, s-a întors cu spatele și a plecat repede de acolo. Ceea ce a făcut și măgarul. Acum scena era invers. Măgarul se ținea de fată, iar ea îl gonea. Au dispărut amândoi după niște case. La parterul uneia dintre ele era un mic restaurant care vinde toată ziua clătite cu fructe de pădure.

25/24

Locul în care păsările nu cântă

Oswiécim, Polonia

Am ajuns la Auschwitz după ce vizitasem în Varșovia resturile ghetoului distrus de naziști în 1943, monumentele dedicate marii revolte evreiești din aprilie 1943 conduse de Mordecai Anielevicz, buncărul în care acesta s-a sinucis atunci când totul era pierdut, locul din care au fost îmbarcați evreii în vagoane de marfă (după estimări recente peste 300 000 de persoane) și trimiși în lagărele de concentrare, sinagoga, cimitirul, închisoarea Pawiak și, de asemenea, după ce traversasem, în Cracovia, cartierul evreiesc din sudul orașului, fostul ghetou, de fapt devenit cunoscut lumii întregi datorită filmului lui Steven Spielberg, *Lista lui Schindler*, a cărui acțiune se petrece și a fost și filmată aici. Văzusem probabil toate filmele importante despre fenomenul concentrațional german și citisem o bună parte din scrierile de calitate (istorice, memorialistice sau de ficțiune) dedicate acestuia. Pot spune că primele noțiuni de germană le-am deprins din *Dicționarul de lagăr* al lui Oliver Lustig. Cunoșteam deci statisticile, numărul de victime, numărul de încarcerați, disputele despre dimensiunile holocaustului, industria morții, călăii printre noi, Conferința de la Wansee și banalitatea răului de la Ierusalim văzută de Hannah Arendt în procesul lui Eichmann. Se putea spune că știam exact unde mă duc și știam exact ce voi găsi acolo.

Lagărul principal de la Auschwitz, acela din cărămidă roșie, a aparținut la origine armatei habsburgice si apoi Monopolului Polonez al Tutunului. Clădiri administrative într-o localitate aflată la vreo 50 de kilometri vest de Cracovia. Germanii au pus de jur împrejur gardurile de sârmă ghimpată, pe mai multe rânduri, au postat deasupra intrării lozinca *Arbeit macht frei*

(munca te eliberează) și au construit într-una dintre clădiri o cameră de gazare în care au exterminat prizonierii începând cu septembrie 1941. Crematoriul a fost adaptat dintr-un fost bunker în apropierea camerei de gazare. În dreptul blocului 11, un perete acoperit de flori comemorează Zidul Morții, locul execuțiilor sumare din lagăr. Chiar în mijlocul suprafeței, lângă bucătării, se făcea de trei ori pe zi *Apelul General.* Uneori acesta dura ore întregi și se ținea indiferent de condițiile climatice. În urma unor asemenea *Apeluri Generale,* deținuții care arătau obosiți, bolnavi, apatici erau selecționați pentru camerele de gazare, de aceea cei care doreau să trăiască măcar încă o zi, se străduiau să creeze aparența de sănătate și de vigoare. Una dintre metode era scoaterea de sânge din deget și întinderea acestuia pe obraji, care astfel deveneau îmbujorați, rumeni, aproape normali.

Clădirile care au funcționat ca locuri de detenție sunt acum transformate în muzee ale diverselor naționalități ai căror compatrioți au trecut pe acolo. În blocul evreiesc am ajuns în timpul unei slujbe ținute de un rabin în fața a peste o sută de copii și adolescenți veniți din Israel. Lămpile erau stinse și încăperea era luminată doar de lumânările menorei. Slujba a durat mult. La un moment dat, când ne-am reapropiat de blocul în cauză, rabinul citea o listă de nume, de victime, precizând localitatea de obârșie și anul morții.

Exponatele din muzee sunt — în mod esențial — fotografii ale dispăruților sau ale puținilor supraviețuitori, obiecte care au aparținut acestora, mărturii scrise despre cele întâmplate acolo. În camera de gazare și în crematoriu nimic nu îți evocă trecutul. Încăperi banale, din beton, cu plăci albe de faianță și cu instalații învechite. Cuptoarele arată ca niște hârburi metalice de mult ieșite din uz. În rest, totul este aliniat, pietrișul este frumos măturat între liniile de stâlpi metalici legați între ei cu sârmă ghimpată și având deasupra lămpile acelea cu pălărie metalică închisă la culoare, există și copaci de jur împrejurul blocurilor din cărămidă și gazon în fața acestora.Turiștii merg foarte tăcuți, aproape nimeni nu vorbește, cam ca într-un

sanatoriu în care nu e permis să deranjezi pacienții din saloane.

La 3 kilometri de Auschwitz, la marginea unei păduri, a fost construit în toamna–iarna lui 1941, lagărul de la Birkenau, cunoscut și sub numele de Auschwitz II. Ridicat de la zero cu mâna de lucru a celor închiși în lagărul principal, Birkenau a fost dotat cu patru camere de gazare, patru crematorii și cu un număr mare de barăci de lemn. Prin poarta centrală a lagărului — binecunoscută din filme și fotografii — trecea calea ferată pe care soseau vagoanele de marfă pline cu victime. Debarcarea și trierea se făceau pe peronul din incinta lagărului și imediat un număr important de prizonieri (femei, copii, bătrâni, oameni cu afecțiuni fizice) era trimis spre camerele de gazare din spatele complexului. Ceilalți erau repartizați în barăci. Între 500 și 600 de suflete în fiecare. Când am intrat într-una dintre acestea, dotată cu priciuri de lemn, pe trei sau patru niveluri, m-a izbit mirosul de transpirație care răzbătea din lemne și din saltele. Trecuseră peste 55 de ani de la eliberarea lagărului și mirosul de om persista.

Întâmplător, ziua în care am ajuns acolo era foarte întunecată, din când în când ploua ușor și câmpul dintre barăci era plin de noroi. De jur împrejurul lagărului este o pădure de foioase, adâncă și verde, care ar fi frumoasă în orice alt context. Copacii se oglindesc într-un iaz limpede. Și acesta ar putea fi frumos, dacă nu ai ști că în el au fost deversate tone de cenușă și de rămășițe umane aduse cu roabele de la crematoriu. De fapt, nici lagărul în sine — un șir de barăci de lemn, dispuse simetric în spatele unor garduri de sârmă ghimpată, având în mijloc o șină de cale ferată și un peron larg — nu ar prezenta niciun interes deosebit. În mod normal, nici măcar nu ți-ai opri privirea asupra sa. Numai că acolo, acum câteva decenii, au fost exterminați o sumă de oameni a cărei numărătoare este și astăzi prilej de dispute (între câteva sute de mii și câteva milioane). Nici la Auschwitz I, nici la Birkenau nu există vreun element exterior care să ateste răul infinit care s-a petrecut acolo. Exceptând poate informația pe care am citit-o înainte de a ajunge în Polonia că deasupra acestor locuri nu

zboară păsări. Deloc... Și, deși așa cum v-am spus, Birkenau este chiar lângă o pădure, în toată șederea noastră acolo — câteva ore — nu am văzut nicio pasăre și nu am auzit nicio pasăre. De fapt, dacă ar fi să caracterizez cumva atmosfera din lagărul devenit muzeu este aceea a unei liniști absolut nenaturale. O tăcere înspăimântătoare...

26/24

Lumea de dincolo

Chișinău, Republica Moldova

Eu fac topuri pentru orice. În cel al orașelor în care am mâncat foarte bine, Chișinăul se va afla pe un loc fruntaș. Dacă acest top ar cuprinde și raportul calitate–preț, atunci fără dubii Chișinăul ar fi pe primul loc. Nicăieri în lume nu am mâncat atât de bine pe bani atât de puțini.

La Chișinău am fost cu treabă, trebuia să țin un curs de marketing politic la Universitate și, în același timp, aveam de terminat și o carte, așa că nu am făcut turism aproape deloc. Ne-am plimbat în jurul parcului din centru care cred că se cheamă Ștefan cel Mare și am intrat alternativ în vreo șase restaurante aflate pe acolo. Și, într-o seară, am văzut concertul lui Demis Roussos. Într-o sală mare, de festivități, cu cortină din catifea roșie și cu o mulțime de lume bună, costume închise la culoare, papioane, *deux pieces*-uri, rochii lungi, am ascultat anunțul prezentatoarei care ne cerea să nu fotografiem și să nu fumăm cred... Spun cred fiindcă tot anunțul a fost în limba rusă. Obișnuit cu variantele bilingve am zis că vine și al doilea. N-a mai venit... La pauză, am fost anunțați să ieșim să luăm niște aer și apoi am fost chemați înapoi în sală de doamne în halate albastre cu ecuson pe ele, care toate ni se adresau în rusă, fără subtitrare. Chiar și Demis Roussos, în bunăcuviința lui, la bis a cântat ceva în rusă. La standurile de ziare, aproape toate titlurile erau în rusă, cu tot cu chirilicele de rigoare. Intri în librăria Mihai Eminescu și cărțile erau majoritar în rusă, traduceri din toate limbile pământului, inclusiv din autori români. Pe afișul cinematografului din centru trona casca neagră a lui Darth Vader. Existau două variante de a-l vedea. În engleză și scris în rusă, un spectacol pe zi, sau vorbit de-a dreptul în rusă, toate celelalte spectacole. În prima grădină-restaurant în care am zăbovit, chelnerița, drăguță foc, ne-a întrebat în rusă ce-am dori să bem până consultăm meniul. I-am răspuns în română și atunci ea a încercat în engleză. Acolo

ne-am întâlnit... Meniul, în rusă și engleză. Când să dăm comanda, chelnerița cea drăguță se împiedică și la engleză așa încât apare un ajutor care, da, vorbea română. Chiar bine... După ce ne ia comanda, se întoarce chelnerița rusofonă care ne servește impecabil toată masa, meritându-și bacșișul.

Înainte de vizita în Moldova, un amic mi-a recomandat un restaurant cu specific local, tot în centru, dar nu neapărat pe lângă hotelul nostru. Străzile din Chișinău, prăfuite și găurite ca în Bucureștii zorilor democrației, erau pline de Trabanturi, Moscviciuri și Jiguli, de troleibuze înclinate în câte o parte, care zgâriau periodic caldarâmul cu câte o bucată metalică din ele, cu camioane chinuite, emițătoare de fum negru și puturos de tipul celui care l-a determinat pe Al Gore să ia Premiul Nobel vorbind despre consecințele poluării. Simultan cu aceste epave, aflate în diferite grade de extincție, pe aceleași străzi bombardate defilau lucioase Porsche, Mercedes, Audi sau Range Rover. Primul Cayenne din viața mea, nu că ar fi un moment important, dar trebuie consemnat ca atare, l-am văzut staționând neglijent pe o jumătate spartă de trotuar în capitala Moldovei suverane.

Situația se repetă aproape identic și la pietoni, o mulțime de oameni ponosiți și strânși în ei, agățați de pungi de plastic sau de sacoșe vechi din pânză, îmbrăcați în haine vechi, desperecheate, uneori chiar rupte, cu pantofii aceia de neconfundat ai oamenilor săraci, adunați în stații, prin fața magazinelor sau în piețe și, tot în aceeași zonă, tinere moderne, bine îmbrăcate, parfumate și pline de viață, însoțite de parteneri mai tineri sau mai bătrâni sau, mai rar, chiar de gărzi de corp.

Nu vreau să generalizez și nici să afirm că mica mea plimbare de șapte zile într-un oraș poate da cheia înțelegerii realităților de acolo, dar contrastul de pe cele câteva străzi din centrul Chișinăului este izbitor, cu atât mai mult cu cât cele două lumi par a se ignora una pe cealaltă. Uneori se mai întâlnesc... De mai multe ori în baruri sau restaurante câte o tânără frumoasă, cu o rochie demodată pe ea, cu ciorapi vechi și țesuți, cu pantofi a căror istorie părea a fi lungă, fardată stângaci, stă la masă cu domni străini semnificativ mai în

vârstă, încercând să fie zâmbitoare, dinamică și efervescentă. Desigur, am văzut și alte reprezentante ale sexului frumos, în căutarea acelorași domni, dar pe acele distinse doamne rochiile stăteau bine, bijuteriile și ciorapii la fel, iar meseria se autodefinea de la primul zâmbet.

Iată-ne și la restaurantul cu specific local situat pe strada Pușkin, cred. În fața lui, într-o Ladă portocalie, cu geamurile închise, afară fiind luna iunie, erau înghesuiți patru jucători de rugby din linia întâi. În haine negre de piele, cu ochelari de soare și cu niște șepci negre trase peste fruntea pe care am bănuit-o îngustă. Erau atât de mari și atât de strânși unul în altul, încât în mașină părea că e întuneric. Poate erau paznicii restaurantului, poate erau racketi, poate erau niște băieți ieșiți la plimbare și staționați acolo din greșeală, n-o să aflu probabil niciodată.

Cu această dilemă în minte am intrat în cârciumă și primul lucru pe care l-am identificat a fost o căciulă mare din blană albă. De sub ea, un ins zâmbitor ne întindea o tăviță pe care erau cănuțe de lut umplute cu un lichid gălbui. Din partea casei, ne asigură omul... Țuică. Am băut, am luat-o pe scări în jos, în subsol, unde ne-am așezat la o masă rustică, într-o sală rustică, cu chelnerițe în costume populare care vorbeau românește. Cu accent cam ca Alina Mungiu, dar românește. Lista de bucate impresionantă ne este adusă alături de alte două cănuțe cu lichid închis la culoare. Din partea casei, până ne hotărâm ce să mâncăm. Afinată... Am băut, ne-am hotărât... Borș moldovenesc de pui, înroșit de la sfeclă, cu tăieței de casă și cu smântână, după aceea un platou cu mămăligă, jumări, brânză frecată, ouă ochiuri și vreo trei tipuri de friptură — pui, porc și berbec — și, în final, desert-surpriză ne-au spus duducile. Borșul moldovenesc este mult mai dulce decât ce mâncăm noi în sud, cu multe legume și cu carne din plin, gustul fiind puternic influențat de aroma sfeclei și de moliciunea smântânii. Dacă alături de toate acestea adaugi și un coș cu pâinici calde, atunci scoase din cuptor, atmosfera devine foarte prietenoasă. Pleacă strămchinile de lut în care fusese ciorba și apar alte două cănuțe cu lichid gălbui, din partea casei. Iar țuică... Am băut și am devenit tot mai veseli. Restul mesei a

fost la fel de sus, iar surpriza de la desert, cu care aveam să ne surprindem în fiecare zi cât am mai stat la Chișinău, a fost o cupă cu prune conservate în coniac, umplute cu sâmburi de caisă și acoperite cu frișcă. Probabil că nu sună foarte impresionant, dar trebuie să mă credeți că gustul este absolut uimitor. Cerem nota... Odată cu ea, ați ghicit desigur, două cănuțe cu un lichid roșiatic în ele. Vișinată... Am băut, am plătit, am plecat, dar când la ieșire același domn cu căciulă ne-a îmbiat cu două cănuțe cu lichid gălbui cred că am râs foarte nepoliticos.

Zilele următoare au curs cam în același ritm, doar că am schimbat restaurantele si felurile, dar am păstrat desertul. Într-o zi am fost chiar la un restaurant rusesc, undeva în afara centrului, într-un cartier de blocuri. Craterele din pavaj, mult mai mari, căpătau uneori consistența unor șanțuri, ca să nu zic direct tranșee. Restaurantul însă venea de pe altă lume. Pereții despărțitori dintre separeuri erau din acvarii pline cu pești, lumina era difuză, muzica plăcută, cred că aveau un pian ascuns pe undeva, iar chelnerii vorbeau bineînțeles rusă și engleză. Am mâncat icre negre și icre roșii aduse în cupe de gheață, *solianka* — o ciorbă acră de carne de porc, cu cârnați, ciuperci, măsline, castraveți murați, lămâie și smântână pusă deasupra, pe lângă felurite alte legume — și morun umplut. Am băut vodkă *Cristall* și, în paralel, cvas în căni mari din lut. La desert am primit colțunași cu brânză dulce în sos de unt. Și toată această aventură culinară ne-a costat undeva până în 20 de dolari în doi.

La hotel, în hol, pe lângă recepționeri, oameni care te ajutau cu bagajele și alt personal de serviciu, inevitabil în halate bleu, mai era un domn, îmbrăcat în costum negru, cu cravată, care stătea la o masă fără sertare, exact în dreptul accesului la lift. Pe masă nu se afla niciodată nimic altceva decât un telefon la care uneori vorbea în șoaptă. Într-o zi, am constatat la trei minute după ce ieșisem din hotel că uitasem ceva în cameră. Ne-am întors repede și am prins liftul la parter. L-am văzut pe omul negru sunând repede la telefon și când am ajuns la etajul nostru, am auzit sunetul specific făcut de cineva care aleargă desculț. Am apucat să vedem una dintre fetele în halat ieșind prin ușa de serviciu din capătul culoarului. Camera

noastră este descuiată și cheia era în ușă... Una dintre valize era ușor deschisă, la fel și geanta laptopului. Probabil ne căutaseră prin bagaje... Am lăsat semne în cameră și am primit confirmarea. Bagajele ne erau cercetate zilnic. Niciodată nu a lipsit nimic. Ne aflam în deplină securitate.

În ultima zi înainte de plecare am mâncat la cea mai apropiată grădină, unde seară de seară era concert de chitară clasică. Absolut remarcabil... La câteva mese de noi stătea o tânără pe care o mai zărisem pe acolo însoțită de un copil de trei ani. Bea *Perrier* cu lămâie și fuma țigări *ultraslim*. Un britanic între două vârste, îmbrăcat în haină în carouri, adâncit în lectura unui Grisham, și-a scos o țigară din pachet, s-a căutat de brichetă, a văzut-o pe tânără fumând și s-a îndreptat spre ea cu intenția clară să-i ceară un foc. Până să ajungă la masa ei a fost flancat de două gărzi pe care nu le-am văzut venind. Aproape l-au luat pe sus. Tânăra le-a făcut un semn din cap, i-a întins bricheta unuia dintre băieți, acesta i-a aprins țigara englezului și l-au escortat până la locul său. Apoi au părăsit discret, rapid și eficient grădina și și-au reluat postul de observație de după poartă.

În urmă cu mulți ani, pe când eram redactor-șef la *Tinerama*, am publicat un reportaj care a făcut multă vâlvă, scris de un coleg al meu întors din Moldova, intitulat *Ai noștri frați de dincolo de KGB și Prut*. Era alt subiect, erau alte timpuri, eram și noi mult mai tineri. Dar atunci când ne pregăteam să ieșim din țară, chiar la punctul de vamă, o doamnă în uniformă mă întreabă câți bani am la mine. Îi spun o sumă în dolari, undeva pe la 1 200. Îmi spune că nu am voie să intru în Moldova cu atâția bani. Eu îi explic foarte calm că eu ies din Moldova și că la intrare nu m-a întrebat nimeni, nimic. Atunci ea îmi spune că trebuia să mă interesez eu dacă am voie să intru în Moldova cu atâția bani. Să mă interesez unde... Drept care ea începe să-mi țină o morală întreagă legată de vizita mea în Moldova, de lucrurile greșite pe care le predau eu copiilor la facultate, despre modelul politic românesc eșuat, după cum se vede, despre bunătatea liderilor Moldovei care ne dau nouă voie să venim într-o țară independentă și să ne purtăm ca și cum ar fi a noastră. E inutil de precizat că eu nu-i spusesem doamnei

de la vamă nimic despre scopul vizitei mele acolo, de materia pe care o predam la facultate sau de meseria pe care o aveam în România. A durat un pic, s-a vorbit la telefon cu diverse persoane și până la urmă am fost lăsat să plec. Am zburat 45 de minute până la București, care însă mi s-a părut departe. Reconfortant de departe.

27/24

Macii roșii

Londra, Marea Britanie

Luna noiembrie în Londra. Sâmbătă după-amiaza... Piața Trafalgar cu statuia amiralului Nelson în mijloc și cu fântânile luminate de soarele la apus, geme de lume. Nu doar turiști. Mulți, mulți britanici ieșiți în haine ușoare și sprijinindu-se de pahare de plastic pline cu bere se fâțâie în sus și în jos.

La fel și în Piccadilly, în Leicester, în Soho, pe Oxford, în St.James Park, pe chei, în Cartierul Chinezesc... Zgomot, blocaje de mașini, pub-uri pline, baruri pline și ele, tarabe cu mâncare lucrând la intensitatea maximă, fast-food-uri luate cu asalt și, puțin mai pe înserat, muzici intense răzbătând din subsoluri sau din boxele amplasate în fața numeroaselor intrări în cluburi și discoteci.

În diverse puncte, colțuri de stradă, guri de metrou, magazine, librării, săli de spectacole, persoane mai ales de vârsta a doua vând niște flori roșii din hârtie pe care le țin în coșuri mari de răchită. Lumea cumpără și foarte mulți trecători au în piept simbolul respectiv. O floare de mac. Pe un televizor dintr-un local se vede un meci de fotbal din *Premier League*, Sunderland cu Newcastle, amândoi antrenorii — Roy Keane și Sam Allardyce — poartă floarea de mac. În tribunele pline, ca de obicei, cei mai mulți spectatori au și ei floarea de mac prinsă de reverul hainei.

Noaptea continuă în ritmul descris, intensă și febrilă până pe la 3 dimineața. Atunci apar mașinile de gunoi și străzile sunt curățate. A doua zi, duminică 11 noiembrie, în jurul orei nouă, grupuri de persoane în vârstă, în uniforme, cu medaliile la vedere se îndreaptă spre puncte fixe de întâlnire în centrul orașului. Sute de polițiști pedeștri, călare, pe motociclete sau în mașini patrulează, închid străzi, dirijează circulația încă foarte firavă. În localurile matinale, pline cu amatori de mic dejun englezesc, aproape toți consumatorii aveau pe haine floricica roșie.

În curtea catedralei Westminster, locul în care se încoronează și în care apoi se înmormântează monarhii britanici, pe spațiul verde sunt construite careuri din sfoară și, în interiorul lor, sunt plasate mii de cruci mici din lemn împodobite și ele cu macul de hârtie. Fiecare careu reprezintă câte o anumită unitate militară din armata britanică, iar fiecare cruce poartă numele unui soldat mort în luptă și conflictul în care a căzut: Primul Război Mondial, Al Doilea Război Mondial, Malvinele, Irlanda de Nord, Kosovo, Bosnia, Războaiele din Golf și altele mai recente sau mai îndepărtate.

Șiruri de veterani de război trec încet prin fața câmpului de cruci, din când în când se opresc în dreptul unuia dintre careuri, se apleacă și caută din privire câte un nume. Apoi pleacă mai departe. Urmează un lung șir de ceremonii oficiale, depuneri de coroane, slujbe în biserici, marșuri interpretate de fanfare, defilări ale veteranilor, salve de artilerie, trecerea gărzii de onoare.

Pe 11 noiembrie sau în cea mai apropiată duminică de această dată, Marea Britanie sărbătorește *Remembrance Day* — Ziua aducerii aminte —, care coincide cu sfârșitul Primului Război Mondial. De atunci, în fiecare an, sunt celebrați cei căzuți pentru imperiu. Simbolul macului roșu, pe lângă conotația evidentă, a fost adoptat ca urmare a unei poezii faimoase, *In Flanders Fields — Pe câmpurile Flandrei* —, scrisă în 1915 de un medic militar canadian, John McCrae, care avea să moară trei ani mai târziu pe frontul francez.

Pe câmpurile Flandrei macii înfloresc/Rând după rând, printre crucile/Ce ne marchează mormintele/.../Noi suntem Morții. Cu puține zile înainte/Trăiam, simțeam zorii, vedeam apusul strălucind/Iubeam și eram iubiți, dar acum zăcem/Pe câmpurile Flandrei.

O plimbare prin centrul Londrei, în proximitatea Palatului Buckingham, pe străzile Whitehall, Mall și în zona Westminster scoate în evidență cultul eroului, al sacrificiului soldatului britanic și respectul pentru jertfa pe câmpul de luptă. Statui și grupuri statuare dedicate istoriei militare, deopotrivă soldaților necunoscuți sau generalilor faimoși, erau pavoazate

în acea zi cu flori de maci, lângă fiecare dintre ele având loc o ceremonie.

Peste drum de clădirea Parlamentului, în parcul din Piața Parlamentului, flancată de statuile lui Winston Churchill și Nelson Mandela, era o demonstrație a câtorva sute de oameni împotriva războielor din Irak și Afghanistan. Participanții, în marea majoritate arabi, asiatici și africani, aveau instalate corturi, steaguri și pancarte cu sloganuri pacifiste și erau păziți de un număr aproape egal de polițiști.

Când procesiunea celor care asistaseră la slujbă, în Westminster Abbey, a ajuns chiar în dreptul manifestanților a existat o ciudată acalmie și unii și alții ignorându-se reciproc. După trecerea veteranilor, cei din Piață au reînceput să strige, să cânte și să bată în diversele instrumente avute la îndemână. Cele două lumi se îndepărtaseră din nou una de alta, după o apropiere absolut întâmplătoare.

Unii, impecabil îmbrăcați, urmând un ritual învățat și asumat de aproape un secol, sobri, reci, eleganți și motivați își glorificau morții din războaie, ceilalți, murdari, săraci, excluși, zgomotoși, excesivi, fără un program precis și fără reguli vorbeau despre dreptul la viață și despre oprirea războaielor. Și ca în orice altă tentativă de relaționare a celor două lumi și aceasta s-a încheiat printr-un eșec. Un eșec rafinat, aproape insesizabil, ca batista elegantă, ușor impregnată cu parfum pe care o doamnă din lumea bună și-o duce discret spre nas când trece pe lângă un grup de cerșetori nespălați. Cele două lumi nu au avut, nu aveau și nu vor avea niciodată nimic în comun, deși existau deodată sub cerul senin al frumoasei duminici londoneze.

28/24

Marea Piață și Micul Băiat

Bruxelles, Belgia

Din doi în doi ani (anii pari), în a treia săptămână din august, cultivatorii de begonii din Belgia amplasează în Grand Place un covor de flori de aproape 2 000 de metri pătrați. De fiecare dată modelul este diferit, la fel și culorile. În cele trei zile cât durează expoziția, sute de mii de oameni defilează cuminți, pe marginile pieței, în spatele grătarelor care protejează creația, cu ochii în jos în căutarea temelor pe care artizanii le propun de fiecare dată.

În 2006, covorul a fost dedicat alchimiei și simbolurilor acesteia, culorile predominante fiind roșu, galben și portocaliu, fondul verde și cele nouă stele — una centrală și opt simetric dispuse în casete în stânga și în dreapta — albe.

În *Grand Place*, simbolul Bruxellesului, el însuși simbol al Europei Unite, este bine să fii și când nu trebuie să privești în jos spre flori. Fiindcă piața este ea însăși uluitoare: un pentagon neregulat, aproape dreptunghi, încadrat de 30 de clădiri construite în stiluri și perioade diferite, spectaculos decorate și foarte bine restaurate, dominate de turnul gotic de 96 de metri al Primăriei și de frontonul decorat cu mai bine de 130 de statui al acesteia.

Ca în multe alte cazuri, istoria acestei frumuseți începe cu o calamitate. În 1695, artileria Regelui Soare a tocat două zile și două nopți centrul Bruxellesului distrugând aproape integral piața din care a scăpat miraculos tocmai clădirea Primăriei. Ghildele din oraș au investit în refacere, majoritatea clădirilor din actuala piață fiind la origini sedii ale diverselor organizații profesionale: brutarii, ebeniștii, berarii, pietrarii, croitorii, aurarii, negustorii, fierarii, barcagii, dulgherii.

Exact peste piață de primărie se află *La Maison du Roi*, sediu timpuriu al ghildei brutarilor care între timp a devenit

reședință a ducilor de Brabant și apoi a trimișilor regilor Spaniei, atunci când Țările de Jos erau parte a coroanei lui Carol Quintul, pentru ca acum să adăpostească Muzeul orașului. Aceste două clădiri, Primăria și Muzeul, sunt punctele de greutate ale întregului ansamblu arhitectonic, fiind cele mai înalte, singurele dotate cu câte un turn și cele mai încărcate din punctul de vedere al decorațiunilor exterioare, statuile de piatră de pe fațada Primăriei față în față cu delicatele statui de bronz de pe acoperișul Muzeului...

Accesul în piață se face prin numeroase străduțe pietruite, strâmte și aglomerate, printre case vechi, frumoase și bine conservate, pe lângă restaurante, cafenele, magazine de bijuterii și bombonerii de lux. De aceea, primul lucru care te frapează în *Grand Place* este spațiul deodată foarte larg.

Urmează panorama, șirul de clădiri, continuu, dar neregulat, culorile tencuielilor, ale acoperișurilor, auriul unor decorațiuni, verdele patinat al unor statui, coloanele subțiri, numărul mare de ferestre, tâmplăria acestora și vopselurile de pe ea... Remarci apoi deosebirile, acoperișurile rotunde, terminate cu turle, ascuțite sau în trepte, decorațiunile cu motive geometrice, statuile antropo sau zoomorfe, balcoanele simple sau elaborate (majoritatea acoperite de ghivece din care coboară ghirlande de flori).

Vezi Primăria, vezi Muzeul, vezi clădirea compactă a celor 6 ghilde cu fațada ei aurită, vezi *Casa Lebedei* în care, pe la jumătatea secolului al XIX-lea, au stat Marx și Engels și, după toate aparențele, au scris *Manifestul Partidului Comunist*, și care acum găzduiește unul dintre foarte burghezele restaurante de lux ale capitalei Europei capitaliste, vezi *Casa Porumbelului* în care a trăit în exil Victor Hugo cam în aceeași perioadă cu părinții comunismului, vezi *Casa Brutarilor* cu domul ei octogonal din cupru terminat cu o statuie suplă din bronz aurit, vezi *Casa Vulpoiului* dominată de statuia Sfântului Nicolae, patronul negustorilor, a căror ghildă a construit-o și care se revendica deopotrivă de la sfântul tutelar de pe acoperiș și de la vulpoiul auriu întruchipat de statuia de la intrare...

Fiecare din cele 30 de case are ceva de arătat și plimbatul în piață, în sensul direct sau invers trigonometric, este sportul pe care-l practică turiștii nefugăriți de ghizi. *Grand Place* trebuie gustată pe îndelete. Dimineața când încă nu este îmbulzeală și când mesele teraselor nu sunt ocupate decât de câțivă băutori de cafea, la prânz când mirosurile de cârnați și de pește se insinuează discret de pe străduțele laterale pline de restaurante, după amiaza când deja aglomerația este maximă și când totul funcționează în piață de la berării, la muzicanți, de la desenatori ambulanți, la vânzători de flori și de la hoți de buzunare și țigani cerșetori (să nu vă întrebați de unde sunt ei) la polițiști vigilenți și apoi seara sau chiar noaptea când fiecare edificiu este iluminat și când terasele își aprind lămpile de gaz pentru încălzit, dacă este cazul.

În piață se poate mânca bine, se poate mânca pe fugă, se poate gusta o ciocolată belgiană, se poate bea un suc sau o cafea... În week-enduri apar micile târguri în care inevitabil, pe lângă artizanat și alte lucrușoare făcute de mâna pricepută a omului, ființează standurile cu mâncare etnică, fie niște paste tailandeze, fie un wok japonez, fie patiserie arăbească, fie un gulaș unguresc servit fierbinte cu castraveciori murați, fie un ștrudel vienez în sos de vanilie, fie înghețată italiană sau banalii și popularii cartofi prăjiți cu maioneză.

Să nu uităm berea belgiană... Chiar berea belgiană nu trebuie să o uităm niciodată. Și fiindcă am vorbit de bere și ne-am și gândit la ea, la două străduțe de piață există un loc celebru în care un băiețel mic, cocoțat pe o piatră și înconjurat de un gărduleț de fier forjat, face pipi. Și așa i-a rămas și numele: *Manneken Pis*. Când cu o frază înainte am afirmat că băiețelul este mic, nu am comis un pleonasm... Nu neapărat. Doar am încercat să atrag atenția asupra dimensiunilor reale ale statuii. Ea reprezintă un băiețel și este o statuie foarte mică. În mod normal nu o găsiți din prima, tocmai fiindcă este atât de mică. Dar vă ajută turiștii orientali și extremorientali care stau buluc în fața ei și o pozează intens, neîntrerupt, repetat.

Teoretic, băiețelul cu incontinență urinară (gândiți-vă că face pipi din 1619) este gol pușcă. De niște ani încoace, s-a instaurat

obiceiul ca de diverse zile naționale să fie îmbrăcat în hainele țării serbate. La televizor l-am văzut în surtuc și ițari de 1 decembrie, iar pe viu l-am văzut costumat în matador chilian de telenovelă cu tot cu steagul alb, roșu și albastru și cu steaua din dotare. Trebuie precizat că și așa îmbrăcat nu se oprește din activitatea sa seculară.

Marea Priveliște și căprioarele sacre

Miyajima, Japonia

Pe Insula Miyajima călătorul vine pentru a admira *Templul Itsukushima* și celebra sa poartă roșie plasată în mare la care, în momentul refluxului se poate ajunge pe jos, iar în cel al fluxului înot sau într-o barcă. De altfel, imaginea porții făcută din lemn de camfor și măsurând 16 metri înălțime a fost decretată a fi una dintre cele *Trei Priveliști ale Japoniei.* Trebuie reținut că poporul japonez are un adevărat cult al priveliștilor, grădinile, parcurile, podurile, pomii înfloriți primăvara sau înroșiți toamna, peștii multicolori din iazuri fiind percepute ca adevărate spectacole și tratate ca atare.

Am văzut în parcul *Palatului Imperial* din Tokyo oameni care stăteau frumos la coadă pentru a admira din unghiul perfect, care nu poate fi decât unul singur, un prun proaspăt înflorit.

Nu am reușit încă să văd celelalte două priveliști din top (*Amanohashidate* — un pod natural foarte îngust și lung de peste trei kilometri care leagă cele două maluri ale Golfului Miyazu, pod pe care se află peste 7 000 de pini; Golful Matsushima — un miniarhipelag de peste 260 de insule acoperite cu pini ale căror țărmuri neregulate oferă, mai ales dacă sunt admirate de pe unul din vârfurile din apropiere, o spectaculoasă dantelărie verde pe fondul albastru al mării), nu am reușit deci să văd aceste două priveliști, dar templul de lemn construit pe plajă văzut din larg printre arcadele marii porți este o imagine într-adevăr rară.

Roșul coloanelor templului, lampioanele de hârtie albe cu flori roșii desenate pe ele, leii de bronz care străjuiesc intrarea în templu și sistemele de iluminat, construite tot din bronz, toate proiectate pe verdele dealului din spate deasupra căruia se află o pagodă de cinci niveluri și udate periodic (funcție de

flux și de reflux) de marea albastru-verzuie sunt componentele acestui tablou de neuitat.

Una dintre surprizele pe care Japonia ți le așază în cale este măreția compoziției pornite de la lucruri simple. Fiecare dintre elementele tabloului de care am vorbit luate separat nu ar fi uimitoare, unele chiar banale, dar priveliștea, așa cum ești învățat de ghizii japonezi, înseamnă cuprinderea tuturor elementelor constituente într-o privire care trebuie să vină exact din locul potrivit și eventual, chiar în momentul potrivit. Și atunci și numai atunci imaginea devine Priveliște, devine Tablou sau Poezie sau Armonie sau Echilibru. Nu trebuie să vă spun că această Priveliște a fost pictată secole de-a rândul (templul a fost așezat aici în jurul anului 600 și periodic a fost extins de diverși lideri militari) și i s-au dedicat numeroase poeme.

Cum pui piciorul pe insula despre care afli de pe vas că este sacră, primul lucru pe care-l vezi sunt căprioarele în libertate. Ghidul îți atrage atenția că acestea sunt foarte prietenoase, dar nu știi exact ce înseamnă asta. Prietenia unei căprioare nu este un lucru care să te inhibe, prietenia simultană a peste zece căprioare poate deveni ușor greu de dus. La modul fizic... Fiindcă simpaticele patrupede, care la noi o zbughesc imediat cum ai șansa să le vezi boticul umed și codița foarte dinamică, aici în Miyajima vin buluc peste tine și de prea mare bucurie se urcă și cu drăgutele copite pe pieptul tău așa cum fac la noi câinii foarte fericiți. Numai că patrupedele noastre au pernuțe la capătul picioarelor, căprioarele lor, nu.

Momentul dramatic intervine atunci când scoți ceva din buzunar. Obișnuite că acest gest poate deriva în vreo formă de alimentație, căprioarele o pornesc spre tine, iar tu o pornești repede mai departe. Dacă ai o bancnotă în mână nu e bine să o fluturi prea mult fiindcă ți-o mănâncă. Doar bancnota, fiindcă slavă domnului au rămas ierbivore. Dacă le iei mâncare de la vreunul dintre punctele special amenajate nu ai aproape nicio șansă să desfaci punga în cauză. Ți-este smulsă din prima din mână și apoi sfâșiată între mai multe combatante. Oricum, acela este momentul în care poți să o ștergi. Refugiul ideal este templul... Acolo nu intră.

Probabil au fost învățate că le este interzis. Însă odată ieșit de pe podeaua de lemn a lăcașului sfânt, urmărirea reîncepe. Nu se întâmplă nimic dramatic, copiii mai țipă, adulții mai țipă și ei, și unii și alții o mai rup la fugă cu animalele pe urme, dar există și scene dulci cu iezi care vin la mângâiat și căprioare care stau cuminți cu capul în poala vreunui moșuleț care le dă fructe de mâncare. Motivul prezenței lor pe insulă este tocmai caracterul sacru pe care căprioarele îl au în religia shinto, fiind considerate mesageri ai zeilor și fiind interzisă orice formă de vătămare a lor.

La finalul zilei, după o masă de pește și după niște prăjiturele ale locului umplute cu ceva cu gust de pastă de fasole, la apus, înainte de a te îmbarca pentru scurta traversare spre Hiroshima, rămâi din nou uluit de frumusețea amestecului dintre lemnul roșu al porții și al templului și apa deja atinsă de culoarea soarelui. Apoi, odată cu aprinderea luminilor care proiectează altfel culorile, ești martorul nașterii a încă unei Priveliști.

30/24

Mirosul

Agra, India

20 000 de lucrători care au muncit 22 ani, artizani din Buhara, Siria, Persia, Belucistan, India, peste 1 000 de elefanți care au cărat materialele de construcții din întregul imperiu, costuri enorme, aur, marmură albă, jad, turcoaze, lapis lazuli, safire, rubine, lemn de esență rară, toate acestea adunate pentru construcția unui mausoleu dedicat de Șah Jahan, liderul Imperiului Moghul, soției sale Mumtaz Mahal.

Vorbind despre Taj Mahal nu poți uita nici durerea împăratului pentru pierderea suferită, dar nici cheltuielile făcute de acesta, care au secătuit resursele imperiale în asemenea măsură încât atunci când acesta a încercat să-și construiască sieși un mausoleu similar cu cel dedicat defunctei soții — de data aceasta din marmură neagră —, fiul său, Aurangzeb, l-a deposedat de tron și l-a plasat într-un arest la domiciliu în fortul Agra, de pe terasele căruia Șah Jahan a putut admira până la moarte capodopera sa arhitectonică.

Făcând parte din acele obiective turistice despre care știi aproape totul înainte de a ajunge la ele, Taj Mahalul te așteaptă cu o mare de cerșetori, atunci când cobori din autocar în fața porților de acces păzite de soldații/polițiștii indieni înarmați cu bețele lor lungi. Zeci de oameni slabi, cenușii și triști încearcă să pară veseli și cooperanți în tentativa lor zadarnică de a vinde pe niște prețuri ridicol de mici tot soiul de obiectele nefolositoare, imitații ale mausoleului, cămile din pluș sau din lemn, simboluri religioase din toate confesiunile, brățări din ață, mărgele sau sârme colorate. Alături de ei sunt cerșetori, la fel de mulți, copii și bătrâni smochiniți, praf, mizerie, sărăcie și turiști bine hrăniți, colorat îmbrăcați și echipați cu de toate, care nu știu ce să facă mai întâi în fața asaltului celor din partea cealaltă a soartei. În autocare, ghizii te somează să nu dai nimic celor care sunt înșirați în fața scării, fiindcă, spun ei, dacă dai unuia singur nu mai scapi

de restul. Îndemn logic, dar sărăcia din India este atât de profundă și oamenii cu care te întâlnești sunt atât de slabi și încearcă atât de disperat să pară niște profesioniști ai comerțului, încât, la un moment dat, îți fixezi privirea pe unul dintre ei — cel mai curat, cel mai dinamic, cel mai slab, cel mai mic, cel mai flămând, cel cu ochii cei mai acuzatori, cel mai guraliv, cel mai tăcut, cel mai neajutorat —, îi dai câțiva bănuți fără să-i cumperi jucăria nefolositoare și fiind convins de asaltul care urmează îți cobori privirea în pământ și treci mai departe spre monumentul dedicat iubirii.

La intrare ești pipăit temeinic de niște inși în uniformă care vor să fie siguri că nu cari bombe și apoi înaintezi de-a lungul unui zid în spatele căruia este mausoleul, dar pe care nu apuci să-l vezi decât atunci când ajungi chiar în dreptul porții de acces — în ansamblu, o ogivă întunecată în mijlocul căreia, conturat, strălucitor și perfect este Taj Mahalul. Așa cum am spus, credeam că știu cum arată, văzusem zecile de documentare dedicate lui, pozele, filmele și desenele. Dar nu știam nimic...

Acolo fiind, înțelegi că magia lui nu e neapărat dată de simetrie, echilibru, armonie, culoare, perspectivă și toate celelalte cuvinte cu iz intelectual despre care citești în revistele cu staif, ci de starea pe care ți-o transmite. Pur și simplu îți vine să te așezi în fund pe prima piatră pe care o găsești în cale și să te uiți la el minunându-te că așa ceva există și ție îți este dat să vezi. Îmi amintesc de celebra poză a prințesei Diana care, singură și melancolică, stătea pe o bancă de marmură cu Taj Mahalul în fundal. Și atunci când am văzut poza — foarte expresivă, foarte emoționantă și foarte utilă pentru o anume construcție de imagine — și mai târziu, după ce am văzut monumentul m-am întrebat de ce prințesa nu privea spre Taj Mahal, fiindcă atunci melancolia i-ar fi fost sigur mai mare, dar și bucuria că pentru câteva minute era martora unei asemenea frumuseți.

După ce vezi Taj Mahalul nu pleci nici mai bun, nici mai deștept, nici mai nobil, nici mai înțelept. Ești același care ai intrat pe poartă. Dar în colecția ta de senzații, în memoria ta vastă ai din acel moment un punct luminos. Fiindcă nu poți

să-ți amintești de el fără să te bucuri. Necondiționat... Ceea ce nu este puțin lucru.

De la intrarea prin ogivă până la mausoleul propriu-zis se parcurge un drum prin grădini și pe lângă bazinele cu fântâni în formă de lotus. Una din fotografiile artistice cu monumentul în fundal este aceea de pe micile poduri care traversează bazinele și dacă se poate cu fântânile pornite astfel încât stropii de apă luminați de soare să strălucească în fața construcției. Minunată idee... Dar nici podețele nu sunt libere — sunt chiar îngrădite cu lanțuri — nici fântânile nu-și aruncă stropii atât de fotogenici. O mică atenție de doi-trei dolari acordată unor băieți aflați ca din întâmplare acolo și totul se rezolvă. Podul se deschide, apa pornește, fotografia este făcută chiar de ei cu aparatul tău și — oricât pare de ciudat — niciun alt turist nu apare exact în momentul cheie să facă și el o poză de câștigat concursuri de profil.

Apropiindu-te de Taj Mahal, înainte de a începe să urci treptele de marmură albă, constați că întreg frontonul este acoperit de caligrafie arabă — citate din Coran — și de elemente decorative florale.

Realizate în tehnica *pietra dura*, adaptată de meșteșugarii indieni, florile obținute prin inserții de pietre prețioase sau semiprețioase în marmură, trebuiau să reprezinte, în viziunea arhitectului, imaginea grădinii Paradisului. Aceste modele încadrează alte reprezentări florale din marmură în relief. Spectacolul oferit de mausoleu este atât de impresionant încât aproape nu remarci cele două moschei care îl încadrează. Construite din piatră roșie de deșert, cele două clădiri sunt de fapt o moscheie și o copie aproape fidelă a acesteia, al cărei rol nu este unul de cult, ci doar de echilibru arhitectonic. În orice alt context cele două clădiri ar fi constituit ele însele monumente de prim rang, dar alături de Taj Mahal devin neimportante.

Platforma de marmură din jurul mausoleului se termină deasupra râului Yamuna, în apele căruia acesta ar fi trebuit să se reflecte. La momentul la care am fost noi acolo, râul era aproape secat și prin albia lui treceau liniștite cămile, iar în zona cu ceva apă făceau baie copii și probabil mamele lor spălau rufe, vase sau animale.

Numărul mare al turiștilor, străini sau indieni, l-am resimțit atunci când a trebuit să ne descălțăm înainte a intra în clădirea care este, până la urmă, un lăcaș islamic de cult. Existau doar două persoane ce eliberau niște bilețele care dovedeau că le-ai predat paza și apărarea încălțărilor tale și aceste persoane nu erau, desigur, cele mai expeditive din lume. Oricum, trecerea de această coadă însemna câștigarea dreptului de a accede în interiorul mausoleului, acolo unde se află mormântul lui Mumtaz Mahal și al nefericitului ei soț.

Șocul trecerii de poartă nu mi-a fost dat nici de marmura translucidă pe care paznicii înarmați cu lanterne ți-o dezvăluiau, plasând fasciculul de lumină în spatele peretelui subțire astfel încât să poți vedea consistența materialului, nici de broderiile din piatră, nici de și mai bogatele ansambluri florale sau de mozaicurile treptelor, ci de mirosul picioarelor din incintă. Am făcut armata la infanterie și m-am descălțat împreună cu cei 59 de colegi ai mei după zece ore de marș prin praful dobrogean în căldura lunii iunie, am făcut practica la porumb și am dormit în niște staule cu paie pe jos fără să ne întâlnim cu apa vreo trei zile, am curățat latrine din motive disciplinare în aceeași minunată armată, toate aceste experiențe m-au făcut să cred că am găsit limita mirosului insuportabil. M-am înșelat. În acel moment, în splendoarea numită Taj Mahal, mausoleul iubirii și al durerii pricinuite de aceasta erau câteva sute bune de oameni desculți și acest lucru se simțea peste toată subtilitatea creației omenești.

31/24

Moscheea catolică

Cordoba, Spania

Legenda spune că pe acel loc a existat un templu clădit de Solomon, regele iudeilor. Romanii au ridicat și ei un templu. Date arheologice susțin ipoteza ca, ulterior, să fi apărut acolo palatul regilor vizigoți și catedrala Sfântului Vincent. Arabii au cucerit orașul în secolul al VIII-lea și primul emir, Abd-al-Rahman, a construit o moschee. Urmașii săi au extins-o, Abd-al-Rahman al III-lea i-a adăugat un minaret, iar Al-Hakam al II-lea i-a decorat *mihrabul*, care a devenit astfel una dintre cele mai spectaculoase produse ale arhitecturii religioase maure.

Pe 29 iunie 1236, ca urmare a cuceririi orașului de creștinii conduși de Ferdinand al III-lea de Castilia, moscheea devine catedrală dedicată Fecioarei Maria. După încă trei secole, în mijlocul fostei moschei este implantat un imens naos, despre care Carol Quintul, ce a aprobat proiectul cu toată opoziția comunității creștine locale, a spus: *ați construit ceva ce voi sau alții ar fi putut ridica oriunde, dar ați distrus ceva ce nu exista decât aici.*

Un secol mai târziu, minaretul este înlocuit cu actualul turn al clopotniței, schimbări intervenind în interiorul și exteriorul catedralei până în secolul al XVIII-lea.

Rezultatul acestei evoluții istorice este *Mezquita* din Cordoba, una dintre cele mai fascinante și improbabile construcții din lume, o combinație neprevăzută, între două stiluri pe care nimeni nu s-a străduit să le armonizeze sau să le îmbine. Pur și simplu, din motive religioase și de putere, în vechea arhitectură maură a fost înfiptă noua arhitectură renascentistă. În mijlocul vechii moschei a crescut, fără nicio altă logică decât cea a politicii de dominare, o catedrală. Din punct de vedere istoric știm exact ce înseamnă acest lucru. Din punct de vedere estetic este o anomalie. Dar pentru noi, turiștii secolului al XXI-lea, combinația este uluitoare. Fiindcă ambele produse

sunt foarte, foarte frumoase. Iar alăturarea lor, deși ilogică până la capăt, ne pune în fața unui dublu spectacol. Cel al intoleranței cu toate costurile ei și cel al frumosului, care atunci când toate durerile și rănile acelor epoci au dispărut (dacă au dispărut) devine un subiect în sine.

Monumentul este înconjurat de zidurile originale, împodobite în dreptul porților cu arcade în formă de potcoavă, realizate din onix, jasp și granit, cu portaluri în aceeași formă de potcoavă (împrumutată din construcțiile vizigote), placate cu rafinate arabescuri florale și cu caligrafie arabă. Portalurile de deasupra intrărilor arată ca o *fotografie* a interiorului moscheei, fiind o prezentare în 2D, în plan, a pădurii de coloane dinăuntru. Coloanele sunt miniaturizate în această *fotografie*, dar sunt realizate tot din marmură, deasupra lor sunt arcele în două culori (alb și roșu), executate din același materiale ca și originalele și, pentru a creea o imagine cât mai reală, sunt poziționate în perspectivă. În stânga și în dreapta intrărilor, ferestrele sunt la fel ornate, respectându-se simbolul acestei construcții — potcoava bicoloră. Peste toată această feerie orientală tronează uriașul turn cu clopotniță în dreptul căruia este actuala intrare.

Primul lucru pe care-l simți odată intrat înăuntru este o reconfortantă răcoare, dublată de o penumbră dulce și relaxantă, o excelentă contrapondere pentru arșița de afară. Aproape ai senzația unei discrete instalații de aer condiționat care-ți alungă fierbințeala... După aceea vezi coloanele. Care sunt peste o mie, identice, egale, suple și terminate cu arcadele tărcate în formă de potcoavă. Sunt unghiuri din care nu vezi decât șiruri întregi de coloane. Și o primă parte a vizitei toată atenția îți este confiscată de aceste șiruri. Apoi începi să remarci tavanele casetate din lemn pictat într-o abundență de modele alambicate, cupola domului, aurită și punctată cu flori și stele albastre, *mihrabul,* a cărui arcadă, de asemenea în formă de potcoavă și de asemenea tărcată, este multicoloră și este înconjurată de texte coranice, caligrafiate cu auriu pe un fond negru. Poate nu este lipsit de importanță să spunem aici că la un moment dat, aceasta a fost a doua moschee din lume ca

mărime. Tocmai de aceea, de la intrare nu vezi că șirurile de coloane sunt întrerupte la un moment dat de catedrală.

Decorul se schimbă brusc și te trezești în fața unui altar catolic, din marmură și aur, cu pulpituri din lemn de mahon, cu simbolurile în marmură ale celor patru evangheliști (taurul, vulturul, leul și omul), cu picturi înfățișând sfinți, papi și scene biblice, cu vitralii și cu baptisteriu, evident, spectaculos sculptat. În fața altarului se desfășoară, pe stânga și pe dreapta, un lung șir de staluri, tot din mahon, și tot formidabil lucrate, care se încheie maiestuos într-un perete întreg din lemn sculptat din spatele tronului episcopal.

În zonele în care cele două religii, lăcașe și arhitecturi se ating una de alta, constructorii din secolul al XVI-lea au îmbinat cum au putut și ce au putut. Arcadele bicolore maure sunt menținute, dar spațiul de sub ele este umplut cu efigii catolice din marmură, sau într-o nișă la origini maură deasupra ornamentațiilor de tip fagure de miere —*moracabes* — sunt postați leii Castiliei și, în interiorul nișei, încă decorată cu modele musulmane, veghează statuia lui Ferdinand al III-lea, între timp sanctificat exact pentru cucerirea Cordobei, Sevilliei și Cadizului.

În noaptea aceea, locuitorii Cordobei — o parte din ei, bineînțeles — erau adunați pe podul din fața *Mezquitei*, *Puente Romano,* în așteptarea focurilor de artificii pe care municipalitatea le programase pentru a sărbători inaugurarea altui pod peste Guadalquivir. Artificiile au fost cum au fost, la fel și fanfara stridentă și insistentă, oamenii s-au bucurat, au băut bere și au mâncat *tapas* (antreuri ușoare pe bază de pește marinat sau afumat, cârnați, brânză uscată, măsline, șuncă sărată, calamari, salată de ardei copți, cartofi la cuptor făcuți în sos de roșii, usturoi, ceapă, vin și pătrunjel). După ce au plecat acasă și podul s-a golit, am trecut pe malul celălalt și am lărgit panorama. Orașul vechi începând cu zidurile solide ale fortăreței regilor catolici — *Alcazar de los Reyes Cristianos* — și terminându-se cu *Juderia*, fostul cartier evreiesc în care a trăit Maimonides (cam tot pe acolo și cam tot pe atunci a trăit și filozoful musulman Averoes) ni se înfățișa, frumos iluminat, cu *Mezquita* în centrul privirilor noastre.

Ne-am întors apoi la hotel — care era chiar peste drum de moscheea-catedrală — și în grădina interioară a acestuia, plină de portocali înfloriți care miros așa cum vă așteptați să miroasă, am băut un pahar de vin dulce de Malaga și am auzit, fără să ne dorim, dar explicațiile erau date cu o voce mare și în engleză, dialogul dintre doi americani, soț — soție, despre traseul șuncii mâncate la micul dejun dinspre aparatul laringo-buco-facial, prin cel digestiv spre cel excretor, cu toate consecințele medicale ale acestei treceri. La un moment dat cei doi nu s-au mai înțeles, colesterolul bun și cu cel rău s-au așezat în calea consensului lor de până atunci și au început să se certe. N-am mai stat să prindem finalul, cu toate că bănuiala mea a fost că șunca a ajuns tot acolo unde trebuia să ajungă.

32/24

Nebunia regelui

Bavaria, Germania

Să ne imaginăm o fotografie. Pe fundal, în depărtare, munți impozanți acoperiți parțial cu zăpadă, cunoașteți combinația, alb intens peste negru și verde. Deasupra, până la marginea pozei, cer albastru. Într-un plan mai apropiat un deal rotunjit, situat cam la jumătatea înălțimii muntelui, complet împădurit.

E toamnă și foioasele s-au înroșit în timp ce coniferele sunt în continuare foarte verzi. În dreapta dealului, într-o vale dintre acesta și munte, un sat, ale cărui case cu acoperișuri de țiglă înroșesc și ele peisajul. Într-un plan și mai apropiat, chiar în fața dealului, un lac de munte, cu contur neregulat, albastru cu irizații aurii de la lumina soarelui. Lacul este îmbrăcat de combinația roșu-verde a pădurii pe ambele laturi care converg spre prim-planul fotografiei.

În dreapta, deasupra lacului, dar totuși la distanță, o construcție medievală. Nu se vede foarte clar, dar i se disting culoarea galbenă a tencuielii și turnurile crenelate. În jurul acestei construcții aceleași combinații cromatice ale vegetației.

În centrul fotografiei este un castel. Integral alb, mai puțin frontonul porții principale confecționat din cărămidă. Privindu-l din față îi numeri cele trei turnuri conice, de mărimi inegale, plasate asimetric în jurul navei centrale înaltă de aproximativ șapte etaje, împodobită la nivelurile superioare cu două murale de mari dimensiuni. În proximitatea castelului se află o râpă adâncă pe mijlocul căreia se prăbușește o cascadă.

Imaginația noastră fotografică ar putea continua cu același peisaj, dar într-o altă gamă cromatică, în timpul iernii. Mult mai mult alb, mai puțin albastru fiindcă lacul este înghețat, deloc roșu — doar țiglele de la case și intrarea în castel, dar în plus, inimitabila prezență a zăpezii înghețate pe trunchiurile și crengile copacilor. Sau, ar mai putea continua, cu o imagine aproape identică, dar totuși nouă în care nu mai vedem decât partea superioară a munților din depărtare, deloc lacul, deloc

satul și vag dealul multicolor fiindcă peste ele este așternută o pâclă deasupra căreia se ridică neatins castelul, fundalul său fiind constituit din forme întunecate și neclare ascunse de nebulozitate. Și, de ce nu, încă o fotografie, în care culorile dispar cu totul, rămâne doar umbra masivă a muntelui din spate, se mai disting siluetele primelor rânduri de copaci cu crengile proiectate pe zidul construcției și peste întreaga întunecime castelul alb-strălucitor luminat de reflectoare.

De multe ori, în diversele locații turistice, trotuarele sunt invadate de pictori ambulanți care se oferă să-ți facă un portret și, în paralel, își expun propriile lucrări, foarte multe la limita de jos a prostului gust. Peisaje nocturne cu căprioare pândite de tigri lângă un izvor cristalin în care se oglindește luna, corăbii pe mare la apus sau răsărit de unde și nuanțele apei, deșerturi gălbui pe care se întind caravane de cămile și tot așa. Una dintre temele predilecte ale pictorilor respectivi este castelul ideal. Turnuri, creneluri, vârfuri de munți, lacuri, cascade, păduri și domnițe în așteptare... Dând deoparte domnița, Neuschwanstein-ul îți lasă la prima întâlnire impresia de ireal, de pictură mediocră, inventată de un băiat care a citit prea multe basme romantice. Doar că Neuschwansteinul e real, e frumos și, într-adevăr, a fost visat și apoi realizat de un băiat care citise multe basme romantice. Și care a fost rege al Bavariei între 1864 și 1886. Monarh mediocru, înfrânt în vreo două războaie, incapabil să se adapteze vieții de la curte și rigorilor funcției, se retrage treptat într-o lume proprie, stimulată de legendele medievale germane și de muzica lui Wagner. Pornind de aici începe să construiască în Alpii Bavarezi mai multe reședințe, în stiluri arhitecturale diferite, cărora le dedică întreaga sa atenție. Popular între locuitorii satelor și micilor orașe pe care îi vizita și cu care obișnuia să stea de vorbă, Ludwig al II-lea intră în conflict cu clasa politică și cu o bună parte din familia sa, astfel încât este deposedat de tron fiind considerat nebun, incapabil să-și exercite rolul constituțional. Verdictul psihiatric — acela de paranoia — a fost dat fără ca regele să fi fost vreodată investigat clinic. Mai multe tentative de a-l lua în custodie au fost dejucate de sătenii din jurul domeniului său, dar până la urmă Ludwig a fost transportat

la un castel de pe malul lacului Starnberg în apropierea Münchenului. După două zile, monarhul — un foarte bun înotător — este găsit înecat într-o apă de mai puțin de un metru adâncime. Comisia care închide foarte repede cazul decide că regele s-a sinucis tot din cauza bolii sale de nervi. Povestea sa se încheie aici. Castele lăsate de el în urmă devin ținte majore turistice, Neuschwanstein-ul este cea mai populară destinație a Germaniei, a făcut parte din lista scurtă a celor șapte noi minuni ale lumii și a inspirat construcția castelului Frumoasei din Pădurea Adormită din Disneyland.

Urcușul până la poarta de acces poate fi anevoios, mai ales dacă aleea este udă sau înghețată, dar efortul merită, fiindcă interioarele sunt explozive. Sala tronului este imaginată ca o bazilică bizantină, în care, în locul altarului trebuia să fie amplasat tronul, niciodată terminat. Spre acesta se urcă pe scări din marmură albă de Carrara. Pereții sunt acoperiți de mozaic aurit (modelul sălii este Hagia Sofia din Constantinopole) și de picturi reprezentând scene biblice: cei 12 Apostoli, Moise primind Tablele de Legi, Sfântul Gheorghe omorând balaurul, dar și portrete ale unor personaje istorice considerate importante de Ludwig: Împăratul Augustus, legiutorul Solon, profetul Zarathustra, regii canonizați Kasimir al Poloniei, Ștefan cel Sfânt al Ungariei, Henric al II-lea al Germaniei, Ludovic al IX-lea al Franței, Ferdinand al Spaniei și Eduard Confesorul al Angliei. Deasupra locului în care trebuia să fie tronul este o cupolă semirotundă albastră pe care sunt prezente soarele, luna și stelele, iar podeaua întregii săli este un mozaic reprezentând globul pământesc cu fauna și flora sa, repartizate geografic. Coloanele de la parter sunt făcute din imitație de porfir purpuriu-închis, iar cele de la etaj din imitație de lapis-lazuli. Întreaga incintă lungă de 20 de metri și înaltă de 15 este luminoasă și colorată, poate prea colorată, dar efectul asupra ochiului este năucitor. Fiecare cameră a castelului este dedicată unei teme, livingul — Legenda lui Lohengrin, dressingul — Povestea maeștrilor cântăreți din Nürnberg, dormitorul — Tristan și Isolda, sufragerie — concursul menestrelilor din Wartburg, camera de studiu — Legenda lui Tannhäuser. Picturile și elementele de decor din fiecare cameră

derivă din aceste teme. În livingul dedicat lui Lohengrin, cel care călătorește într-o barcă trasă de lebede, toate decorațiunile au ca model lebăda: clanțele de la uși, sculptura capitelului coloanelor, intarsiile din lemnul cuferelor, brațele candelabrelor și sfeșnicelor, tapițeria de pe scaune, ca să nu mai vorbim de numeroasele bibelouri din porțelan reprezentând frumoasele zburătoare. La ultimul etaj, la mansardă cum am spune noi pământenii, regele și-a amenajat Sala Menestrelilor pe care a legat-o de povestea lui Parsifal, descoperitorul Sfântului Graal. Preconizată a fi, în mod esențial, un spațiu de audiții pentru operele lui Wagner, sala este capitonată cu lemn de pin în partea ei superioară, casetat cu însemnele zodiilor și are parte de aceeași abundență de culori și de ornamente.

În Bavaria există încă trei castele legate de regele Ludwig al II-lea. Chiar la poalele dealului pe care este plasat Neuschwansteinul se află acel edificiu de care povesteam că se vede în fotografie, locul copilăriei viitorului rege, Hohenschwangau. Castelul Linderhof, construit în stilul rococo francez, ca urmare a fascinației pe care Ludwig a nutrit-o pentru Regele Soare, care are o splendidă sală de oglinzi și un fascinant foișor maur, se află la aproximativ 40 de kilometri de primele două. Al treilea palat, Herrenchiemsee — aflat pe o insulă din mijlocul lacului Chiemsee, cel mai mare din Bavaria — derivă din aceeași fascinație care acum se materializează într-o replică a Versailles-ului. În Sala de Oglinzi de aici, Ludwig a plasat 25 de portrete ale omologului său francez, mort de mai bine de un secol și jumătate.

La 60 de kilometri de Chiemsee este Münchenul și imediat, în nordul acestuia, există o mică localitate numită Dachau, acolo unde a fost construit, în 1933, un alt tip de castel al unui alt tip de rege nebun, primul lagăr de concentrare al epocii naziste. Vă sugerez, dacă aveți timp și nervi, să vedeți ambele produse ale nebuniei unor lideri germani. E util.

33/24

Nisip și diamante

Lüderitz, Namibia

În timpul voiajului său spre ceea ce avea să devină Capul Bunei Speranțe, Bartolomeu Dias a mai oprit pe coasta Africii pentru varii motive. În primăvara lui 1487, de exemplu, văzând un golfuleț nisipos, cu ape liniștite și cu niște dealuri stâncoase ridicându-se în spatele lui, și-a tras nava într-acolo, a debarcat, l-a botezat *Angra Pequena* — Micul Golf, a ținut o slujbă și l-a revendicat în numele coroanei portugheze. Se pare că, pentru a fi sigur că această informație nu se va pierde, a lăsat acolo o negresă luată captivă de mai sus, din zona gurilor fluviului Congo, instruind-o să comunice tuturor celor interesați vestea cea bună. Când se vizitează acum Capul Bunei Speranțe, în partea dreaptă a sa este farul de la *Cape Point*. Vopsit în alb și roșu este scrijelit de briceagurile, cheile de autoturism sau brelocurile feluriților turiști care susțin răspicat că și ei au fost acolo. La fel ca ei, negresa din secolul al XV-lea abandonată pe plaja namibiană ar fi trebuit să spună *Bartolomeu was here*. Probabil că nu și-a îndeplinit foarte bine misiunea, fiindcă trei secole mai târziu, olandezii au pretins că locul este al lor și nimeni nu s-a opus acestei idei. Nu că ar fi avut ceva consistență... Încă un secol mai târziu, exact pe 1 mai 1883, germanul Adolf Lüderitz, din Bremen, a cumpărat golful cu pricina. Tranzacția s-a purtat între un intermediar al neamțului și Josef Frederiks, regele tribului nama, și a costat 100 de lire sterline și 200 de puști. În august 1883, același intermediar a mai dat 100 de lire sterline și 200 de puști, aceluiași rege nama și a mai primit în schimb 32 de kilometri de pământ în continuarea golfului. Lüderitz, fericitul proprietar al terenului african, a venit la el pe mosie, n-a stat mult și a pornit într-o expediție în interior, de unde nu s-a mai întors niciodată. Între timp, statul german s-a implicat în zonă, a purtat un război cu tribul nama ai căror luptători învățaseră să folosească bine carabinele europene și, pentru a face față nevoilor conflictului,

dar și ale administrării teritoriului coloniei Africii de Sud-Vest, s-a decis construirea unei căi ferate. Și de aici a început totul.

În aprilie 1908, lucrătorul Zacharias Lewala, săpând el conștiincios la terasamente, a găsit o piatră frumoasă care sclipea misterios. A dus-o șefului său, August Stauch, care i-a dat foarte repede bani pentru ea. Într-un interval scurt de timp, August Stauch și-a deschis propria compania de exploatare și prelucrare a diamantelor și, alături de câțiva alți întreprinzători, a convins statul german să declare zona de la sud de Lüderitz până la granița cu Africa de Sud, pe atunci colonie britanică, *Sperrgebiet*, Zonă Interzisă. Motivul acestei grabe este simplu. Dacă prindeai o noapte cu lună plină, te întorceai din deșert cu buzunarele pline de diamante brute. În timpul zilei, la lumina soarelui sclipesc mult mai multe pietre, inclusiv *aurul proștilor,* cum e numită mica. Noaptea însă, sclipesc doar diamantele. E important de spus că de la acel moment de nebunie a trecut fix un secol, dar zona aceea, mare cât o țărișoară europeană, a rămas tot interzisă. În timpul Primului Război Mondial, trupele sud-africane i-au învins pe germani și au cucerit Namibia, care a stat în administrarea lor și apoi a Națiunilor Unite până la independența din 1994. August Stauch și alți opt proprietari de mine și-au vândut acțiunile companiei De Beers, marele stăpân al pieței mondiale de diamante, care a continuat să exploateze singură acea zonă. Cartierul general al întregii afaceri a fost stabilit în Kolmanskop, la 15 kilometri de Lüderitz. O vizită acolo se poate efectua numai dacă posezi un permis de trecere semnat de NAMDEB — actualul proprietar al diamantelor namibiene, în care 50% are statul și 50% concernul De Beers. Până să intri în localitate, privirea îți obosește de atâta nisip și uscăciune, un peisaj vălurit și tern, cu arbuști aproape cenușii din cauza prafului de pe ei și cu petice vagi de iarbă întunecată. Monotonia este spartă de numeroasele panouri mari care îți anunță în două limbi (engleză și afrikaans) pedepsele care te așteaptă dacă iei vreo piatră de pe jos și ieși cu ea din Zona Interzisă. Kolmanskopul a fost părăsit complet în 1956, deoarece diamantele se cam epuizaseră și tocmai fusese descoperit un nou bazin mai la sud, pe malul Atlanticului, la Oranjemund.

Așa că totul s-a mutat acolo. Au rămas casele părăsite, unele cu mobilă înăuntru, magazinele, atelierele și clădirile administrative. Vizitam un oraș fantomă, într-un peisaj numai bun pentru fantome. Fostele străzi sunt acoperite de un strat gros de nisip, în casele lăsate deschise nisipul se ridică până la jumătatea pereților, iar acoperișurile sunt și ele găurite de forța abrazivă a vântului încărcat cu praful deșertului. Dezolant și trist, fostul oraș îți dezvăluie dimensiunea averilor care au existat aici într-un trecut apropiat. Sala de spectacole avea peste 500 de locuri. Veneau trupe din Germania, filarmonici și ansambluri de operă. În muzeu poți admira librete ale operelor lui Wagner cântate în mijlocul pustiului. Sala de gimnastică era dotată cu cele mai moderne instrumente ale acelor timpuri și alături de ea, cochetă, largă și bine iluminată era o pistă de popice. Mai multe baruri și restaurante, toate cu specific nemțesc, erau deschise pe strada principală. Tot pe ea funcționa o carmangerie dotată cu o incredibilă instalație de frig, revoluționară în 1909, când a fost montată, care oferea o atât de necesară cameră de păstrare a alimentelor în arșița namibiană. De aici, locuitorii urbei își puteau lua calupul zilnic de gheață. Lipită de ea, fabrica de înghețată și atelierul de îmbuteliat limonadă. Spitalul, construit pe deal, a fost primul din Africa dotat cu aparat cu raze X, iar piscina largă din spatele sălii de spectacole era alimentată cu apă de mare pompată de la peste 35 de kilometri. S-a încercat și varianta cu un bordel în localitate, dar până la urmă capii de familie au zis că e mai bine ca acesta să rămână în Lüderitz, astfel încât vizitele lor în stabiliment să nu fie făcute chiar în văzul întregii comunități. Ghida ne povestește despre paradele colorate, despre bețiile cu șampanie și despre fetițele vesele aduse de la Paris, despre grătarele stropite cu bere, presupun germană, și despre Moș Crăciun care, încărcat de cadouri, descindea dintr-o caleașcă trasă de struți. În timp ce o ascultăm adunați în scuarul din centrul orașului minier, câte o pală de vânt încărcată cu particule fierbinți ne izbește în față și ne amintește unde suntem. La plecare, ne este repetat pomelnicul de la venire, *nu vă aplecați să luați nimic de jos, sunt camere de luat vederi pretutindeni, iar cei care se ocupă de securitatea*

NAMDEB sunt niște persoane foarte neplăcute. Nimeni nu a luat nimic de jos, deci ne întoarcem fără incident în Lüderitz, trecând prin același peisaj provocator de nevroze în care vedem în depărtare câteva antilope springbock păscând din tufele jumulite și uscate.

Din fericire, orașul Lüderitz nu a fost părăsit când s-a terminat puțul cu diamante. Spun din fericire, fiindcă locul este aproape suprarealist și după toate probabilitățile este și unic. În primul rând, străzile sunt curate, drepte și asfaltate. Fără găuri, fără mașini parcate anapoda, fără camioane și autobuze strâmbe de atâta utilizare, fără roiuri de bicicliști, fără tarabe portabile, fără cerșetori, fără vânzători ambulanți, fără crătiți cu mâncare puse pe jos, fără animale bezmetice și fără mirosurile lor. În al doilea rând, casele sunt într-o foarte bună stare de funcțiune, zugrăvelile sunt recente, acoperișurile sunt întregi, geamurile sunt de sticlă nu din pungi de plastic, firmele luminoase luminează, comerțul se face mai ales în magazine, iar mâncarea gătită, expusă în vitrinele restaurantelor, nu te trimite instantaneu cu gândul la salmonela, ci dimpotrivă. În al treilea rând, majoritatea clădirilor au fost construite la începutul secolului al XX-lea de negustori, militari și funcționari germani, cu materie primă adusă din Germania și, de multe ori, cu mână de lucru calificată, tot de acolo. Deci arată în consecință. Fiind și bine conservate, Luderitz-ul este deosebit de nemțesc. Doar că străzile sunt pline de negri, aerul frige și de jur împrejur este deșert. Dispariția diamantelor a făcut ca investițiile în oraș să fie stopate, deci nimeni nu a demolat căsuțele colorate sau vilele de două etaje cu acoperișuri țuguiate din tablă verde sau cu poduri mansardate cu bârne încrucișate la fațadă pentru a construi în locul lor clădiri din beton, sticlă și metal. Aici, recesiunea a avut și un element pozitiv, pe lângă realitatea celor peste 60% șomeri din rândul populației de culoare și a infracționalității în spirală ascendentă.

Datorită policromiei locuințelor și a magazinelor, a liniilor drepte și ordonate ale străzilor, a bisericii cu turlă ascuțită cocoțată pe un dâmb de lângă mare, ale cărei vitralii au fost dăruite de ultimul Kaiser al Germaniei, dar și datorită aerului

foarte clar (atunci când nu e ceață), ți se pare că ești într-un sat de pescari din Norvegia sau în Atlanticul de Nord pe coasta americană sau canadiană. Dacă lărgești un pic perspectiva, dunele de nisip, palmierii și apoi deșertul îți corectează greșeala geografică. Din acest contrast se naște farmecul orașului. African, dar totuși atât de puțin african (mai ales dacă vii după o experiență în Africa Centrală sau de Vest), nemțesc, dar fără nemți (majoritatea albilor de acolo sunt fie englezi, fie buri), așezat la marginea unuia dintre cele mai bogate locuri de pe planetă, dar sărac și fără resurse, bătut de vânturile toride venite dinspre Kalahari, dar răcit de curentul înghețat al Antarcticii.

În 1910, un om de afaceri german bine înfipt în solul namibian a construit, pe strada Zeppelin, în chiar capătul ei, o vilă monumentală în care a dorit să-și aducă tânăra soție din Berlin. Pentru reușita acestui plan nu a economisit nici bani, nici energie, nici idei. Casa a fost ridicată într-un amalgam de stiluri, *art nouveau*, roman, renascentist, gotic, materialele fiind transportate cu vaporul din Europa: marmură italiană, lemn german, coloane grecești, sticlă venețiană și de Bohemia, covoare orientale, vitralii austriece. Grădina a fost desenată în Germania de un arhitect și apoi pusă în operă de grădinari la fața locului. Operațiunea a fost un succes. Chiar și acum, imobilul impresionează... Tânăra doamnă a venit, a stat doi ani și a vrut să se înapoieze acasă. În discuția decisivă i-ar fi spus soțului că interiorul este minunat, dar că ori de câte ori se uită pe geam își aduce aminte unde este și se sperie.

Când am plecat din port am trecut prin dreptul punctului în care s-a oprit Dias. În lumina soarelui cărămiziu am văzut delfini, de fapt doar spatele și cozile lor late, unduindu-se în paralel cu nava. Un alt pasager a jurat că pe partea cealaltă, spre larg, a zărit preț de câteva clipe înotătoarea dorsală a *Marelui Alb*, dar am preferat să nu-l credem.

34/24

O noapte în turn

Obidos, Portugalia

Din copilărie, de pe vremea când vedeam filmele cu Robin Hood, Ivanhoe sau William Cuceritorul, am fost încântat de fortificațiile militare. Zidurile înalte, cu creneluri simetrice, cu porți masive de lemn ce trebuie sparte de berbeci, cu turnuri rotunde din vârful cărora generali îmbrăcați în metal și cu pene colorate pe cap văd victoria sau înfrângerea după cum era trecut în scenariu.

Zidurile Troiei, zidurile Sarmisegetusei, zidurile Ierusalimului, zidurile Valenciei din cărțile citite în adolescență, emiteau un exotism masculin și militar care probabil i-a determinat pe mai mulți tineri din lumea largă să aleagă cariera armelor chiar și atunci când aceasta nu era obligatorie. Drept care am căutat și am văzut numeroase fortificații mai mult sau mai puțin conservate, unele chiar celebre, altele necunoscute de mine până în momentul vizitei. Dar nu am crezut că voi locui vreodată într-una.

Atât portughezii, cât și spaniolii au inițiat în urmă cu niște zeci de ani un program de reabilitare și de introducere în circuitul hotelier a unor edificii istorice aflate în proprietatea statului. Rezultatul a fost programul *posadas* în Portugalia și *paradores* în Spania. Complet diferite de hotelurile de lanț, de acele clădiri fără individualitate, cu camere identice și mobilier STAS, *posadas* și *paradores* au, în primul rând, personalitate. Niciunul nu seamănă cu celălalt, camerele nu sunt standard, mobila este în general ori stil ori apropiată de această idee, multe dintre decorațiuni sunt unicate, clădirile sunt vechi, destule chiar cu o atractivă biografie istorică, iar zonele în care sunt amplasate sunt, de asemenea, spectaculoase. Un detaliu de reținut: multe dintre aceste locații au în dotare și restaurante foarte bune, precum și colecții deosebite de vinuri.

Obidos este un sat mai mare sau un oraș foarte mic așezat aproape de ocean la vreo sută de kilometri nord de Lisabona.

Există în această lume nesigură din 1195, anul morții templierului Gualdim de Pais, cel care construise Tomarul, despre care am vorbit. La un moment dat a fost chiar cadoul de nuntă pe care un rege al Portugaliei l-a oferit soției sale, prințesă de Aragon.

Fiind în calea maurilor și permanent subiect de dispută cu aceștia, a fost înconjurat de ziduri și întărit cu un castel solid plin de turnuri și creneluri din acelea care îmi stârneau imaginația foarte-foarte de mult. Ei bine, *Posadas do Obidos* este plasată chiar în acest castel medieval, iar noi am fost cazați într-un turn. Un turn rotund, fără ferestre, doar cu ambrazuri de tragere, din fericire astupate.

Pentru a ajunge în cameră urcai de jos, de la intrarea în sat prin poarta masivă (aceea de care vă spuneam că se spărgea cu berbecul) până la recepție. Acolo porneai și mai departe, prin interiorul castelului-hotel până ajungeai la contraforți și la creneluri de unde, pe vremuri, oameni pricepuți trăgeau cu arcul sau aruncau cu pietre și cu ulei încins în vale. Te plimbai un pic pe deasupra curții interioare unde, tot pe vremuri, se amplasau catapultele sau balistele care și ele zvârleau tot diverse obiecte și tot în vale, și apoi din nou pe o scăriță firavă de lemn *sus, sus, sus/române, sus* până la intrarea în turn.

Ajuns acolo, efectiv te sufla vântul, vedeai satul sau orașul Obidos doar la nivelul acoperișurilor, vedeai dealurile, oceanul și păsările care zburau cam prea aproape de tine. Odată intrat remarcai întunericul profund, în fond nu exista nicio sursă de lumină naturală, și spațiul îngust care ți se oferea. Turnurile acestea nu erau concepute pentru confortul apărătorilor patriei. La parter — incinta avea două niveluri — dulapul găzduia hainele, o canapeluță te găzduia pe tine dacă erai ostenit de urcat și baia găzduia ce găzduiesc băile în general. Urma apoi o scară abruptă dotată cu o funie roșie de care era musai să te ții ca să avansezi și un dormitor cu pat cu baldachin, cu două fotolii stil și cu un LCD amplasat pe masă printre fructele oferite de recepție și o sticlă de vin de Dao venită tot de acolo.

Iluminatul electric era asigurat de niște lămpi care imitau șfeșnicele cu lumânări și de un candelabru metalic, cu aspect antichizat, de asemenea dotat cu imitații de lumânări. Camera

avea telefon, aer condiționat, minibar și toate celelalte utilități bine camuflate de piese de mobilier special concepute astfel încât modernitatea lor să nu strice aspectul auster al incintei. Peretele pe care îl vedeai din pat era făcut din cuburi de piatră, iar deasupra scării trona o panoplie cu săbii și scuturi.

Acesta a fost primul premiu al șederii în Obidos. Al doilea a fost plimbarea prin satul/orașul dintre ziduri. Dar nu cea din timpul zilei, când autocarele deversau într-o veselie grupuri agitate care umpluseră străzile și așa înguste, ci aceea de pe seară. Puțin înainte de aprinderea luminilor și puțin după...

Case albe, cu modele albastre, verzi sau galbene plasate pe fațadă, cu numeroase ghirlande de boungavillea mov, roz sau purpurii venind dinspre balcoanele mici sau crescând din răsadurile puse în stânga și în dreapta ușilor de la intrare, încadrau ulițe pietruite, nu foarte drepte care uneori se desfăceau în câte o piațetă umplută de mese de tablă și de scaune din plastic la care se bea, se mânca și se jucau cărți.

Biserica din piața cea mai mare a localității, dotată și cu un obelisc din piatră sculptată, este tot albă, cu o clopotniță mică, piramidală și cu un portal din gresie lucrată mărunt. În fața bisericii, tufe multicolore de flori în care stăteau ciucite două pisici. Exact în partea cealaltă de intrarea feudală, deasupra căreia vegheam noi din turn, o a doua poartă a Obidosului avea spațiul interior împodobit cu *azulejos* alb-albastre zugrăvind o scenă războinică și tavanul semirotund pictat cu modele florale policrome.

Când soarele a apus complet, reflectoarele care luminau intens zidurile exterioare proiectau o aură gălbuie-strălucitoare peste acestea, deasupra satului/orașului. Întunericul nopții părea a fi diluat, vizibilitatea crescută generând o stranie senzație de nenatural, de anotimp în afara regulilor. N-am văzut încă nopțile albe, dar probabil că așa arată.

Al treilea premiu al șederii în Obidos a fost masa de la restaurantul hotelului, restaurant fițos, cu chelneri foarte în frac și foarte conștienți de asta, cu tacâmuri din metale prețioase, cu blazonul gravat pe ele, înșirate într-un număr impresionant de-a stânga și de-a dreapta farfuriilor din porțelan inscripționat și acesta, și cu un roi de pahare de cristal

care mai mari și care mai mici, așteptând cuminți să fie umplute. Am mâncat pește și la început o salată de scoici cu mere și cu *watercress*. Nu am știut ce este *watercress*, chelnerul mi-a spus că în portugheză se cheamă *agriao*, iar în spaniolă *berro*.

Am căutat în România și am aflat că frunzele respective sunt de la năsturel, hreaniță, creson sau babornică. Oricum, indiferent de cât de groaznic sună, asta am mâncat și a fost foarte bun. Apoi, după un pahar de porto, ne-am închis în turn și, oricât vi se va părea de ciudat, am văzut jumătate din *Braveheart* cu și de Mel Gibson. Un film cu multe castele cu creneluri și cu porți masive care se sparg cu ajutorul unor berbeci și cu turnuri din care diverși domni aruncă în jos ce le vine la îndemână în capul altor domni aflați cu treabă pe acolo.

35/24

Orașul pierdut

Sun City, Africa de Sud

Condusul în Africa de Sud poate fi o plăcere dacă te obișnuiești să schimbi vitezele cu mâna stângă și să intri în sensurile giratorii invers de cum o faci acasă. După ce am trecut în vreo două zile de exerciții și de memorizări intense de aceste impedimente, rulatul pe o autostradă modernă mărginită de savană este chiar o senzație. Mai ales dacă, în depărtare se întâmplă să vezi struți, zebre sau antilope așa cum la noi vezi vaci, capre, măgari sau oi.

Trebuia să mergem din Johannesburg — un oraș despre care ți se spune în toate broșurile că este suma relelor planetei, locul în care ești împușcat pentru un telefon mobil sau pentru și mai puțin — până în Sun City. Avionul întârziase, am avut complicații la biroul de închiriere a mașinii, ne-am rătăcit o tură prin orașul-pericol și apoi, tot dintr-un soi de greșeală, am intrat prin Pretoria în loc să o ocolim. Iar în Pretoria ne-am mai rătăcit o tură într-un cartier de vile.

Gardurile albe, solide, din piatră sau beton, se înălțau până la cer și când ajungeau acolo se prelungeau cu fuioare de sârmă ghimpată. Între fuioarele țepoase, ființe vigilente plasaseră niște țepușe metalice, după toate aparențele ascuțite. Bine ascuțite... Porțile erau metalice, prevăzute cu ambrazuri și cu alte orificii de tragere la diverse înălțimi. Majoritatea vilelor erau dotate cu sisteme de camere de luat vederi. Pe porți erau lipite niște afișe mari, albe pe care scria cu negru, cu litere groase, în engleză și în afrikaans, că în respectiva casă există persoane autorizate să folosească armele de foc în caz de pătrundere ilegală. Cred că figura pe anunțul de care vorbesc și numărul autorizației emisă de primărie sau de poliție. Încă un detaliu... În tot cartierul cu vile fortificate nu am găsit pe nimeni pe stradă să întrebăm cum ieșim de acolo. Am zărit într-un colț o copilă neagră și am oprit mașina lângă ea. N-am apucat să deschidem geamurile că deja fugea fără să privească

în urmă. Ne-am întors pe unde venisem și am dat de un polițist care ne-a îndrumat.

Imediat după accesul pe autostradă am depășit niște concentrări suburbane în care locuiau negri. Sute sau poate mii de miniconstrucții din tablă striată care nu puteau avea decât o singură cameră și aceea mică, cu acoperișuri uneori din tablă, alteori dintr-o împletitură de plante, alteori din folii de plastic transparente. Fără garduri, fără drumuri, fără niciun pic de verdeață, doar pământ roșu, prăfos pe care alergau copii și animale. Tot spațiul acela era înconjurat cu plasă de sârmă în care erau practicate numeroase găuri prin care rezidenții scurtau drumul spre șosea și spre stația de autobuz.

Până să dăm de Sun City ne-a prins noaptea și așa am putut admira o uzină proptită în mijlocul savanei la capătul unor drumuri pe care era interzis să o iei (atât de interzis încât patrulau pe ele blindate ușoare). Colosul industrial era luminat ca un hotel de lux din Europa, toate instalațiile luceau metalic și reflectau razele albe și reci asupra câmpiei gălbui din jur. În partea superioară clipeau intermitent sute de becuri roșii și verzi... Nu știu exact ce se producea în locul acela, însă era foarte multă agitație și gardurile cu cercuri roșii tăiate de dungi albe, capete de mort și semne de exclamare începeau de foarte-foarte departe.

În Sun City intri printre niște bariere automate păzite de domni care îți cer toate datele de identificare posibile. Cele mai importante se referă la existența unei rezervări la vreunul din hotelurile stațiunii. Luxuriantă și strălucitoare, Sun City este bine de văzut întâi noaptea fiindcă literalmente îți ia ochii.

Combinația dintre modernitatea, confortul și stridența occidentale pe de o parte și natura și simbolurile africane pe de alta este extrem de ofertantă. Nu avem de-a face cu o simplă înșiruire a patru hoteluri, a unor restaurante, cazinouri, mall-uri și spații de plimbare. Creatorii stațiunii au inventat o mitologie, o civilizație dispărută legată de acea mitologie și au reclădit-o. Principalul hotel, *The Palace of the Lost City* — Palatul Orașului Pierdut — și tot spațiul din jurul său reprezintă această civilizație redescoperită, astfel încât fiecare punct de interes (piscină, bar, restaurant, galerie de magazine,

cascadă artificială, teren de golf, parc de distracții, teatru sau cinematograf) este construit urmând același pattern arhitectural. Pereții exteriori ai diverselor incinte au basoreliefuri în piatră reprezentând zeități cu chip de animal, fântânile sunt întruchipări zoomorfe — capete de antilopă din coarnele cărora țâșnește apa sau scene de vânătoare, gheparzi atacând o turmă de gazele —, o leoaică imensă din piatră patronează un templu ascuns de vegetația în care ard bețișoare aromate și din care se aud incantații. Amfiteatrul în care se pot vedea spectacole în aer liber este năpădit de iarba care crește aparent sălbatic printre trepte, pilonii și arcadele care încadrează intrarea și scena fiind făcuți din aceeași rocă roșiatică, antichizată și ea, interioarele diverselor săli de ceremonii sau de jocuri imită peșterile zorilor umanității, cu apă scurgându-se zglobie printre bolovani și plante, atriumul din hotel are în mijloc statuia în mărime naturală a lui Shawu, un elefant celebru din Parcul Krüger care a murit în vârstă de 80 de ani, iar intrarea înspre recepție se face pe sub un portic susținut de coloane terminate cu statui de feline.

Spuneam că este bine să ajungi noaptea în stațiune. *The Palace of the Lost City* este luminat pe toată lungimea lui și de făclii cu gaz, iar în turnul principal, încheiat cu o cupolă verde-turcoaz în formă de colibă zulu, arde o flacără toată noaptea. De fapt, în toată perioada în care am stat acolo, am descoperit mereu câte ceva nou, câte un mic detaliu surprinzător. O perdea de apă care despărțea două săli, cristalul care îmbrăca ornamentele metalice ale scării spre restaurant, candelabrul imens din holul principal, fresca de deasupra recepției, modelul de pe fundul piscinei iluminate noaptea, cutremurul simulat de câteva ori pe seară pe *Puntea Timpului* — un traseu mărginit de statui de elefanți care leagă hotelul de centrul comercial și care se zgâlțâie zdravăn, în sunet de tobe și în aburii emiși de cine știe ce vulcani neștiuți. Desigur, toate acestea s-ar putea numi kitsch, iar adevăraților esteți ar strâmba din nas, dar este un kitsch luat foarte tare în serios și care, dincolo de lecțiile de stil, te face să te simți bine. Vorbind de simțit bine trebuie să recunosc umil că micul dejun de la *The Palace of the Lost City* este cel mai bun pe care l-am mâncat

vreodată. (Există o excepție la această afirmație și anume Hilton Cavalieri din Roma în dimineața de Crăciun.) Mesele erau așezate pe marginea piscinei și lângă numeroasele mici căderi de apă din jurul fațadei sudice a hotelului. Priveliștea consta din munți în depărtare, păduri verzi mai aproape, pajiștile terenului de golf și mai aproape și chiar în fața ta șirurile de palmieri. O armată de chelneri se rotea în jurul tău, iar diversitatea produselor plasate pe mese era de necuprins. Oricum favoritele mele au fost niște clătite proaspăt făcute peste care se turna un pic de frișcă lichidă, tot proaspătă, niște linguri pozitiv umplute cu fructe ușor macerate în suc propriu, nucă de cocos rasă și fulgi de ciocolată sau ciocolată fierbinte amestecată cu un strop de lapte.

Ce se poate face o zi întreagă în Sun City? Baie... În piscinele hotelurilor, dar mai ales în laguna artificială cu nisip alb, cu palmieri și cu umbrelușe din lemn, în care la fiecare minut organizatorii îți programează un val de doi metri așa ca să ai senzația că ești pe malul oceanului. Apoi tenis, golf, tir cu arcul, alpinism de perete, ciclism... Sau te poți sui în mașină și la vreo 15 kilometri poți vizita o fermă de lei. Animalele sunt împărțite pe patru secțiuni în funcție de vârstă: 1–3 luni, 3–6 luni, peste 6 luni și maturi. În cușca celor mici poți intra, la ceilalți ai voie doar să te uiți. Puii de una–două luni se suie pe tine în secunda în care ești lângă ei, comportându-se ca orice animăluț de vârsta asta. Cei de peste trei luni se țin la distanță, dar uneori mai vin lângă plasa țarcului în care sunt ținuți și mai scot câte o lăbuță prin gard cerșind o mângâiere, iar cei de peste șase te ignoră fiind prea ocupați să sfâșie bucățile de carne de zebră pe care le primesc ca fel principal. Maturii sunt găzduiți după garduri duble, în spații foarte largi și nici măcar nu-ți aruncă vreo privire. Treaba lor se rezumă la interacțiunea cu ceilalți lei din habitat.

Tot o fermă interesantă este și cea de crocodili, cu vreo 7 000 de locuitori mai mari sau mai mici. La intrare te întâmpină scheletul rupt în două al unui crocodil matur despre care afli din textele scrise în scop informativ că a fost fracturat de o mușcătură a unui coleg de apartament, pe numele său de alint Arnold. Apoi îl vezi pe Arnold stând la soare cu gura deschisă

ca toți ai lui și îți devine clar cum s-a întâmplat tot pocinogul. Și acolo este o secțiune de crocodili mai mici, dar care indiferent de vârsta lor nu sunt nicicum drăguți și nu-ți vine niciodată să bagi mâna printre sârme să-i mângâi pe solzii de pe spate.

Mai mult decât atât, atunci când, la ieșire, am intrat în localul lipit de crescătorie, am mâncat cu interes și satisfacție crochete de crocodil pane. Ce gust are crocodilul? Bun... Carnea este albă, consistența este ca de șalău și gustul bate înspre pui. N-am exagerat însă și nu ne-am cumpărat niciun accesoriu din pielea lui.

36/24

Palio

Siena, Italia

O vacanță în Toscana, fie și numai o scurtă excursie acolo, ar trebui să fie făcută vara. Deși este foarte cald și soarele parcă îți arde mereu ceafa neapărată de șepcuțe și fața neprotejată de ochelari de soare, vara îți oferă chintesența frumuseții acelui colț de lume. Orice alt anotimp — poate mai confortabil, poate mai puțin aglomerat, poate mai ieftin — ratează senzația zero a exteriorului toscan. Cerul albastru, în principiu fără nori, topit sub emisia solară, atmosfera difuză din cauza căldurii retrimise de sol (foarte des, ai impresia că aerul se ondulează în fața ochilor tăi, un soi de fată morgană mai puțin perversă ca aceea din deșert), galbenul acid al câmpului cules, pe care stau baloturile de paie, în forme rotunde sau pătrate, așezate simetric, la distanțe aparent egale unul de celălalt și, pe fundal, pădurile verzi.

Orașele Toscanei sunt formidabile, dar e păcat dacă nu stați și prin satele ei, sau în hoteluri izolate, la o margine de pădure sau într-un vârf de deal, fiindcă aflându-vă acolo, aveți șansa să conduceți prin peisajul ei rural. Cred că nicăieri uscăciunea nu arată mai bine și mai puțin dezolant sau periculos. Pare a fi un fenomen controlat, aducător de liniște și de prosperitate, iar soarele incandescent este parte a acestui proces. Am fost de trei ori vara în Toscana, cred că nu m-a plouat niciodată și niciodată nu mi-a fost măcar un pic răcoare. Căldura, căldura lichidă, permanentă și de neoprit face parte din marca înregistrată a provinciei, la fel ca vinurile roșii, trufele, mâncărurile din vânat, pastele cu porcini.

Toscana este dominată de Florența — sunt voci care susțin că din punct de vedere al moștenirii culturale și al atracțiilor turistice, întreaga Italie este dominată de Florența —, dar strălucirea orașului renascentist acoperă de multe ori celelalte perle din zonă. De aceea, am ales să povestesc despre Siena. Un oraș tragic în felul său, a cărui perioadă de glorie a durat

vreo două secole, între 1100 și 1348, momentul în care la porțile sale a sosit *Moartea neagră*, marea epidemie de ciumă a Evului Mediu care a ucis mai bine de jumătate din întreaga populație a Europei, peste 50 de milioane de persoane. După ce și-a revenit din catastrofă, a fost învinsă pentru totdeauna de mai puternica Florență în urma unui asediu căreia i-a rezistat 18 luni. Tocmai această înțepenire istorică, negativă desigur pentru locuitorii orașului, este cea care îi asigură farmecul din prezent.

Siena — partea veche a sa — este păstrată în forma de atunci. Plimbarea pe străzile ei pietruite, foarte multe pietonale, așezate în pantă descendentă spre piața centrală, printre clădirile din cărămidă roșie, cafenie sau de culoarea pământului uscat, este atemporală. Modernitatea este mai absentă decât în alte centre medievale din Italia, iar în cartierele mai puțin turistice, mai puțin încărcate de monumente obligatoriu de vizitat, lipsește cu totul.

Ca să fie totuși clar despre ce vorbim, amintesc niște date. În 1240 este deschisă, prin fonduri oferite de municipalitate, Universitatea din Siena. Două secole mai târziu este înființată Banca Monte dei Paschi, care în prezent este cea mai veche bancă în funcțiune din lume. Banii micii republici veneau, în primul rând, din sistemul ei bancar, apoi din industria lânii și din taxele impuse comercianților care făceau legătura între Paris și Roma și care tranzitau, inevitabil, sudul Toscanei, controlat la acea epocă de Siena. Un edict al conducerii decide, la finele secolului al XIII-lea, ca toate clădirile făcute din chirpici să fie îmbrăcate în cărămidă pentru a nu dăuna esteticii comunității. Mai multe proiecte de urbanism sistematizează orașul, centrându-l în jurul Pieței del Campo, unul dintre cele mai frumoase spații de acest tip din Europa, și a primăriei — *Palazzo Pubblico* — împodobită cu un turn de 102 metri.

Forma de scoică a Pieței del Campo este locul de desfășurare a celui mai celebru eveniment din Siena, *palio*. Ținut de două ori pe an, pe 2 iulie și pe 16 august, *palio* este o cursă de cai disputată între reprezentanții *contradelor*, cartierele orașului. La origini 59, în prezent rămase doar 17, *contradele* au fost forme de organizare și de responsabilizare a comunităților din

Siena. În Evul Mediu, în perioada războaielor de cucerire sau de apărare, locuitorii fiecărei *contrade* erau obligați să contribuie cu soldați, bani și mâncare pentru campaniile militare. S-a dezvoltat în timp un spirit de castă care nu de puține ori a degenerat în conflicte sângeroase între diversele *contrade*, dar care a și determinat existența unei foarte puternice dimensiuni civice. Orice moment important al vieții unui cetățean — botez, nuntă, înmormântare — este sărbătorit în interiorul *contradei*. Fiecare *contradă* are propriul teritoriu, o politică de alianțe care se păstrează de secole, dușmani tradiționali, de asemenea, păstrați de secole, un set de culori, un blazon cu un simbol animalier, o sărbătoare anuală în timpul căreia au loc defilări, mese festive, serbări populare și un muzeu în care sunt găzduite elementele definitorii ale istoriei sale și lista superimportantă a victoriilor din *palio*.

Dacă mergi în zona Domului, în sud-vestul Pieței del Campo, pe pereții caselor, la intersecții, pe stâlpii de marcaj vei vedea plăcuțe din email, ceramică sau metal, simbolizând un vultur. Te afli pe teritoriul *contradei Aquila*. Culorile ei tradiționale sunt galben, albastru și negru. La origine, în acel cartier stăteau mai ales notari și funcționari publici. *Aquila* are 24 de victorii în *palio* și este inamica declarată a *contradei Pantera* ai cărei rezidenți erau, tot la origine, băcani. Ce treabă au avut, de-a lungul secolelor, băcanii cu funcționarii e greu de intuit, dar cele 17 simboluri animaliere te însoțesc pretutindeni în Siena, iar în ziua concursului, ale cărui reguli sunt suficient de complicate ca să nu le descriu aici, steagurile, fularele, bannerele și tot restul arsenalului propagandistic îți induc o vagă stare de panică, fiindcă literalmente sunt pretutindeni.

După ce câștigătorul e cunoscut, e necesară o vizită în cartierul acestuia, pentru a vedea cum arată bucuria în stare pură. În august 1998 a câștigat, după zece ani de așteptare, *contrada Nicchio* al cărei animal este scoica și ai cărei rezidenți, în vremurile vechi, erau olari. Călărețul care trece primul linia de sosire (conform regulilor complicate de care vă spuneam, nu este obligatoriu ca jocheul să rămână în șa, calul singur poate câștiga cursa) primește ca premiu, pentru *contrada* pentru care a concurat, un *palio,* un steag vertical de la care

derivă și numele concursului. În fiecare an, acesta arată altfel și este depozitat cu mare mândrie în muzeul fericitei *contrade*. Atunci când scoica a fost prima, drapelul reprezenta un cal alb, frumos împodobit, pe fond auriu cu înscrisuri, care galopa deasupra centrului Sienei. O mulțime de tineri cu scoici imprimate oriunde au invadat străzile orașului vechi, au cântat, țopăit și chiuit la intensități greu de imaginat și apoi s-au retras la ei în cartier, unde s-au întins mesele festive, au ieșit orchestrele, s-au împărțit suzete tuturor trecătorilor (nu am înțeles exact simbolistica gestului și nici dacă era de bine sau de rău), s-a mâncat și s-a băut și iar s-a colindat prin *contradele* vecine fluturând flamurile bleumarin cu scoica argintie pe ele.

Cursa propriu-zisă durează undeva între unu și două minute... Trei ture de piață. Coada pentru un loc din care să vezi ceva este de minim șase ore dintre care ultimele două le stai nemișcat în soare, cu băieți jilavi de transpirație foarte lipiți de tine. Când caii pornesc este un asemenea scandal că nu te auzi pe tine însuți urlând. Câștigătorul (omul nu calul) este purtat pe sus de ai săi și începe tot ce v-am povestit mai devreme. Uimitoare este, sunt nevoit să repet, bucuria incandescentă pe care toată această fugăreală o transmite, o bucurie care radiază și care încinge, o stare intensă de participare la ceva ce, de fapt, nu are nicio importanță. Poate e tradiția, poate este căldura ascunsă între casele din cărămidă roșie, poate e vinul din Montalcino sau pastele cu sos de mistreț, poate e peisajul calm al Toscanei care naște porniri năvalnice și competiții tensionate, dar fără miză globală. Mi-e greu să spun...

În mod normal, despre un oraș ca Siena ar fi trebuit să vorbesc începând cu magnifica lui catedrală, Domul gotic clădit între secolele al XII-lea și al XIV-lea, în perioada magică a Republicii. Ar fi trebuit să descriu în detaliu turnul făcut din marmură albă și neagră, și coloanele interioare cu aceeași aparență de zebră, amvonul octogonal creat de Pisano, frescele lui Pinturicchio (pictor din Perugia pe care Vassari îl acuză voalat și inexact că a folosit pentru aceste minunate picturi schițe făcute de foarte tânărul Rafael) din biblioteca lui Pius al II-lea (sienez de origine), înfățișându-l pe acesta în diversele

ipostaze ale vieții sale, tavanul albastru împodobit cu stele, busturile a 172 de papi, reliefurile din baptisteriu realizate de Donatello și Ghiberti, vitraliile elaborate de Duccio — poate cel mai important artist originar din Siena —, cele 56 de scene biblice asamblate din mozaic de marmură, care acoperă întreaga podea a edificiului, sau efigia soarelui plasată pe frontonul catedralei de către Sfântul Bernardino din Siena. Mare predicator franciscan, om cu o elocință tulburătoare și cu formidabilă știință a motivării maselor cele mai diverse, Sfântul Bernardino a cerut *contradelor* sieneze să înceteze confruntările dintre ele, să renunțe la loialitatea pentru însemnele animaliere de pe steagurile lor și să urmeze simbolul soarelui în mijlocul căruia erau trecute inițialele IHS, Isus Hristos Sfântul. După toate aparențele nu a reușit în demersul său, dar efigia unificatoare poate fi admirată în continuare deasupra intrării principale în catedrală.

Pe parcursul uneia dintre plimbările prin piață și prin orașul încălzit, nu într-o zi de *palio*, ne-am grăbit să intrăm într-o cârciumă din spatele turnului primăriei, fiindcă, așa cum se știe, în Italia totul se închide pe la trei la prânz și se deschide după șapte seara. Șase mese într-o cămăruță relativ scundă, cu vedere directă în bucătărie și cu pastele proaspete înșirate pe o policioară la intrare, ca să nu existe niciun dubiu. Patronul, la vreo șaptezeci de ani, ne arată o masă, ne așteaptă să ne tragem sufletul și apoi se apleacă spre noi și confidențial ne șoptește ce au la *primi piati*. Patru variante... Alegem două, *tagliatelle din spanac* cu sos de brânză și *farfale* cu iepure...

Omul clipește mulțumit din ochi, alegerea a fost bună, se îndreaptă de șale și sloboade un răcnet ca de luptă: *Michele*! Michele, adjunctul, era doi pași mai încolo... Nici nu avea cum să fie mai departe. Așa cum spuneam, localul era mic, îngust, strâmt, cu șase mese apropiate unele de altele. Michele spune *Si patrone*! Și apoi *patrone* repetă cu voce mare ce alesesem noi cu voce mică. De ce răcnea *patrone*? Poate fiindcă nu se adaptase metodelor de management ale secolului al XXI-lea, poate fiindcă nu-l citise pe Donald Trump și nu știa cum e cu ucenicul, poate fiindcă simțea nevoia să-și arate astfel superioritatea față de mai tânărul său angajat, poate fiindcă

erau surzi el, Michele sau amândoi. Între timp a venit vinul la carafă, bun. Nu Pepsi, nu Coca, nu Fanta, doar apă San Pellegrino și limonadă la cerere. Felul doi curge la fel, șoptit la început și răcnit la final și curge cu mușchi de vită nu chiar în stil florentin, dar pe aproape și cu piept de rață cu trufe și cu legume pe tigaie, iar la desert nu mai țipă nimeni fiindcă este un singur fel, căpșuni cu zahăr, care-ți aterizează lin pe masă fără avertisment prealabil.

Pe seară, în piață, apare o trupă de muzică medievală de după Cortina de Fier, cehi sau polonezi, care cântă remarcabil. Atât de bine, încât adună o audiență de câteva sute de persoane care se așază pe jos sau chiar se întind cu rucsacele sub cap, beau o bere sau o răcoritoare, văd turnul din cărămidă roșie, terminat cu creneluri albe și așteaptă să apară stelele pe cerul inevitabil senin.

37/24

Pe jos, după lei

Parcul Kruger, Africa de Sud

Aeroportul Internațional *Kruger Mpumalanga* se află plasat pe un platou înalt, între munți, astfel încât aterizarea se produce mult mai repede decât te-ai aștepta. Atunci când simți că avionul se înclină ușor în față, pentru a se apropia de pământ, prin hublou vezi câmpia de dinaintea platoului muntos și ai senzația că te afli la o bună distanță, în metri și în minute, de pistă, dar te înșeli. Ajungi foarte repede și, din cauza curenților ascensionali, foarte zguduit. Clădirea centrală a aeroportului se vrea o uriașă colibă africană, acoperită cu stuf, iar priveliștea de pe pistă, după ce cobori din avioanele în general mici și tremurătoare, este spectaculoasă. În aeroport nu-ți găsești bagajele. Fiindcă ele au rămas la Johannesburg, deoarece avionul cu care ai venit de la Port Elisabeth a întârziat și atunci a fost timp numai pentru tine să fugi repejor prin aeroport pentru a prinde cursa către Mpumalanga. Bagajele tale, mai lente, au rămas pe loc și vor veni pe seară sau a doua zi.

Când am ieșit fără bagaje din zona de securitate a aeroportului am aflat că porțile Parcului Krüger se închid pe la orele 17,00, accesul nemaifiind permis niciunui vizitator. Ne-am aflat atunci în fața unei dileme metodologice. Seara care se prefigura ne putea găsi în două ipostaze: ori cu bagaje, dar fără cazare, ori cazați, dar fără bagaje. Mai exista desigur și ipoteza catastrofică, aceea în care așteptam bagajele până dincolo de limita accesului în parc și acestea nu vin, deci și fără cazare și fără bagaje... Și cu banii luați ca să folosim o sintagmă cu trimitere directă în imaginarul colectiv al poporului nostru. Am ales soluția de mijloc și am pornit înspre parc și, apoi, prin parc preț de o oră și jumătate. Parcul Krüger are dimensiunea Țării Galilor și în perimetrul său nu trăiesc oameni decât în structuri legate de turism sau de întreținere. Nu există sate, agricultură, magazine sau instituții. Pe toată suprafața respectivă funcționează un număr limitat de spații de cazare

pentru un număr limitat de turiști și atât. În rest, totul este sălbăticie. Noi am ajuns acolo în luna iunie, ceea ce înseamnă ca anotimp decembrie în emisfera nordică. Iarba era uscată și mică, copacii nu mai aveau frunze și din aceste cauze animalele puteau fi mult mai ușor localizate decât vara. Oricum, la câteva minute după intrarea pe poarta parcului am văzut zeci de antilope Thompson, grupuri mari de babuini, elefanți sau zebre. În zilele pe care le-am stat în interiorul marii rezevații, ne-am obișnuit cu omniprezența animalelor sau cu totala lor absență. În grădinile zoologice, pe tăblița din fața îngrăditurii scrie numele animalului și, în principiu, acesta este vizibil. Uneori mai și *pozează*. Sau așteaptă ceva mâncare de peste gard. Sau te ignoră plictisit — mai ales în cazul felinelor mari. Aici, reacția animalelor, apariția sau neapariția lor, țin de cu totul alte resorturi, fiindcă toate animalele din Krüger sunt libere și nu au niciun fel de relație specială cu omul. Norocul nostru a fost că am stat într-o ministațiune proaspăt deschisă, în sudul parcului, într-un spațiu relativ puțin bătut de anterioare trasee turistice. Animalele nu erau deloc obișnuite cu omul, cum se întâmplă în Sabi Sand de exemplu, acolo unde există cele mai vechi și mai luxoase spații de cazare ale zonei, și se comportau ca atare.

Prima întâlnire propriu-zisă cu Parcul Krüger am avut-o a doua zi dimineață, foarte dimineață, când cu ochii scoși ne-am îmbarcat într-un Range Rover deschis, având-l șofer și ghid pe Pieter și *trekker* pe Sam. Primul era bur, al doilea era xhosa. Ținta oricărui safari este să vezi și să fotografiezi cât mai multe animale și, dacă se poate, pe cele făcând parte din *Big Five*: leu, leopard, bivol african, elefant, rinocer. Fiecare turist care ajunge într-un asemenea parc își dorește o întâlnire cu un reprezentant al Marelui Cinci, dar mai ales cu un leu. La nici zece minute după plecarea de lângă recepția stațiunii noastre, noi am avut această șansă. Sam — a cărui slujbă este să găsească urme de animale și să-i indice șoferului direcția de mers — s-a întors către noi și ne-a zis oarecum apatic: *Lion*. La mai puțin de cinci metri în fața mașinii, în semiprofil, stătea o leoaică masivă. Mașina s-a oprit și, dispărând zgomotul motorului, am auzit-o că scotea niște sunete joase. Se pierduse

de grup și acum trimitea mesaje de identificare. Când ne-am ridicat în picoare să o vedem mai bine, a început să se îndepărteze ușor. Pieter s-a luat după ea, turând cât mai puțin motorul, dar după niște tufișuri am pierdut-o, astfel încât a decis să continuăm drumul pe jos. Și-a pus carabina în spate, l-a trimis pe Sam înainte și am plecat. Am văzut-o din nou, dar camuflajul felinelor este atât de performant încât am identificat-o datorită sunetelor pe care continua periodic să le scoată. Privisem de cel puțin trei ori spre trunchiul de copac sub care stătea așezată și nu o remarcasem. Când a văzut că am localizat-o, s-a ridicat lent și a plecat mai departe. Dacă noi lungeam pasul, îl lungea și ea, dacă încetineam făcea în așa fel încât să rămânem în aria ei vizuală. Apoi a dispărut din nou și nu am mai găsit-o.

În grădinile zoologice, în safariurile organizate în parcurile de distracții europene sau americane am văzut lei mai de aproape și mai clar decât am reușit aici. Fotografiile pe care am putut să le facem au fost mai detaliate și chiar mai spectaculoase. (La Lacul Garda în Italia, de exemplu, există un safari foarte bine pus la punct, în care secțiunea leilor este dotată cu 10–12 exemplare superbe, care stau în niște poziții maiestuos-monumentale numai bune de imortalizat.) Leoaica din Krüger nu a stat nicio clipă. Cu două foarte scurte excepții, când și-a expus profilul, i-am văzut doar coada. Niciuna dintre pozele făcute nu este din cale afară de semnificativă, plus că, fiind în mediul ei natural, și în cazul fotografiilor funcționează camuflajul. Însă mersul pe jos, prin tufișurile uscate ale Krügerului, pe urmele unei leoaice care avea sigur altă treabă decât să aștepte să fie pozată, mi s-a părut și mi se pare și acum, după mai bine de cinci ani, că oferă o senzație mult mai puternică și mai completă decât orice grădină zoologică sau orice parc de distacții, indiferent cât de moderne și de preocupate de protecția animalului ar fi.

Am reluat experiența umblatului pe jos după lei a doua zi, de data aceasta însoțiți de alți doi turiști, americani din California, dar n-am mai avut norocul să-i vedem. Era vorba de doi masculi tineri, pe care îi localizaseră alți *trekkeri*. Sam le-a găsit urmele, excrementele și chiar locul în care au stat o

perioadă, dar nu și pe ei. Oricum, atunci când am pornit pe jos — turul a durat peste două ore —, Pieter și-a luat carabina și ne-a atras atenția că, în cazul apariției leilor, trebuie să stăm liniștiți și să-i lăsăm pe aceștia să facă primele mișcări. Dacă totuși devin agresivi nu trebuie să fugim fiindcă atunci nu avem nicio șansă. În cazul în care lui, omul cu arma, i se va întâmpla ceva, Sam ne va conduce către mașină. Sam înțelegând rolul care-i revine și parcă dorind să ne solidifice încrederea, s-a aplecat și a cules o piatră de pe jos, a cântărit-o în palmă și apoi, cu atitudinea deținerii celui mai performant arsenal antileonin, și-a băgat piatra în buzunar și a purces la căutarea felinelor.

În aceeași zi, în tura de seară am fost atenționați prin stație de o altă mașină că au văzut hiene în jurul unui cadavru de zebră. Am plecat spre locul în cauză și brusc, americanul din spatele meu, îmi împinge capul în lateral unde, pe marginea drumului, stătea relaxat un exemplar mare de leopard. Atitudinea lui a fost aceeași ca a leoaicei. Când ne-am ridicat să-l vedem, s-a deranjat și el. De data aceasta, Pieter nu ne-a mai permis să coborâm și a încercat să se țină după animal cu mașina. A reușit preț de câteva minute, dar apoi leopardul s-a plictisit și a dispărut. Uimitor și în cazul său este camuflajul. În mod normal, blana cu pete pare a fi extrem de vizibilă. În realitate, între numeroasele nuanțe de bej, maro, cenușiu și verde șters care compun savana, petele leopardului se pierd perfect.

Am întâlnit și hiene, și turme mari de zebre fugind prin fața mașinii și ridicând praful pe copite, felurite tipuri de antilope, rinoceri placizi și maimuțe. De la distanță mare am văzut o cireadă de bivoli africani de care însă nu ne-am apropiat fiindcă sunt considerate a fi cele mai periculoase animale ale parcului, care atacă violent chiar dacă nu sunt provocate și dintr-o șarjă a acestor uriași de peste o tonă nu este sigur dacă mai ieși întreg.

Neașteptată ca evoluție a fost intersectarea cu o turmă mare de elefanți, peste 40 de exemplare, masculi, femele și pui care păștеau între două ochiuri de apă. Când am apărut cu mașina în proximitatea lor, masculii s-au plasat între noi și restul

turmei, s-au aliniat și au început să-și fluture urechile (Konrad Lorentz spunea că fac asta pentru a părea și mai mari decât sunt în realitate), să-și izbească trompa de pământ și să facă doi–trei pași în față, doi–trei pași în spate. În timpul acestui balet agresiv, restul turmei s-a depărtat încet. Pieter a dat mașina câțiva metri înapoi și s-a oprit din nou. Elefanții din prima linie au început și ei să se retragă, întâi cei de pe margine, apoi ceilalți, pentru ca masculul dominant, aflat în mijloc, să plece ultimul după ce a mai aruncat spre noi câteva trâmbe de praf.

Când s-a înnoptat, Pieter a urcat mașina pe o movilă și a stins toate farurile. Întunericul era total, în raza noastră vizuală nefiind nicio sursă de lumină. Savana vuia constant din pricina vântului și periodic sunetul acesta continuu era spart de răgete, mugete, țipete de păsări sau de tropăituri. Am văzut atunci, în premieră, cerul emisferei sudice, Crucea Sudului, Centaurus, Carina și printre ele un satelit artficial (cel puțin așa ne-a spus Pieter — care ni l-a și focalizat cu ajutorul proiectorului mobil pe care-l avea la bord). Nu cred că am fost vreodată până atunci într-un loc atât de izolat de civilizație și de lumina electrică și deci nu cred că am privit vreodată stelele atât de clar, atât de aproape și atât de multe. Când am aprins luminile să plecăm, la nici zece metri în fața noastră a împietrit câteva secunde un șacal roșcat, cu urechile mari și cu botul alungit. Apoi a șters-o în tufișuri.

De fapt, pe lângă satisfacția întâlnirii cu animale în libertate, Parcul Krüger oferă niște priveliști unice, apusuri și răsărituri a căror lumină ce se modifică sub ochii tăi este proiectată peste imensitatea câmpiei, peste copacii cu ramuri desfrunzite, peste munții pe care-i zărești în depărtare, peste ochiurile de apă din care se adapă turmele. În fiecare seară, masa este servită în aer liber, într-o *boma*, un spațiu de întâlnire înconjurat de ziduri de lut roșu, fără acoperiș, iluminat de focul mare din mijloc și de niște opaițe de lut plasate între mese în care se pun ierburi al căror fum alungă insectele. În Africa de Sud se mănâncă bine, fie mâncare europeană, fie mâncare africană, fie mâncare indiană și malaieziană, fie amestecuri între acestea. Oricum, nu ratați struțul, antilopa

și stridiile namibiene. Și mai ales, nu ratați minunăția de vin sud-african.

Într-una din serile în care am venit la masă dinspre cabana noastră, accesul făcându-se pe niște poduri suspendate la mai bine de doi metri de sol pentru ca eventualele animale pătrunse în tabără să nu poată ajunge pe ele, nu am mai așteptat să fim preluați de garda cu armă care în principiu își face apariția după lăsarea întunericului. Am plecat singuri și când am coborât de pe podeț, pentru a ajunge la *boma*, foarte aproape de noi am auzit tropăituri grele și un mârâit profund. În câteva secunde a apărut și omul nostru cu arma care ne-a dus repede–repede spre foc. L-am întrebat dacă s-a întâmplat ceva, el i-a spus ceva ghidului nostru în afrikaans și apoi ne-a zâmbit larg, cunoașteți imaginea: dinți albi strălucitor pe fond negru, și ne-a dat răspunsul clasic: *no problem, sir*!

38/24

Pe marginea Lacului Ichkeul am șezut și am plâns

Lacul Ichkeul, Tunisia

În România tocmai bubuia momentul festiv al gripei aviare cu toate ingredientele sale când, prezent fiind în Tunisia, am citit că în nordul acestei țări, foarte aproape de țărmul Mediteranei, se află un parc natural în care, pe timpul iernii europene, păsările migratoare își găsesc adăpost. În ghiduri, pliante și pe net se vorbea de zeci sau chiar sute de mii de păsări. Atât de important este acest loc încât în 1980 a fost inclus pe lista World Heritage realizată de UNESCO. Motivația admiterii este foarte clară: *Lacul și mlaștina Ichkeul sunt un punct major de oprire pentru sute de mii de păsări migratoare — rațe, gâște, berze și flamingo — care vin să se hrănească și să cuibărească aici. Ichkeul este ultimul lac existent din salba de lacuri care demult se întindea în nordul Africii.* Citatul este luat chiar din pagina de internet a UNESCO. Fotografiile dedicate acestui loc sunt extrem de atrăgătoare. Cârduri întregi de păsări plutind pe apele liniștite, mii de flamingo roz ciugulind din apa joasă, cocoțați pe picioarele lor subțiri cu aparență de crengi strâmbe, rațe și gâște descriind minunate V-uri pe cerul albastru.

Drumurile în Tunisia sunt bune, foarte bune chiar, iar semnalizarea rutieră este și abundentă și bilingvă, majoritar franceză. Mai mult, oamenii de pe marginea drumului sunt amabili și, de asemenea, suficient de poligloți ca să primești o indicație atunci când ai mai mare nevoie de ea. Încă un punct bun, șoferii tunisieni sunt fie liniștiți de felul lor, fie speriați de amenzi, fie au înțeles că, în principiu, nu ai unde să te grăbești. Nu conduc repede, folosesc toate semnalele pe care mașinile le au în dotare și, absolut remarcabil, opresc la stopuri

și acordă prioritate de dreapta, ceea ce după experiența mea egipteană sau libaneză este uluitor.

Perioada în care păsările adastă în Nordul Africii este sfârșitul toamnei și începutul iernii, deci fiind noi în luna decembrie, totul era în regulă. Parcurgem cei o sută și ceva de kilometri de la hotel, cumpărăm pe drum ca să nu ne plictisim câteva legături de curmale proaspete care au cu totul și cu totul alt gust decât cele ce sosesc în magazinele noastre alimentare învelite în celofan și le molfăim în timp ce plăcuțele indicatoare ne tot anunță apropierea de țintă. Trecem printr-o poartă făcută din metal, odată de culoare verde, care semnifică începutul rezervației și ne îndreptăm spre dealul în jurul căruia se află mlaștinile și lacul.

În respectiva rezervație, pe lângă multitudinea de păsări, puteam să ne așteptăm să vedem și alte animale sălbatice: bivoli de apă, marmote, nu știu ce specie de căprioare și chiar pisici sălbatice. Totuși, autorii pliantelor, ne atrăgeau atenția că aceste animale sunt *shy and elusive* (timide și greu de observat) și că s-ar putea să nu le identificăm. Plătim intrarea, se ridică bariera și suntem acolo. Un drum forestier ne conduce pe marginea mlaștinei unde avem impresia că zărim bivoli. Ne oprim, ne luăm binoclul, ne uităm... Erau măgari... Domestici. Drumul forestier continuă printr-un sat cu vreo zece case și garduri făcute din bolovani, în îngrădituri fiind găini și bibilici și din când în când câte o capră legată cu sfoară. Oprim în parcare, de unde o hartă întinsă pe un panou ne explică traseele de urmat. În sus, pe dealul din fața noastră și de acolo în jos spre marginea lacului. Pornim în sus pe cărare, priveliștea se lărgește, în spate mlaștina și mai departe, în zare, un oraș, probabil Menzel Bourguiba, și niște furnale profilate pe cerul albastru, dar acoperit de o plasă fină de nebulozitate. În față oglinda lacului. În vârful dealului, o clădire din piatră cu acoperișuri semirotunde adăpostește un muzeu ecologic și niște toalete pe care le ghicești cu mult înainte de a ajunge lângă ele. Oricum, prezența lor acolo este binevenită. În muzeu nu era nimeni... Pe pereți planșe care ne învățau cum ajungeau păsările din Europa și ce făceau ele o dată ajunse la Ichkeul. Coborâm pe partea cealaltă a dealului, lacul se apropie și nimic.

Nicio pasăre... Nicio rață, nicio gâscă, niciun flamingo. Mai rău, nicio vrabie... Pe tot dealul împădurit, plin de hățișuri, desișuri, arbuști și scorburele nu era nicio pasăre. Numai muște... Și cu cât te apropiai de apă, acestea se înmulțeau. La un moment dat am avut impresia că exista un stol de păsări pe apă. La mare distanță... Ne-am uitat cu binoclul și ne-am lămurit. Nu erau păsări, era pământ... Un dâmbuleț în apă. Urcăm dealul la loc, intrăm în muzeul ecologic în speranța vreunei lămuriri, muzeul tot gol. Așa încât după ce mai privim oglinda apei și înaltul cerului pe care nu se afla nici urmă de zburătoare o luăm înapoi spre parcare, apoi din parcare spre ieșire și trecând pe lângă casele cu garduri din bolovani realizăm că găinile din cotețe sunt singurele păsări pe care le-am văzut în paradisul ornitologic Ichkeul. Pe drum spre hotel mâncăm curmale și privim veseli rândunele care zboară uneori chiar în fața mașinii.

39/24

Pentru cine bat tobele

Glidji, Togo

Populația guen (guin sau ga) a purtat în secolul al XVII-lea un război lung și violent cu triburile ashanti, în zona centrală a Ghanei de azi. Război pe care l-a pierdut... Astfel încât, urmăriți de armatele adverse, au migrat spre est până când, într-o zi de început de septembrie, au ajuns într-un loc plasat la câțiva kilometri de ocean, aproape de mai multe surse de apă potabilă și acolo s-au decis să se reașeze. Și-au adăpostit zeii în pădurea din vecinătate și au început să-și construiască așezările. În fiecare an, de atunci, pe 3 septembrie în Glidji, lângă *Pădurea Sacră*, membrii populației guen din toată lumea vin să asiste la sărbătoarea *epe-ekpe*, anul nou din punctul lor de vedere. Punctul culminant al festivităților îl constituie *ceremonia pietrei sacre*, *kpessosso*, în timpul căreia marele preot, *hunon*, primește de la zeități o piatră de o anumită formă și culoare, care permite inițiaților să facă previziuni pentru anul care urmează, să stabilească interdicții și acțiuni obligatorii.

Satul Glidji, plasat la vreo oră și jumătate de condus de capitala Lomé, începe cu drumuri asfaltate, care rapid însă se transformă în căi prăfoase și neregulate, cu bananieri, cocotieri și arbori de mango lăsând umbră peste cârduri de găini, câini slăbuți și moleșiți și cete de copii uscătivi. Drumul spre zona sacră trece pe sub o poartă care vrea să închipuie o arcadă și pe lângă un altar vechi de vreo 200 de ani în care tronează statuia de lemn pictat a unui spirit. Din ce am înțeles, spiritul în cauză îi protejează pe săteni și pe cei aparținând seminției guen, de aceea i se aduc periodic ofrande. Oricum, personajul întruchipat de statuie este atât de urât încât, după ce l-am văzut, am început să-mi reevaluez noțiunile de bine și de rău.

Continuăm drumul printre case, până ajungem într-un spațiu deschis, o piață în care, în spatele unor ziduri albe — foarte–foarte curate, ceea ce era de mirare în prăfăraia roșie

din jur — cu modele și inscripții realizate cu vopsea bleu, se găseau alte altare. În multe dintre ele erau alți idoli din lemn, la fel de urâți. Pe jos, în fața lor, rămășițe din ofrande — ghirlande de flori, oase de pasăre, resturi de mâncare. Din piață am ieșit pe o străduță în capătul căreia se dechidea o poiană și apoi, mare și verde, pădurea.

La poalele copacilor, dincolo de poiană, alte ziduri albe, cu acoperiș din stuf, ascundeau o sală întinsă în care stăteau mai multe persoane. Ghidul ne-a spus că în fața noastră se află *Pădurea Sacră* și că nu avem voie să o vizităm. Sesizând scepticismul unora dintre turiști, ghidul a încercat să se îndrepte spre clădirea de lângă pădure. Copiii localnici, care ne însoțiseră, au vociferat și din clădire a ieșit un bărbat la vreo 50 de ani, îmbrăcat în alb, care i-a strigat ghidului să nu se apropie. Omul nostru, togolez dezghețat din Lomé, a înghețat la loc. Au apărut și doi bărbați mai tineri, care au pus un trunchi de copac, tăiat longitudinal și scobit la mijloc chiar în fața noastră. Aceea era granița... Peste ea nu se putea trece. Bărbatul în alb a înaintat până la buștean și i-a făcut un semn ghidului să vină să stea de vorbă cu el de dincolo de lemn. Nimerisem absolut din întâmplare la o întrunire a tuturor șefilor religioși ai poporului guen, întrunire care are loc la marginea *Pădurii Sacre*, acolo unde numai ei au acces. După o discuție purtată cu voce mică, ghidul s-a întors la noi și ne-a spus că vom fi martorii unei ceremonii a apei, un ritual de binecuvântare oficiat de respectivii preoți. Care au ieșit cu toții, vreo 50 de persoane, bărbați și femei, din *sala de ședințe* și s-au aliniat în partea lor de lemn. Noi, dincolo de barieră. După mai bine de trei săptămâni prin Africa Neagră, apariția acestor oameni a fost pentru mine un șoc. Hainele de pe ei erau nu curate, ci impecabil de curate, ca să citez o reclamă la modă. Erau îmbrăcați în alb, femeile mai aveau niște ținute verzi sau bej și toți purtau bastoane, indiferent de vârsta lor. Și bastoanele acestea au partea lor de interes — unele erau niște bucăți de lemn parcă luate din pădure, dar lăcuite și cu măciulia îngălbenită, poate chiar de aur, altele erau lucrate din lemn de esență, altele erau simple, dar terminate cu o măciulie sculptată. Și am reușit să văd clar doar primul rând de per-

soane. În mâini aveau telefoane mobile de ultimă generație și chei de la mașini tot din epoci recente. Dar mai ales atitudinea lor era profund contrastantă cu tot ce întâlnisem până atunci. Din privirile lor, din felul în care stăteau în poiana aceea, din liniștea cu care ne priveau, răzbătea forță. Oamenii aceia se bazau pe ceva. Nu știu dacă era credința în zeii lor, nu știu dacă erau în posesia unor cunoștințe pe care noi nu le avem, nu știu dacă dominau în mod real suficient de mulți indivizi ca să se simtă foarte puternici la ei acasă, nu știu dacă averile lor erau motivul, dar adunarea aceea costumată tradițional, cu togi lungi care lăsau unul sau amândoi umerii goi, care l-a ascultat serioasă pe unul dintre ei psalmodiind timp de cinci minute binecuvântarea și stropind cu apă în sus și în jos, pe bușteanul și pe alături, ei bine, adunarea aceea din poiana din fața pădurii în care noi nu puteam intra avea măreție. Ghidul ne-a tradus ce se spusese în binecuvântare, era de bine, dar atunci când unul dintre americanii cu care eram a întrebat despre ce discutau în ședința din care îi întrerupsesem, liderul a răspuns într-o franceză curată că nu este un subiect abordabil. Apoi ne-au făcut cu mâna politicos și s-au întors la treaba lor, de după bușteanul-graniță, la umbra *Pădurii Sacre*.

Când reveneam la autocare, i-am observat pe cei doi tineri care montaseră bușteanul însoțindu-ne, notându-și numerele mașinilor noastre, luând numele și telefoanele ghizilor și apoi plecând discret, fără efuziuni, urări și gesturi teatrale atât de specifice locuitorilor Africii. De fapt, morala acestei întâmplări a fost că, în principiu, noi, turiștii albi și galbeni, nu prea îi întâlnim pe băieții tari ai lumii aceleia. Și ne imaginăm, în naivitatea noastră, că Africa este formată numai din ghinioniștii de pe cărările ei prăfuite, din bolnavii de SIDA și din toți cei care încearcă prin șmecherii mărunte să ne mai ciupească câte un dolar. Recunosc sincer și umil că până la vizita în Togo nu am bănuit că tipul acesta de elită există în Africa. Sper să nu generalizez eronat o întâmplare, dar uimirea generată de atitudinea acelor oameni a fost extremă. În liniștea lăsată după despărțire, un cuplu de canadieni cu mulți bani s-a dus țintă la unul din ghizii noștri, un băiat mai timid pe numele lui Dola, și l-a întrebat dacă ritualul pe care îl văzusem era făcut impo-

triva șintoiștilor. Dola s-a bâlbâit, nu știa cine erau șintoiștii, iar doamna canadiancă i-a spus domnului canadian în franceză (limbă pe care Dola o vorbea mai bine ca engleza, fiindcă este limbă oficială în Togo) că tânărul habar n-are și că nu are sens să mai discute. Apoi, cu blândețe, așa cum fac albii care știu că sunt superiori fiindcă așa a vrut Dumnezeu, și el alb până la urmă, i-au explicat lui Dola că demult, poporul guen s-a bătut cu șintoiștii și de atunci, citiseră ei într-o carte, rugăciunile și ceremoniile voodoo sunt îndreptate împotriva acestora. Dola clipea din ochi speriat, cu gândul la bacșișul pe care nu-l va mai încasa din cauza șintoiștilor și canadienii noștri, mulțumiți de lecția de viață pe care i-au dat-o micului negru, au abandonat discuția. Probabil că lectura lor se referea la triburile ashanti, fiindcă sigur negrii vest-africani nu prea aveau cum să se bată cu japonezii, principalii practicanți ai șintoismului și, deci, nici nu prea aveau de ce să-i blesteme.

Următoarea oprire a fost foarte aproape de Glidji, în satul Hlande, unde eram așteptați în sunet de tobe. Când spun tobe, mă refer la peste o sută. Altă ceremonie de binecuvântare, făcută de data aceasta de un domn în șlapi, cu tricou galben pe care scria Adebayor și trening albastru foarte găurit. Ca totul să fie bine, doi tinerei din sat, tot cu Adebayor pe spate (Dacă cumva nu știți despre cine vorbesc, Adebayor este cel mai popular fotbalist din Togo, în prezent vârful lui Arsenal Londra. Dacă nu știți cine este Arsenal Londra nu mai are sens să dizertez pe această temă) au eliberat doi porumbei albi, simbolul păcii între popoarele lumii. Dar în loc să se înalțe spre zările albastre, cele două păsări s-au dus țintă spre pământul roșu al Africii și de acolo au zbughit-o la fugă ca niște găini printre picioarele noastre cu jumătate din copiii satului chiuind pe urmele lor.

De aici încolo însă lucrurile au luat o turnură interesantă, fiindcă ne-a fost prezentat un dans de sorginte voodoo, numit *Zangbeto*. După toate aparențele, dansul își are originile tot în perioada dezrădăcinării populației guen ca urmare a războiului, ideea sa centrală fiind că spiritele îi ajută pe războinici să devină ce doresc în confruntarea lor cu inamicul. Pot fi lei și să-l ucidă cu o lovitură de labă, pot fi șerpi și să-l anihileze cu

veninul lor, pot fi iepuri și să se ascundă în vizuini, pot fi chiar și invizibili. Dansul se desfășoară în trei planuri distincte. Primul este constituit din masa de peste 150 de toboșari și dansatori care performează într-una cu o energie absolut uimitoare și cu o bucurie practic nelimitată. Nu mai e nici kitsch, nu mai e nici mica ciupeală, nu mai e nici dolarul în plus... Doar o energie sălbatică, explozivă și molipsitoare care îi acoperă pe toți cei implicați. Se dansează frenetic, escaladarea ritmului fiind aproape exponențială (scuzați platitudinea semididactică, dar văzându-i cum se mișcă, exact asta mi-a trecut prin minte). Al doilea plan este cel susținut de patru arătări, puțin mai înalte de un stat de om, în formă conică, terminate în vârf cu o mască identificatoare și realizate din fire colorate. Seamănă puțin cu *capra* de la noi din sărbătorile de iarnă. Acestea se rotesc pe rând în mijlocul masei de dansatori. Rolul lor adevărat va fi revelat de-abia spre sfârșitul ceremoniei. Al treilea plan este dat de câteva personaje care stau pe margine și fac vrăji. Sau măcar asta sugerează că fac. Vrăjile lor ipotetice sau nu au legătură cu evoluția conurilor colorate cu măști în vârf. Acestea reprezintă spiritele care ajută războinicii. Sunt *gardienii nopții*. Cei care fac posibilă transformarea...

Atunci când vezi conurile rotindu-se ești convins că în interiorul lor se află un om, un dansator. Mai ales că uneori, la anumite semnale ale tobelor, renunță la rotire și dansează intens, foarte uman. Doar că, din când în când, patru tineri de pe margine răstoarnă pe rând conurile dansatoare și tu constați că înăuntru nu e nimeni. Sunt răsucite să vezi că nu e nimeni, apoi sunt puse din nou în picioare și ele încep să se miște. Sunt răsucite la loc și din ele iese un iepure alb care o rupe la fugă. Iar sunt puse în picioare, iar se mișcă. Iar sunt răsturnate, iar nu e nimeni dedesubt. Un nou ciclu și de dedesubt apare o păpușă mecanică. În final, după mai multe astfel de numere de iluzionism puse de ei pe seama magiei, sub conul arătat încă o dată a fi gol este pusă o oală de metal fără nimic în ea. Conul revine în poziție verticală, se rotește, este iar răsturnat, iar nu e nimeni înăuntru, doar că oala de metal este plină cu mâncare fierbinte de orez cu carne, plimbată

ulterior printre rândurile de spectactori pentru confirmare și degustare. Nu am reușit să mă prind cum îi ascundeau pe dansatorii din conuri fiindcă o făceau foarte bine. Acum, după întâlnirea cu cei 50 de preoți de mai devreme, trebuie să admit că măcar juma' de minut mi-a trecut prin cap că am asistat la un număr de magie și că acele conuri chiar se mișcau singure, dar mi-a trecut. Am plecat de acolo încălziți de soarele ecuatorial, de ritmurile africane și de intensitatea cu care aproape 200 de oameni au pus în scenă această ceremonie la care au asistat cu interes nedisimulat zeci de locuitori din sat. Autocarele cu aer condiționat aduse din Ghana ne-au răcorit, și din spatele geamurilor fumurii am putut admira pâlcurile de bananieri, cocotieri și arbori de mango care lasă umbră peste cârduri de găini, câini slăbuți și moleșiți și cete de copii uscătivi. În fond, asta e Africa... Putem rămâne cu această imagine sau putem să ne amintim sunetul tobelor și fețele celor pe care nu îi vedem niciodată din goana mașinii.

40/24

Peste Amazon

Brazilia

Urăsc zborul. Probabil că mi-e frică, probabil că ideea lipsei oricărui control și a oricărei posibilități de a face ceva în caz de *Doamne ferește!* mi se pare insuportabilă, probabil că mica mea afecțiune la urechea internă are și ea partea ei de vină. Din momentul în care stewardesa îmi transmite prin stație să-mi leg centura pentru că ne pregătim de decolare până în momentul în care îmi transmite să-mi dezleg centura pentru că tocmai am aterizat, trec cele mai lente și mai neplăcute minute pe care le-am trăit. Nici în gardă, noaptea, în februarie, în Dobrogea la –20°C, timpul nu se scurgea mai greu. Nu mă amuză nici revistele luate din aeroport, nici muzica de la ipod, nici filmele pe care le poți vedea pe monitorul tău drăguț cu căștile pe urechi, nici masa — uneori bună —, nici business class-ul în care primești șampanie, vinuri selecționate, păturici molicele, ciorăpei de stat în avion și ochelari de somn. Toate sunt doar niște insignifiante tentative de a ascunde un adevăr insurmontabil. Nu am ce să caut acolo sus. Dacă avionul se mai și bâțâie, dacă pilotul te mai și anunță cu o voce profesional degajată că ar fi bine să îți legi centura de siguranță fiindcă se apropie o zonă de turbulență, atunci disconfortul crește proporțional cu durata și cu intensitatea turbulenței. Dacă mă concentrez un pic s-ar putea să fiu în stare să obțin și o ecuație a disconfortului în astfel de momente.

Să fiu bine înțeles. Nu am experimentat nicio criză cât de cât gravă. Ca să fiu sincer nici nu mi-e foarte clar care ar fi o asemenea criză. Probabil că turiștii ce se pregăteau să meargă la Sharm el Sheick în ajun de An Nou și s-au trezit cu aripa plină de kerosen zgâriind asfaltul fiindcă pilotul fusese nevoit să evite o mașină uitată pe pista de la Otopeni au trăit așa ceva. Eu am în memorie doar un Alitalia care a plecat de pe loc din Milano cu o scară agățată de aripă, scară pe care a târât-o niște zeci de metri până când s-a prins cineva și a luat-o de acolo.

Și mai reținun zbor de multe ore printr-un uragan, undeva între Mexic și Statele Unite, în care avionul a tremurat atât de tare, încât stewardesele au funcționat legate de scaun jumătate de drum, iar apa nu a stat nicio clipă în pahare, ci, de emoție, a ieșit mereu afară.

Cu toate acestea, de asemenea nu pot să uit, o dimineață foarte devreme într-un zbor peste Atlantic. M-am trezit la un moment dat cu o senzație de căldură pe față. În avion erau luminile stinse, afară era întuneric, dar dintre nori venea o rază de la soarele care abia răsărea. Am privit în jos pe geam și am văzut destul de departe oceanul, trecusem de el, și chiar sub noi, un spațiu verde închis, foarte închis, la fel de compact ca oceanul. M-am uitat pe monitorul din față care ne indica traseul și eram deasupra Amazonului. Încet-încet soarele deschidea bariera de nori și strălucirea lui devenea tot mai puternică, iar peisajul de jos căpăta mai mult contur. Verdele profund începuse să aibă nuanțe și în mijlocul lui cred că am văzut și șerpuirea fluviului. Norii decolorau sau, de fapt, se decolorau cu nuanțe de bleumarin, violet, albastru, până când cerul a devenit bleu. Majoritatea pasagerilor dormeau în continuare, stewardesele ne ocheau pe cei treji și ne aduceau pahare cu suc de portocale, iar verdele de jos se rărea făcând loc peticelor maro sau nisipii. Mai erau niște ore bune până la Rio de Janeiro așa că am adormit la loc. Nu-mi place să zbor. Dar uneori poate fi foarte frumos.

41/24

Piramida din junglă

Palenque, Mexic

În Villahermosa, capitala neoficială a petrolului mexican, am văzut, în original și în mărime naturală, celebrele statui olmece. Măsurând cam 2,5 metri în înălțime și cântărind 20 de tone fiecare, blocurile de bazalt în formă de cap de om, cu ochii ușor oblici, nasul turtit și buze groase, sunt amplasate în mai multe muzee din Mexic. În Villahermosa, două dintre ele stau cuminți într-un parc zoo-arheologic, alături de alte artefacte ale culturii olmece, prima de pe teritoriul mezo-american, și de cuști cu animale ale locului, pe primul loc fiind câteva exemplare superbe de jaguari. Un om normal, care nu este animat de dorința de a investi în puțuri petroliere, nu-și poate găsi altă motivație pentru vizitarea sus-numitului oraș decât prin dorința de a vedea puținele lucruri rămase de pe urma olmecilor, trăitori prin acele locuri, cam din 1200 î.Hr. până la începutul erei noastre. Statuile olmece, la fel ca și cele din Insula Paștelui sau alte monumente ale lumii vechi au fost elemente care au contribuit la elaborarea ipotezei paleoastronautice: extratereștrii au venit la noi pe planetă, au modificat genetic omul primitiv, despărțindu-l definitiv de regnul animal, și făcându-l să fie cine este acum. Tot în perioadele lor de existență, aici au construit sau au sprijinit prin tehnologia lor construcția de către oameni a marilor monumente antice care altfel nu s-ar fi putut realiza. Este binecunoscută întrebarea legată de modul de transport al blocurilor de 20 de tone din care au fost sculptate capetele olmece... Am citit foarte entuziast cartea sau cărțile lui von Daniken atunci când aveam 14 ani și mi s-a părut fascinantă, nu neapărat ipoteza dezvoltată de acesta, cât ideea de a vedea toate acele locuri despre care el povestea, locuri în care prezența mâinii extraterestre este certă. Stând pe o băncuță în fața unuia dintre capete, nu m-am gândit nicio clipă cum a fost realizat și nici dacă bolovanul originar a fost purtat prin aer de o undă tractoare a unei nave

strălucitoare cu multe leduri înăuntru și afară, manevrată de personaje mărunțele, cenușii, fără pilozitate, care comunică telepatic și între ele și cu tine, neajutoratul pământean, păros și fără idei în craniul mic, cu frunte îngustă (fără să doresc să fiu necuviincios, statuile olmece reprezintă bărbați cu fruntea foarte îngustă, dar nu știu dacă asta înseamnă ceva). Parcul La Venta simulează jungla primordială, cărări întortocheate și desișuri verzi din care răsar sculpturile cenușii, mâncate de timp, o liotă de țânțari se ține după tine și ori de câte ori pocnești câte unul remarci că este plin de sânge proaspăt supt, iar printre picioare ți se încurcă ratoni foarte preocupați de conținutul coșurilor de gunoi. Cele două capete sunt piesele spectaculoase ale traseului, deși mai există câteva reprezentări antropomorfe rafinat realizate — un bărbat cu un copil în brațe, sau o femeie în vârstă purtând un vas de ceremonial. La ieșirea din parc, după zona de grădină zoologică, am trecut prin fața unei oglinzi care avea în fața ei zăbrele ca de cușcă. Inevitabil ne-am uitat în oglindă și deasupra imaginii noastre printre zăbrele am citit textul: *en este lugar podemos observar al mas grande depredator de todo el mundo* — aici îl puteți vedea pe cel mai mare prădător din lume.

Fiindcă tot vorbeam de petrol, e interesant de reținut că stațiile de benzină sunt monopol de stat în Mexic. Și, pornind de la această realitate, sunt rare. Unul din sfaturile tuturor ghidurilor de călătorie este să-ți faci plinul ori de câte ori vezi o benzinărie. Odată, prin mijlocul Yucatanului, am stat liniștiți la coadă vreo oră și ceva la singura pompă de pe o rază de o sută de kilometri. La ieșirea din Villahermosa ne-am întâlnit cu altă poveste. Benzinăria avea benzină, multe pompe și mulți băieți la bustul gol care teoretic se ocupau cu furtunul. Am tras mașina, am scos capacul de la rezervor, a venit junele, a pus țuțuroiul unde trebuia, dar nu a dat drumul la benzină. A stat preț de două minute simulând introdusul de benzină și după aia a venit să-mi ceară banii pentru plin. I-am arătat pe aparat că nu băgase niciun litru și a început să se certe cu mine și să ceară bani. Era în plină zi, la marginea unui oraș măricel și benzinăria era plină de lume, dar băiatul în cauză juca din plin cartea intimidării. El țipa, eu țipam, fiecare pe limba lui și

deodată, ca prin farmec, s-a întors cu spatele și a plecat. De tot... A ieșit din benzinărie. În locul lui a apărut un domn în vârstă, în uniformă și cu șepcuță cu însemnele companiei PEMEX, care mi-a făcut plinul liniștit și fără nicio apăsare. Ulterior am aflat că există un soi de acord între diverse bande de puști și lucrătorii de la benzinării, pentru fraierirea turiștilor străini. Dacă te prinzi e în regulă, dacă nu, ghinionul tău.

Plecăm și de acolo pe o autostradă încărcată de camioane și de cisterne, dar după numai vreo 30 de kilometri ieșim înspre Palenque. Atmosfera se liniștește și navigăm printr-un peisaj vălurit, cu nori așezați foarte jos, acoperind vârfurile dealurilor și pâlcuri de vegetație luxuriantă ca niște insule în mijlocul unor porțiuni de pajiște. De partea cealaltă a drumului, dealurile dispar și câmpia se prelungește până la limita vizibilului, întreruptă numai de arbori cu pălăriile de frunze aflate foarte sus, de palmieri și de tufe masive de arbuști.

Cu ochii la spectacolul de afară, am depășit un camion, în timp ce din fața mea, de pe sensul celălalt, venea o mașină de poliție care a întors în scurt și s-a luat după mine cu sirenele pornite. Am tras pe dreapta cu gândul la toate istoriile despre polițiștii mexicani care sunt prezentați ca un soi de al doilea nume pentru corupție. Deschid geamul, omul îmi vorbește în spaniolă, eu răspund în engleză, mă întreabă dacă sunt american, răspund că sunt român și începe poezia. Întâi se minunează cât de departe e România. Eu îi confirm că am zburat 17 ore să ajung la ei în țară. Se minunează apoi cât de multe sunt 17 ore... După aceea îmi sugerează că în România e foarte frig. Mă rog... Poate comparativ cu Mexicul. Și apoi îmi zice de Dracula și îmi arată ce face Dracula cu oamenii. Îi mușcă de gât... Nu! Să nu credeți că mi-a arătat direct asta. Doar a interpretat un rol. Întreabă apoi în spaniolă dacă românii sunt atât de răi după cum rezultă din legenda cu Dracula. Ce să-i spun? De Vlad Țepeș? Nu, e doar o legendă. Omul insistă... Legendele au partea lor de adevăr. N-am văzut pe nimeni mușcat de gât în România, dar când mă întorc o să verific. Omul nu se lasă și îmi spune, tot în spaniolă amestecată cu trei cuvinte englezești, că, deși sunt dintr-un popor dur, poporul lui Dracula, trebuie să conduc prudent fiindcă risc să

ciocnesc mașina. Și pocnindu-și palmele una de alta, îmi arată cum s-ar putea întâmpla asta. Îi spun că voi fi atent. Mă bate pe umăr prin geamul deschis și pleacă. Plecăm și noi, și numai după un minut de bucurie că n-a fost vorba decât de un raport intercultural, mă trezesc din nou cu girofarul în spate. Trag pe dreapta, vine iar la geam și zice. Dar Nadia Comăneci nu-i din România? Ba da... Și ea și Hagi, zic eu ca să epuizez toate posibilele subiecte de apropiere. Da, recunoaște el. Zece... Nu știu dacă se referea la nota Nadiei sau la numărul lui Hagi, dar n-am detaliat. Iar m-a bătut pe umăr, iar și-a pocnit palmele sugerând impactul a două mașini scăpate de sub control și iar a plecat. De data asta, de tot.

Palenque este un oraș urât, așezat lângă un monument uluitor. Întâi vezi orașul în care te pierzi. Case mici, maximum două niveluri, o mulțime de hoteluri de o stea — nu cred că vreți să vă imaginați ce e înăuntru —, zeci de dughene care vând mâncare și alte sute de dughene care vând orice. Praf, camioane, steguleț colorate prin piețe fiindcă se apropia Crăciunul și o mulțime de ciudați la vedere. Nu sunt foarte priceput în acest domeniu, dar am înțeles că Palenque este considerat un punct energetic important pentru căutătorii de mistere paranormale. Ceva de tipul insulei din *Lost*, dar din păcate fără Juliet și fără Kate. (Dacă v-a plăcut altcineva din serial vă rog să considerați că am trecut și acel nume.) Grupuri de băieți și fete cu rucsacuri enorme în spate, rastafari după alură, nemâncați după coastele aflate la vedere, sigur nespălați după orice canon, levitau discret prin colțuri ale orașului, scoțând un fum albăstrui, aromat, din niște cioturi de țigări rulate într-un anume mod. Unii dintre ei aveau plasturi la încheietura brațului. Alții nu... A doua zi, i-am văzut stând în poziții de meditație în interiorul complexului arheologic sau pierzându-se prin jungla din spatele piramidelor.

Palenque a fost construit în secolul al VII-lea, în pădurile tropicale din jurul râului Usumacinta, pe cursul căruia se află mai multe orașe mayașe, culminând cu metropola de la Tikal, acum în Guatemala. Din punct de vedere istoric, importanța acestui centru pornește de la descoperirea în interiorul *Templului Inscripțiilor* a mormântului impecabil conservat al

regelui Pakal cel Mare. Plasat în interiorul unei piramide, calea de acces fiind o scară care coboară din templul din vârful construcției, prin interiorul acesteia, mormântul amintește de piramidele faraonilor egipteni. În interiorul său s-au descoperit bijuterii, arme și lucrări de artă din jad, pirită sau sidef, precum și o mască mortuară realizată dintr-un mozaic de jad verde, plasată chiar pe fața defunctului suveran. Capacul sarcofagului este sculptat integral cu ceea ce se consideră a fi imaginea regelui în drumul său către lumea cealaltă. Detaliile complexe ale sculpturii, ornamentele ciudate, ușor tehniciste, formele alambicate ale tronului pe care stă Pakal, au condus la ideea, susținută de adepții paleoastronauticii, că liderul mayaș este înfățișat într-o navă cosmică, pregătindu-se să-și ia zborul către sistemul solar din care proveneau extratereștrii dominanți, pe vremea aceea asimilați cu zeii. Probabil că și căutătorii de energii tot din aceste ipoteze se alimentează... Atmosfera din întregul complex este mistică, exotică și incitantă. Piramidele sunt plasate într-un perimetru înconjurat complet de o junglă profundă și întunecată, între ele fiind plantat un gazon impecabil de un verde scânteietor, care dimineața păstrează ore bune stropii de apă produși de umezeala nopții. În centrul ansamblului se află Palatul Regal, dominat și el de un foișor de patru niveluri, folosit ca post de observație. În labirintul de camere, coridoare (sunt spectaculoase arcadele mayașe în formă de v întors, cu vârful turtit care configurează majoritatea căilor de trecere între corpurile de clădire), scări și coloane ale Palatului, pe mai mulți pereți se văd încă, bine întreținute, basoreliefuri care surprind chipuri de conducători: profiluri acviline, nasuri mari, curbate, buze groase, coafuri și ornamente capilare foarte elaborate, podoabe la gât și în urechi, apărători probabil metalice la încheietura mâinilor și la glezne și, uneori, arme la șold. Palatul fiind în multe locuri decopertat, în permanență ai ocazia să vezi din unghiuri diferite restul obiectivelor și, de asemenea, să vezi mereu pădurea. În spatele *Templului Inscripțiilor* este un deal de care s-a sprijinit piramida. Fiind acoperit complet de copaci, dealul nu-și mai dezvăluie forma. Tot ce rămâne este un zid vertical de vegetație care se termină mult peste oricare dintre construcții, astfel încât

clădirea zveltă, cu cinci coloane pătrate care în vremurile de demult erau pictate și cu un acoperiș ornamental și el la origine sculptat și apoi pictat, denumită *Templul Inscripțiilor* și aflată în vârful piramidei în corpul căreia a fost pus sarcofagul lui Pakal este în permanență vizibilă înconjurată de copaci, deși se află la mai bine de 25 de metri înălțime față de sol.

În zona de nord sunt alte trei piramide, construite ulterior, printre care trece un canal amenajat din acele timpuri pentru aducțiunea apei spre Palat și pe care, dacă le urci — cea mai bine plasată este *Piramida Crucii* — îți oferi o priveliște de neegalat asupra tuturor monumentelor pe care le-ai vizitat până atunci. Fiecare dintre ele sunt uimitoare, ansamblul însă este năucitor. Ne-am așezat pe un colț al platformei templului, cu picioarele bălăngănind în gol, am mâncat câte o portocală din aceea cu coajă subțire, galben-verzuie, foarte dulce deși în primă fază o bănui necoaptă, și am așteptat să apună soarele. Alături de noi, având același obiectiv, erau călători din toate zonele imaginabile ale lumii: Noua Zeelandă, Taiwan, Spania, Letonia, Statele Unite, Franța...

În turism, ca și în viață, nu primești niciodată totul. Așa încât în loc de apus de soare a pus de o ploaie tropicală. Care ne-a dus așa până la hotel. Seara am mâncat la unul dintre restaurantele curate din oraș o supă de ardei iute (nu vă panicați, este de fapt de pui și iuțeala este dată de timpul în care se ține ardeiul iute în fiertură, dacă stă puțin gustul e chiar special) și o porție de pui cu fructe, am băut bere *Noche buena*, o specialitate mexicană dedicată exclusiv perioadei Crăciunului, am citit mailurile la un internet café care funcționa și ca sală de jocuri mecanice, am mers la culcare și a doua zi dimineață la ora nouă, după micul dejun cu *huevo rancheros* (ouă ochiuri în suc proaspăt de roșii, picant, așezat pe o tortila, cu piure de avogado, pastă de fasole și brânză Manchego rasă deasupra), am mers din nou să vedem Palenque.

42/24

Plaja

Rio de Janeiro, Brazilia

Copacabana este și ea un produs comercial. Care are propria sa imagine de consum. Un soi de paradis al dezgolirii, plin de doamne ardente și unduitoare, mulatre, negrese sau albe intense, care cu un peticuț de slip peste cele lumești și cu două timbre peste celelalte lumești, te așteaptă pe nisipul încins ca și ele. Probabil că mitologia este relativ similară și din partea cealaltă a barierei sexului, dar fără cele două timbre superioare, fiindcă nu este cazul. Apoi samba peste poate și o veselie exuberantă și neîntreruptă care se scurge pe străzile metropolei. Este inutil să vă spun că nu este așa... Pe plajă — minunată, largă, exotică, acoperită de nisip fin — nu vezi foarte des domnițe în costum de baie provocator și, dacă le vezi, nu sunt neapărat brazilience. E drept că *Avenida Atlantica*, șoseaua ce mărginește Copacabana, are localuri de profil, cu draperii roșii și cu bodyguarzi zdraveni la intrare și că, mai pe înserat, pe străduțele perpendiculare pe ea patrulează tinere profesioniste supravegheate de tineri profesioniști, dar nici densitatea acestora nu este mult superioară altor mari orașe ale lumii.

Cu toate acestea, exotismul orașului brazilian și al plajei cu nume istoric este autentic. Nu sunt fete ca în calendare, cu picături de sudoare scurgându-se precis între cupe, dar cu un pic de noroc poți sta sub o umbrelă și admira cu o bere în mână un meci de fotbal pe nisip între echipele de tineret ale marilor cluburi din Rio. Jucătorii care aleargă sub ochii tăi sunt cei care vor fi vânduți după numai câțiva ani pe milioane bune de euro marilor cluburi europene. Am văzut meciul dintre *Botafogo*, în tricourile lor dungate alb cu negru și *America*, în tricouri roșu cu alb ca ale lui Dinamo care, spre bucuria mea, a și mâncat bătaie. Apoi am făcut baie în Atlantic... Mult mai sărat ca Marea Neagră și mult mai curat, aproape albastru — transparent, Atlanticul de Sud este foarte agitat, curenții de

lângă plajă puternici și înșelători fac probleme chiar și înotătorilor experimentați. În larg viețuiesc și exemplare mari de pești, unele chiar foarte mari, dar Copacabana este protejată de plase antirechin și nu prea sunt consemnate incidente sau întâlniri neplăcute.

Deși, fiind vorba de o plajă, primul gând ar fi legat de înot, soare, rogojini întinse pe nisip, umbrelușe și creme de protecție, Copacabana înseamnă — într-o măsură la fel de mare — și preumblarea maselor de oameni ai muncii în susul și în josul celor aproape 5 kilometri ai ei de dimineața foarte devreme până seara foarte târziu. Se face jogging, se merge cu bicicleta, se mărșăluiește în ritm susținut, se plimbă cățelul, copilul, prietena și prietenul, soțul și soția, bunica paralitică înfășurată în cărucior, se admiră marea, se privesc hotelurile, se focalizează statuia lui *Cristo Redentor* de pe *Corcovado* (una din cele șapte minuni ale lumii moderne), se caută prin tarabele înșirate pe drum de unde uneori pot ieși la iveală minunate chilipiruri, se mănâncă înghețată, porumb copt, banane prăjite, acadele, fructe proaspete și se bea *coco gelato*...

Una din marile descoperiri pe care le-am făcut în timpul plimbării matinale pe Avenida Atlantica a fost *coco gelato*. Nucă de cocos verde, nu maronie și fibroasă așa cum ajunge în mallurile noastre, verde și lucioasă, adică proaspătă, ținută la rece, în ladă frigorifică sau între bucăți mari de gheață și contra sumei de mai puțin de un dolar, tăiată cu două lovituri dibace de macetă în partea superioară și apoi oferită cu paiele aferente setei noastre de după efort. Se bea sucul rece, aromat și nu atât de dens ca în cazul nucii coapte și după aceea, cu încă o lovitură de macetă se despică nuca în două și se trece la consumarea miezului încă moale.

Duminica, Avenida se închide accesului mașinilor și devine un spațiu pietonal pe care înfloresc instantaneu târguri cu produse artizanale, pielărie, pantofi, mâncare, țesături, instrumente muzicale, bijuterii și chiar pietre semiprețioase în stare brută sau parțial prelucrate. Acolo unde exponatele se termină începe muzica fie la casetofoane prăpădite amplificate de boxe care uruie, fie live, cântată cu pasiune mai multă decât talent, voce sau abilități instrumentale de persoane aflate în toate

categoriile de vârstă. Sărăcia braziliană nu are dimensiunea tragică, monumentală a celei indiene... Străzile sunt curate, clădirile sunt înalte, mașinile sunt bune, trecătorii sunt în marea lor majoritate bine îmbrăcați. (Mă refer la Rio de Janeiro, pe Avenida Atlantica, nu la marile favele din oraș, cartierele fără curent, fără apă potabilă, pline de *case* lipsite de acoperișuri și de utilități de orice fel.)

Săracii Indiei sunt de cele mai multe ori imobili, stau ciuciți pe marginea drumului și privesc în gol. Unii dintre ei încearcă să cerșească sau să vândă produse de nevândut. Dar, în principiu, nu vor nimic de la nimeni. Privirile săracilor brazilieni te urmăresc. Sunt vii și prezente. Uneori îți zâmbesc, dar în general nu sunt neapărat amabile. De aceea în toate ghidurile ți se atrage atenția să nu ai asupra ta, atunci când te plimbi pe bulevarde, lucruri de valoare. Casele de vis-à-vis de ocean, probabil foarte scumpe, au garduri înalte de peste patru metri, au porți care se deschid cu telecomandă și în spatele acestora au gărzi înarmate. Balcoanele de la etajele inferioare au gratii și camerele de luat vederi te monitorizează zumzăitoare din spatele diverșilor palmieri așezați estetic în grădinile din fața blocurilor. Nu ni s-a întâmplat nimic în cele opt zile state acolo și nici nu am fost martorii vreunui incident, dar în fiecare zi când coboram la plimbarea de dimineață și de seară, la mai puțin de 50 de metri de hotel, la intrarea pe o plajă privată, era un tânăr negru care noaptea păzea șezlongurile pe care se întindeau turiștii la soare, iar ziua le căra dintr-o parte în alta. În toate cele opt zile l-am văzut de zeci de ori la cele mai diverse ore. Avea pe el o pereche de chiloți maro, o pereche de șosete maro și niște papuci de plastic maro. Și atât... Noaptea dormea cu papucii sub cap, întins pe un șezlong și având petrecute peste mână lanțurile cu care erau asigurate celelalte șezlonguri. Și, după cum spunea unul dintre brazilienii cu care am stat de vorbă, personajul se putea considera fericit, fiindcă avea de lucru. Turistul, prin însuși statutul său, nu vrea să vadă rănile niciunui oraș. Nu de asta călătorești mii de kilometri, ești zgâlțâit prin avioane, stai cu orele în aeroporturi în așteptarea legăturii, schimbi fusele orare și îți modifici ritmul tău cotidian. Turistul caută frumosul,

spectaculosul, ineditul civilizației spre care se îndreaptă. Iar țările turistice, cum e Brazilia, exact asta încearcă să ofere. Coborând în stradă însă, cu ochii după exotisme, inevitabil vezi și restul. Care este acolo... Nu vezi tot, nu înțelegi mare lucru, dar descoperi și mizeria. Există, de exemplu în Rio, oferte turistice pentru vizitarea organizată a favelelor. Sărăcia vândută ca exotism... N-am mers în așa ceva. Am văzut marginile a două favele din mașină, fiindcă pe jos, de unul singur, este extrem de contraindicat să te apropii și gata.

În același timp însă, într-o după-amiază de duminică am intrat pe străduțele din spatele Avenida Atlantica în căutarea unui restaurant popular. Ne-am luat după o bunică cu doi nepoți agățați de ea și am dat de o locandă curată, cu mese din plastic și cu fețe de mese în carouri. Cred că toți cei dinăuntru erau brazilieni și sigur nu bogați. Mâncarea se servea la kil, iar prețurile erau mai mici bine decât la restaurantele de pe Copacabana. În spatele bufetului, exista un grătar înalt pe care stăteau aninate vreo zece frigărui uriașe care sfârâiau promițător. Pe fiecare dintre cercevelele cu pricina erau înfipte bucăți de carne, sigur de proveniență diferită. Dacă aripile de pasăre au fost ușor recognoscibile, la restul mi-a fost mai greu. Dialogul, așa cum anticipasem, era imposibil. La orice întrebare, pusă în orice limbă, răspunsul venea în portugheza cu accent brazilian. După două–trei tentative comunicaționale ratate, grataragiul mi-a făcut o ofertă pe care nu am avut cum să o refuz. A trecut la onomatopee. A făcut ca porcul și apoi și-a arătat coastele, a făcut ca oaia și negăsind anantomia aflată pe foc și-a dus degetele împreunate spre buze sugerând deliciozitatea produsului, a făcut ca vaca și a arătat cocoașa pe care n-o avea, dar imaginând cu mâna un soi de gâlmă inexistentă de pe spate (*cupim* este delicatesa numărul zero în topul cărnurilor de vită), a făcut ca găina și și-a arătat inima. Într-adevăr era o frigăruie cu inimi de pasăre înșirate pe ea... Ne-am umplut farfuriile cu salate, tocane de legume, orez, ouă, pui cu șofran și pește în sos de nucă de cocos, am luat câte o porție mică de *picanha* și de inimi de pui, niște bere și niște fructe proaspete la desert și totul ne-a costat echivalentul a vreo 15 dolari în doi. Între timp, la televizorul atârnat deasupra

meselor a început un meci de fotbal, bărbații și-au aprins țigările și au trecut la consumul industrial de bere, femeile s-au strâns la vreo două mese și au comandat cafele, copiii au ieșit pe trotuar să se joace. Noi am plecat la pauză fiindcă înainte casierului i-a fost imposibil să-mi facă nota din cauza tensiunii emanate de ecranul televizorului.

Rio de Janeiro înseamnă mult mai mult decât Copacabana: sunt muzee, catedrale, lucrări ale lui Oskar Niemayer — arhitectul național al Braziliei , acum în vârstă de 100 de ani împliniți pe 15 decembrie 2007 —, grădini botanice cu o secțiune dedicată plantelor carnivore, grădini zoologice, palate imperiale, mall-uri ultramoderne, restaurante de lux sau populare, teatre și baruri cu show-uri de foarte bună calitate, *Pao de Asucar* cu vederea panoramică asupra coastei, *Corcovado* cu cealaltă vedere panoramică (una dintre dezbaterile favorite ale agențiilor de turism, dar și ale localnicilor este legată tocmai de aceste panorame, care dintre ele este mai spectaculoasă), Maracana, plajele Ipanema, Leblon, Barra da Tijuca. Deci, Rio de Janeiro înseamnă mult mai mult decât Copacabana, dar Copacabana înseamnă atât de mult încât o vacanță făcută doar în arcada celor 5 kilometri de plajă ar fi perfect justificată.

43/24

Poștașul Ferdinand Cheval

Hauterives, Franța

În 1879, atunci când Albert Einstein și Iosif Visarionovici Stalin se năsteau la diferență de nouă luni unul de altul, când englezii erau masacrați și de zuluși la Isandhlwana și de afghani la Kabul, aceste detalii neîmpiedicându-i să câștige până la urmă ambele războaie, când în Rusia lua ființă societatea anarhistă *Voința Poporului*, care doi ani mai târziu îl va asasina pe țarul Alexandru al II-lea, când în Norvegia, Henrik Ibsen scria *Nora* sau *O casă de păpuși*, când în recent independenta România se înființează Academia și se joacă în premieră *O noapte furtunoasă*, iar în Ardeal, prin Legea Trefort începe programul de maghiarizare impus de guvernul de la Budapesta, deci în 1879, în Franța, în apropiere de Lyon, în localitatea Hauterives, un bărbat de 43 de ani se împiedica de o piatră. Se împiedica atât de rău încât cădea grămadă câțiva metri mai încolo. Curios să vadă ce anume i-a provocat neprevăzutul incident, omul nostru — poștașul Ferdinand Cheval — dezgroapă piatra aflată pe jumătate în pământ și este uimit de forma ei neobișnuită, de-a dreptul interesantă. Înfășoară piatra într-o batistă și-și vede de drum. A doua zi se întoarce și caută alte pietre cu forme ciudate acolo și în satele din împrejurimi. Le duce acasă, le curățâ și, în foarte scurt timp, se decide să dea o utilizare superioară acestei colecții de pietre cu forme speciale. Timp de 10 000 de zile, între 1879 și 1912, lucrează 93000 de ore pentru construirea cu propriile mâini și fără niciun ajutor a *Palatului ideal.*

Este foarte greu de descris ce anume este acest *Palat ideal.* În ghiduri și în dicționare se vorbește de o capodoperă a artei naive în domeniul arhitecturii. În realitate este o fantezie care amestecă o multitudine de stiluri arhitectonice cunoscute (roman, siamez, egiptean, aztec, chinezesc, hindus, gotic) într-o

construcție pe două niveluri, cu niște treceri interioare, dar fără camere propriu-zise, fără nicio utilitate — nimeni nu și-a propus să locuiască în ea sau să-i găsească vreun sens administrativ — care te uluiește prin bogăția extremă a ornamentelor și a decorațiunilor.

Este important de spus că pietrele culese de pe lungile sale drumuri prin regiune făcute în exercițiul funcțiunii au devenit principalul material de construcție. Prinse în mortar sau în ciment, ele dau formele halucinante cu care te întâmpină Palatul. În același timp, poștașul a turnat tot de unul singur în ciment, coloane, capiteluri, sau chiar forme de animale, plante sau oameni pe care le-a plasat în viziunea sa artistică. Nu a fost preocupat de elemente de simetrie, fiecare bucățică de construcție arată altfel și te trimite cu gândul la arhitectura din altă zonă a lumii.

Nu mi-e clar și nu mi-a fost nici acolo, dacă poștașul a avut vreun plan clar sau dacă formele pietrelor și inspirația de moment au fost singurele sale călăuze. Pe latura vestică, deasupra uneia dintre intrările de la nivelul solului (există și intrări prin terasa de la nivelul superior), sunt înălțate trei siluete masculine, de vreo șase metri, care țin pe umeri unul dintre turnulețele care împodobesc etajul. Între acestea sunt două siluete feminine, mult mai mici, prinse în firide, care de asemenea susțin un minibalconaș în care se văd niște sculpturi înfățișând animale. În dreapta acestei compoziții sunt două turnuri înalte a căror imagine amintește de stalagtitele și stalagmitele din peșteri. Deși făcute din piatră și întărite cu mortar, ai sentimentul că de pe ele curge apă și că în fiecare zi se mai depune un strat subțire de aluviuni care modifică în timp forma inițială. În altă parte, pe frontonul sudic, treci pe sub o poartă gotică, împodobită în partea ei superioară cu niște roci în formă de garguie și pe una dintre laterale cu o iluzie de copaci pietrificați pe care sunt înțepenite și lianele, figurate cu ciment de culoare mai deschisă. Uneori, segmente din construcție amintesc de castelele de nisip pe care le făceam în copilărie, mai ales datorită formelor neregulate ale pietrelor aduse la un numitor comun de liantul folosit. Alteori trimiterile sunt foarte clare și foarte exacte. Turnul principal al *Palatului*

ideal, aflat oarecum în mijlocul monumentului, este medieval de-a dreptul, cu creneluri, ambrazuri și toate cele, iar scara exterioară de acces la etaj trece printr-o poartă de certă inspirație hindusă.

Ai momente când te învârți pe poteca de nisip din jurul obiectivului, în care îți revin în memorie monumente văzute pe viu sau în filme. Sunt acolo și Borobudurul și Anghor-Wat-ul și Sagrada Familia și Stupa din Sanci și Moscheile de lut din Djenne și basoreliefurile aztece din Muzeul de Arheologie din Ciudad de Mexico și, dacă îmi este permis, tot acolo în coridoarele de interior este și decorul imaginat de Ridley Scott și apoi de James Cameron pentru colonia de extratereștri care ieșeau nervosi din burțile oamenilor în *Alien* și *Aliens*.

Poștașul Ferdinand Cheval a lucrat 33 de ani la acest proiect pe care l-a definit ca fiind visul vieții sale. A fost ironizat de consăteni și considerat în repetate rânduri complet dus cu pluta. După terminarea construcției, Picasso, André Breton și alte personalități ale culturii franceze au vizitat locul și au apreciat rezultatul. La 30 de ani de la moartea poștașului, André Marlaux, pe atunci ministru al Culturii, a inclus *Palatul Ideal* în rândul monumentelor istorice din Franța. Acum, localitatea Hauterives contează pe harta turistică a lumii datorită visului unui om ciudat, talentat și tenace care a reușit să construiască din pietre culese de pe drum un palat. Peste un milion de turiști vin anual acolo, plătesc biletul de intrare, își cumpără pliante, fotografii, casete video, tricouri și șepci, mănâncă excelente galete cu patru feluri de brânză, cu pește, cu cârnați sau cu banane și rom, beau câte un cidru, o bere sau un vin roșu și sporesc nivelul de trai al urmașilor consătenilor poștașului. Nu știu dacă și acest detaliu a făcut parte din visul lui Ferdinand Cheval și probabil că nu voi afla niciodată.

44/24

Rădăcini

Juffureh, Gambia

Cine nu este cuminte
Pățește ca Kunta Kinte

(din folclorul bucureștean antedecembrist)

Care a pățit-o rău de tot... Războinicul mandinka, răpit de portughezi din Africa de Vest și trimis peste ocean ca sclav în America de dinainte de Lincoln și de războiul civil, încasa în fiecare episod de sâmbătă seara niște bătăi crunte de la stăpânii albi. Acestea au inspirat mottoul și un întreg folclor adiacent. Țin minte că și o anumită echipă de fotbal era poreclită Kunta Kinte din cauza scorurilor pe care le făcea în Divizia A. În anii respectivi, numele nefericitului sclav devenise un sinonim al celui care o încasează. Cetele de urători din timpul sărbătorilor de iarnă își adaptaseră pseudo-colindele, incluzându-l și pe negru în rimele festive. Până și pudibonda televiziune națională a difuzat un scheci umoristic în noaptea de revelion (atunci când se spuneau cele mai curajoase bancuri pe micul ecran) pe marginea acestui subiect. Kunta Kinte a făcut parte din copilăria mea alături de Elliot Ness, invadatorii, Kojak, Columbo și Mannix, de familia Jordache și de familia Ewing, Flipper și toți cei pierduți în spațiu sau pe planeta giganților. De aceea, atunci când am avut ocazia, m-am dus să văd chiar locul de unde a pornit totul, satul Juffureh în Gambia.

Accesul acolo se face pe apă, o croazieră lentă, de vreo două ore, în susul fluviului Gambia. Estuarul în care am intrat în zori, lat de vreo 10 kilometri, era scufundat în ceața *harmathanului* — vântul încărcat cu nisip roșiatic din Sahara, care ajunge pe malurile Atlanticului în luna martie și care provoacă nebulozități extreme. Mi s-a povestit că feribotul gambian care

transportă oameni și mașini din interiorul țării spre capitala Banjul s-a rătăcit de numeroase ori în ceață, iar odată a venit cu trei zile mai târziu fiindcă nu putea vedea nimic în jur și fiindcă orientarea pe hartă sau cu ajutorul instrumentelor de navigație este aproape ocultă în partea aceea de lume. După mai bine de o oră de mers, am început să zărim foarte vag unul dintre malurile fluviului. Am plutit încă pe atât timp în pâcla roșiatică, apoi a apărut un ponton și pe el s-au ițit câțiva băieți desculți, cu tricouri ale diverselor echipe de fotbal la modă atârnând pe ei.

Am acostat în Albreda, o localitate importantă pentru gambieni, fiindcă de acolo englezii au bombardat în premieră un vas al negustătorilor de sclavi, ca urmare a deciziei guvernului Majestății Sale de a nu mai tolera această formă de exploatare. În mijlocul fluviului, la o milă mai sus de sat, pe o insulă minusculă, portughezii și apoi englezii construiseră și consolidaseră Fortul St. James, în care erau aduși cei ce urmau să fie transportați ca sclavi în Americi și erau închiși în subsoluri până când soseau caravelele să-i ridice. Primul avanpost al europenilor acolo a fost San Domingo (din care în prezent nu a rămas nimic), unde portughezii primeau sclavi de la etnicii Luso care-i capturau din alte triburi și care îi schimbau apoi cu albii pentru varii avantaje. Satul Albreda — fost antrepozit de sclavi al Franței — începe cu pontonul și cu plaja lată, plină de bărci de pescuit pictate în culori stridente, pe care aleargă frenetic niște carcalaci de jumate de palmă, un soi de mamuți ai gândacilor de bucătărie, la fel de maronii și de plăcuți privirii. După aceea, continuă cu o mare de nisip roșu, pe care răsar copaci, unii verzi, alții uscați, și cocioabe. Un arc din beton marchează locul de unde a tras tunul, e și un tun acolo, destul de ruginit să bănui că e chiar obiectul din secolul al XIX-lea, un panou scorojit pe care sunt indicate centrele comerțului cu sclavi de pe fluviul Gambia, un catarg pentru steag, dar fără steag, și o fântână cu apă fără apă. Ghidul ne explică importanța locului și apoi plecăm mai departe să vedem muzeul local, dedicat tot fenomenului traficului de persoane dinspre Africa spre Lumea Nouă.

O puzderie de copii cuprinși într-o largă marjă de vârste se aliniau pe marginea potecii prăfoase pe care înaintam și băteau în niște tobe foarte artizanale scandând ceva. Într-un târziu, m-am prins că era *welcome*. Ghidul ne spusese foarte clar să nu dăm nimic nimănui fiindcă după aceea nu mai scăpai de restul care nu primiseră. Dacă doream să facem donații trebuia să fie la șeful satului care după aceea ar fi distribuit echitabil tuturor. O să ajungem și acolo... Unii dintre copii se înfășuraseră în niște crengi pline de frunze și dansau frenetic, alții izbeau unele de altele capace de metal sau bețe. Toți țineau câte un ritm, toți țipau și toți se agitau pentru un bănuț. După ce îi depășeam, o luau la fugă printr-o uliță laterală și apăreau din nou în fața noastră și iar ne urau *welcome*. Uneori strigau și *toubab*, care înseamnă om alb. În spatele lor, la ceva distanță, erau mamele și apoi și mai departe erau bărbații satului. Pe tot traseul am fost însoțiți de trei militari veniți cu noi de la Banjul și de doi polițiști locali, care practic limitau interacțiunea între săteni și noi. Printre ei se strecurau copiii. Polițiștii locali nu se opuneau. Pur și simplu, se făceau că nu-i văd. De asemenea, nu-i blocau nici pe cei care încercau să ne vândă câte ceva. Ce era de vânzare? Mărgele din lemn, din os, din ață, din metal, din pietre lucioase, din scoici, cămăși colorate, rochii la fel de colorate, baticuri și eșarfe, statuete de lemn mici, mijlocii și mari, multe dintre ele reprezentând stilizări de elefanți, crocodili și hipopotami, busturi de negrese cu tot cu bustul la ele, cupluri estetic încolăcite, păsările și figurine din os, desene pe hârtie, pe pânză sau pe lemn, brățări din același materiale ca și mărgelele, dar și ochelari de soare de firmă, ceasuri Rolex de 20 de dolari, șepci care glorificau diverse țări africane sau Africa în ansamblul ei și parfumuri europene în cutii decolorate, dar trase în țiplă. În toată Africa ți se spune să negociezi. Aici, negocierea era doar simpla tăcere. Un vânzător care se posta în fața ta cu o statuetă pe care cerea 50 de dolari, după cinci minute de tăcere din partea ta, ajungea la 10 și dacă plecai de lângă el, cobora la 5. Orice, numai să vândă.

Muzeul local este găzduit într-o clădire din piatră care încape toată sub un arbore uriaș, înalt de vreo 20 de metri și cu o

coroană monumentală, nu-i știu denumirea românească, dacă are vreuna. Localnicii, a căror limbă oficială este engleza, îi ziceau *silk-cotton tree*, arborele de mătase și bumbac. Puful maroniu produs de el, nu mi-e clar în ce circumstanțe, este folosit pentru umplerea pernelor. Muzeul are trei camere pline de poze, din care majoritatea sunt ale unor negri americani care au reușit în viață. Nu am aflat dacă au vreo legătură cu Gambia sau nu, dar i-am recunoscut pe Oprah, Condolezza Rice, Jesse Jackson, Stevie Wonder, una dintre surorile Williams și, bine-înțeles, pe Alex. Haley.

De fapt, acest loc îi datorează lui Alex. Haley afluxul turistic și eventualii bani pe care comunitatea îi încasează de pe urma vizitelor, am înțeles, destul de dese, ale grupurilor occidentale. Există și un festival, prin septembrie în care se adună mai ales afro-americani și stau pe acolo o zi întreagă. Apoi pleacă înapoi pe râu, fiindcă în Juffureh nu au unde să doarmă.

Povestea este următoarea. În urmă cu aproape 40 de ani, un important activist de culoare și apropiat al lui Malcolm X, Alex. Haley începe să cerceteze arborele genealogic al familiei sale. Pornind de la poveștile pe care i le spusese bunica sa, identifică un strămoș negru, adus de vasele de sclavi în America în jurul anului 1760, Kunta Kinte. Îi reconstruiește traseul american, lui și urmașilor săi și apoi pleacă în Africa în căutarea celeilalte părți a istoriei. Aici, se întâlnește cu Kebba Kanji Fofana, un *griot* (povestitor și muzician) local care îi relatează că între numeroasele legende și pilde pe care le știe, există și una legată de un tânăr mandinka, foarte curajos și agresiv, care la un moment dat a fost capturat de vânătorii de sclavi, tânăr cu numele Kunta Kinte. Fratele acestuia a rămas însă în Gambia și a perpetuat familia. Astfel încât Alex. Haley s-a putut întâlni cu Binta Kinte, a șaptea generație de după fratele lui Kunta (numele acestuia îmi scapă), așa cum scriitorul american era a șaptea generație după Kunta Kinte. Tot acest capitol biobibliografic l-am audiat într-un șopron de beton aparținând familiei Kinte, în care trona un scaun de plastic pe care ședea cea mai bătrână reprezentantă a familiei, fiica Bintei Kinte și pe pereții căruia erau poze decolorate din timpul întâlnirii lui Haley cu rudele africane. Contra unor sume

de bani ce variau între 5 și 20 de dolari puteai obține permisiunea să te fotografiezi cu distinsa, să primești o diplomă că ai fost acolo sau chiar o broșură trasă la copiator și prinsă în clame în care exista o prezentare extinsă a subiectului. Poporul asista de dincolo de șopron la întâlnire, dar imediat ce am părăsit spațiul de protocol, asediul, tobele, țipetele și negocierile au reînceput.

Strada lată, denivelată și roșie dintre satele Albreda și Juffureh se pierdea în savană, printre baobabi, smochini și alți pomi neidentificați de mine, unii cu crengile aflate foarte sus, la capătul unor tulpini lungi și ramificate. Casele, ascunse după garduri găurite din beton, lut sau tablă striată, aveau în față o grădină umbrită de un copac mare sub care erau plasate, în general, o masă de lemn sau plastic și niște scaune. Prin porțile de obicei deschise intrau și ieșeau găini urmate de pui și copii urmați de părinți. Erau pe puțin 30 de grade și umiditatea depășea 80%, soarele bătea perpendicular pe pământul roșu, ars și uscat, iar fluturarea neîntreruptă a oamenilor în jurul nostru ridica praful. Ghirlande naturale de flori violete, albe sau portocalii atârnau printre copaci sau se ridicau pe gardurile prăpădite. Pe un petic verde stătea un măgar priponit și în fața lui, păscând democratic, o capră și o oaie. Oile la ei nu au blană, drept care au o aparență longilin-atletică pusă în continuarea aceleiași mutre blegi și a acelorași ochi goi ca suratele lor mioritice. În jurul celor trei animale, mai mulți copii. La un semn anume, unul dintre ei împunge măgarul cu un băț. Măgarul se sperie și face un pas în față, spre celelate două animale, care sar violent de la locul lor, spre satisfacția cetei de minori. Revin însă și își continuă păscutul. Un alt semn, un alt copil și este împunsă capra care face la fel ca măgarul și care le sperie pe celelalte două și tot așa. Distracția a durat minute bune și nimeni nu părea că se plictisește.

Noi am fost duși să o vedem pe *akalo*. Șefa de trib... În principiu, triburile au regi sau șefi. Dacă regele moare, urmașul lui cel mai în vârstă devine rege. Indiferent dacă e femeie sau bărbat. Dacă e femeie însă, urmașii ei nu devin nimic, fiindcă funcția se conservă pe linie paternă. Așa încât în cazul nostru, după ce lidera urma să se petreacă din viață, pe tron avea să

urce cel mai în vârstă din copiii fratelui ei. Și *akalo* ne-a primit tot într-un șopron de beton, plasat într-un spațiu larg dintre case. Avea peste 70 de ani, era îmbrăcată în mătase și acoperită cu o pelerină din bumbac alb, turban alb în cap și papuci din piele albă brodată în picioare. Arăta mult mai bine decât oricare dintre supușii ei. Ce face un asemenea șef? Cam de toate... Rezolvă disputele domestice, dar nu se mai poate implica în cazuri de crimă, distribuie fondurile care sosesc în sat fie de la guvern, fie din terțe surse (deci și de la donațiile noastre, pe care ni le sugeraseră ghizii), decide alocarea de pământ cuiva care vrea să se stabilească în perimetrul localității, patronează căsătoriile, ceremoniile legate de nou născuți și cele de înmormântare, reprezintă comunitatea în relația cu instituțiile oficiale. La nivelul regiunilor și subregiunilor, liderii acestora se aleg prin vot universal — putem să le numim alegeri locale. La nivelul satelor însă, șefii sunt ereditari și, după toate aparențele, foarte influenți.

Am pornit înapoi spre ponton. În dreapta noastră este locul viran pe care portughezii au construit ceea ce ar fi fost cea mai veche capelă catolică din Africa de Vest dacă nu ar fi fost complet demolată. În stânga, o clădire cu două etaje delapidată aproape total a fost cartierul general al intereselor franceze în zonă. Un panou ciuruit din metal ne anunță că plecăm din satele Albreda și Juffureh în care a trăit Kunta Kinte, strămoșul lui Alex. Haley. Acesta a primit, în 1977, premiul Pulitzer pentru evocarea în romanul său a destinului acelui african, iar serialul rezultat din ecranizarea cărții a avut o audiență de peste 130 de milioane de privitori numai în Statele Unite. Fratele lui Haley a fost ambasadorul Washingtonului în Gambia până în anul 2000. Ghidul ne informează că domnul Haley a ajutat cu bani comunitatea din care a pornit strămoșul său, a tras apă și a construit o școală. Când ne apropiem de plecare, copiii din sat nu ne mai urează nimic. Cerșesc pur și simplu...

La întoarcere, fluviul Gambia este la fel de cețos. Pe vas, în timpul vizitei noastre în sat, organizatorii gătiseră niște mâncare de-a locului, supă de pui și arahide în care mai erau frecate roșii, ardei, țelină și apoi era făcută picantă cu mult

piper de toate culorile și orez *Jollof*, un pilaf de vită, cu sos de roșii și legume fierte în ulei de palmier. Totul foarte gustos... Ne-am umplut farfuriile și ne-am întors la locurile noastre însoțiți de câte o bere gambiană. Vecinii noștri din spate, doi afroamericani care se pozaseră cu ruda lui Kunta Kinte și donaseră bani șefei de trib, ne-au întrebat dacă avem de gând să consumăm produsele care abureau în farfuriile de plastic. Am confirmat un pic surprinși... Ne-au spus atunci că avem mult curaj dacă vom mânca ce au gătit *ei* și că ar trebui să fim pregătiți să suportăm consecințe medicale. *Ei,* spre care arătau cu capul vecinii noștri, erau un bucătar și ajutorul lui. Amândoi, negri gambieni. Masa a fost bună, consecințele nu au apărut și rădăcinile sunt toate la locul lor. În pământ...

45/24

Războiul franco-american

Granada, Spania

Pe 20 martie 2003, armata americană și ajutoarele acesteia invadează Irakul, cuceresc Bagdadul pe 9 aprilie, dărâmă statuile dictatorului și pe 1 mai, conform spuselor președintelui Bush, (*is the end of the major combat operations*), încheie războiul împotriva regimului lui Saddam. După încă șapte luni, pe 13 decembrie 2003, îl capturează pe fostul lider irakian într-un adăpost subteran lângă Tikrit.

Tot cam atunci, în mai 2003, veneam și noi în Granada, Spania, după ce participasem la un congres în Sevilla dedicat comunicării politice în care aproape toată lumea discutase despre ofensiva din Golf. Drumul fusese lung, pe serpentine, și o aversă insistentă de ploaie ne stricase o bună parte din peisaj: satele albe andaluze, aruncate printre dealurile verzi, printre livezile de măslini perfect aliniate, dar și deasupra unor râpe cenușii pline de grohotiș traversate de poduri cu arcade largi suspendate peste hăuri.

În Granada am repetat greșeala turistului începător. Am mâncat la restaurantele de lângă marile obiective turistice și rău am făcut. În cazul de față în piața de lângă Catedrală... Spania, la fel ca și Italia în bună măsură, își închide toate restaurantele adevărate după ora 14,30 și le redeschide după 19,00. Dacă ți se întâmplă să fii flămând între aceste două termene ai o mare problemă. Restaurantele turistice sau *tourists trap* (capcanele pentru turiști), cum sunt numite în toate ghidurile lumii, sunt deschise. Și, de aceea, mereu există victime: oameni buni, sinceri și drăguți care pe bani mulți mănâncă prost. Apoi, în loc să vizitez orașul a trebuit să alerg după un *service* fiindcă avusesem ceva probleme cu mașina închiriată și să discut despre mecanică în spaniolă, când nici în română nu-mi iese foarte bine. De data aceasta am avut

noroc, cei de la *service* erau amabili, înțelegeau ceva engleză, mi-au rezolvat și defecțiunea și mi-au dat cadou niște produse promoționale Bosch, mănuși de umblat pe la motor, săpunuri lichide și două șepci negre, albe și roșii. Importante șepcile pentru ce avea să urmeze.

A doua zi am pornit spre Alhambra, reședința suveranilor musulmani din Granada, ultimii învinși de *reconquista*, ultimii alungați din Spania regilor catolici. Sunt mai multe variante de acces pe dealul unde se ridică monumentul, dar niciuna nu implică mașina proprie. Așa încât, dimineața devreme, fiindcă numărul biletelor emise într-o zi este fix și fiindcă grupurile au întâietate, am ales calea cea mai sigură și mai controlabilă: urcușul individual. După mai bine de jumătate de oră de ascensiune pe străduțe din secole trecute, bine încălzite de soarele primăverii andaluze, am ajuns la intrare, ne-am așezat la cozi, am luat biletele și am fost repartizați în grupul vorbitor de limba engleză. Era plin de lume, ghizii se foiau în toate direcțiile, copiii se pierdeau de părinți, soții de soții, frații de surori și câinii de stăpâni. Se cumpăra apă în sticluțe de plastic agreate de administrație, singurele cu care puteai intra în complex. Se controlau genți și sacoșe, se extrăgeau din ele obiectele inacceptabile. De exemplu, sticlele de apă neagreate de administrație. Organizatorii încercau să ne pună pe fiecare la locul nostru în spațiul lingvistic de care depindeam și în acest sens amplasaseră steguțe reprezentative. Noi ne-am așezat cuminți în spatele drapelului american. Și atunci a început... Un domn în vârstă, însoțit la vreo trei metri în spate de o doamnă la fel de în vârstă, a venit țintă spre mine și mi-a zis într-o engleză foarte straniu pronunțată: *It is stupid to be Bosch!* Uimirea mea a fost extrem de mare. Eram cu un cap mai înalt, dublu ca greutate și cu peste 30 de ani mai tânăr și cu toate acestea omul gesticula furios și se apropia dorind să pară amenințător. M-am ridicat în picioare, mi-am scos șapca Bosch de pe cap, i-am arătat-o și l-am întrebat tot în engleză dacă are vreo problemă cu ce e scris pe ea sau problema lui e cu mine... Omul a început să dea furios din cap și să țipe în continuare ceva legat de Bosch și *stupid* și *war*. Doamna în vârstă cred că a înțeles confuzia și a început să-i vorbească în

franceză, încercând să-l calmeze. În același timp eu am început să vorbesc în română cu soția mea, care se întorsese cu apa și nu înțelegea din ce ne-am luat. Omul nostru s-a oprit brusc și ne-a întrebat, de data aceasta în franceză, pe care o vorbea bine, dacă suntem americani. I-am răspuns că nu... De ce stăm în spatele steagului american? Fiindcă aici am fost puși...Deci nu sunteți americani? Nu... Au urmat scuze, zâmbete, doamna în vârstă s-a prezentat ceremonios, ne-am strâns mâinile și atunci am întrebat și eu care e problema lor cu șapca mea Bosch... Nu era Bosch, era Bush pronunțat mai franțuzește. Nu era șapca mea, era președintele americanilor. Și supărarea venea de la invadarea Irakului și de la declarațiile unora și altora și de la articolele de ziar, de la Powell la Villepin, de la Omaha la boicotul împotriva vinurilor franțuzești. Noi nu eram americani, dar acolo, în Alhambra, era plin de americani și dialogul dintre grupurile franco-europene și cele americane a continuat pe toată durata vizitei noastre, epitetele au curs, la fel și numele de oficiali, la fel și înjurăturile din diverse limbi traduse în alte diverse limbi. Oameni în toată firea, unii chiar trecuți de vârsta pensionării, îmbrăcați în haine sport, de firmă, în principiu în pantaloni scurți, cu ochelari de soare pe nas, cu șepcuțe colorate în cap să-i apere de soare, în mijlocul minunățiilor din palatul regilor mauri căutau cu aviditate steagul grupului dușman ca să-i arunce două–trei vorbe bine alese, care să-i usture și pe ei și pe liderii lor de acasă, care au fost sau nu de acord cu invazia țării lui Saddam, tot un fel de rege maur. Sau tot un fel de maur care, după ce își făcuse datoria, trebuia să plece.

Înapoi în Alhambra, care înseamnă roșu în limba arabă, culoarea dominantă a pământului din zonă, culoare care în timp a acoperit albul originar al zidurilor palatului. Complexul este format din trei părți distincte fortăreața Alcazaba, palatul regal și grădinile Generalife. De pe zidurile impunătoare ale Alcazabei, printre crenelurile perfecte ca niște decoruri de superproducție marca Hollywood, vechiul cartier Albaicin, cu casele sale albe strălucitor și cu acoperișurile de țiglă roșie, se desfășoară într-o imagine de nepovestit. Aici, probabil văzând pentru ultima dată panorama Granadei, Boabdil, cel din urmă

suveran maur, izgonit pe 2 ianuarie 1492, ar fi suspinat, gest care a atras celebra replică a Fatimei, mama sa: *Plângi ca o muiere după un regat pe care nu ai putut să-l aperi ca un bărbat.* Din fortăreață se coboară într-o piață largă de unde se intră în Palatul Regal, care te întâmpină cu un șir de grădini, patio-uri și săli decorate uluitor prin fragilitatea, eleganța și subtilitatea lor. Pereții sunt pictați, la nivel de un metru de sol, în modele geometrice rectangulare sau rotunde, culorile predominate fiind verde, bej, maro și roșu. Deasupra acestora începe caligrafia arabă, cioplită în piatră. Careuri întregi din textele coranice înconjoară ferestrele sau se întind ca niște brâuri decorative pe lungimea zidurilor. Între ele, piatra este sculptată. Mărunt, exact, simetric... Modele florale, păsări, arabescuri, geometrii exotice găzduite de fiecare perete. Senzația este de tapet în relief, de o singură culoare, acel bej-roșiatic de a cărui proveniență am vorbit.

Artizanii arabi sunt probabil primii care au reușit să nu creeze o senzație de exces, de opulență inutilă și implicit de kitsch acolo unde excesul și opulența există. Fiecare pas făcut în palat, fiecare nouă curte interioară, fiecare clădire cu destinație precisă îți dezvăluie încă un stadiu al pietrei miniatural lucrate. Și oricât de mult este, nu te poți sătura. Fiindcă alături de pereții și de grătarele ferestrelor sunt fântâni arteziene, sunt careuri de grădină, sunt coloane terminate cu arcade la rândul lor acoperite de dantelărie, sunt șiruri de arbuști decorativi, sunt oglinzi de apă în care se reflectă toate acestea și cerul albastru de deasupra Granadei, sunt jocurile pe care lumina le face printre coloanele patiourilor, întunecate dinspre interior și strălucitoare dinspre afară. Și ca și cum nu ar fi de ajuns, te întâlnești, în mai multe locuri, cu *moracabes.* Cupole întregi construite în formă de fagure, dar în relief. Fiecare din laturile acestui fagure este la rândul ei modelată și apoi este vopsită în albastru intens și auriu, fundalul alb fiind păstrat pentru a da intensitate și profunzime. Acolo unde vopseaua s-a șters, urmele vagi de albastru, discontinue și foarte discrete, te trimit cu gândul spre o subtilă lucrare modernă, un cod de culoare ascuns sub bogăția sculpturii și a modelului pietrei.

Treci apoi pe sub șirul de arcade din Sala de los Reyes, și deși crezi că văzuseși tot, constați că este loc de mai mult, că detaliile pot fi și mai rafinate, culorile și mai neașteptate, caligrafia mai fină, excesele de precizie și de echilibru duse mai departe. Imaginați-vă un intrând în zid care comunică printr-o fereastră mare și două ferestre mici cu exteriorul. Atât fereastra mare — de fapt are dimensiunile unei uși —, cât și cele două mici, de deasupra ei, sunt acoperite cu grătare de piatră care filtrează lumina. Modelul grătarului este geometric, o înșiruire de patrulatere inegale (pătrate, dreptunghiuri și trapeze) și în interiorul lor un șir de mici romburi. Ușa este semirotundă sus, după modelul arhitecturii *modejare*, arhitecturii din Andalucia arabă. Tot spațiul superior dintre ușă și ferestre este acoperit cu texte din Coran sculptate în piatră. Spațiul inferior, de la jumătatea ușii în jos, este pictat în verde, alb și bej. Un model mozaicat simplu și luminos. Vorbeam de un intrând. Ce am descris până acum este peretele exterior... Ceilalți doi pereți ai intrândului sunt acoperiți în partea de jos de desenul în verde, alb și bej și în partea de sus de texte coranice și de sculpturi cu motive florale. Deasupra intrării în acest spațiu, o altă arcadă aflată deasupra celor trei ferestre dinspre care vine lumina filtrată, este încadrată de un careu de texte coranice și de alte sculpturi cu motive florale. Dacă stai în așa fel încât lumina venită de afară să nu-ți bată direct în ochi, poți vedea în semiobscuritatea incintei din care face parte și acest spațiu, razele soarelui trasând traiectorii precise.

Tot ce v-am povestit aici este doar un colț, mic, probabil neimportant, neselecționat de niciun ghid, din Alhambra. Ceea ce este selecționat în orice ghid și este, de fapt, sinonimul Alhambrei este *Patio de los Leones*, *Curtea Leilor*, numită astfel după fântâna din mijloc așezată pe 12 lei de marmură. Considerată o culme a rafinamentului arhitectural, această curte este mărginită de o pădure de coloane zvelte, puțin mai înalte de un stat de om, terminate cu arcade semirotunde din nou incredibil sculptate. În Alhambra nimic nu este mare, măreț, grandios, teribil. Este doar frumos. Deși un Palat Regal al unor lideri care cunoșteau bine conceptele și metodele manipulării, opțiunea lor de dominare nu a fost dimensiunea,

ci stilul. Nu ești copleșit de mărimea sălilor, de lungimea picturilor, de grosimea coloanelor. Ești copleșit de rafinamentul detaliilor. În *Curtea Leilor*, în general este liniște, deși grupurile trec în serie și toată lumea vrea să facă cele mai bune poze, cu cele mai multe coloane din cele mai interesante unghiuri. Fiindcă rareori ți-este dat să vezi o construcție relativ redusă ca dimensiuni care să fie atât de dominatoare.

De acolo ești lăsat singur, fără grup și fără ghizi, să vizitezi grădinile Alhambrei. Care sunt formidabile, dar imediat după *Curtea Leilor*, este foarte greu să te mai impresioneze ceva...

46/24

Sania de pe asfalt

Insula Madeira, Portugalia

Pentru unul ca mine, născut și crescut în țara lui *nu se poate*, dar și în povestea *avem cea mai frumoasă natură din lume*, Insula Madeira este o sfidare. Fiindcă, fără să vreau să enervez pe nimeni, splendoarea sălbatică a insulei portugheze este aproape de neînchipuit, iar infrastructura ei este ireproșabilă. După ce, în urmă cu niște ani, am auzit un ministru al transporturilor spunându-ne că nu avem nevoie de autostrăzi, ajung aici, într-un colț al Oceanului Atlantic, și văd ce înseamnă pentru turism să ai autostrăzi și drumuri de calitate, chiar dacă sau mai ales dacă întregul teritoriu este format din munți înalți, cu pante abrupte și cu prăpăstii amenințătoare. Bineînțeles că aud deja refrenul național *nu am avut resurse* și îmi aduc aminte că în Marocul de peste drum de Madeira se pregătesc să inaugureze o nouă autostradă, nord–sud, de vreo 1 200 de kilometri lungime făcută în cam doi ani și jumătate. Asta în timp ce noi încă ne izbim de neputința realizării celor 60 de kilometri de la Cernavodă la Constanța, în epoca aceluiași ministru al transporturilor avansat între timp în fotoliul prezidențial. Am terminat cu asta, dar uneori văzând la alții, te apucă și regretele și nostalgiile și furia...

Aflată cam la o oră și jumătate de zbor de Lisabona, în dreptul coastelor africane, Madeira a fost descoperită de un englez, cartografiată de genovezi, colonizată în secolul al XV-lea de portughezi, a lor rămânând până în zilele noastre. Prin secolul al XVI-lea, ca urmare a unei căsătorii dintre o prințesă de Braganza și un rege englez, în zestrea domniței a intrat și dreptul britanicilor de a-și clădi reședințe pe insulă, iar din partea cealaltă a venit deschiderea pieței engleze pentru vinurile și fructele Madeirei. Acum e plină de turiști din țările nordice, germanice și engleze, mai nou și de ruși, care apreciază vremea plăcută din tot timpul anului, datorată curenților calzi

ai Atlanticului, mâncarea bună, prețurile mici și peisajele tulburătoare.

Aici se mai poate adăuga și vinul de Madeira — care, după ce este pus în butoaie și ținut jumătate de an la temperaturi de peste 40 grade, este întărit cu brandy și de-abia după aceea îmbuteliat. La fel ca vinul de Porto, funcționează mai degrabă ca aperitiv, digestiv sau ca desert decât ca vin de masă și în fiecare colț al insulei găsești pe cineva dispus să-ți ofere un păhărel de băutură de culoarea ambrei, mai seacă sau mai dulce după destinație, vechime sau varietatea de struguri folosită.

De cum ajungi în Funchal, capitala și inevitabil primul contact cu Madeira, fiindcă acolo aterizează avioanele și acostează vapoarele, te prinzi ce te așteaptă. Totul este pe verticală, pe pantă în sus. Roiuri de case (sau dacă admiri peisajul noaptea, roiuri de lumini) urcă dealurile din jurul orașului până foarte–foarte aproape de cer. La buza mării sunt exact două străzi și după aceea totul se bazează pe ascensiuni. Una dintre cele două străzi este cartierul vechi, *Zona Velha*, acum transformată în colecție de restaurante și de magazine de suveniruri. Dacă în port și pe faleză mănânci fructe de mare în stare pură, aici te mai întâlnești și cu alte specialități locale. Supa de napi și de cartofi *caldo verde,* întărită cu niște bucăți de cârnat, porcul în vin cu sos de usturoi, frigăruile de vită aromatizate cu ierburi și servite cu niște cuburi de mămăligă prăjită în ulei de măsline și *bolo de caco* (nu vă luați după cum sună) care este pâine coaptă pe vatră cu unt, usturoi și ierburi în mijloc și care este livrată ori la aperitiv cu un păhărel de vin sec de Madeira, ori la felul principal. La desert, dacă sari peste înghețată, cremă de zahăr ars sau alte siropuri turnate peste cocă, poți mânca un ciorchine de banane pitice, specifice insulei, dulci și aromate și, după gustul meu, mai gustoase decât cele clasice.

Alături de minicartierul cu mâncare se află *Mercado dos Lavradores*, piața alimentară principală a orașului în care producătorii vin cu ce au și ei prin curți. Și au de la avocado la cartofi dulci, de la maracuja la portocale și de la pepeni la ananas... Ca să nu mai vorbim de o puzderie de flori multiplu colorate și uneori chiar și frumos mirositoare, precum și de

câteva tarabe dedicate exclusiv orhideelor. În această piață am încercat, în premieră, o banană numită de vânzătorul ei banană-măr, mai lată decât ce știm noi și cu un pronunțat gust acrișor. Exotism curat, dar se plătește în euro și se discută în mai multe limbi europene de circulație, deci te înțelegi fără nicio problemă cu oricine vrea să vândă ceva. Oricum, la fiecare din restaurantele în care am fost, am întâlnit măcar un român în personal și oriunde am spus că suntem din patria-mamă a apărut cineva care să zică *Bună ziua* în dulcea limbă de acasă. Chiar și un rus blonduț de pe lângă Volgograd (fostul Stalingrad, dar cine mai stă să-și amintească iarna lui 1943), căsătorit cu o vajnică locuitoare a Maramureșului — și ea angajată undeva pe insulă — ciripea într-o românească aproape corectă, dacă nu ne uităm la accentul rusesc din stepă suprapus peste cel moroșenesc din dormitor.

Funchalul (care înseamnă fenel în portugheză, așa cum Madeira înseamnă lemn în aceeași limbă și se referă la ce le-a sărit în ochi exploratorilor de pe la 1530, când au acostat pe insulă), oraș european în esență, te poate înșela asupra imaginii reale a locului în care te afli; de aceea este util să te îmbarci într-o mașinuță de închiriat și să ieși dintre case. Dintre case se iese, așa cum plin de obidă am spus de la începutul povestirii, pe autostrăzi moderne, line și bine semnalizate care înconjoară insula pe margine, pe la poalele munților. Din loc în loc, pe bucățica dinspre mare apar foste sau actuale sate pescărești transformate sau adaptate în stațiuni de vacanță exotice și discrete, cu plaje mici și cochete, cu o mână de localuri și unul-două hoteluri simpatice, dar fără zgomotul și furia din stațiunile europene standard. La asta folosește Funchalul, care oricum este și el foarte calm. În afara lui, lucrurile devin încă și mai liniștite.

În Porto Moniz, stațiunea cea mai importantă din nord-vestul insulei, atracția principală o constituie piscinele naturale din ocean. Dincolo de stâncile în care se sparg telegenic valurile Atlanticului, sunt formate mai multe careuri din piatră, aranjate așa de natură și adaptate discret de personalul muncitor uman, umplute cu apă de mare în care se poate face o baie bună, fără riscuri și fără colțuri amenințătoare în care să-ți zgârii

bunătate de piele bronzată. Din când în când, vârful valurilor trece peste stânci și ajunge în respectivele piscine, dar mai mult sub formă de spumă și de duș, ceea ce este chiar plăcut. În rest, patru restaurante cu pește și fructe de mare și niște tarabe cu suveniruri.

Drumul de aici până la São Vicente, următoarea localitate spre est, tot pe malul apei, este considerat a fi unul dintre cele mai scumpe per metru construit din întreaga lume. Dar investiția a meritat, de vreme ce parcurgerea celor 16 kilometri este prezentă pe aproape orice ofertă turistică din insulă. Am parcurs și noi succesiunea de tuneluri, costișe, serpentine și treceri suspendate, punctată de suficiente parcări, pentru admirarea și pozarea peisajului prin care mai trec și cascade, râpe umplute de tufișuri înflorite sau stânci izolate în ocean și iar ne-am amintit de peisajele de acasă și de hârtoapele care le însoțesc frumusețea.

Din São Vicente se poate continua călătoria pe marginea insulei sau se poate adopta ruta transmontană, mult mai scurtă, spre Funchal. Această rută are două variante. Una modernă, printr-un tunel care iese de partea cealaltă a masivului muntos, și alta mai aventuroasă care te ridică până pe la vreo 1 300 de metri. Drumul respectiv trece prin ceea ce portughezii susțin că este cea mai veche pădure din lume, singura de dinaintea ultimei glaciațiuni. După ce o depășești, ești pe vârful Encumeada, de unde în zile norocoase, se văd ambele laturi ale insulei luminate de soare și bordate de valurile oceanului. Dacă jos sunt 20 de grade, sus sunt în jur de 4. Dacă jos te răcorește briza marină, sus te taie un vânt sănătos, care bate alternativ din toate direcțiile. Și încă o precizare... Chiar dacă este vizibilitate, nu înseamnă că este și soare. Encumeada și platoul din jurul său sunt, în principiu, acoperite de nori. Vizibilitatea este în jos. La nivelul platoului, mașinile evoluează încet cu farurile și avariile aprinse ca să se vadă în pâclă. Dar chiar și în pâcla respectivă tot apuci să remarci numărul și calitatea drumurilor, intersecțiile din vârf de munte care te conduc aproape oriunde îți dorești să ajungi. Au fost voci care au susținut că această acoperire cu căi de acces a munților Madeirei le-a răpit o parte din farmec, făcându-i accesibili

practic tuturor. Mai există rute doar pentru pedeștri, mai există trasee montane dificile pentru cei cu expertiză, dar, pe de altă parte, în jumătate de oră poți — datorită rețelei de transport — să evoluezi de pe marginea mării până lângă unul dintre piscurile muntelui, să treci prin păduri exotice de palmieri, apoi prin păduri adânci de foioase și printre arbuștii colorați ai platoului, să vezi pantele acoperite cu iarbă verde strident sau cu grohotiș și pietre alburii, să îți ia răsuflarea câte un vârf ascuțit de stâncă apărut dintre nori chiar în calea unei raze de soare care se nimerește să lumineze până la casele din vale, să te plimbi pe pământul umed, plin de mușchi și de floricele colorate, să ajungi lângă cascade subțirele și limpezi, să te uiți uimit la pajiștile pline de cale sălbatice (florile acelea care la noi costă o căruță de bani) sau la arborii cu flori portocalii — cred că îi cheamă jacaranda. Apoi să te sui din nou în mașină și, în altă jumătate de oră să fii la masă în port. Poate nu e ecologic și nici foarte sportiv, dar trăim într-o epocă a confortului pe care mi-e greu să-l resping sau căruia mi-e greu să nu-i recunosc virtuțile.

Dacă totuși nu vreți să folosiți un mijloc poluant pentru a ajunge pe munte, din Funchal se poate lua un teleferic până în localitatea numită Monte. Acolo se află o superbă grădină botanică — una dintre cele mai *tari* din câte am văzut vreodată — dominată de plante exotice, trasee printre pâlcuri de bambuși, poduri japoneze suspendate peste un lac în care înoată pești colorați și pe care plutesc lebede și rațe, un loc romantic chiar și pe ploaie. Ne-am adăpostit de una dintre numeroasele rafale ce caracterizează primăvara pe insulă sub o poartă japoneză vopsită, evident, în roșu, care se află în partea cea mai înaltă a grădinii și am putut vedea perdeaua de apă lăsându-se peste tot acel peisaj verde în majoritatea lui și colorat din loc în loc de flori. La intensitatea maximă a precipitației, vizibilitatea s-a redus sub cinci–șase metri, apoi, încet-încet atmosfera a devenit mai clară, aburi subțiri se ridicau din pământ și brusc a apărut soarele. Cred că este clar cum arătau toate plantele, frunzele, florile, iarba, copacii cu apa de pe ele sclipind în lumina unui soare agresiv de miez de

zi. Până să ne întoarcem la ieșirea din grădină ne-a mai plouat o dată și a mai ieșit o dată soarele.

Tot acolo, la capătul unor trepte de beton este o biserică, Nossa Senhora de Monte, construită de primul portughez care s-a născut pe insulă, în secolul al XVI-lea și care apoi a fost extinsă la începutul secolului al XIX-lea. Frumoasă, luminoasă și simplă, biserica adăpostește mormântul ultimului împărat austro-ungar, Carol I-ul, care s-a autoexilat aici după Primul Război Mondial, a cumpărat vila în jurul căreia s-a construit grădina botanică și, bolnav de tuberculoză, a murit după numai opt luni de la sosire. Așa cum spuneam, în acest loc puteți ajunge cu telefericul. Dacă în cotinuare nu vreți să poluați și sunteți alături de cei care combat încălzirea globală, atunci pentru întoarcerea în oraș există o cale ecologică. O sanie condusă de doi băieți zdraveni cu care o luați la vale pe străzile foarte înclinate ale Funchalului. Sania este, în fapt, o îmbinare de scânduri, de două persoane — deci nu veți fi singur în aceast demers —, așezată pe niște tălpici și prevăzută cu doi stâlpi subțiri de care se țin cei doi manipulanți. Călătorul se așază în poponeață pe scândurică, băieții își iau avânt, aleargă cât aleargă și apoi se suie și ei pe marginea scândurii, se țin de stâlpișori și controlează direcția și viteza atelajului prin aplicarea pantofului prevăzut cu placheuri metalice pe asfaltul drumului, de unde uneori rezultă și minunate jerbe de scântei. Din câte am înțeles, sunt vreo patru kilometri în jos pe care îi veți parcurge mai repede decât v-ați așteptat sau poate chiar mai repede decât v-ați dorit.

Nu... Eu nu am fost cu sania. În schimb am văzut dintr-un loc bine protejat fețele unor temerari și am conchis că mai bine poluez încă un pic până la hotel.

47/24

Săptămâna sfântă

Burgos, Spania

După amiază de duminică, lume ieșită la plimbare în seturi complete de familii, pietonalul mărginit de șiruri de vitrine strălucitoare, acoperit de larma copiilor care aleargă haotic și a adulților care strigă după ei. Localurile de *tapas* sunt deja pline, atât de pline că dau pe afară, unde cu farfuriuțele cu gustări și cu paharele de vin roșu în mână cetățenii spanioli ai Burgosului sporesc scandalul. Fiecare are ceva de povestit, iar povestea pe stradă se spune cu voce tare pentru a putea deveni bun public. Dacă ai răbdare și suficiente cunoștințe de limbă poți afla istorii interesante despre neveste și amante, despre șefi și mitocăniile lor, despre bani și plasamente, despre copii și școlile la care ar trebui sau nu ar trebui să se ducă, despre fotbal și despre politică. Mai sunt povești triste despre boli, medici și înmormântări și altele mai vesele despre planuri de vacanță sau cumpărături de curând făcute în casă. Lumea bună, îmbrăcată cu o clasă peste media de pe stradă, dezbate piese de teatru la care a fost sau la care se pregătește să meargă, cărți citite și articole apărute în ziare selecte. Dar toți sunt acolo, pe pietonal, adunați, mai devreme sau mai târziu, în jurul unor tejghele pline de bucățele mici de mâncare aranjate estetic — la început — pe platouri bogate și pline ochi.

Deodată se aud tobele. Un sunet sec, puternic, ritmic, dar rar. O bătaie la câteva secunde bune. O bătaie profundă, vibrantă care se apropie încet. Cetățenii încep să se alinieze de-a lungul zidurilor, să iasă din localuri, să vină grăbiți de pe străduțele lăturalnice și să se alăture publicului în așteptare. Între timp sunetul este tot mai prezent, bătaia de tobe, tot mai sonoră și acompaniată periodic de alămuri. E un sunet care nu seamănă cu nimic cunoscut. Nu e exuberant ca tobele galeriilor de fotbal inventate tot aici în Spania, nu e electrizant ca toba muzicii rock și nici ordonat ca toba fanfarei militare născută pentru pasul de defilare cu care ne-a fost nouă

chinuită tinerețea îngropată în ceai cu bromură. E un sunet ca o prevestire... Anunță apropierea inevitabilului. Când am citit, mai pușți fiind, povestea bătăliei de la Cheroneea, în care Filip și Alexandru i-au învins pe atenieni și aliații acestora, acolo se vorbea de bubuitul unei tobe enorme pe care inamicii macedonenilor îl auzeau înainte de a vedea vreun soldat. Pe strada La Paloma din Burgos nu a apărut niciun soldat, doar un omuleț în vârstă, îmbrăcat într-o rasă albă, cărând o cruce. În spatele lui, în ritmul lent al bătăilor de tobă, veneau alte rase albe, cu însemne ale diverselor ordine călugărești imprimate pe ele și cu măștile acelea țuguiate pe care le-am văzut în filmele despre Ku-Klux-Klan. Următoarele rase erau negre, cu măști la fel de negre și cu centuri purpurii, apoi urmau rase albastre cu țuguie albastre, apoi din nou rase albe care duceau pe umeri un Iisus răstignit, de dimensiuni apreciabile. După ei venea fanfara — tobele și alămurile — în uniforme civile, oficialități ale orașului încadrate de personaje în costume de epocă, prelați și doamne sobre, înălțate pe tocuri negre, foarte pătrunse de importanța prezenței lor acolo. Adunarea înainta încet, dar hotărât, periodic se oprea și apoi iar începeau tobele, alămurile și mișcarea. Nu exista nicio interacțiune între cei din mijloc și spectatori, nu aveau nimic de împărțit și nimic de comunicat.

Era Duminica Floriilor și procesiunea anunța începutul Săptămânii Sfinte care avea să se încheie în a doua zi de Paște. De-a lungul serii am mai auzit tobele menținând același ritm și în alte părți ale centrului orașului; odată am văzut mulțimea trecând pe sub balcoanele Casei del Cordon — acolo unde, în 1497, regii catolici l-au întâmpinat pe Columb după a doua călătorie înspre Americi, și continuându-și drumul spre statuia ecvestră a lui don Rodrigo Diaz de Vivar, mai cunoscut nouă sub numele de *El Cid Campeador*. Oricât ar părea de ciudat, bărbatul din statuie nu seamănă deloc cu Charlton Heston, cel care l-a interpretat într-o superproducție marca Hollywood din 1961. Constatarea dezamăgitoare aparține unui cuplu de turiști americani, care sesizând eroarea de neiertat a sculptorului spaniol s-au decis să nu se mai fotografieze în fața statuii devenită total neinteresantă pentru ei.

Figură importantă a orașului vechi de peste 1 200 de ani (numele Burgos vine de la vizigoți și înseamnă localitate fortificată), erou al *reconquistei*, cuceritor al Valenciei și militar de geniu (se spune că înaintea bătăliilor citea trupelor din cărțile de strategie militară scrise de greci, de romani și de arabi și apoi le explica felul în care va conduce lupta), El Cid este îngropat alături de soția sa, Dona Ximena, în formidabila catedrală construită începând cu 1221 și dedicată Fecioarei Maria. La fel ca orice personaj jumătate cufundat în legendă, El Cid avea două săbii personalizate, special executate și dotate cu însușiri unice, *Colada* și *Tizon,* și un cal la fel de ieșit din comun, *Babieca.* Tot legenda spune că după moartea Cidului, într-o bătălie din jurul Valenciei, soția sa i-a fixat cadavrul în șaua lui *Babieca* și astfel l-a trimis înapoi în luptă, pentru a-și încuraja supușii demoralizați care au asistat la o apariție miraculoasă a celui pe care-l credeau decedat și pentru a-i înspăimânta pe inamici, care s-ar fi bucurat prea devreme de dispariția sa. Straniu, dar așa a făcut și Charlton Heston în filmul cu pricina (până la urmă aveau dreptate și americanii respectivi), și tot la fel, dar după mulți ani, a făcut și Sergiu Nicolaescu în filmul lui dedicat lui Mircea cel Bătrân, pe atunci numit cel Mare din motive ideologice. Singura legătură între cele două personaje (El Cid și Mircea) este că cetățenii puși pe fugă și de cadavrul unuia și de cadavrul celuilalt în cele două pelicule purtau șalvari, iatagane, papuci cu vârful îndoit, turbane, aveau steaguri verzi și, conform scenariului, erau musulmani, unii sarazini, alții turci.

La 120 de ani de la moartea Cidului și tot cam la atât până la nașterea lui Mircea cel Bătrân (134 de ani mai exact) regele Ferdinand al III-lea decide ctitorirea unei catedrale gotice pe locul unei foste biserici romanice. Ca în multe alte cazuri, edificiul durează secole până este finalizat, diversele stiluri care se intersectează în interiorul și exteriorul acestuia fiind o dovadă în acest sens. Fațada principală este realizată în stil gotic francez, vârfurile turnurilor sunt de inspirație germană, portalul nordic provine din renașterea timpurie spaniolă, în timp ce cupola octagonală reprezintă contribuția goticului flamboaiant.

Amestecul de stiluri și de epoci continuă și în interior unde, în jurul navei centrale, au fost construite 13 capele. Prima, dedicată Sfântului Nicolae, în 1230, ultima, dedicată Sfintei Tecla, în 1731, deci jumătate de mileniu mai târziu. Majestuoasă pe afară, catedrala este enormă în interior, presiunea dimensiunii fiind multiplicată de forța decorațiunilor și a detaliilor fiecărei incinte. Un exemplu... Centrul lăcașului este altarul principal lucrat în lemn acoperit apoi cu aur și cu vopsea policromă. În cele 25 de casete așezate pe patru niveluri mari și două niveluri intercalate sunt tot atâtea momente din viața Fecioarei Maria. Fiecare scenă are personaje, sculptate și apoi vopsite, are peisaje, și acestea colorate, uneori are animale sau păsări. Personajele sunt surprinse în atitudini dinamice, chipurile lor exprimă stări diverse, rezultatul fiind epic, povești spuse în lemn, pentru generații și generații de drept credincioși care trecând prin fața lor să înțeleagă exact ce trebuie și să se comporte exact cum trebuie în lumea de afară. La ieșirea din altar este mormântul Cidului, amplasat sub cupola octagonală, împodobită cu îngeri în surplombă (la fel cu garguiele de la Notre-Dame, dar frumoși, bucălați și, inevitabil, angelici), cu dantelărie de piatră și cu un perimetru de peste 20 de vitralii aflate în planul imediat inferior. De aici, se trece în staluri, locul în care stăteau corul și notabilitățile prezente la slujbă.

Încăperile acestea, prezente în mai toate catedralele catolice, mi-au amintit mereu de sala de ședințe a Camerei Lorzilor, pe care recunosc sincer că am văzut-o doar în filme... Acoperită toată de lemn de nuc, cu scaunele făcute din același produs, incinta mărișoară te amețește atunci când începi să realizezi că pe fiecare scaun există trei lucrări de artă individualizate. O sculptură pe spătar — unică pentru fiecare din cele peste 100 de bucăți —, o intarsie din lemn (cireș cred după culoare) tot unică pentru fiecare scaun, plasată acolo unde se așază — scuzați, vă rog — fundul distinsei persoane și o a treia, tot sculptură pe partea din scaun care se vede atunci când acesta este ridicat ca băncuțele din școala mea primară. Pe spatele băncuțelor din școala mea primară se scriau diverse lucruri interesante cu pixul albastru sau cu carioca roșie, dar vă asigur

că nu puteau avea nicio legătură cu simbolurile din Catedrala din Burgos. Făcând un calcul sumar, putem considera că în sala stalurilor există cam 400 de sculpturi diferite în lemnul scaunelor. Dar intarsii sunt realizate și în panourile de lambriu care acoperă pereții, basoreliefuri și modele geometrice sau florale sunt plasate pe coloanele de susținere, pe balustrade sau pe porțile de intrare. Și vorbim de o singură sală...

Asaltul detaliilor este permanent și prezent în orice direcție mergi. Stâlpii octogonali din exteriorul altarului au patru dintre laturi simple vizibile dinspre altar și patru laturi vizibile dinspre coridor împodobite cu statui de peste un metru fiecare a câte patru sfinți la fiecare stâlp. Chiar în spatele peretelui altarului, tot pe coridorul exterior acestuia, este o serie de cinci basoreliefuri foarte mari ilustrând viața lui Iisus de la botezarea acestuia în apa Iordanului de către Ioan, până la Golgota și apoi la Înălțare. Fiecare dintre cele cinci scene cuprinde zeci de personaje înzestrate cu același dinamism și aceeași încărcătură epică de care vorbeam și în cazul vieții Fecioarei Maria. Capela din fața acestor basorelierfuri, considerată a fi cea mai importantă din catedrală, adăpostește mormintele Conetabililor de Castilia și a fost terminată la începutul secolului al XVI-lea. Altarul gotic flamboaiant are în centru său scena adorației magilor, statuile colorate fiind în mărime naturală.

Fiindcă vorbeam de ornamentații și de detalii abundente... Cadrul ușilor fiecărei chilii din zona claustrului este împodobit cu ghirlande de frunze de laur, de stejar, de viță de vie și cu ciorchini de struguri, toate din piatră. Tocul, tot din piatră, al fiecărei uși are pe el un model care se repetă pe tot perimetrul acestuia — un simbol heraldic, un simbol animalier sau vegetal sau chiar profilul turnurilor catedralei. Probabil că la origini aceste simboluri erau și ele colorate. Umbre de verde, de roșu sau de ocru se mai văd din când în când. Culoarea însă s-a dus, dar a rămas piatra lucrată.

Când am ieșit, după mai bine de două ore de ture prin catedrală, foamea fiziologică, pământeană și vulgară a ținut să ia locul dimensiunii culturale și am ochit un restaurant care afirma despre sine că oferă produse tradiționale castiliene și

rețete din timpuri de mult apuse. Afară era cam frig și înăuntru tot așa, mai ales că respectiva instituție stătea într-un fel de verandă a unei case vechi prin care vâjâia un pic de vânt. Supa groasă de pește a rezolvat o parte din problema de căldură și o tărie locală bazată pe distilarea superioară a strugurilor le-a rezolvat pe toate celelalte. Chelnerul ne-a adus apoi un platou absolut gustos cu cinci feluri de cărnuri — bucățele mici, ca pentru antreu — între care trona o rudă a caltabosului, dar cu matul negru, încărcat de orez, carne tocată și mirodenii. Asta ca să nu mai vorbim de realitatea că spaniolii știu ce să facă și cu măduvioarele și cu momițele animalelor mari, dar mai ales știu ce să facă cu un miel înainte de ți-l pune în farfurie.

Când dădeam gata ultimele bucățele de carne și de legume fierte în unt, din dreptul catedralei ale cărei turnuri de peste 90 de metri le vedeam de pe geamul cârciumii, au început din nou să bată tobele. Apoi au apărut și mascații și procesiunea a luat-o de la capăt. Exact în același interval de timp, într-un gang semiînchis din lateralul pieții, o tânără care interpretase rolul de statuie (în fiecare oraș occidental, în zile de sărbătoare sau după-amiezele, sunt cetățeni care se echipează în costume de epocă și stau nemișcați cu orele ca niște statui; dacă dorești să faci o poză cu ei sau pur și simplu să te uiți mai mult spre ei, e de așteptat că vei da și un bănuț în cutiuța, punguța, pălăriuța, trăistuța, băscuța, mânuța ce îți apar în față), deci o fată care fusese o nobilă din Castilia din secolul în care încă se clădea catedrala, se dezechipa. Și-a scos rochia aceea uriașă, albastră cu crinolină și cu funde în spate și a rămas în blugi, și-a spălat fața acoperită de o pastă albă și de ruj strident, și-a scos și peruca bogată neagră, cu cârlionți și alte funde și a rămas blonduță tunsă perie și, după ce condurii negri cu toc pătrat au devenit pantofi albi de sport, toată transformarea a fost gata. Și-a înghesuit toate artefactele într-un rucsac mare, și-a tras o șapcă roșie pe ochi și s-a aliniat cuminte în spatele procesiunii, acolo unde aveau voie civilii, fără mască și fără uniformă.

48/24

Serenissima

Veneția, Italia

Eu cred că Piața San Marco este cel mai frumos loc din lume. Nu cea mai frumoasă piață, nu cea mai frumoasă biserică, nu cel mai frumos palat. Doar cel mai frumos loc...

Așa cum îmi doresc să nu fi ascultat niciodată *The Wall* ca să pot să îl ascult din nou prima dată, așa cum îmi doresc să nu fi citit niciodată *Veacul de singurătate* sau *Fundația*, așa cum îmi doresc să nu fi văzut niciodată *All that Jazz* sau *Stăpânul Inelelor,* așa cum îmi doresc să nu fi jucat niciodată *Civilization*, așa îmi doresc să nu fi fost niciodată până acum în Piața San Marco... Ca să pot coborî pentru prima dată în stația de *vaporetto*, să intru printre coloanele lui San Marco și San Teodoro (deși superstițioșii îți recomandă să nu mergi niciodată printre ele, fiindcă în acel loc erau executați criminalii), una având o statuie de marmură în vârf și cealaltă un leu înaripat din bronz– simbolul Veneției —, să las în partea dreaptă *Ponte della Paglia* de pe care se vede și se pozează celebrul *Ponte dei Sospiri* (*Puntea Suspinelor* — locul prin care erau duși condamnații dinspre sala de judecată din interiorul Palatului Dogilor spre celule) și având în față profilul Bazilicii San Marco, pe stânga Biblioteca Sansoviniană, iar pe dreapta aripa laterală a Palatului Dogilor, împodobită cu balconul din care suveranii Republicii se adresau poporului, să trec pe lângă *Campanilla* înaltă de aproape 100 de metri și, printre porumbei, turiști energici, ghizi care flutură umbrele, plancarde, steguleț sau alte instrumente de identificare, vânzători ambulanți și rari venețieni grăbiți să pătrund în marea piață.

Desigur, Piața San Marco este locul pe care oricine îl vede atunci când ajunge în Veneția. Este supercunoscut și de aceea este banalizat. Cotloanele ascunse ale marelui oraș au nenumărate comori nedescoperite de oferit, biserici fabuloase, fațade de palate, grădini, podețe, străzi întregi cu clădiri vechi, cu mirosuri combinate de mucegai, canal, flori și mâncare

italienească bună, intersecții de mici canale mărginite de ziduri de cărămidă roșie peste care tronează tufe mari de glicină. Locuri nebântuite de grupuri zgomotoase, aproape pustii, chiar și în mijlocul sezonului. Locuri la care ajungi dacă ai timp, dacă nu rezolvi Veneția într-o zi și jumătate cu tot cu insulele Murano, Burano și Torcello. Locuri care sunt făcute pentru a fi găsite exact atunci când ești obosit, după ce ai făcut ore întregi de plimbare, după ce ai vânat obiectivele trecute în cărțile turistice, după ce ai intrat în Școlile de pictură, în muzee și în clădirile faimoase. Atunci, când te îndrepți spre casă sau spre o masă de restaurant (de fapt spre scaunul de la acea masă), cu coada ochiului vezi o străduță anonimă, cu case splendide, cu balcoane lucrate care se oglindesc în *canalletto*-ul de dedesubt, o stradă terminată eventual cu o biserică neidentificată încă și în care o dată intrat descoperi fie picturi de mari maeștri, fie altare somptuos lucrate, fie tavane din lemn pictat, fie coloane uimitor decorate, fie sculpturi, fie pardoseli de marmură albă cu intarsii de marmură roșie, neagră sau verde, fie toate acestea la un loc. Poți ajunge astfel, mergând oarecum după inspirație, în locul nașterii lui Marco Pollo, a lui Tintoretto, a lui Goldoni sau poți intra în primul ghettou din lume — poreclit așa după *geto,* denumirea italiană a unei turnătorii de metal care funcționa aici, înainte ca municipalitatea să decidă, la începutul secolului al XVI-lea, mutarea forțată a evreilor din oraș în această zonă, ulterior împrejmuită cu ziduri și cu porți păzite.

Și totuși, cu toate acestea, Piața San Marco, rămâne capodopera, oricât de comercială ar fi devenit ea. Ziua este sufocată de turiști și de porumbei care așteaptă mâncare de la turiști. Înainte de asfințit, când cerul de deasupra cupolelor Bazilicii devine albastru, fără a mai fi tulburat de razele directe ale soarelui, este momentul când se văd cel mai bine mozaicurile exterioare ale acesteia, când leul de aur de pe arcada înstelată de deasupra intrării strălucește suveran. Efectul din acele momente este asemănător tabloului lui Magritt, care poate fi admirat în Muzeul Peggy Guggenheim din aceeași Veneție. Deasupra Bazilicii cerul este albastru luminos. La baza ei însă, soarele nu mai ajunge și este deja umbră, astfel încât în jumă-

tatea de sus a imaginii pe care o cuprinzi cu privirea este foarte lumină, iar în jumătatea de jos aproape nu distingi clar fețele oamenilor aflați la o oarecare distanță.

Seara, lumea se plimbă între cele trei orchestre care concertează la cafenele în aer liber. Fiecare trupă cântă câte 15 minute și apoi pasează audiența mai departe. Repertoriul celor trei orchestre din piață este configurat astfel încât niciuna să nu repete piesele cântate de celelalte. În principiu, foarte puțină lume se așază la una dintre cafenele din simplul motiv că în aceste condiții auzi o singură muzică. Totuși, dacă este luată această decizie, cea mai bună băutură care se potrivește pieței, serii și Veneției în sine este Bellini, un cocktail de proseco și suc proaspăt de piersici. Noaptea târziu, după ce și muzicienii și auditoriul au plecat, piața rămâne liberă, tăiată de grupuri mici care se îndreaptă spre casă sau spre hotel și de patrulele carabinierilor. Atunci e bine să mergi din nou spre coloanele lui San Marco și San Teodoro și să admiri înfiorat catedrala de peste *Canale Grande*, *Santa Maria della Salute*, luminată de lună sau campanila bisericii *San Giorgio Maggiore*, crescută pe mica insulă din dreptul Pieței San Marco.

Bineînțeles, Piața San Marco înseamnă cele trei mari obiective turistice: Bazilica, Palatul Dogilor și Campanilla (Clopotnița). Nu cred că are sens să spun că trebuie vizitate fiindcă sunt nedrept de frumoase. Mozaicurile aurite, Domul Înălțării, tezaurul, cei patru cai de bronz furați de armatele venețiene din Constantinopole, în 1204, și, nu în ultimul rând, relicvariul conținând rămășițele Evanghelistului Marcu, dar și ampla vedere a Pieței din terasa de la primul nivel sunt câteva dintre minunile Bazilicii. Palatul Dogilor oferă o curte interioară dominată de scările monumentale de acces spre etajele superioare, de cupolele Bazilicii lipite de una din laturi și de seria de statui de marmură albă. Cele patru laturi ale curții interioare sunt fie din marmură albă lucrată, fie din cărămidă roșie. Primul nivel are un coridor deschis aflat în umbra unor coloane terminate cu arcade ogivale, iar celelalte niveluri au ferestre mari dacă se află în dreptul Sălii Marelui Consiliu — o capodoperă ea însăși, tavanul încăperii fiind integral pictat, la fel și pereții laterali — sau ferestre obișnuite

pentru alte încăperi. Pot fi vizitate și camerele dedicate judecății, torturii sau detenției, dar de reținut se reține mai degrabă picturile lui Tintoretto, Veronese și scările proiectate de Sansovino. Este binevenită o ascensiune — cu liftul, desigur — în Campanilla. De la cei 100 de metri ai ei, panorama Veneției, a canalelor și a insulelor din jur este perfectă. Acoperișuri roșii, case de maxim trei-patru niveluri și, din loc în loc, turle de biserici și alte campanile. Este interesant că turiștii caută prin Europa micile târguri medievale conservate. Orășele care au în mijlocul blocurilor și clădirilor din sticlă și metal trei străduțe cu case din trecut, o piațetă și o catedrală. Frumoase și importante din toate punctele de vedere acele rămășițe ale vechilor civilizații. Din Campanilla îți dai seamă că Veneția este toată constituită din clădiri vechi, este un oraș întreg conservat, nu doar un petec salvat, izolat între simbolurile modernității.

Am văzut prima dată Piața San Marco acum zece ani și n-am cum să rezolv această realitate. De atunci am mai fost de câteva ori, în diferite anotimpuri, și de fiecare dată am descoperit câte ceva, dar mai ales am revăzut, din nou și din nou aceleași lucruri, m-am întors exact în aceleași locuri, am privit monumentele din aceleași unghiuri, am parcurs dimineața, la prânz și seara aceleași trasee. Și încă nu mi-a ajuns. Fiindcă nu mai am cum să o văd prima dată, încerc să o văd mereu încă o dată.

49/24

Străzile lumii vechi

Dougga, Tunisia

Am fost mereu atras de siturile arheologice: resturi de temple, porțile unei fortărețe, sferturi de ziduri de apărare, bucăți de coloane, fundații de palate, o umbră de culoare pe un perete, rămășițele unui mozaic, o arcadă suspendată, un detaliu de basorelief. Dacă acestea au supraviețuit vremii sau au fost restaurate și acum sunt într-o formă funcțională, răsplata este și mai mare, șansa de a vedea măcar mici secvențe ale întregului acelor epoci mi se pare formidabilă.

Dar nimic nu se compară cu vizitarea ruinelor unui oraș antic. Atunci când sunt lângă un templu, mai mult sau mai puțin conservat, indiferent de cât este de spectaculos realizat, mă simt totuși ca într-un muzeu, ca în fața unui exponat. Apelez la istoria citită, fac necesarele conexiuni culturale, compar cu ce am văzut în altă parte și obiectul în cauză se așază frumos unde îi e locul. Un obiect niciodată încărcat cu altceva decât cu partea lui de frumos și cu semnificația sa istorică. În viața de zi cu zi, este foarte puțin probabil să intru într-un templu modern sau într-o fortăreață modernă, să trăiesc acolo și să interacționez cu ele ca om al timpului meu. În schimb, întotdeauna mă voi plimba pe străzi și printre case și întotdeauna acestea vor desemna pentru mine civilizația și viața modernă. De aceea, repet că nimic nu se compară cu plimbarea pe ce a mai rămas din străzile unui oraș antic, printre ce a mai rămas din casele acelui oraș. Acolo ai senzația de viață și de continuitate.

Eu nu simt nimic într-un templu. Îmi plac, sunt admirabile, sunt impresionante, sunt frumoase, sunt dovezi ale creativității și ale ingeniozității unor civilizații dispărute. Dar sunt moarte în splendoarea lor. Mie (și se poate să greșesc) nu îmi transmit decât emoții intelectuale. Nu îmi imaginez nici ceremoniile, nici credincioșii, nici oficianții, nici tămâia, nici fumul de la jertfe,

nici incantația marelui preot. Rămân doar cu frumusețea coloanelor, altarelor sau sculpturilor.

Pe o stradă banală din anticul Thugga, astăzi numit Dougga, în Tunisia, în cel mai bine păstrat oraș roman din Africa de Nord, de fapt la intersecția dintre două străzi înconjurate de zidurile incomplete ale unor cartiere de locuit, am simțit că nimic nu se oprește. Că oricând cineva mai poate merge pe aici și că acum 2 000 de ani, când orașul era în maxima lui înflorire, trecătorii se comportau într-un mod inteligibil mie, om al mileniul doi spre trei. Străzile de care vorbesc sunt făcute din blocuri mari de piatră puse în diagonală și sunt flancate de parapeți de jumătate de metru înălțime, întăriți cu același tip de blocuri de piatră, iar rețeaua de drumuri se întinde pe toată suprafața sitului. Ajungi la fiecare obiectiv turistic — teatrul, capitoliul, băile publice, templele diverselor zeități — mergând frumos pe o cale pietruită. De-a stânga și de-a dreapta ta sunt foste cartiere de locuit, piețe, clădiri administrative sau religioase majoritatea reduse la stadiu de fundație sau puțin mai mult decât atât. Și, cu toate acestea, orașul pare viu așa delapidat cum e, pe vârful unui deal de calcar, deasupra livezilor de măslini și de curmali ale țăranilor tunisieni, cu o mână de turiști în el fugăriți de ghizi berberi care vor măcar un euro pentru fiecare sfert de informație oferită.

Fostă reședință a regelui numidian Massinissa, aliatul Romei în faimoasa bătălie de la Zama în care cavaleria sa a semnat înfrângerea lui Hannibal, Dougga este integrată după moartea acestuia în Cartagina romană și apoi este dezvoltată până la o populație de peste 25 000 de locuitori. Invazia vandalilor din secolul al V-lea și apoi invazia arabă din secolul al VII-lea au însemnat declinul orașului și transformarea sa treptată într-un sat lipsit de importanță. Ultimii locuitori au părăsit așezarea în 1950, moment din care au început lucrările de restaurare.

Ce se poate vedea în Dougga? În primul rând teatrul, cu o capacitate de peste 3 000 de spectatori, în care și acum se mai țin reprezentații pe scena împodobită cu un semicerc de coloane corintice. Capitoliul, folosit ca templu principal al orașului, era dedicat simultan lui Jupiter, Junonei și Minervei, fiecare dintre

cei trei având un spațiu propriu și un altar în interiorul construcției. Construit în anul 166, templul stă în picioare de atunci, cu porticul susținut de șase coloane reprezentându-l pe împăratul Antoninus Pius decedat cu cinci ani înainte. Zidul din spate al Capitoliului și zidurile laterale sunt ridicate folosindu-se tehnica *opus africanus* — asamblarea prin cioplire a unor blocuri masive, orizontale sau verticale, cu bucăți mai mici de piatră intercalate, cărămizi din lut și beton fățuit. Plasat într-o poziție elevată, se ajunge la el urcând mai multe scări, și, având peste 10 metri înălțime, Capitoliul este cea mai vizibilă clădire a complexului arheologic și punctul central al acestuia. În jurul său sunt rămășițele Forumului încadrat de coloane din marmură roșie terminate în capiteluri corintice din marmură albă. Câteva dintre coloanele roșii sunt acolo, culoarea este șearsă de vânturi și de intemperii, iar elemente de capitel sunt împrăștiate prin iarbă.

Forumul era împodobit cu mozaicuri care au fost mutate în Muzeul Bardo din Tunis, unul dintre cele mai spectaculoase muzee arheologice din lume, dedicat integral mozaicurilor romane din Africa de Nord (dintre sutele de opere expuse trebuie neapărat să vorbesc despre una, de dimensiunile unui perete de garsonieră de la noi, executată prin secolul al II-lea, care reprezintă bucată cu bucată și cu detaliile anatomo-funcționale evidențiate, toți peștii, cu fructe de mare cu tot, care trăiesc în Mediterana).

Bine conservate și cu pereții păstrați intacți din vremea romană sunt și Băile Liciniene. Ca întotdeauna în cazul acestor construcții, este impresionantă tehnologia folosită, șicanele din cărămidă prin care trecea apa fierbinte, camerele pentru băi reci acoperite la origini cu marmură și mozaicuri și sălile de masaj și gimnastică, de asemenea, somptuos decorate care ajung într-o terasă cu trei arcade prin care se admiră panorama văii înconjurătoare. Poate fi văzut și traseul subteran prin care circulau sclavii care munceau acolo.

Un element arheologic rar (singurul de acest tip din Tunisia) este mausoleul de 21 de metri înălțime, dedicat prințului numid Ateban, în secolul al III-lea î.Hr., o construcție funerară în trepte, pe trei niveluri, terminată cu o piramidă în vârf, una

dintre puținele mărturii ale populațiilor care au locuit acolo înaintea romanilor. Pe unul dintre pereții laterali este figurat un războinic înarmat cu arc care conduce un car de luptă tras de patru cai, reprezentarea celui îngropat acolo.

În afara perimetrului central al anticului oraș mai sunt temple cu mai multe coloane în picioare, un arc de triumf și o piață de forma unei piese de puzzle pe marginea căreia erau gravate în latină numele celor 12 vânturi importante în acea perioadă. Ultima parte a vizitei am fost însoțiți de un localnic, avea insignă de ghid în piept și vorbea o franceză corectă, dar cu accent foarte puternic. Ne-a povestit despre consulul britanic din secolul al XIX-lea care a distrus o parte din Mausoleul lui Ateban, ne-a arătat sistemul de alimentare cu apă, traseele canalelor și cele două bazine de colectare, precum și singurul mozaic din Dougga nemutat la Muzeul Bardo. În pauzele dintre explicații ne-a spus că nu este arab, ci berber și că nici el, nici ai lui nu-i plac pe arabi fiindcă sunt aroganți și violenți. Aproape toată șederea noastră acolo a fost acompaniată de un vânt extrem de puternic și de un cer negru, care prevestea iminența furtunii. La plecare i-am spus berberului îmbrăcat în galabie albastră cu dungi și cu un turban albastru în cap că ne grăbim să ajungem la Tunis înainte de a ne prinde ploaia. Omul s-a uitat la cer și ne-a garantat că la Dougga nu o să plouă deloc, iar la Tunis va ploua de-abia poimâine. Ceea ce s-a și întâmplat.

50/24

Surâsul...

Hiroșima, Japonia

Am învățat la școală, în anii '70, poeziile lui Eugen Jebeleanu despre Hiroșima. Cred că și la liceu prin clasa a X-a. *Ca un pumnal ce sfâșie o piele,/un avion alunecă pe cer./Opt și un sfert!/Mai mult nicio secundă./ Un trăsnet!/Deodată toate ceasurile-au stat,/cu limbile-nghețate ca-ntr-o gură încremenită./Timpu-a murit.* Nu știam la acel moment foarte multe despre proletcultism și despre războiul rece, dar poeziile din ciclul Hiroșimei mi-au plăcut mai puțin decât *Hannibal* și chiar și decât *Lidice*, tot proletcultistă, dar mai umană și mai aproape de viziunea mea de atunci despre oroare. Cred că am dat și o teză sau un examen din *Surâsul Hiroșimei* și am în minte acum, la mai bine de 30 de ani, senzația de ariditate și de artificial pe care versurile mi-o provocau. Deși, pentru un puști de până în 14 ani, povestea în sine trebuia să fie tulburătoare (mai ales că știam și de la taică-meu și de prin cărți ce se întâmplase acolo), versurile și imaginile desprinse din ele îmi transmiteau o ireală stare de calm, de liniște, de echilibru.

Am stat jumătate de zi în *Heiwa Kinen Koen* — Parcul Memorialului Păcii —, construit pe o insulă între cele două râuri care traversează metropola, în punctul maxim al deflagrației, acolo unde înainte de 6 august 1945 s-a aflat centrul comercial și rezidențial al Hiroșimei, cea mai aglomerată zonă a sa. După 6 august 1945 a rămas în picioare o singură construcție: *Gembaku Domu* — Domul Nuclear. Un fost sediu administrativ, clădirea cu patru niveluri, terminată cu o cupolă semisferică — de unde și denumirea de dom — este păstrată în starea de după deflagrație. O parte dintre pereți sunt căzuți, nu mai există ferestre, stâlpii de susținere sunt ondulați, acoperișul este spulberat, iar din cupolă a rămas doar scheletul metalic, zdrențuit și acesta. Domul se află în afara parcului, peste râul Motoyatsu, în spatele său Hiroșima modernă afișându-și zgârie-norii și panourile publicitare. Dacă îl privești din parc,

prin găurile ferestrelor sau a cupolei, vezi culorile și imaginile prezentului. Uneori — ca o ironie — vezi chiar și dâra albă a unui avion aflat în survol. Dacă îl privești dinspre oraș prin aceleași ferestre găurite, vezi parcul, memorialele, flăcările de lângă monumente, coroanele de flori, culorile și imaginile trecutului. Nu vreau să forțez imaginația nimănui și nici să caut simboluri acolo unde nu sunt, dar un avion deasupra zgârie-norilor din Hiroșima nu înseamnă nimic, un avion deasupra Domului Nuclear și al Parcului Memorial te face să te întrebi cum s-a văzut, acum șaizeci și ceva de ani, din locul în care te afli, celălalt avion.

Parcul este verde, îngrijit, curat și foarte liniștit. Chiar dacă eu l-am găsit aglomerat...Nu există nicio evidență a dezastrului, nicio legătură vizuală (dacă stai cu spatele la Dom) cu extincția. Este natura aceea artificializată a japonezilor, parcă lucrată cu forfecuța, impecabilă și improbabilă, și alături de ea sunt niște monumente. Un dâmb de pământ, cu iarbă pe el, înconjurat de un gărduleț și de o alee cu nisip pe laturile căreia sunt plantate flori, este mormântul a peste 70 000 de oameni care au murit imediat după lovitură, au fost incinerați și cenușa a fost adunată acolo. O bucată de piatră de vreo jumătate de metru înălțime, și ea înconjurată de un gărduleț, este tot ce a mai rămas dintr-un cimitir care se afla cu templu cu tot acolo și fusese monumentul funerar al unui șef de clan din secolul al XVII-lea, care domnise peste Hiroșima. Un altar realizat tot din bucăți de piatră recuperate după deflagrație, inscripționate cu ideograme, marchează mormântul a 200 de elevi de la Școala Municipală de Construcții Navale care lucrau la demolarea unei clădiri. Așa cum ți se explică în materialele documentare, din ei nu au rămas decât cutiile metalice în care își țineau mâncarea. Chiar pe axul parcului, în mijloc se ridică un arc simplu din beton: *Cenotaful victimelor bombei nucleare.* Un cufăr de piatră de la baza sa adăpostește un registru cu numele tuturor victimelor cunoscute ale bombardamentului, 221 893 de nume conform ultimei statistici. Arcul a fost astfel amplasat încât, prin deschiderea sa, să vezi perfect încadrat clădirea Domului Nuclear. În fața Cenotafului se desfășoară un lac artificial la capătul căruia, tot în direcția Domului, arde

neîntrerupt, din 1964, o flacără dedicată memoriei morților Hiroșimei. Piedestalul pe care stă flacăra are forma a două mâini, cu palmele îndreptate în sus. Pe același ax, o bombă stilizată, înaltă de nouă metri, poartă în vârf statuia unei fetițe din bronz care înalță către cer un cocor de hârtie. Care este povestea? Sadako Sakasi a fost expusă radiațiilor nucleare când avea doi ani. După zece ani a fost diagnosticată cu leucemie și i s-a dat maximum un an de viață. Nu a mai apucat decât șase luni, timp în care a încercat să facă o mie de cocori din hârtie și nu a reușit. Se spune că spera că dacă atinge acea cifră ar fi putut să scape de boală. De aceea, monumentul dedicat ei și tuturor copiilor afectați de bombă, este în permanență înconjurat de cocori din hârtie colorată dăruiți de mii de școli din Japonia. Plimbarea continuă printre alte monumente-mormânt, bucăți de piatră inscripționată, plăcuțe memoriale și construcții simbolice simple. Lângă fiecare dintre ele sunt cifre care înseamnă morți. Există un obelisc dedicat coreenilor dispăruți la Hiroșima, un număr necunoscut, aceștia fiind aduși aici ca forță de muncă de ocupantul japonez. Într-un colț al parcului sunt replantați câțiva copaci loviți de suflul bombei a căror parte expusă a murit, dar care trăiesc, au crengi, frunze și muguri în partea cealaltă a trunchiului.

Apoi ar mai fi muzeul dedicat zilei de 6 august 1945. Documentat și vast, plin de explicații științifice asupra cărora nu voi insista, reconstruiește minut cu minut prăpădul. Statistici cutremurătoare, fotografii cutremurătoare, mărturii cutremurătoare, dar mai ales obiecte...Un ceas de buzunar al unei victime care s-a oprit exact la 8 și 16 minute, uniformele unor eleve de școală, pantaloni și cămăși ale altor persoane — toate purtând semnele apropierii de o sursă puternică de căldură, ochelari topiți care au fost extrași din fața purtătorului, o tricicletă pe care a fost aproape carbonizat un copil, obiecte de inventar din birourile sau casele distruse, bucăți topite de granit, fier contorsionat, lemn torsionat și, poate cel mai sinistru exponat, umbra unui om proiectată de căldura dezvoltată de explozie pe un zid de piatră.

La ieșirea din muzeu sunt expuse mesajele personalităților care l-au vizitat, mesaje sobre, diplomatice, de compasiune și

de susținere a luptei pentru pace și împotriva oricărei forme de război. Fidel Castro vorbește despre *barbaria care nu trebuie să se mai repete*, Hisashi Inoue de *protest și supraviețuire*, Maica Tereza de *rugăciuni ca lucrări ale păcii*. Alături de aceste declarații se afla un text prin care organizatorii afirmau că niciun președinte american în funcție nu fusese vreodată acolo. Am consultat din nou lista și, într-adevăr, Jimmy Carter — singurul lider important din SUA care intrase în muzeu — o făcuse ca persoană privată, în 1984, la patru ani după terminarea mandatului.

Întorcându-mă la Jebeleanu și la poeziile sale despre Hiroșima pot spune că în acel spațiu m-am gândit involuntar la ele și la senzația de calm indusă de acestea, care, în principiu, mă deranja. Exceptând textul despre președinții americani și despre absența lor, calmul și echilibrul — pentru un latin ca mine, poate nejustificate — sunt suverane în acel loc în care acum mulți ani a căzut bomba cea mare.

51/24

Tancul

Baalbek, Liban

Vizitarea Libanului nu implică neapărat riscuri, condusul acolo, da. Doar în New Delhi și în Cairo mi s-a părut că semnele de circulație au valențe pur decorative, că regulile șoselei se schimbă în ritmul minutelor și că nimic din ce era normal acum câteva secunde, nu mai este normal acum. Definiția condusului în Beirut este dată de conversațiile între șoferi în intersecții. Nu se acordă prioritate de dreapta, nu se pornește pe verde și nu se stă pe roșu, se discută. Se negociază și apoi cineva trece lăsat de altcineva. Claxoanele sună altfel, nu iritat ca la București, scurt ca un soi de deschidere la pocher, ca o prezentare politicoasă într-o încăpere în care lumea nu te cunoaște. *Bună ziua, mă numesc Bogdan, aș vrea să trec prin intersecție.* Când solicitarea ta este luată în seamă vine un alt claxon. Tot scurt... Și uneori un semn cu mâna. Poți să treci sau mai stai... Mașinile din Liban sunt boțite... Multe dintre ele. Dar boțite ușor. Nu în urma unor accidente grave, ci doar ca urmare a unor neînțelegeri de comunicare în intersecții. Viteza nu este mare, nici graba nu e mare fiindcă suntem în Orient unde existența curge altfel și unde prioritățile au alte dimensiuni. Și liniile drepte au alte dimensiuni acolo. E suficient să stai într-o coadă pe autostradă. În Germania, dacă pățești așa ceva, poți să adormi la volan și să-ți menții mașina aliniată cu cel din fața ta și totul va fi în regulă. Linia e linie. În Beirut, linia dreaptă devine ondulată în câteva minute. Chiar dacă ții volanul drept și încerci să stai paralel cu dungile de demarcaj de pe șosea, realizezi foarte repede că e ceva în neregulă. Cei din fața ta au deviat din linie. Și brusc, tu ești cel excentric. Paralela ta nu face două parale. Linia lor ondulată este regula. Așa încât, miști volanul și te așezi în șirul lor. Care însă nu rezistă decât alte câteva minute. Și iar te miști să intri în șir și iar șirul te lasă pe afară...

După ce părăsești Beirutul, șoseaua spre interiorul Libanului pare a fi mai liberă, deși periodic se încarcă de camioane de mare tonaj și de praful produs de acestea. Se vede în față Muntele Liban și suit pe serpentinele acestuia la un moment dat îți apar în cale trei domni în haine civile, cu turbane în cap și pistoale-mitralieră în mâini care te opresc cu un gest ferm. Pe tine dintre alte suficiente mașini care circulau pe acolo. Te uiți mai atent și vezi că au și niște cârpe albe pe brat pe care este scris ceva în arabă. Deschizi geamul... Ți se adresează în limba lor pe un ton răstit. Tu răspunzi în franceză aruncând la înaintare fraza magică *Suntem din România!* Poate unul dintre ei are un frate, un prieten, un cunoscut care a făcut facultatea la București, Iași, Cluj, Craiova, care a dat niște țigări șpagă să treacă din an în an, care poate s-a căsătorit cu o româncă și a adus-o înapoi în Liban sau dacă nu s-a căsătorit poate are o amintire plăcută de pe vreme mașinilor cu 12 B și a shopurilor de unde se cumpărau blugi, ness și ciocolată Toblerone și care apoi te făceau foarte popular prin cămine și pe alături de ele. Nu... Nu are efect, nu au rude care știu România sau dacă au nu le pasă. Ne iau pașapoartele, se uită prin ele, nu știu de ce am senzația că le țin invers, deci nu înțeleg nimic și brusc pleacă toți trei. Cobor din mașină să întreb ce se întâmplă și unul se întoarce, îmi spune ceva tot în arabă și tot răstit, dar din gestul mâinii în care nu are AKM-ul, mă prind că trebuie să așteptăm. Și așteptăm... Pe marginea drumului cu ochii spre valea în care au dispărut cei trei pe lângă o imitație de post de observație din beton acoperit cu graffitti-uri colorate în verde. Postul de observație are înăuntru o masă de plastic acoperită cu o mușama pe care se află niște cărți, hârtii și resturi de mâncare. Pe drum trec mașini pe care nu le oprește nimeni. La un moment dat m-am gândit să plec, să mă întorc la Beirut, să merg la Ambasada României și să raportez incidentul și gata. Ca o ultimă tentativă o iau încet pe drumul pe care dispăruseră cei trei și îi văd vreo douăzeci de metri mai jos, stând turcește pe o pătură și mâncând. Pașapoartele noastre se odihneau cuminți pe aceeași pătură. Unul dintre ei mă identifică și strigă ceva. Greu de spus ce... Apoi se ridică, ia pușca, ia pașapoartele și urcă încet panta. Mi le dă, se întoarce

în loc și coboară spre pătură. Mă întorc și eu, mă sui în mașină și o tai de acolo.

Pe partea cealaltă a Muntelui Liban ajungem într-o depresiune aridă, peste care suflă un vânt încărcat de praf gălbui și de scaieți. Brusc, semnele dispar și, după vreo două intersecții în care ne ghidăm după instinct ajungem la concluzia că poate ne-am rătăcit. La următoarea încrucișare de drumuri, un soldat păzea o gheretă distrusă din metal. Distrusă nu în sens de puțin ruginită sau nevopsită sau găurită în vreun colț. Nu... Distrusă de parcă intrase un vehicul blindat în ea de multe-multe ori. Soldatul era literalmente alb din cauza prafului. Fiecare pas pe care-l făcea, ridica un norișor suplimentar. Probabil că din acest motiv se mișca suficient de puțin. Lângă el, o capră. Neagră, cu maro și cu bej, legată cu o sfoară de gheretă. Am avut un impuls să le fac o poză fiindcă am zis că nimeni nu mă va crede că acest complex aproape statuar a existat aievea: un om cu o pușcă, într-o uniformă acoperită de praf, păzind o gheretă storcită de care este legată o capră bălțată lângă o intersecție pustie din Liban. N-am făcut poza fiindcă mi-am amintit de băieții de pe munte și am zis să nu-mi forțez norocul. Dar am coborât din mașină, am traversat șoseaua și l-am întrebat unde e Baalbekul. Amabil, soldatul mi-a arătat o direcție. Am plecat pe acolo și preț de vreo jumătate de oră n-am văzut niciun alt semn de circulație și nici n-am mai văzut altă ființă umană. Exact când luam în calcul ipoteza unei și mai complete rătăciri, din față a apărut un tanc. Autentic, la fel ca în filme sau ca în armată. Pe el, un steag roșu-alb-negru cu două stele verzi în mijloc. Steagul sirian... În acea secundă, fără să mă gândesc foarte mult, am crezut că am trecut granița în Siria, țară pentru care nu aveam viză și am intrat în panică. Am vrut să întorc mașina și să plec într-o spectaculoasă trombă de praf, dar m-am stăpânit. Am oprit. Din tanc a coborât un soldat măsliniu, cu mustață și cu o beretă colorată în cap. Nu mai reținexact, dar cred că i se bălăbănea un pistol-mitralieră pe piept. Am deschis geamul și cu pașapoartele în mână am spus repede tot: *Suntem din România. Mergem spre Baalbek. Acesta este drumul?* Omul a zâmbit superior, mulțumit, destins și într-o franceză de bună

calitate și-a dat drumul: *Felicitări pentru vizitarea Baalbekului... Un important centru turistic. Aici puteți vedea ruinele orașului roman care conțin templul lui Jupiter, templul lui Bachus și zidurile originale. Vă sfătuiesc însă să vizitați și cariera de piatră de la 2 kilometri de Baalbek, unde există cea mai mare piatră realizată vreodată în antichitate... Bon voyage!* Și spunând acestea ne-a făcut semn cu amândouă mâinile să mergem mai departe. În oglindă, l-am văzut suindu-se în tanc și pe acesta plecând mai departe huruind. Probabil că specialiștii în Orientul Apropiat ar putea să-mi dea explicații coerente despre întâmplare, eu nu le-am mai căutat.

Baalbek, oraș fenician la origini, legat de numele zeului Baal, devine Heliopolis în timpul grecilor, iar romanii îl transformă într-un centru religios dedicat lui Jupiter. Cele trei temple plasate în jurul unei impozante curți interioare redefinesc ideea de măreție. Templul lui Jupiter (din el s-au păstrat doar perimetrul care măsoară 88 de metri lungime și 48 lățime și un șir de 6 coloane înalte de 22 de metri și cu un diametru de 2 metri) este cea mai înaltă construcție din complex, normal fiind dedicată zeului tutelar, iar cele 6 coloane rămase unite între ele prin friza de deasupra, sunt impresionante și elegante în același timp, suspendate pe cerul albastru, ireale în orice viziune funcționalistă. Se prezintă aproape ca o pictură suprarealistă, ca o metaforă a trecerii gloriei lumii, piese enorme de piatră într-un câmp acoperit de ruine care odată, de mult, a fost cel mai important centru religios al Asiei romane. Sunt acolo motive ornamentale cu capete de lei, capiteluri corintice sculptate rafinat, bucăți de friză, inscripții în dulcea limbă latină, stâlpi din piatră închisă la culoare din curtea interioară, ziduri realizate din blocuri masive, intrarea monumentală formată din coloane zvelte, porticuri și scări, lângă care stă singulară o coloană albă, continuată cu un sfert de arcadă împodobită cu o fină lucrătură în piatră atârnată și ea în aer, frumoasă și deja inutilă, nesprijinindu-se pe nimic și nimic nesprijinindu-se pe ea.

La numai câteva zeci de metri supraviețuiește un templu intact, cel mai mare pe care l-am văzut eu vreodată, dedicat lui Bachus, zeul vinului, al bucuriei, dar și al ocultismului,

misterelor și plăcerilor interzise. Ziduri solide din piatră galbenă susțin clădirea de 70 metri lungime și 36 lățime înconjurată de 42 de coloane aflate în picioare, coloane cu capiteluri corintice la fel de împodobite ca și la celălalt templu, al căror rol este preponderent estetic, partea de rezistență fiind rezolvată deja. Primul cuvânt care îți vine în minte în fața templului lui Bachus este ceva legat de dimensiuni. Totul e mare, totul e zdravăn, stabil și aproape veșnic. Cu atât mai mult cu cât tocmai ce ai văzut resturile celuilalt templu. Acesta însă a supraviețuit și este aici în toată stabilitatea lui colosală. De fapt, aici se aplică perfect constatarea lui Elie Faure, *la Roma adevăratul artist este inginerul.* Templul este o capodoperă tehnică la care au fost adăugate capiteluri corintice, cu frunze, ca să îndulcească rigoarea liniilor drepte. De fapt, este o iluzie că poți vedea capitelurile. Sunt foarte sus, foarte departe, iar în coridorul dintre coloane și peretele templului te domină o permanentă stare de micime și de fragilitate. Cei câțiva soldați, libanezi, de data aceasta, care păzesc obiectivul abia dacă se văd printre uriașele bucăți de piatră.

Referindu-mă la uriașe bucăți de piatră, intrăm în a doua discuție legată de Baalbek, una paleoastroanutică prin care am mai trecut și atunci când am vorbit despre olmeci. La baza templului lui Jupiter, în piedestalul acestuia se află trei blocuri enorme de piatră, denumite *trilithon*, care fiecare în parte cântărește în jur de 1 000 de tone. Cum au fost cărate aceste pietre? — este întrebarea la care unii au răspuns implicând farfurii zburătoare, procese de levitație și fenomene de antimaterie. Uimirea a fost cu atât mai mare cu cât, în cariera de piatră de lângă Baalbek (acolo unde insista soldatul sirian să mergem) există un al patrulea bloc de piatră, mai mare decât cele trei, *piatra femeii însărcinate*, a cărui greutate a fost estimată la peste 1 200 de tone. E important de spus că piramidele din Egipt au la bază blocuri de maximum 300 de tone. O altă teorie bazată pe calcularea eroziunii zidului de la templul lui Jupiter, susține că *trilithonul* exista amplasat acolo cu mult înaintea sosirii romanilor și că aceștia au construit complexul religios pe o fundație preexistentă. Oricum, dacă blocurile prinse în construcție sunt impresionante, cel din carieră este

monstruos de-a dreptul. Un paralelipiped din piatră, cu un colț scufundat în pământ, în mijlocul unei văioage înconjurate de case modeste, de iarbă și de alte bucăți, mult mai mici, de rocă. Înaintea noastră, la cariera cu pricina oprise un autocar de turiști nordici care, la un moment dat, s-au grupat cu toții, vreo 40 de suflete, în dreptul colosului. Aproape nu se vedeau lângă el. Oricum, cel care i-a fotografiat din unghiul respectiv, pe lângă comparația dintre blocul de piatră și cei patruzeci de blonzi a prins, cu siguranță și silueta îndepărtată a celor șase coloane ale templului lui Jupiter care se profilau peste mereu prăfoasa câmpie libaneză.

52/24

Țara minunilor

Monaco, Monaco

În oricare dintre metropolele frumoase ale lumii, orașe în care ai visa să trăiești sau, dacă nu să trăiești, măcar să treci de nenumărate ori pe acolo, există locuri urâte. Cartiere sărace sau periculoase, cenușii și murdare, puncte în care nu e bine să circuli noaptea, uneori nici ziua, bucăți din hartă pe care le elimini din start, în care știi că n-ai ce să cauți niciodată. Uneori și ghidurile turistice fac aceeași mișcare. Când îți prezintă un oraș major, căruia îi dedică o carte întreagă, acesta nu îți sosește întreg, ci secționat, zone colorate în care abundă pozele, adresele și recomandările și zone albe, de care nu e cazul să te interesezi.

Există o singură excepție. Un oraș fără spații nerecomandate, fără spații ale săracilor și fără domenii ale violenței sau nesiguranței. Un oraș ca o rezervație... Se numește Monaco și este aproape cel mai mic stat al lumii. După el se află numai Vaticanul. Măsoară cu totul 2 kilometri pătrați și se întinde de-a lungul a vreo 4 kilometri de coastă.

Când vii cu mașina dinspre Italia, pe autostrada A8 cu minunatele ei serpentine și tuneluri de deasupra Mediteranei, îl vezi deodată tot, clădit în trepte într-un golf nici măcar foarte larg. Din parcarea special amenajată pentru amatorii de fotografii și de peisaje *unforgettable*, îl cuprinzi cu privirea dintr-o graniță în alta: blocuri, case, faleza, plaja, câteva șosele, stânci în apă, un munte în spate și suficientă vegetație. Asta e de la distanță... De aproape, în fiecare minut în care stai acolo, afli încă o dată că oamenii nu s-au născut egali și că banii contează, chiar dacă numeroase instituții ideologice au încercat și încearcă să te convingă de contrariu. Uimitor în Monaco nu este cât de sus sunt ridicate confortul, siguranța și nivelul de civilizație, (sunt suficiente locuri în lume în care te întâlnești și cu situații superioare), ci uniformitatea aproape perfectă a acestora. Toți cei care trăiesc acolo, trăiesc sus. Discriminarea

nu are loc în interiorul orașului, ci între acest oraș-stat și restul lumii. De aceea, totul este excesiv de curat, de îngrijit, de reglementat și de supravegheat.

Am înțeles că Franța oferă forțe de poliție pentru Monaco și că numărul de oameni alocați acestui scop este semnificativ. Tocmai pentru ca seara, pe trotuar, să poți vedea o doamnă la 80 de ani, îmbrăcată în haină de blană, cu bijuteriile puse la vedere, plimbându-și o aschimodie de câine, cu zgarda strălucind de pietre. Nu m-am aplecat să văd dacă erau cristale Swarovski sau chiar diamante, dar oricum sugerau o bogăție dezinvoltă și liniștită.

Ne aflam în partea cea mai înaltă a orașului, foarte aproape de unul dintre lifturile care te ajută să nu urci și să cobori scările abrupte dintre străzi. În timp ce ne uitam oarecum lung după octogenară și cățelul ei, am simțit o mișcare discretă dintr-un colț mai întunecat, o cameră de luat vederi focaliza pe noi. În zilele următoare am identificat suficiente alte asemenea elemente de *Big Brother*. Nu cunosc statisticile criminalității în Monaco. Nu le-am cercetat și sper să nu greșesc în afirmațiile făcute, dar senzația de protecție este mai mare ca oriunde. Desigur, această supraveghere ar putea fi considerată intruzivă sau incomodă, dar ca în orice rezervație te adaptezi regulilor locului sau te muți în afara gardurilor ei.

Oameni în uniformă opreau mașini cu numere mai exotice și, de asemenea, în dreptul gării legitimau un grup de tineri cu aparență de hipioți, tocmai coborâți din tren. Nu pot generaliza, dar tipul acesta de abordare l-am văzut de câteva ori în cinci zile de stat acolo. Nu era nimeni violent, nu vorbim de brutalitate sau de aroganță, ci doar de o continuă prezență. Pe care, de asemenea, s-ar putea să o înțelegi dacă arunci o singură privire stolului de Ferrari-uri din parcarea Casinoului sau lanțului de Rolls-uri din aceeași zonă. Oricum, tot ce este mașină din această categorie crește din abundență pe străzile Principatului. Magazinele sunt exact acelea care rimează cu ce am povestit până acum, (pot să-mi recunosc provincialismul, dar eu am fost literalmente șocat să văd într-un raft de mall, un pulover alb, simplu, din mohair, care costa pe la 7 000 de euro), saloanele de prezentare auto nu expuneau exact Dacia

Logan și nici Skoda Fabia, iar firmele de imobiliare afișau prețuri care chiar concurau Bucureștiul (glumesc, evident).

Se mănâncă bine, foarte bine chiar, în localuri care combină Italia, Franța, Mediterana și un pic de fusion asiatic, peștele este la el acasă, la fel și vinurile sosite din cele două patrii ale sale, bucătarii cu stele Michelin sunt și ei pe acolo, însoțiți de clienții lor fideli, dar poți să te bucuri de gastronomie în stare pură și intrând în *charcuterie* sau în *boulangerie* sau în magazinele de delicatesuri. Atunci când am fost de Revelion, lângă portul principal, municipalitatea deschisese un patinoar artificial și proptise în jurul lui tarabe cu mâncare de sezon, dulciuri și fructe trase în ciocolată. Mirosea a cârnați foarte populari, cu muștar dijonez, cu murături feliate mărunt, vinul fiert e vin fiert oriunde l-ai prepara, dar în fața ta, când mâncai tovărășește în picioare, se ridica pădurea de catarge ale yahturilor care mai de care mai mari, mai late și mai dotate cu utilaje de navigație de ultimă generație. Unele erau chiar de vânzare, iar prețurile afișate făceau parte perfectă din peisaj.

Pe strada Princesse Grace, chiar lângă mare, este amenajată în cele mai mici detalii o grădină japoneză care are de toate: un templu Shinto, chioșcuri și podețe de lemn, copaci și arbuști amplasați estetic, o poartă tradițională și un lac plin cu pești colorați. Alături este amplasat un panou util și interesant pe care sunt desenați și numiți crapii din apă. Datorită acestuia am învățat și nu cred că voi uita vreodată că peștele alb cu un cerc roșu pe creștet, foarte asemănător cu steagul Japoniei, este *Tancho Kohaku*, cel verde închis și cu elemente de verde deschis pe aripioare răspunde la numele de *Chagoi*, iar cel albastru cu portocaliu pe aripioare nu poate fi decât *Asagi*. În total sunt 18 soiuri de crap în lăculeț și 18 nume pe panou.

Dacă tot vorbim de pești, în cealaltă parte a orașului, știu că sună foarte departe, dar e la vreo 20 de minute de mers pe jos, poate fi vizitat Muzeul de Oceanografie Jacques-Ives Cousteau în acvariile căruia am admirat una dintre cele mai spectaculoase și profesionist făcute colecții de pești tropicali, corali și floră subacvatică. Aproape de Muzeu este Catedrala Sfântul Nicolae în care este îngropată Grace Kelly de Monaco

și apoi, după un urcuș lejer, se ajunge în piața largă din fața Palatului Princiar, vizitabil numai vara, piața din care pe stânga și pe dreapta promontoriului sunt vederi panoramice asupra orașului și a celor două porturi de yachturi.

Nu v-am povestit despre *Casino*, una dintre atracțiile locului, dar subiectul nu mă interesează astfel încât singurul lucru pe care îl pot lega de temă este copacul din globuri multicolore configurat în fața sa, luminat noaptea în valuri de culori de la albastru fosforescent la roz isteric și de la roșu leninist la alb strălucitor.

Și, iar înapoi pe străzile din Monaco pe care te plimbi fiindcă ai impresia că este ceva ce îți scapă (exact în acel moment zărești două doamne în jurul vârstei pensionării, cu haine de blană, vorbind la telefonul Vertu, așteptând în stație să ia autobuzul), că totuși ceva-ceva trebuie să fie în neregulă sau că, de fapt, nici așa nu e bine. Apoi te lămurești că tocmai așa este bine și gata. De jur-împrejurul orașului-stat, în Provence-ul francez sunt incomparabil mai multe lucruri de văzut: muzee, castele, peisaje, sate istorice,case memoriale, orașe simbolice, monumente, ruine, câmpuri de lavandă și fabrici de esențe aromatice de acum multe secole (*Parfumul* lui Suskind, pe aici se petrece, în zona Grasse, la vreo 30 de kilometri de Monaco). Vacanțele, în mod normal, în astfel de locuri ar trebui să ți le faci.

În Monaco ar fi bine doar să trăiești în restul timpului, atunci când nu ești în vacanță.

53/24

Un euro

Istanbul, Turcia

Chiar în fața Podului Galata — cel nou, fiindcă vechiul pod a ars cu niște ani în urmă — este o piață mare, aglomerată, plină de autobuze, mașini și turci grăbiți, care aleargă care încotro. În stânga podului se află Eminonu, punctul de îmbarcare pentru vasele care-i transferă pe doritori pe țărmul asiatic. Dincolo de piață, Moscheea Nouă, construită timp de aproape un secol de două mame de sultan, moschee cu două minarete și o multitudine de cupole.

În spatele acesteia, printre cafenele și tarabe, alături de mausoleul celei ce a terminat Moscheea Nouă, te așteaptă intrarea în Bazarul de Mirodenii, bazarul cel mic al Istanbulului, numit de turci și Bazarul Egiptean. Tot dincolo de piața cea aglomerată, mai înspre dreapta apare Moscheea lui Rustem Pașa, considerată a fi una dintre cele mai frumos ornate lăcașuri de cult din oraș, faianța albastră de Iznik fiind utilizată din abundență.

Mihrab-ul și *minbar*-ul sunt acoperite cu modele florale și geometrice predominant albastre, punctate însă de nuanțe de mov, bej și carmin. În fața ei, avansând spre apă, se traversează bulevardul și se trece și peste niște lanțuri masive care, în principiu, înseamnă că nu ai voie să treci pe acolo, dar informația aceasta nu pare a fi importantă. Te afli, deci, în dreapta Podului Galata, dacă stai cu spatele la Bosfor, și cu fața spre moschei. În acest loc există un număr de domni, dotați cu câte un grătar mic, ținut pe câte o măsuță de plastic și cu câte o mică ladă frigorifică sub măsuță. Pe grătar se prăjesc non-stop bucăți de macrou de-abia pescuit și adus de bărcile care acostează niște metri mai la stânga.

Odată încheiată operațiunea prăjirii, peștele se pune într-o chiflă tăiată în două, se mai adaugă roșii proaspete feliate, rondele de ceapă, felii de castravete și, după gust, câteva fire de *sumac,* un condiment roșu și picant. Apoi, din lada frigorifică

poate apărea, după solicitare, o sticlă de bere sau de altceva rece și festinul este complet.

Deasupra sunt pescărușii foarte zgomotoși și foarte preocupați de resturile zvârlite de comercianți spre marginea drumului, în față moscheile — cele de care am vorbit și cele mai îndepărtate ale căror minarete și turle se ridică spre orizont —, în spate Bosforul, plin de bărci de toate dimensiunile și dincolo de el, verticala caselor proptite pe malul abrupt din Beyoglu care se termină cu Turnul Galata... Iar tu, cu mâncărica ta în mână ești în mijlocul lor.

Este zgomot, este poluare făcută de autobuze, taxiuri și camioane, miroase a pește și din cel proaspăt și din cel prăjit și din cel aruncat, este praf și nu ai avea niciun motiv să fii acolo. Apoi mănânci produsul acela care costă cam 1 euro, fără bere, și ori de câte ori ajungi în Istanbul te întorci sub podul Galata, pe chei, la domnii cu grătar, măsuță de plastic și ladă frigorifică. Apoi te sui pe pod de unde, la apus fiind, vezi Istanbulul vechi într-o lumină aurie întâi, apoi portocalie, apoi roșie, apoi mov, apoi indigo și după aceea, când reflectoarele încep să lumineze marile moschei, minaretele lor sunt desenate pe cerul bleumarin, mai mereu umplut cu stele.

Și toate acestea îți vor rămâne în memorie fiindcă, de fapt, turismul înseamnă în primul rând senzații, iar proprietatea ta asupra lor este singura dimensiune neatacabilă a existenței. Sintagma atât de rostită, *cu asta rămâi*, nu cred că are o aplicare mai bună decât amintirile conservate după călătorii.

54/54

Din nou acasă

Într-unul dintre revelioanele realizate de Alexandru Bocăneț a existat un cuplet faimos cu Anda Călugăreanu și Toma Caragiu, în care cei doi parcurgeau o călătorie muzicală prin mai multe țări europene: în Franța, la Luvru (*în Renoir și în Degas/eu te văd pe dumneata/dragă Anda*), în Anglia, la Londra (*calmul tău englezesc mă scoate din calmul meu englezesc*), în Tirol (*Anda liebchen, wo bist Du?*), în Italia, la Veneția (*auzi Giovanni, când am cerut la informații telefonul unchiului tău mi s-a spus că Leonardo da Vinci a murit de mult*). Finalul nu putea fi altul decât cel aprobabil de forurile timpului, cei doi s-au întors acasă, pe fundal de *sanie cu zurgălăi* care rimează inevitabil cu *căluții tăi*, acasă în România Socialistă unde totul este mai bun și mai frumos. Oricum, era maximum ce se putea obține în acele epoci de la TVR.

De atunci, m-am întrebat mereu de ce întoarcerea acasă dintr-o vacanță peste hotare este prezentată ca o mare ușurare, ca o încheiere fericită și legitimă a unei misiuni. *Tot acasă e mai bine* este fraza cheie a acestei viziuni, frază pe care sunt nevoit să o contrazic... Și vă rog să mă credeți că scriu aceste rânduri întins în pat din cauza răului de mare, pe un vas de croazieră, care mă zguduie de vreo două zile undeva în largul coastelor Angolei, însă acesta este prețul să ajung să văd dunele de nisip roșu din Namibia. Acasă nu este obligatoriu mai bine...

Este mai sigur, este mai simplu, este mai clar, este mai confortabil, dar nu mai bine. Eu cred că vacanța este starea perfectă a ființei umane. De aceea, bănuiesc, au făcut-o și atât de scurtă. Iar călătoria, cred de asemenea, este partea cea mai spectaculoasă și completă dintr-o vacanță. Acea porțiune de timp în care depui un efort numai și numai pentru bucuria ta.

Inutila și neproductiva ta bucurie. Necuantificabilă în nimic socialmente valoros sau necesar. Astfel încât, să-mi fie cu iertare, dar întoarcerea din vacanță spre casă (chiar dacă aceasta ne este foarte dragă și foarte aproape și chiar dacă am muncit foarte mult să o avem și apoi să o decorăm și să o întreținem pentru a căpăta chiar imaginea din visele noastre) nu este un demers al marelui bine, ci al banalei, necesarei și corozivei normalități.

Toți ne întoarcem acasă din mereu prea scurtele vacanțe. De aceea, în acest ultim text, vă voi însoți spre un loc la care mă gândesc întotdeauna când sunt plecat din țară și în care ajung rapid după ce revin în România, după ce mă întorc acasă. Este vorba de o cârciumă pe malul mării.

Pe șoseaua dintre Constanța și Mangalia, după Costinești, dar înainte de intersecția spre Neptun, se face o buclă pe lângă un turn de apă, care ajunge direct în Olimp. Dacă veniți dinspre București, aveți grijă că e linie continuă în dreptul turnului și uneori echipaje de poliție vă așteaptă după cotitură. Vedeți mai multe lacuri și, pe lângă ele, chiar înainte de a intra în Olimp, este un drum îngust spre stânga, care se oprește într-un rambleu de cale ferată. Acolo vă parcați mașina la umbra unei sălcii. Treceți calea ferată, cu ochii după eventuale trenuri și ați ajuns la *Popasul pescarilor*. În față este o plajă largă și Marea Neagră în toată plenitudinea ei, în stânga o cherhana cu bărci de pescuit puse pe nisip și cu năvoade întinse la soare, iar în dreapta, la ceva distanță, se văd primele hoteluri din Olimp. Cârciuma are un corp central, închis pentru vremuri de iarnă sau de vijelie și două pavilioane deschise, acoperite cu stuf, pentru tot restul sezonului.

De mâncat e numai pește... În principiu, pește prins în ziua respectivă, așa că uneori nu ai tot ce e trecut în meniu. Fiindcă pur și simplu nu s-a prins. Se începe cu o salată de hamsii cu oțet, morcovi și ceapă, cu niște icre de știucă și cu frigărui de rapane, împănate cu feliuțe de roșii, ardei și din nou ceapă. Se bea din start un vin al casei, demisec sau se cere ceva alb de Murfatlar, sau dacă aveți baftă de Sarica Niculițel. Apoi, se trece la ciorba de pește făcută și cu din cei mari și cu din cei mici, cu niște cartofi rătăciți prin ea și cu mămăligă recișoară

să ia din fierbințeala fierturii. Care nu aterizează singură pe masă, ci alături de un bol plin cu un amestec de ardei iute, borș și oțet alintat de ai casei cu diminutivul *genocid*. Gustați și vă lămuriți de unde i se trage. Afirm cu simț de răspundere și cu discernământ că este cea mai bună ciorbă de pește pe care am mâncat-o în România (la un local, nu în case de oameni), egalată fiind doar de cea de la cherhanaua *La doi frați* de pe Lacul Tâncăbești, lângă București — alt loc minunat de petrecut un prânz.

La felul doi, musai un calcan făcut în lapte, dar și niște hamsii prăjite cu lămâie și cu mujdei, niște zargan subțire și uscăcios, dar dulceag la gust, zargan de la care puteți păstra ca suvenir coloana vertebrală fosforescentă, niște hanus alb și aromat sau chiar o bucată de morun sau de rechin. Lacurile fiind peste calea ferată, e loc și de un pește de apă dulce, de o saramură de crap, de un file de șalău sau de știucă. În încheiere, dulceața de vișine din clătite este făcută în casă, deci merită efortul. Vă sugerez să prindeți un amurg acolo, să vedeți roiurile de musculițe dansând în jurul becurilor aprinse, să simțiți răcoarea care începe să vină dinspre marea tot mai întunecată și să plecați spre stațiuni pe drumul acoperit cu praf ca de cretă, sub stelele foarte strălucitoare, în zona aceea neluminată de becuri.

Sau, dacă aveți energie după masă, să intrați în mare, noaptea, în apa mai caldă decât aerul, uneori albită de razele lunii, să faceți pluta pe spate și, legănat de valuri, să cuprindeți panorama constelațiilor.

Cam asta e tot... Vă spun la revedere și vă doresc o zi frumoasă, un an frumos, o viață frumoasă ca o vacanță oricât de lungă.

Bogdan Teodorescu,
8 aprilie 2008,
Atlanticul de Sud, la vreo 435 de mile marine
de portul Walvis Bay, Namibia.

Cuprins

O expoziție de impresionism geografic 5
Poveștile unui nomad 7
1/24 Albastru de Caraibe 12
2/24 Aurul negru 17
3/24 Binecuvântați animalele și soferii 22
4/24 Bonaparte 26
5/24 Capitala părăsită 29
6/24 Casa sclavilor 34
7/24 Cămașa lui Iisus 40
8/24 Căștile albastre și linia verde 46
9/24 Cel mai vechi oraș al lumii 49
10/24 Cele 275 de cascade 52
11/24 Cisterna 56
12/24 Colesterol 60
13/24 Cum mi-am petrecut sfârșitul lumii 67
14/24 Departe 70
15/24 Descoperitorii 76
16/24 Dragostea din tei 81
17/24 Fortăreața templierilor 85
18/24 Forța bască 90
19/24 Giotto și tehnologie 94
20/24 Grevă în Europa 99
21/24 Homer și marea de povești 104
22/24 Indianul și Fecioara 109
23/24 Insula închisoare 113
24/24 Le bourrique 116
25/24 Locul în care păsările nu cântă 120
26/24 Lumea de dincolo 124
27/24 Macii roșii 130
28/24 Marea Piață și Micul Băiat 133
29/24 Marea Priveliște și căprioarele sacre 137
30/24 Mirosul 140
31/24 Moscheea catolică 144
32/24 Nebunia regelui 148
33/24 Nisip și diamante 152
34/24 O noapte în turn 157
35/24 Orașul pierdut 161
36/24 Palio 166
37/24 Pe jos, după lei 172
38/24 Pe marginea Lacului Ichkeul am șezut și am plâns 178

39/24 Pentru cine bat tobele 181
40/24 Peste Amazon 187
41/24 Piramida din junglă 189
42/24 Plaja 195
43/24 Poștașul Ferdinand Cheval 200
44/24 Rădăcini 203
45/24 Războiul franco-american 210
46/24 Sania de pe asfalt 216
47/24 Săptămâna sfântă 222
48/24 Serenissima 228
49/24 Străzile lumii vechi 232
50/24 Surâsul... 236
51/24 Tancul 240
52/24 Țara minunilor 246
53/24 Un euro 250
54/24 Din nou acasă 252

www.tritonic.ro

Librăria virtuală a Grupului Editorial Tritonic

Reduceri de minimum **20%** la orice carte comandată

Pentru informații, vă rugăm să ne contactați la
tel/fax. **021/242.73.77 • 0728.877.440**
sau la adresa de email **editura@tritonic.ro.**

Tritonic Grup Editorial:
Str. Coacăzelor nr 5, Sector 2, cod 022651,
București, Căsuța poștală 3 - 12

3/24 *Binecuvântați animalele şi şoferii* – Jaipur, India

17/24 *Fortăreața templierilor* – Tomar, Portugalia

52/24 *Țara minunilor* – Monaco, Monaco

37/24 *Pe jos, după lei* – Parcul Kruger, Africa de Sud

15/24 *Descoperitorii* – Lisabona, Portugalia

42/24 *Plaja* – Rio de Janeiro, Brazilia

48/24 *Serenissima* – Veneția, Italia

41/24 *Piramida din junglă* – Palenque, Mexic

BOGDAN TEODORESCU

54/24

Cartea d-lui Bogdan Teodorescu nu-i de fapt una de călătorie, ci o colecție de stop-cadre, piesele disparate ale unui mozaic, ce puse împreună dau o imagine colorată, vie, a lumii văzută din mişcare.

Precisă şi totuşi estompată.

O expoziție de impresionism geografic.

Şi nici nu este un ghid, deşi detaliile sunt numeroase: când precise, aproape tehnice, ca într-o broşură de *travel*, când senzoriale, un amestec de arome, murmur de limbi necunoscute, tumult de oraşe, alcătuind o mică enciclopedie şi în acelaşi timp o chemare discretă, dar stăruitoare, spre alte meleaguri.

La sfârşitul celor 54 de stop-cadre, autorul desprinde şi o concluzie: *Starea noastră normală de a fi este vacanța!* Adică libertatea de a cunoaşte nemijlocit țări, oameni, frumuseți, ciudățenii.

Cristian Lascu, Redactor-Şef *National Geographic*

www.tritonic.ro
www.tritonic.ro/blog

ISBN 978-973-733-239-4

Recomandat de:

NATIONAL GEOGRAPHIC ROMÂNIA

Magic FM

TRITONIC